

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:1

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 1
Mart-Nisan-Mayıs 2016

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas.
Ve Reklam Org. Film Eğt. Tic. San.
LTD ŞTİ. Adına sahibi:
Rojda Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Nahide Ermiş

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Nahide Ermiş
Rojda Yıldız

Yayın Kurulu:

Elif Kaya, Emine Özmen, Meral Çiçek,
Nagihan Akarsel, Nesrin Akgül, Nes-
rin Orun, Rojda Yıldız, Sakine Esen,
Nahide Ermiş

Danışma Kurulu:

Aksu Bora, Candan Yıldız, Dilar
Dirik, Feryal Saygılıgil, Gönül Kaya,
Havin Güneşer, Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof, Malalai
Joya, Nazan Üstündağ, Nükhet
Sirman, Rabab El-Mahdi, Rabab
İbrahim Abdulhadi, Remziye Arslan,
Ronahi Önen, Ruken Şengül, Saira
Zuberi, Sara Aktaş, Seda Altuğ,
Sevilay Çelenk, Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar, Şenel
Karakaş, Valentine M. Moghdam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç, Zeynep
Feyza Akın Erdem, Zeynep Kılıncım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Rojda Yıldız
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD ŞTİ.
Yenişehir Mah. Prof. Dr. Selahattin
Yazıcıoğlu Cad. No:24/ 70 Karakoç
Plaza Yenişehir/ Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89

e-posta: jineolojidergisi@gmail.com
internet adresi:

<http://www.jineolojidergisi.com>

facebook: jineoloji.com

twitter: @jineoloji

**Jineoloji dergisinde yayınlanan
tüm yazıların sorumluluğu yazarına
aittir. Dergide yer alan yazılar kay-
nak gösterilmek kaydıyla kullanıla-
bilir. Dergiye gönderilen yazıların
yayınlanıp yayınlanmaması yayın
kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi Uyarılama

Zehra Doğan

Görsel Yönetmen

Naturel Basın

T: (0412) 251 61 98

Basımevi

Gün Matbaası

Beşyol Mah. Akasya Sok. N: 23

Küçükçekmece-İSTANBUL

T: 0212 580 63 81

İÇİNDEKİLER

- 5 | **Başlarken**
- 8 | **Farklılaşmak Evrenin Yaşam Tarzıdır. Bilmekle Başlar** / Aysun Genç
- 21 | **Sömürgeleştirilmiş Düşünce Biçimleri: Feminist Epistemoloji için Öneriler** / Dr. Muriel Gonz lez Athenas
- 28 | **Sosyal Bilimlere İtiraz** / Haskar Kırmızıgül
- 36 | **Sosyal Bilimlerin Krizi** / Nesrin Akg l
- 45 | **Sosyal Bilimin Temel Görevi Yaşamı Tanımlamaktır** / Zeynep Beydağı
- 61 | **Jineoloji, Bilimin Toplumsal  z ne D n st r** / Emine Erciyes
- 75 | **Bilime Kadınca Bakış** / Fidan Can
- 84 | **Sosyal Bilimlerde Bir Zihniyet Farklılaşması Olarak Jineoloji** / Zilar Bilmez
- 97 | **Kadın-oluş: Bir Yaşam Paradigması** / M n ver  elik - Sinem  zer
- 115 | **Hegemonya, Sosyal Bilimler ve Toplumsal Sorunlara   z m Arayışları** / Gönül Kaya
- 122 | **Sosyalist Devrimden Jineoloji'ye Kadın Sorunu** / Oya Baydar
- 127 | **Sosyal Bilimlere Feminist Katkıları** / Silvia Federici
- 133 | **Direnç, Eyleycilik ve Spiritüellik** / Sylvia Marcos
- 144 | ** z Savunma olarak Jineoloji - Yeni bir sosyal bilim paradigmasına doğru** / Dilar Dirik

*Kadın, toplumsal doğanın hem fizik, hem anlam olarak en geniş bölümünü teşkil eder.
O zaman neden çok önemli olan bu toplumsal doğa parçası bilime konu edilmesin?
Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası aydınlanmamış olarak kalacaktır.
Toplumsal doğanın gerçek ve kapsamlı aydınlanması, ancak kadın doğasının kapsamlı ve
gerçekçi aydınlanmasıyla mümkündür. Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal,
siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konumunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm
konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşturulmasına büyük katkıda bulunacaktır.
(Abdullah Öcalan)*

Yaklaşık yarım asırdır mücadele eden ve mücadele azmini tarihten bugüne direnen kadınlardan, halklardan, ezilen bütün kesimlerden alan bir direniş geleneğinden geliyoruz. Mücadelemizin uzun soluklu olduğu, olacağı bir gerçektir.

Başlarken

*Kadın Etrafında Geliştirilecek Bilim, Doğru Sosyolojiye Atılmış İlk Adımdır**

Evrenin bereketli akışı ve ritmini bedeninde, zekâsında ve yüreğinde yaşatan kadın doğası ile verimli ve anlamlı bir çalışmaya başlıyoruz. Bunun toplumsal doğanın derinleştirilen tüm krizlerine yaşamsal cevaplar yaratmasını hedefliyoruz. Başta yaşadığımız coğrafyanın savaş-barış sorunları olmak üzere, ekonomik, sosyal, ekolojik alanlarda yaşanan krizlere kadın dünyasının direngenliği, zarafeti, asaleti ve isyancılığı ile çözümler arıyoruz. Toplumsal dokunun kendi ahlakını ve politikasını kaybettiği bir çağdayız. Bu kaybedişe karşı zihinsel ve eylemsel direnişi büyötmeyi, yine bu kaybedişin köklerini ve yeniden kazanmanın felsefesini tartışmayı, hep birlikte oluşturmayı hedefliyoruz.

Yaklaşık yarım asırdır mücadele eden ve mücadele azmini tarihten bugüne direnen kadınlardan, halklardan, ezilen bütün kesimlerden alan bir direniş geleneğinden geliyoruz. Mücadelemizin uzun soluklu olduğu, olacağı bir gerçektir. Çünkü bizler demokratik ekolojik kadın özgürlüğüne dayalı bir paradigma temelinde demokratik modernite sistemini oluşturmayı hedefliyoruz. Var olan sistemin doğayı talan eden, yaşamı bitiren, toplumu kırıma uğratan, kadınları her gün katleden zihniyetinin kökenine iniyoruz.

Kapitalist modernite sisteminin kaynağı olan uygarlığın kodlarının ve pratiklerinin kadın, yaşam ve toplum düşmanı olduğu çok net. Kadın toplum ve yaşam bilimi olan Jineolojî ile tarihten bugüne direnişini gerçekleştiren ancak bir sistem haline gelemeyen ahlaki politik toplumun dokusuna uygun cevaplar bulmayı amaçlıyoruz.

Jineolojî dergisi; kendisinden önce bu amaçlar ve güzel niyetlerle yola çıkan ve büyük emekler harcayan tüm kadınların yaratımlarının, birikimlerinin dö-küldüğü ve oradan toplumsal yaşamın özgürlük toprağını suladığı ortak ha-vuzu büyötmek istiyor. Kapitalist modernitenin insanın bilme biçimlerini ve araçlarını sürekli müdahalelerle özünden çıkardığı günümüz dünyasına; bilmenin biçimlerine, araç ve amaçlarına dair yeni yollar açmayı amaçlıyor.

Elbette bunun için öncelikle düşünsel dünyamızdaki eşikleri aşmak gerekiyor. Bu eşikleri dünyada Ortadoğu'da bulunan kadınlar olarak hep birlikte aşma arayışı içindeyiz. Bizler Jineolojî dergisinin en çok da buna vesile olmasını amaçlıyoruz. Çünkü zihniyet yapımızı işgal eden dogmaları, bizi birbirimizden, yaşamdan ve toplumdaki uzaklaştıran tuzakları görmediğimiz ve kendi özgür zihniyet yapımızı hep birlikte oluşturmadağımız müddetçe karşı-tımıza hizmet eder bir konumdan kurtulamayız. Bunun için düşünsel dünyamızı Jineolojî ile yeniden ele alıyor bunun eylem kılavuzları olan etik, estetik, ekonomi, ekoloji, demografya, politika, eğitim, tarih, sağlık başta olmak üzere bütün sosyal bilimlere jineolojik bakış açısı ile müdahalede bulunmayı amaçlıyoruz. Çünkü Jineolojî her şeyden önce sosyal bilimlere kadının hisli-duygulu zekâsıyla gerçekleşen bir zihniyet müdahalesi anlamını taşımaktadır.

Jineolojî kavram olarak 2008 yılında Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın Özgürlük Sosyolojisi kitabı ile gündemimize girdi. Bu kavramdan kadın eksenli bir bilim anlayışıyla tarih boyunca direnen ama bir sisteme kavuşamayan demokratik uygarlık güçlerinin kendini içinde bulacağı bir toplumun inşasını anlıyoruz. Tabii bu çok kapsamlı bir konu. "Nereden başlamalı, ne yapmalı, nasıl yapmalı?" şeklinde art arda sıralayabileceğimiz birçok soruya hep birlikte yanıt bulma arayışındayız. Bunun için kadın etrafında çizilen sınırların, örölen toplumsal kördüğömlerin aşılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü kadın kimliği bir cins olmanın ötesinde çok kapsamlı ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları olan anlamları taşır. Bu açıdan kadın doğasının aydınlanması aynı zamanda toplum doğasının da aydınlanmasını beraberinde getirecektir.

En eski sömürge olarak da nitelendirdiğimiz kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Böylece güncel toplumun sorunlarının da her yönüyle açıklığa kavuşmasında ve çözülmesinde Jineolojî'nin büyük bir katkısı olacaktır.

Evet biz kadınlar özgür bir yaşamın kodlarını arıyoruz. Bunun için düş kuruyoruz, düşünüyoruz, yollara düşüyoruz, mücadele ediyoruz. Zamana düş-düşün-düşünce ile akmak kadar onun mekânını yol ve yöntemlerini yaratmak istiyoruz. Çünkü kadın bilgeliğini arıyoruz. Hayattan damıttığımız bilgilerimizi ortaklaştırmak, biriktirdiğimiz anlamları hayatın her alanında yeniden paylaşmak, kavram-kuram ve kurumlarını yaratmak, kendi sistemimizi oluşturmak için kadın bilgeliği "Şart" diyoruz. Bunun için birlikte kuramlarımızı oluşturmamız gerektiğine yürekten inanıyoruz. Hayatın anlamını zamanın anlarında mekânın izdüşümlerinde hep birlikte yaratalım istiyoruz. Ortadoğu topraklarının tanıklık edeceği ikinci kadın devriminin bu bilimin klavuzluğunda yaratılacağına inanıyoruz. Bu arayışı yaşayan, özgür, barış içinde ve demokratik bir toplumsal yaşamdan yana olan tüm kadınları jineolojî dergisinde düşünce üretmeye, tartışmaya ve paylaşmaya çağırıyoruz. Bu dünya, kadın eli ve yüreğiyle yeniden dokunmalı diyoruz.

Jineolojî Dergisi'nin, tüm dünya kadınlarının toplumsal mücadelesinin bir toplamı olarak 8 Mart'ta yayın hayatına başlıyor olması bizim için apayrı bir heyecanı ifade ediyor. Okuyucuyla buluştuğumuz bu ilk sayıda Sosyal Bilimlerin Krizi ve Jineolojî konusunu tartışmaya açıyoruz. Aysun, Muriel ve Haskar'ın yazılarıyla bilme-bilgi-bilim-paradigma kavramlarını ele alarak, bu kavramlar etrafında bir sorgulama geliştiriyoruz. Nesrin, Zeynep ve Emine'nin yazılarıyla sosyal bilimlerin tarihine ve yaşadığı krizlere bakıyoruz. Fidan ve Zilar'ın yazılarıyla sosyal bilimlerin yeniden ele alınmasının neden gerekli olduğuna güncel sorunlar ekseninde cevaplar aramaya başlıyoruz, Münevver ve Sinem'in, Gönül'ün yazılarıyla toplumsal mücadele, iktidar ve direniş olgularına odaklanıp, Oya, Silvia Marcos, Silvia Federici ve Dılar'ın yazılarıyla da Kürdistan'dan Meksika'ya kadar kadınların geliştirdiği mücadele deneyimleri, araştırma yöntemleri ve bilgi kuramlarına katkılarını yol alıyoruz. Toplumsal sorunları en ağır biçimiyle yaşadığımız, özgür yaşam uğruna her gün can verdiğimiz bu günlerde jineolojîyle birlikte sosyal bilimlerin krizini konuşmak dile-riz dünyayı yaşanılır kılmak için attığımız adımları güçlendirir.

Daha nice 8 Martlarda birlikte olmak umuduyla!

**Abdullah Öcalan*

FARKLILAŞMAK EVRENİN YAŞAM TARZIDIR BİLMEKLE BAŞLAR

AYSUN GENÇ

Kavramlar tek tek bizleri, tüm insanları kavradığı halde çoğunda nafile bir şekilde onları kavramaya çabalamak, farkına varıldığı an kişide evrene dair de bir kutsallık, insanlığa dair bir mahcubiyet hissi uyandırır. Gördüğümüz, duyduğumuz, hissettiğimiz her şeyin, tüm duyuların ve duyguların bir düşünce, bir bilgi olduğu gerçeği, insanın evrenle ilişkisinin bilme üzerinden olduğunu da düşündürür. Bilmelerin ve bilimlerin bundan dolayı önemi yaşamsaldır.

Bilimin sosyalleşmesi ile sosyalin bilimselleşmesi arasındaki fark dünya insanlığının mevcudiyetini açıklamaya yeterli olmayabilir; ancak düşündürücüdür. Bilim sosyalleşemiyor. Hegemonik sistemlerin esareti altında yaşama mahkûmiyetini kıramadıkça da toplumsallaşamayacağı bir başka deyişle sosyalleşmeyeceği kesindir.

Paradigmanın bilimle kopmaz bir ilişkisi, bilmelerin zihniyet oluşturuçu olmasından, zihniyetin de yaşam anlayışını şekillendirmesindendir. Bu eksende topluma, insana ve her şeye dair değerler oluşur, birikir ve bütünlüklü bir yaşam tanımı meydana getirir. Bilmeyi kişisel-tekil bir durum olarak ele almak yeterli ve doğru sonuçlar yaratmaz. Toplumsal bilmeler, toplumsal bellek ve ortak bilmeler, toplumun bireylerinde tekil olan zihniyeti de şekillendirir ve bilmenin bu sonucu yaşamı yaratacak olan zihniyeti yapılandırır.

Bilgi, toplumun kendi varoluşunu süreklileştirmesini sağlayan ve bu süreklileşmeden oluşan bir hakikattir. Varoluşsal olarak toplumsaldır. Her bilme toplumu korumaya, beslemeye, varlığını sürdürmeye ve güzelleştirmeye odaklanır. Yaşamın sonucudur; ama yaşamı amaç edinir. Herkesindir.

Doğal toplumda bilgiyi herkes yaratır. Bundan dolayı bilgi mülkiyeti yoktur. Toplumsal yarılma olan sınıflı, devletçi, erkek egemen uygarlığın ortaya çıkmasıyla birlikte bilginin mülkiyet konusu olması ve herkesin olmaktan çıkması, onu iktidarın temel objelerinden biri haline getirir. Bilginin tüm topluma değil toplumun içindeki bir kesime ait olması, toplumun bilgiden yoksun kılınması sınıflı hiyerarşik uygarlığın tanrısallığıdır. Ana tanrıça kültürünün tüm topluma mal ettiği anlamıyla tanrısallığı ölen bilgi, artık üst sınıfların elinde yeni bir kimlikle suni olarak doğurtulmaktadır. Bilgi, üst sınıflara ait oldukça tanrısallığını koruyabilir. Bilginin iktidarı inşası, özünde bilginin özel mülkiyet kapsamına alınmasıyla mümkün olmuştur. Bilginin tanrısallığı tanrı kelamı, kutsal kitap ve ulus devlette kanunlarla birlikte tartışılmaz ve değişmez kılınmıştır. Tanrısallık üst sınıflara ve erkeğe mal edildikçe toplumun diğer tüm kesimlerine ve kadınlara da ikilemin öbür ucu olan kulluk düşer. Toplumun çoğunluk olan kesimleriyle birlikte kullaştırılması bilginin toplumdan çalınmasıyla başlar.

Efsaneler Promete'nin tanrılardan ateşi çaldığını, bundan dolayı cezalandırılarak kayalıklara çivilendiğini ve ciğerlerinin kartallara yedirildiğini söyler. Ateş ile sembolize edilen aydınlık ve bilgidir. İnsanı aydınlatanın bilgi olması, burada ateş sembolüne dönüşmüştür. Tanrıların denilen bilgi özünde topluma aittir, tüm toplumsal kesimlerin tasarrufundadır. Tanrılar, topluma ait olan bilgiyi gasp etmişlerdir. Bilginin toplumdan çalınması metaforu, tanrıça kültürüne ait olan tüm değerlerin, yasa ve üretimlerin gasp edilmesini ve erkek tanrılar tarafından tekelleşmesini anlatır. Promete'nin efsaneleşmesi de erkek tanrıların bilgiyi gasp etmekle başlayan iktidarına karşı bir toplumsal eylem gerçekleştirmesiyle mümkün olmuştur.

Doğal toplum paradigmasından, sınıflı-hiyerarşik-devletçi sistem paradigmasına geçişin ilk koşulu bilginin toplumdan çalınmasıdır. İktidarın kökeninde hırsızlık olması bugünkü iktidarların hırsızlıkları resmi olarak yapmalarının da temelini oluşturmaktadır. Bu çalma eylemi ahlaki ilkenin yıkılmasını getirmiştir. Burada ahlaki olmayan esas eylem hırsızlık değildir. Emek vermeden sahip olmak, el koymak, topluma ait olanı kendine ait kılmak, kadına saygısızlık, kadını ve tüm kadınca değerleri inkâr; sınıf, kast, hiyerarşi ve iktidar oluşturmak, gasp etme, özel mülkiyet yaratarak tekel kurmak ve devletçi uygarlığa ait olan birçok özellik ah-laksızlık olarak nitelenebilir.

Bugün bu ahlak yitimi sürmektedir. Bilgi tekeli, tekellerin en büyüğü olarak varlığını sürdürmekte ve savaşa-iktidara odaklanarak gasp sistemini ayakta tutmaktadır. Bilginin topluma açılması yalanı iletişim araçlarını toplum nazarında cazip kılmayı başarmış bir argümandır; ancak bilginin kırıntı mahiyetindeki halidir, topluma verilen. Kölelik dönemindeki ekmek kırıntılarının yerini çağdaş kölelik döneminde bilgi kırıntıları almıştır. Ve bugün bilginin toplumdan gasp edilen bir toplumsal ürün olduğu unutulacak, hayal edilemeyecek kadar toplumdan koparılmıştır. Bilim toplumun çok üstünde, toplumdan kopuk, hatta topluma düşman bir konumda tutulmaktadır. Bugün toplumsal çoğunluğun ihtiyaçlarını gideren, onların varlığını sürdürmesini sağlayan ya da toplumsal sorunları çözümleyen tek bir bilimsel adımdan söz edilememektedir. Çünkü bilim toplum üstü olmuş, topluma düşman kılınmıştır.

Bugün insanlığın içinde bulunduğu durum, milyarlarca insanın yaşamını etkileyen sistemlerin bir bütün sorgulanmasını gerektiren düzeyde sorunsallık arz etmektedir. İnsan ve topluma dair her şey sorunların içine batmış durumdadır. Dünya toplumsallığının yaşadığı bu parçalanmışlık, egemenlik, savaşlar ve insanlığa yapılan ihanetlerin hepsinin kökeninde sınıflı devletçi uygarlıkla başlayan kapitalist moderniteyle günümüzde bir form halini alan merkezi uygarlık sisteminin dayandığı zihniyet inşası vardır. Bilimsel buluşların gelişmesiyle orantılı bir şekilde insani ve toplumsal sorunların artması bu paradigmanın toplumsal olmadığını ve tüm insanlığın zihniyet başta olmak üzere her tür hastalığın pençesine itildiğini gösterir. Gelişen bilim, teknik, tıp vesaireye rağmen insanlar daha fazla hastalanmakta, daha fazla acı çekmekte, daha fazla aç kalmakta, daha fazla zorlanmaktadır. En önemlisi daha fazla anlam yitimi yaşamakta ve daha fazla özgürlükten uzak kalmaktadır.

Merkezi uygarlığın en önemli halkalarından birini temsil etmesi ve sürdürmesiyle bağlantılı olarak Avrupa merkezli bilimin merkezi uygarlık paradigmasının iyi bir temsilini yaptığını söyleyebiliriz. İktidar ve sermayenin bilimi kendine mal etmesi, iktidarların bilim tarafından yaratılması ve büyütülmesindendir. Bu bağlantı giderek savaş iktidar bağlantısına paralel olarak yenilenir. İktidarlar savaşla kurulup savaşla korunduğundan bilim de savaşla direkt bağlantılı olur. Bilim giderek savaş-iktidar eksenine yerleşir ve *Hiroşima*'ya kadar da durmaz. İktidarlara yaratan ve koruyan hala bilimin ortaya çıkardığı teknik buluşlar ve icatlardır. Son teknik icatlar, katliam araçları, silahlar, toplu katliam ve toplum-kırım araçları olmasa bugünkü hiçbir iktidarın var olması söz konusu dahi olamaz. Bilgi, iktidar yaratmaya başladığı andan itibaren ahlaki olmaktan çıkar. İktidarı büyüten savaş araçlarının üretimine odaklanan bir bilimin insani olması beklenemez. Savaşları derinleştiren ve iktidarı büyüten bilimlere engel olamayan, toplum karşıtı vahşi savaşları ortadan kaldıramayan toplum bilim kesinlikle toplumsal olamaz. İktidarı büyüten savaş araçlarının üretimine odaklanan bilimi yaratanlara da bilim insanı denmez. İktidara mahkûm olmuş kişilerin sağlıklı bilim yapmasını beklemek büyük bir yanılgıdır. Ahlaki toplumun üyesi olan insan tanımı ile bu kişilerin telaffuzu birlikte gerçekleşemez.

Toplumu parçalı ele alan, sınıfları kaçınılmaz hatta gereklilik olarak gören sosyal bilimin toplum tanımı, toplum bilimine en yanlış yerden giriş yapmaktır. Toplumsal bütünlük, hakikatin bütünlüğüdür. Toplum bütünlüğünü bozan her bakış açısı, her teori, her bilgi ve bilim hakikatten kopmuş demektir. Ve toplumsallık bu bakış açısıyla yaralanmıştır. Sosyal bilimlerin toplumu parçalamak kadar evrene, dünyaya dair bakış açısında da bir parçalama ve nihayetinde hiyerarşi oluşturma vardır. Bunun kökeninde evrene, doğaya dair edinilen sonuçların aynen insan doğasına uyarlandığı anlayışı yatmaktadır.

Sosyal bilim adına rağmen toplumdan kopmuştur. Mevcut sosyal bilimin toplum karşıtlığına kanıt sosyal bilimlerde kadının olmayışı, toplumun inşasında kadının rolünün görülmeşi, hatta reddedilişi, öznenin tüm bilimlerdeki gibi erkek olması gösterilebilir. Mevcut sosyal bilim cinsiyetçidir. Toplumu inceleme ve toplumsal sorunları çözme iddiasıyla ortaya çıkan bir bilimin toplumun fiziksel olarak yarısını oluşturan kadınları bilim konusu yapmaması, bundan daha da önemlisi, ilk toplumsallaşmayı sağlayan kadın hakikatini bilim saymaması ve kendi bilimselli-

ğini de bu temele yerleştirmemesi sosyal bilimin en iflah olmaz yanıdır, en büyük çıkmazıdır. Bunu bir hata olarak belirtemeyiz. Çünkü cinsiyetçilik bir hata değildir. Cinsiyetçilik erkek egemen zihniyetin tüm bilimleri, zihniyetleri, toplumsal olduğu iddia edilen ancak toplum üstü olan formları inşa etmesidir. Sosyal bilimin de toplumla buluşabilmesinin ilk koşulu cinsiyetçilikten kendini kurtarması olacaktır.

Darwinizm ile zirveyi yaşayan ve sistemli hale gelen, hatta evrenselleşen bu egemen bakış açısı sosyal bilimleri zehirlemiştir. Aslanı kral addederek her ülkenin hatta her evin bir kralının olması gerekliliği sonucuna ulaşmak, söylemde dahi komik gelse de; bugün sürekli karşılaşılan kadın katliamlarının başka bir izahı yoktur. Her türün kendi varlığını sürdürmeye güdülendiği ve bunu bir yarış şeklinde sürdürdüğü, bunun için de güçlü olanın kazanacağı şeklinde bir veriyi insan doğasına uyarlamak, toplumsallığı öldürmektedir. Toplumsallaşma insanı tüm diğer canlılardan ayırmıştır. Toplumsallaşma insanın ahlak sahibi olmasıyla gerçekleşmiştir. Evrensel varoluşta payına düşenin ötesine geçmeyi başaran, hatta verili sınırları zorlayarak kendi varoluş sınırlarını genişleten nadide türdür insan. Bunu başarmasını sağlayan en büyük güç insanın verili olanların ötesinde kurallar oluşturmaları ve bu kurallar etrafında yaşamın zorluklarının üstesinden gelme yöntemlerini bulmasıdır.

Kendi anı dışındaki anları yaşama hakikatini bulmasıyla ve bu hakikati sistemli, planlı ve programlı bir şekilde profesyonelleştirmesiyle insan türü diğer canlılardan ayrılmıştır. Türler hiyerarşisi oluşturup insanı, o hiyerarşinin tepesine yerleştirmeden insandaki bu gelişimi anlamak, toplum hakikatini bilmekle mümkündür. Bundan dolayı sosyal bilimlerde araştırma ve kavrama yöntemleri kesinlikle birinci doğa dediğimiz toplumsallaşmanın dışındaki doğaya dair olan yöntemlerden ayrılır. Horozların yaşamını harem olarak değerlendirmek ve horozlara bakarak insan erkeği için harem oluşturmayı doğa kanunu gereği saymak, insan erkeğini aşağılamaktan ve en geri güdülerin esiri bir varlığa indirgemekten başka bir işe yaramaz. Bu düşünüş biçimi aynı zamanda insan erkeğindeki ahlaki varoluşu, insan toplumsallığını reddetmek olur. Kimi sistem karşıtı hareketlerin de doğayı tek ve birebir çıkış noktası olarak görmesi, bu mücadeleler içindeki bireylerin doğadaki canlılara bakarak hayatlarını kurmaya çalışmaları kesinlikle insan doğasına aykırıdır.

İnsan doğası, toplumsal doğadır ve diğer canlıların yaşamıyla aynılaştırılamayacak kadar farklıdır. Her canlının kendi doğasında bir özgürlüğü vardır. İnsan türünün de ancak kendi doğası olan toplumsal doğada, yani ahlaki ve politik olduğu sürece yaşayacağı bir özgürlüğü olabilir. Doğaya uygulanabilen evrensel kuralları insana uyarlama yanılgısı sosyal bilimleri zehirlediği kadar sosyalistlerin, devrimcilerin de devrim algısını eksik bırakmıştır. İnsan türü katı evrensel kurallarla anlaşılabilir. Çünkü evrende yer alan milyarlarca insanın hiçbirinin basit görülen parmak izi dahi, bir diğeriyle aynılaşmaz. Her biri bir başkadır. İnsanın özgür yaşamını evrenin insan somutunda kendini farklılaştırmasıyla bağlantısını kurduğumuz oranda insanı kavrayabilme potansiyelimiz artar. Tekil insanların sayısal toplamı, toplumu oluşturmaz. Dünya insanlığı dediğimizde de akıllara nicel bir toplam gelmemektedir. Bu insan gerçeğinin biricikliğinden ve toplumsal gerçeğin hakikat oluşturmalarından kaynaklanmaktadır.

“İnsan, etten kemikten oluşur “ denir. İnsanı anlatmanın anaokulu çağı dahi sayılamayacak bu izah, insanı tanımaya yetmez. “İnsan, etten ve kemikten oluşmadan önce evrenin ruhundan oluşur” demek doğruya ve insan bütünlüğüne daha yakın bir tanımlamadır. İnsanı, salt nesnel tanımlamalara tabi tutmak, laboratuvar çıkışlı betimlemeler yapmak hiçbir insanı hiçbir şekilde anlamaya yetmez. Öyle olsa, insanı insan yapan, toplumsallaşmayı sağlayan ve insan türünü diğer türlerden ayıran ahlak ve politikayı anlamak, anlamlandırmak mümkün değildir. Toplumsallıkla bağından dolayı ahlak ve politikayla en fazla ilgilenmesi gereken alan sosyal bilim alanıdır. Ancak bilimler bu alanı dine bırakmak suretiyle en çıkmaz yola çoktan girmişler, kendi alanları olan topluma kendi kapılarını kapatarak bir anlamda intihar etmişlerdir.

İntiharlardan geri dönme ve yeni toplumsal hayalleri gerçeğe dönüştürme arayışlarından ve mücadelelerinden dolayı çağın en gelişkin sosyal bilimcileri, devrimcilerdir. Ancak sosyal bilimin tam olarak bu bilinçte olduğunu söylemek zordur. Sosyal bilimin çıkmazda olduğu söylenir. Aslında sosyal bilim, toplumun bugünkü resmine bakmakla yetinmeyip varoluşundan bugünkü hayallerine kadar her şeyiyle ilgilenmeye başlamadığı müddetçe lanetli olmaktan kurtulamayacaktır. Sosyal bilimin zirvesi sosyalist mücadelelerdir. Ancak sosyalist mücadeleler de tüm toplumsal içeriğine ve devrim perspektifine rağmen Batı merkezli sosyolojik kavrayıştan kurtulamamışlardır. Örneğin toplumun oluşup bugüne kadar varlığını sürdürmesinde etnisitenin ve aşiretlerin oynadığı rolü reddetmek, toplumun temel varoluş formlarından olan bu oluşumları bir dönemin ürünü saymak ve bu çağda reddedilmesi gereken bir form olarak ele almak toplumu doğramaktır. Toplumun mayası reddedilerek toplum bilimin yapılamayacağı ne yazık ki bilinmemiştir. *“Maya, bir dönem yoğurdu mayaladı ama artık bu eskidi, aşıldı.”* denilemeyecek türde bir gerçektir bu. Maya hep vardır. Maya değişebilir ancak yok edilemez. Aynı şekilde peygambersel çıkışları, evliyalari, dervişlerin tüm hâkim sistemlere karşı direnişlerini, etnisitenin direnişini, kadının duruşunu-direnişini ve varlığını koruma savaşını bir devrim dinamiği, hatta devrimin, devrimci direnişin kendisi olarak görememek sosyal bilimin lanetidir. Bu bakış açısından kurtulmak, sosyal bilimin lanetten kurtulması anlamında önem taşımaktadır.

Sosyal bilimin zirvesi sayılabilecek olan sosyalizm somutunda devrime toplum mühendisliği rolü yüklemek, devrimi yeni tanrı olarak görmektedir. Devrime böyle bir misyon yüklemek ve devrim mücadelelerinden yeni bir toplum yaratmasını beklemek sorgulanması gereken bir konudur. Devrim mücadelelerinin tüm başarılarına ve iktidarlara büyük zararlar vermelerine rağmen yeni toplumun yaratılmasında beklenen düzeyde başarılı olamamalarının sebebi, topluma ve insanlara değil de salt soyut bir devrim kavrayışına tüm rolün verilmesidir.

Batı eksenli sosyal bilimin zirvesi olan Marksizm, kendini İngiliz ekonomi politikası, Fransız ütöpic sosyalizmi ve Alman felsefesine dayandırmasının doğal bir sonucu olarak devrim kavrayışını bu dayanaklardan süzmüştür. Batı merkezlilik sosyalizm kavrayışını, devrim kavrayışını belirlemiştir.

Bu anlamda devrim demek, binlerce yıl öncenin İsa'sı demektir. Devrim demek, yeni bir kurtarıcı, yeni bir Mesih demektir. Topluma düşen bu yeni kurtarıcıyı beklemek, onun gelmesi için bazen dua etmek ya da iyi niyet temennisinde bulunmaktadır. İnsanların kadcerciliğe, toplumun aktif kurucu ögesi olmaktan ziyade içinde bir mekanik parça gibi durmasına yol açan tam da bu

devrim kavrayışıdır. Belki de bunca eleştiriyiyle birlikte devrim kelimesinin toplumsal yenilenme anlamındaki adlandırması da yeniden ele alınmak durumundadır. Toplumsal yenilenme bir yapım eylemidir. Pozitif bir eylemdir. Bu pozitif eyleme yönelim sağlandığında karşılaşılan engelleri ortadan kaldırmayı anlatan negatif eylemleri, yani yıkma eylemlerini de içermekle birlikte özünde bir yapma eylemidir. Ancak devrim kelimesinin tüm çabalara rağmen zihinlere kazındığı kavrayış, ağırlıklı olarak yıkımla özdeşleşmiştir. Bu kavrayışın değişmesi toplumsal yenilenme için, demokratik ve özgür yaşam için şarttır.

Devrime Mesih rolü yüklendiğinde devrimcilere de tanrı rolü yüklenmektedir. Ancak devrimciler toplumun kendi özgür varlığını yaşamasının önündeki engelleri ortadan kaldırmakla yükümlüdürler. Toplumun kendini yenilemesi, yaratması gerekir. Ancak devrimcilere yüklenen tanrısal misyon, hem devrimcileri tarihselliği aşan misyonlarla karşı karşıya bırakmış hem de toplum bireylerini kendi varlığını yaşama ve inşa etme gerçeğinden uzak tutmuştur. Devletçi iktidarların kendini mutlak addederek dıştan toplumu belirlemesi, bir anlamda devrimci öncülüklerin aynı şekilde dıştan toplumu belirlemesiyle neredeyse özdeşleştirilmiştir. Oysa devrimcilerin rolü toplumun tanrısı olmak değildir. Toplumun ahlaki ve politik olarak yaşamasının önündeki engelleri yıkmayı, ortadan kaldırmayı amaçlayan devrim mücadelesinde öncülük etmektir devrimcilerin rolü.

Konunun anlaşılması için Kürdistan özgürlük mücadelesi içinde devrimcilerin ve devrimin ele alınışına bakabiliriz. Ortadoğu tarihinde büyük anlamları olan ve bugün tüm Ortadoğu'yu etkileyen Kürdistan özgürlük mücadelesi Kürt toplumunda büyük devrimler yaratmıştır. Zihinsel devrimler tüm Ortadoğu insanının kavrayışını etkilemiştir. Kadın devrimi, Kürdistan toplumu başta olmak üzere tüm bölgeye öncülük etmiştir. Daha da sayabileceğimiz devrim içinde devrim denen birçok gerçeklik vardır. Ancak bununla birlikte bugün büyük bedeller veren Kürt halkının büyük bir coşku ve sevgiyle yükselttiği “*vur gerilla vur, Kürdistan'ı kur*” sloganı da devrimcilere yüklenen tanrısal misyondan kaynağını almaktadır. Toplumun kendisi için kendi varlığını sürdürmeyi kolaylaştıran kurumsallaşmaları inşa etmesi-kurması gerekirken bunu dahi savaştan öncü güç olan gerilladan beklemesi, zamanında gerillanın yüklendiği devrim misyonundan kaynağını almaktadır. Türk askerinin tanrısallığının Kürt insanının zihninde yıkılması, Kürtlüğün var edilmesi, Kürt dilinin-kültürünün ve insanının yok oluş eşiğinden geri döndürülmesi tabi ki kolay eylemler değildir. Kürdistan devriminin önemli aşamalarıdır bunlar. Ve tamamı sömürgeci Türk-Arap-Fars egemenliğinin yıkılmasıyla, Kürdistan toplumu üzerindeki hâkimiyetinin zayıflatılarak özgür Kürdün var olma adımlarının atılmaya başlamasıyla mümkün olmuştur. Bundan sonrası öncülüklerle birlikte toplumun kendi toplumsallığını yeniden tanımlaması ve inşa etmesi olmalıdır. Ancak devrimci mücadeleyi tüm argümanlarıyla birlikte sahiplenen, bunun için canını veren, evlatlarını veren toplumun tüm bu paha biçilmez bedellere rağmen kendi toplumsallığını kurma, kendi ülkesini kurma görevini devrimcilere yüklemesi devrim kavrayışının sorunlu oluşundan kaynağını almaktadır. Olması gereken devrimcilerin bir model belirleyerek toplumu bu modele göre yontması değildir. Devrimcilerin görevi ahlaki ve politik toplumun kendi varlığını yaşamasının engellerini ortadan kaldırmak kadar, bu ahlaki ve politik yaşamın sürekliliğine katkı sunmaktır. Ve ancak bu temelde sosyal bilim anlamında bir tarihsel rol üstlenmiş olurlar.

Sosyal bilim eğer gerçekten sosyal olmak istiyorsa demokratik uygarlık paradigmasına dönüşmek durumundadır. Demokratik uygarlık paradigmasına evrilebilen sosyal bilim, toplumsal bir devrimin, yenilenmenin ve özgür yaşamı yaratmanın öncülüğünü yapabilir. Sosyal bilimlerin bugün bize sunduğu tablo, demokratik uygarlık paradigmasına evrilmekten uzaktır. Zihniyette mutlaklıktan, katı evrenselcilikten ya da sonsuz görecelilikten, kesintisizlikten, düz çizgisellikten ve katı determinist yasaların cenderesinden kurtuluş olmadan merkezi uygarlık paradigmasına payanda olmaktan kurtuluş mümkün değildir. Katı determinizmin insanlığı getirdiği anlamın ve yaşamın katledildiği uçurumdan kurtulmanın yolu, merkezi uygarlık paradigmasından sıyrılarak demokratik uygarlık paradigmasına doğru kararlı, iddialı, güçlü ve umutlu bir adım atmaktır.

Aynı sonuçlara dair aynı sebepleri dile getirmek, artık bir katliam fermanı mesabesinde. Aynı sonuçların çok fazla ve başka başka sebepleri olabileceğini düşünmek, aynı sebebin aynı sonucu doğurmayacağını bilmek ve bunu yaşama bakmanın temel yöntemi olarak ele almak şarttır. Total çıkarımlara gitmek bir katliamdır. Özel çıkarımlara yaşamı ve doğruları boğmamak da önemlidir ama total çıkarımlar hâkim kılındığında total olanın sınırları dâhiline girmeyenlerin katledildiğini bilmek gerekir. Tekdüzeliği varoluşsal olarak yaşayan determinizm, ideolojiye dönüşmüş bir ege-men erkek saplantısıdır. Tek yönlüdür. Kendi sapmış-lığındaki tek yönlülüğe ısrarı istikrar bilmesi, onu dogmatizmin zirvesine de taşımıştır. Tek renklidir. Modanın aynılaştırmasını faşizmin tekçiliğiyle birleştirerek tüm topluma renk körlüğü dayatır. Evrenin yaşam tarzı olan farklılaşmaya, farklılıklara hiç tahammülü yoktur. Oysa farklılaşmak bugünün koşulları çerçevesinde ele alırsak, bir arada yaşayabilme, birlikteliklerin zenginliği de sayabileceğimiz büyük bir demokratik kültür, bir bilgi-bilinç-birikim gerektirir. Evrensel varoluşu duyumsayabilen ve o varoluşun kendi tekilliğindeki anlamını bilen insan ancak farklılıkların zenginlik olduğunu anlayabilir. Bunu bilememek ise düz çizgisel aklın tekdüzeliğinde durarak ha bire evreni anlamaya çalışmak demektir.

Dinsel dogmatizmin yerini bilimlerde evrenselci, ilerlemeci ve düz çizgisel kanunların alması dogmatizmin bilimsel örtüye büründürülmesinden öte bir zihniyet donması ortaya çıkarır. *“Kanunun elinin kestiği parmak acımaz”* sözünün sokağa taşınması, televizyondan ya da internetten duyulan sözün bir insanın sözünden daha fazla geçerlilik arz etmesi, medyada bulunmayan objelerin yok hükmünde olması, hepsi katı evrenselci yasaların endüstriyalizmle birleşerek ulus devlet formunda daha da katılaşmış hal almasıdır. Tüm doğrular verilidir merkezi uygarlık paradigmasında. Özgür iradenin bir göstergesi olan yorum yoktur. Bilimler de bu paradigmanın verdiği cevapları açılar, ayrıntılandırır ve dillendirirler.

Dinsel metafizik eleştirildiği halde yeni putlar oluşturmak suretiyle, toplumsallığın ortaya çıkardığı bir hakikat olmaktan çıkarılan yeni bir bilimsel metafizik inşa edilir. Bilimin her şeyin üstünde olduğu söylemiyle bilimin iktidar haline gelmesinin at başı gitmesi de bu yeni inşa metafiziğin ne kadar toplum karşıtı olduğunu gösterir.

Mitolojik yöntemin yarattığını dinsel yöntem kalıplaştırmışken, bilimsel yöntem de bu kalıpcı, donmuş yöntemi yeni bir formla topluma dayatmıştır. Dinsel yöntemin karşısında bilimin kendini evrenselci hakikat olarak sunmasını bir hakikat mücadelesi olarak değil ancak bir iktidar savaşı sonucu gasp edilmiş bir konum olarak görebiliriz.

Doğayı tanıma, anlama, yeni buluşlar gerçekleştirmenin anlamı büyük olsa da doğayı ege-menliği altına almayı, doğaya tecavüz etmeyi bir bilim kuralı olarak gören bilimci anlayış F.Bacon ile zirve yapmış olsa da bugün zirveyi onunla paylaşanlar çoktur. Toplum-kırımın en fazlasını bu bilimciler yapmaktadır. Zihniyet kasaplığı işte bu bilimcilerin esas mesleği oluyor.

Bu kasaplıktan kurtulmayan ve tüm bilimleri bu kasaplıktan kurtarma eylemine yönelmeyen sosyal bilim, ne toplumsal olabilir ne de gerçek ve hakikate götüren bir bilim olabilir. Çünkü Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın deyişiyle *“Sosyal bilim tüm bilimlerin ana kraliçesidir.”* İnsan yoksa bilimin ve bilmelerin anlamı yoktur. Evren zaten kendi içinde muhteşem bir bilme kapasitesine sahiptir ve insanda dile gelen bu bilmeler ancak yaşamın daha anlamlı, daha özgür yaşanabilmesi için gereklidir.

Bilim eğer toplumu özgürleştirmeye, anlamlı ve güzel yaşatmaya götürmüyorsa hakikat dışıdır. Bundan dolayı sosyal bilimin var olabilmesi için tüm bilimleri toplumu özgürleştirmeye yöneltmesi bir zorunluluktur. Bunun için öncelikle kendini zihniyet egemenliğinden ve Batı merkezlilikten kurtarması gerekir. Toplumu parçalı ele almayan, sınıfların varlığını olağan hatta gerekli görmeyen bir sosyal bilime ihtiyaç vardır. Toplumsal hakikate saygı duyacak, toplumu parçalamayacak, toplumu ikilemlere mahkûm ve mecbur etmeyecek, hiyerarşinin zihinsel dayanağı olmayacak, her zaman ve her yerde tüm iktidarlara karşı toplumu savunacak bir sosyal bilime ihtiyaç vardır. Yine her türlü çalışmasını topluma dayandıracağı gibi bilginin tekelleşmesi karşısında duracak, bilginin tekelleşmesinin iktidarların temel dayanağı olduğu bilinciyle bilimi toplumun kılacak bir bilim gereklidir.

Hâkim bilimin gözünde her şey nesnedir. Toplumun ikilemlere mahkûm olduğu bir zihniyetin gölgesinde kalan her şey, nesneleşme potansiyeli taşımaktadır. İktidarın kendini özne kılması, tüm toplumu, doğayı ve varlıkları nesne kılması ile koşullanmaktadır. Sosyal bilim bu egemen zihniyetten kurtulduğu oranda toplum hakikatının bir açıklayıcısı olabilir. Aksi halde toplum gerçeğini perdelemek ve iktidarlara hizmet etmekten kurtulamaz.

Toplumu tanımlamanın ilk şartı bütünselliğin korunmasıdır. Bu da topluma saygı ile başlar. Tüm bilimlerden daha üstün ve keskin bir bilme biçimidir çocukların sezgileri. Bu bilme biçimine saygı duymak toplumsallığın çocukluk çağına saygı duymaktır, toplumsal bütünlüğe saygı duymaktır. Bütünselliğin olmadığı, ikilemlerin ve sınıflandırmaların hâkim olduğu tanımlar toplumu değil toplumdan kopan kesimleri ya da toplum dışı unsurları anlatabilir ancak.

Toplumun parçalanması, topluma dair tüm değerlerin, tüm yaratımların parçalanmasını ve özne-nesne ikilemine mahkûm edilmesini de beraberinde getirir. Bugün analitik-duygusal zeka ayrımları, zekanın işleyiş biçimlerini tanımlamak için bir anlam taşıyabilir. Ancak kadınların analık fonksiyonlarından dolayı salt duygusal zekaya sahip olduklarının bir gerilik vurgusuyla birlikte anılması karşısında, erkeklerin analitik zekaya yani plan kuran, düşünen, uzgören bir zekaya sahip olduklarının vurgulanması tam bir çarpıtmadır.

Bugün kadının nesneleştirilmesi, kadın emeğinin hem sömürülmesi hem de yok sayılması, kadınca değerlerin her an tecavüz altında tutulması analitik zekaya yüklenen anlam ve misyonla birlikte erkekte bencilliğin, egonun ve el koymanın gelişmesinden ileri gelmektedir.

Sosyal bilim bu iki zekâ formu arasında bir uyum sağlamayı başardığı ve özne-nesne ikilemine son vererek özgür varoluşu tüm topluma kavratmış zaman gerçek sosyal bilim olacak ve gerçek anlamda bilimlerin anlamı olan hakikati ortaya koyacaktır.

Olgulara, batılı kavramlara, bilinmeyen kelimelere boğulan bilimlerin ahlaki politik toplum nazârında pek bir değeri yoktur. Devletçi yapılanmalar değer oluşturmamışlarından zorunluluklar oluşturur ve toplumu bu bilimlerin cenderesine girmeye zorlarlar. Kadın şifacıların katledilerek diplomalı erkek doktorların görevlendirilmesi buna küçük bir örnektir. Şifacıların dilinden herkes anlarken diplomalı doktorların dilinden sadece diplomalı doktorlar anlar. Hatta yazdıklarını kimse anlamasın diye de kendilerince *doktor yazısı* dedikleri, estetikten uzak bir yazı türü oluştururlar. Tekil olarak hiçbir doktoru suçlamadan bugünkü bilimin tekelleşmesini anlatmak için küçük bir örnektir bu. Bilim kendini toplum üstü hale getirdikçe, eliteleştirdikçe toplumdan kopmakta ve tekelleştiği kadar da iktidarların payandası olmaktadır.

Toplumu parçalamayacak bir bilim, özgürlüktür. Toplumu parçalamanın ilk adımı kadın üzerinde geliştirilen erkek egemenliğidir. Kadın ve erkek olarak evrenin kendini farklılaştırarak zenginleştiği insan gerçeğini köle kadın-egemen erkek ikilemine dönüştüren ve bu ikilemi binlerce yıldır süregelen tüm iktidarların temel varoluş noktası haline getiren toplum düşmanlığını yok edemeyen sosyal bilim, bilim olamaz. Bugün merkezi uygarlık paradigmasının dayandığı tüm sistemler, kurumlar, zihniyet ve her tür eylem cinsiyetçidir. Ve hepsinin de kendini dayandırdığı nokta bilimlerdeki cinsiyetçiliktir. Güncel örnekler o kadar çok ve kanıksanmıştır ki mevcut yaşamın her adımı bir örnek olmaktadır. Hukuk ve tıp dilinin eril egemenliği tüm devletleri, kurumları ve kişileri belirlemekte ve her an toplum bireylerinin beyinlerine vura vura bu egemenlik yaşatılmaktadır. Bu kirliliği dahi değiştiremeyen bir bilim asla toplumsal olamaz. Bilimlerdeki cinsiyetçiliğin aşılması tüm bilimlerin özgürleştirilmesi anlamına gelir. Kendini cinsiyetçilikten kurtaran bilim ancak özgür bir bilim olabilir. Ve o zaman ancak toplumsal bir hakikat olarak addedilebilir.

Toplumsal özgürlüğü, ahlaki ve politik olarak varoluşuyla bağlantılıdır. İlk toplumsallaşma ahlak ve politikayla geliştiğinden toplumun bugün özgürleşmesi de buna bağlıdır. Toplumsallaşmanın ahlak ve politikayla mümkün olduğu gerçeği toplum var olduğu ve var olacağı sürece ahlak ve politikanın var olduğuna ve var olacağına işaret eder. Ezel- ebet olan hiçbir şey yoktur; ancak toplum söz konusuysa ahlak ve politika ezel-ebet olarak vardır diyebiliriz. Bu durum ahlak ve politikayı, topluma rağmen ve toplum karşılığı temelinde gelişen merkezi uygarlık sistemlerinin tam karşısında konumlandırır. Toplumsal yaşam kurallarını toplumun koyması ve bu temelde kendi politikasını belirleyerek kendi varlığını sürdürmesi toplumun özgürlüğüdür ve demokratik uygarlık sisteminin de temelini teşkil eder. Devletlere, imparatorluklara, krallıklara, şahlıklara rağmen toplumlar binlerce yıldır kendileri olarak özgür yaşamayı başarmışlar, kendiliklerini yaşamayı başaramayan toplumlar da nihai anlamda yok olmuşlardır. Toplumlar, soykırım pahasına kendiliğini yaşamaktan vazgeçmemiştir.

Bugün dünyada, Ortadoğu’da birçok topluluğun tüm hâkim dinsel, ideolojik, siyasal, cinsiyetçi hegemonyaya rağmen kendi kültürünü yaşayarak direndiği, kendisi olmayı bir direniş formu olarak tercih ettiği, kendi dilini konuşmayı ve inancını yaşamayı bir sistem karşıtı duruş olarak yaşadığı bilinmektedir. “*Direnme yaşamaktır*” tarihsel belirlemesi toplumsal gerçeklikte

daha da derin anlam kazanmaktadır. Yaşamı özgür yaşamak, kendi özüne uygun olarak yaşamak direnmek gerektiriyorsa toplumun yaşamı direnişle özdeşleşmektedir. Toplamların ahlak ve politika tarihini tüm demokratik uygarlık sisteminin tarihi olarak da okuyabiliriz. Tüm inançların, etnisitelerin, kadının, kültürlerin ve daha başka tüm toplumsal direnişlerin tarihi demokratik uygarlık sisteminin tarihini oluşturmaktadır. Çünkü demokratik uygarlık demek ahlak ve politika demektir. Her tür hegemonyanın, mülkiyetin, tekelleşmenin, cinsiyetçiliğin, baskı ve sömürünün, köleleştirmenin, iktidarlaşmanın tam karşısındadır. Ahlak ve politika incelemeleri, yeni sosyal bilim anlayışının da temelini oluşturacaktır.

Sosyal bilim toplum yaşamının sürdüğü her yeri mekân edinmelidir. Oysa bugün tüm bilimlerin merkez olarak aldığı mekân şehirlerdir. Kıra dayalı toplumsal kültürün giderek zayıflatılmaya çalışıldığı, şehirlere tüm insan, toprak, hayvan ve her tür emek gücünün akıtıldığı bu çağda köye ve kıra dayalı toplumsal kültür bilimin ilgisini çekmemektedir. Hatta toplum zihniyetinde şehre yönelim ve kent yaşamına dayalı yaşam bilinçlenmek için bir şart gibi görülmektedir. Bunun sebebi merkezi uygarlığın kentleri yaşam merkezi olarak görmesi ve öngörmesidir. Bunun bir yönü olarak devlet kurumlaşmasının kentlerde olması, yine resmi devlet okullarının tek ve vazgeçilmez üstün bilim merkezleri olarak yansıtılması da esas alınmış ve bir egemenlik biçimi olarak toplumlara dayatılmıştır. Oysa sosyal bilimin merkezi toplumun olduğu, var olduğu, yaşamını sürdürdüğü her yer olmalıdır. Kent merkezlilik iktidar odaklılıktır. Bunun aksine yeni sosyal bilimin toplumun yaşadığı her yeri mekan edinmek kadar toplumsallığın var edildiği alanları temel yaşam, araştırma, inceleme ve yaşamın güzelleştirilmesini teşvik mekanı haline getirmesi, bu konuda kapitalist modernite sistemi karşısında mücadele etmesi gerekmektedir. Kentin de bilimi yapılmalıdır, kentliliğin de sosyalliği bilim konusu olmalıdır ancak toplumsallığın vazgeçilmez şartı olan kıra dayalı tarım köy kültürünün sosyal bilim konusu olması esastır.

Merkezi uygarlık paradigması ve onun zihniyeti olan düz çizgisel, ilerlemeci, determinizm, kesintisizlik, toplumu alt-üst, ezilen-egemen, özne-nesne olarak parçalayan sınıfsallık toplumun sorunlarını çözemediğinden ve dogmalar da buna izin vermediğinden dolayı dogmatizmle savaşmak bir ilk mahiyetindedir.

Toplumun büyük bir çoğunluğunun devlet-krallık-saray erkanı ya da kapitalist olmamasına rağmen sistem olamayışı yeni bir paradigma yaklaşımı gerektirir ki bu, demokratik uygarlık paradigmasıdır. Egemenliğin, tahakkümün, baskı ve zorbalığın olduğu, özgürlüğün var olmadığı bir yaşamı kabullenmemek ve özgür yaşama götürecektir olan yol-yöntemlere ulaşmak, mevcut paradigma dışında yaşamının, özgür yaşamının bir gereğidir. Toplumun özgür yaşamını ahlak ve politikada görmek, toplumsal gerçekliğin bir şartıdır. Ki ancak toplumsal gerçeklikle tarihin bir bağı kurulabilirse tarih de demokratik uygarlık paradigması anlamındadır diyebiliriz.

Toplum dışılığın kanunlaşması karşısında ancak yeni bir paradigmayla toplumsallık kendi anlamına kavuşabilir ve insan ancak toplumuyla yeni bir anlama kavuştuğu takdirde özgür yaşayabilir. Tarihi ahlaki ve politik toplum değerleri temelinde yeniden ele aldığımızda demokratik uygarlık değerlerinin bir toplamını karşımızda görebilmekteyiz.

Tarihi bu temelde yeniden ele almayı başarmak, tarihi devletlerden, imparatorluklardan, soykırımlardan, katliamlardan, savaşlardan ve bir bütün egemenlerin dışında görebilmektir. Böyle bir tarih algısı yaratmak, tarihin kadınların ve ezilenlerin emekleriyle oluştuğunu bilmek, görmek ve bu tarz bir bakış açısı yaratmak demokratik uygarlık değerleri etrafında yeni bir toplum bilim oluşturmaktır. Yeni paradigma budur. Bu bakış açısı, eski paradigma olan merkezi uygarlık paradigmasını yıkarak yeni paradigma diyebileceğimiz demokratik ekolojik kadın özgürlüğüne dayalı paradigma ile demokratik modernite sistemini yaratmanın en güçlü zeminidir.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan 5 Ciltlik Demokratik Uygarlık Manifestosu adlı savunmalarının 3.cildi olan Özgürlük Sosyolojisi'nde demokratik uygarlığı şöyle tanımlar:

“Toplumsal doğanın varoluş hali ve gelişiminin ahlaki ve politik toplum temelinde incelenmesini varsayan sosyal bilim okulunu demokratik uygarlık sistemi olarak tanımlamak mümkündür. Çeşitli sosyal bilim ekollerinin farklı inceleme birimleri vardır. Teoloji, din toplumu esas alır. Bilimsel sosyalizm sınıf temellidir. Liberalizmin temel birimi bireydir. Devlet ve iktidarı temel alanlar olduğu gibi, uygarlıkları esas alan yaklaşımlar da az değildir. Tüm bu birim temelli yaklaşımlar, çokça değindiğim gibi tarihsel ve bütünlüklü yaklaşımlar olmamaları nedeniyle eleştirilmişlerdir. Anlamlı bir inceleme toplum açısından hayati noktalarda yoğunlaşmak durumundadır. Tarih ve güncellik esas olarak o noktalarda anlatım bulmalıdır. Aksi halde incelemeler öyküsel olmaktan öteye gitmez.”

Neden demokratik uygarlık paradigması adı altında yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyuyoruz? Tabi ki özgür yaşamak için. Son yüzyıl boyunca iflas ettiği söylenen paradigma karşısında özgür yaşamı yaratacak yeni bir paradigma yaratılmadığı müddetçe insanlık iflas etmiş de olsa eski paradigmalara mahkum olmaya devam edecektir.

Merkezi uygarlık paradigmasının eziciliği altında köleleşen, insan-toplum gerçeğinden oldukça uzaklaştırılan ama aynı zamanda direnen, tüm hâkim sistem saldırılarına rağmen varoluş mücadelesini sürdüren, toprağı işlemekten, konargöçer bir hayat yaşayarak hayvancılık yapmaktan vazgeçmeyenlerin, toplumsallaşmanın başından bugüne taşıdığı toplumsal kültürünü yaşayarak insanlık ahlakını kendi toplumsallığında yaşatanların, kadınların ve tüm devlet dışı olan, komünaliteye dayanan, varoluş mücadelesi veren ve bu mücadeleyi bugüne taşıyan toplulukların özgür yaşaması ve onların hakikati olan tüm miraslarını sistemli bir yaşam anlayışına dönüştürmek için yeni bir paradigmaya ihtiyaç vardır.

Verili uygarlık tanımlarının sorunlu oluşu yeni bir uygarlık tanımlaması ihtiyacını doğurmuştur. İnsanlığın yaratımı olan tüm insanlığın emeğiyle bugüne kadar getirilen toplum yaşamı, düşünsel ve fiziksel birikimin tamamı bugün hâkim uygarlık sistemi tarafından gasp edilmiştir. İnsanlık olmadan, toplum olmadan, bunca emek olmadan var olamayacak olan iktidarların tüm insanlık değerlerine bunca inkarcı yaklaşımları ve sömürü sistemini süreklileştirmeleri, yeni bir paradigma tanımını gerektirmiştir. Demokratik uygarlık paradigması bugün hala varlığını sürdürmeyi başaran özgür insanlığın ve toplumsallığın yaşam tanımıdır. Merkezi uygarlık paradigmasının devletçi, iktidarcı ve savaş eksenli tarih ve toplum tanımlarının ötesinde bir tarihsel toplum tanımının yeniden yapılması, toplumsal bilimlerin devrimi olacaktır.

Demokratik uygarlık paradigmasını geliştirmek, başka türlü düşünmenin ve yaşamının mümkün olduğunu gösteren en büyük buluşlardandır. Bu tanım, sosyal bilimlerin yeni ve özgür bir başlangıç yapabilmesinin büyük fırsatıdır. Toplumsallığın başlangıcından bugüne kadar taşınan bir düşünce birikimi olduğu kadar, bu birikimin nasıllığını ortaya koyan bir düşünce sistematiği de demokratik uygarlık paradigmasının tanımı kapsamındadır. Yine toplumsallığın vazgeçilmezlerinden olan ahlak ve politikanın varlığı, toplumsal ihtiyaçların ne olduğu ve nasıl karşılanacağı sorusunun toplumun var olmasının gereği sürekli gündemde oluşu demokratik uygarlık paradigmasının kapsamında ele alınmaktadır. Hepsini birlikte, iç içe ve birbiriyle var olan toplumsal kurumlar, toplumsal zihniyetle bütünleşerek varlıklarını korur ve toplumu var ederler.

İmparatorlukların, diktatörlüklerin, devletlerin, krallıkların ve erkeklerin (history) tarihi olan resmi tarih, bir merkezi uygarlık demagojisidir. Demokratik uygarlık paradigmasını anlamak, resmi tarih anlayışının yıkılarak özgür bir tarihsel bakış açısının oluşturulmasıyla başlar. Tarihi geçmiş zaman olarak ele almak, tarih ve zaman algısındaki yanılığa dikkat çeker. Zaman algısının insan zihninde bugünkü sorunlu hale nasıl geldiğini açıklamak bu değerlendirmenin konusu değildir ancak kısaca bu konuya değinmek kaçınılmazdır. Bugün merkezi uygarlık paradigmasının zihniyet hegemonyasından kurtulamayan insanların nazarında zaman saat ile anlam bulur. Saat merkezi uygarlık paradigmasının toplum bireylerini kendi sistemine tabi kılmasının temel bir aracıdır. Bu sistemde saatin ve rakamların ötesinde zamanı tanımlama çabası azdır. Kimi insanın gözünde zaman yanı başında akıp giden, kendisinin dışında ve ötesinde bir varlıktır. Dile yerleşen *“boş zaman, zaman öldürme, zamanı doldurma, zamanı doğru değerlendirme”* gibi deyimler de bu yanılıklı zaman algısının bir ürünüdür. Nedir zaman? Neden zamanı yanı başımızda akan bir ırmak gibi düşeriz?

Zaman aslında insanın kendisidir. Yaşam, zamandır. İnsan adım atıyorsa, attığı adımda konuşuyorsa, bir şeyler yaşıyor, söylüyor, eyliyorsa, işte zaman budur. Diyelim ki insanın attığı adım, söylediği söz ya da yaptığı eylem diğer insanlarınkinden farklı oldu ve bir icada, yeni bir buluşa yol açtı ve bu yenilik yazıldı. İşte o an yazılı tarih oluyor. Yani yapıp edilenler bir mekanda gerçekleşen oluşlar zamanı, diğer anlamda tarihi oluşturuyor. Tarihin toplumsallığı tam da budur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın tarihsel toplum belirlemesi bu anlamda demokratik uygarlık paradigmasının belkemiğini oluşturan çok çok önemli bir belirlemedir.

Tarih ve zaman algısındaki sorunlu hal, insanın kendini nesne olmaktan kurtarmasıyla, kendini nesne olarak görmekten kurtulmasıyla giderilebilecek temel bir zihniyet sorunudur. Dünyanın ortak saatleri olsa da her bir insanın zamanı ayrıdır. Boşa giden ya da öldürülen zamanlar yoktur. Ancak boşa giden ve öldürülen hayatlar vardır. İnsan anlamlı yaşamadığı zamanı öldürdüğünü iddia eder ancak anlamlı yaşanmayan ve dolu geçmeyen hayatın ta kendisidir ölümlü olan. Zamanın ölümsüz olduğu, karşısında yarışın zor olduğu söylemleri hep merkezi uygarlık sisteminin zihniyetini aşma çabısındaki insanın yarattığı tanımlardır. Zamanla yarışan insan aslında kendisiyle yarışmaktadır. İnsanın zaman olduğu gerçeği toplumun tarih olduğu gerçeğiyle paraleldir. İnsanın tarih olması da kendi gerçeğinin sınırlarını aşarak toplumsallaşmasıyla mümkündür.

Tarihsel olabilmek insanı hakikate yakınlaştırır. Bunun kökeninde tekil insanın çoğul toplumu yaşama gücünü gösterebilmesi vardır.

Mevcut bilimlerin dışında özgür bir bilim oluşturmak istiyorsak toplumsal tarihe bakmak zorundayız. Geçmiş geçip giden olaylar zinciri olarak göremeyiz. Geçmiş, toplumların varoluşudur. Geçmiş, zamandır ve insanın ta kendisidir. Resmi tarihin satır aralarında demokratik uygarlık paradigması aranamaz. Çünkü resmi uygarlık beslendiği demokratik uygarlığın reddi üzerinden kendini yaşatır. Her başarısız toplumsal mücadele, merkezi uygarlık zihniyetinden kurtulamamış zihniyetlerin ürünüdür. Hâkim zihniyetten bağımsız, toplumla sıkı bağlar içinde olmayan her sosyal mücadele kaybetmeye mahkûmdur.

Sosyal bilimlerin çıkıştaki amaçları doğrultusunda toplumsal olabilmesi için yeniden yapılanması bir zorunluluktur. Yeniden yapılanmanın tüm bilimleri reddederek olmayacağı kesindir. Yeniden yapılanmanın en önemli yanı tarihteki tüm bilimleri toplumsal tarih ekseninde bir değerlendirmeye tabi tutarak bilim mirası gerçeğini esas almaktır. Bunun nedeni tüm eleştirilere rağmen bilimlerin toplumların ürünü olduğudur. Gerçek bilgi toplumdur. Bu bilim mirasını esas almak, tarihteki tüm bilgi parıltılarını bir araya getirerek karanlıklarla baş etmenin bir şartıdır. Bu aydınlanma gerçekleştiği oranda demokratik uygarlık paradigmasının çağa uyarlanması olan demokratik moderniteyi yaratmak mümkün olabilir.

Bugün tüm bilimlerin yaşadığı kriz gözle görünen düzeyi çok aşmıştır. Ancak düz ilerlemeciliğin toplumsal düzlemde fazla bir anlam ifade etmediği, kriz yaşayan sistemlerin hızla çöküşünün kaçınılmaz olmadığı gerçeğiyle bir kez daha anlaşılmaktadır. Krizlerinden kendini yenileyerek ya da ömrünü uzatarak çıkmayı başaran, kendi karşıtlarının kazanımlarını da kendine maleden, gasp eden bir paradigmadır merkezi uygarlık paradigması. Bunu engellemek de demokratik uygarlık paradigmasını yaşayan güçlere ve topluma düşmektedir. Kriz derinleştikçe toplum karşıtı yöntemler artmakta, toplum düşmanlığı tırmanmaktadır. Merkezi hegemonyayı bu durumda durduracak güç tabi ki devrimsel bir güçtür. Merkezi hegemonya karşısında duracak, direnecek, merkezi hegemonyanın yıkım gücünü durdurabilecek bir güçtür devrimsel güç. Devrimsel gücün hakim sistemi engellemeyi başardığı oranda merkezi uygarlığın krizi sürdürülemezlik olarak daha da belirginleşir ve bu durumda toplumun kendini özgür sürdürebilmesinin arayışları ve imkanları artar. İşte bu, kölelikten özgürlüğe geçişin en coşkulu olasılığıdır. Özgür yaşama ısrarındaki toplumların kendilerini yaratması, bu olasılığın yaşam bilim doğrultusunda hakikate en yakın bir temelde işlenmesiyle mümkündür.

Kendimizi, birbirimizi, tüm insanları ve hayatı bilmek, özgür yaşamak istiyoruz. Tüm bu değerlendirmelerin nihayetinde bize umut olan, özgür yaşamın hayalini bir kez daha gündemimize getiren yeni bilme biçimi, kadın ve yaşam bilimi olan *Jineolojî*dir.

SÖMÜRGELEŞTİRİLMİŞ DÜŞÜNCE BİÇİMLERİ: FEMİNİST EPISTEMOLOJİ İÇİN ÖNERİLER

DR. MURİEL GONZÂLEZ ATHENAS
Çeviri: Nisa Göksel

Neden eleştirel ve feminist bir epistemolojiyi ihtiyaç duyuyoruz? Radikal feminist hareketin anlayışların içinden çıkan yeni çalışmalar, (doğa) bilimlerinin siyasi işlevlerini sorgulamaktadır. Bu sorgulama ise şu fikre dayanır; sosyal adaletsizliklerin yorumlanması ve meşrulaştırılması bilimlerin içinde yer alan doğal olduğu varsayılan farklar üzerinden tanımlanmaktadır. Bu sadece ideoloji eleştirisi aracılığıyla çözülemez; çünkü eşitsizliklerin kendisi bilgi yapıları ve düşünce şemaları içinde saklı durumdadır ve doğal oldukları varsayılır. Böylece, toplumsal cinsiyet uçurumunu bir alt metin olarak ve bilim tarihi epistemolojisinin bir parçası olarak görünür kılmak, feminist bilim çalışmalarının bir sorunsalıdır. Ancak sadece cinsiyet ilişkileri ve bunların asimetrisi eleştiri odağı haline gelmez, aynı zamanda milliyetçilik, bilim, cinsiyetçilik, din gibi egemen sosyal bilim alanlarının ürünleri olan konular da eleştirel olarak gözlenmektedir. Abdullah Öcalan, maalesef çoğu henüz tercüme edilmemiş analitik yazıları içinde bu kategorilerden haklı olarak bahsederken, onları aşılması gereken düşünce modelleri olarak ve toplumsal pratikler olarak eleştiriye tabi tutar. Bu kategorilerin ötesinde düşünmeye çalışarak, bilgi üretiminin şartlarını bu çerçeveden sorgulayacağım. Peki, bu düşünce şemaları açık olarak nelerdir ve Batı Avrupa düşüncesinin buradaki düzlemi nedir?

Prensip olarak, ilk önce bugünün toplumlarının bilime atıfta bulunan mekanizmalarını, bulgularını, söylem tekliflerini ve araçlarını tanımamız gerekir. Burada Avrupa Aydınlanma Dönemi'nden beri bilimin rolü daha farklı anlamlar kazanmış ve değişmiştir. Değişimi gerçekleştirmek adına, bu bilimlerin veya bilimsel bilişsel modellerin tartışmasız toplumsal statüsüne bakmak, onların asimetrik sosyal yapılarla bağlarını analiz etmek açısından çok önemlidir.

Bilimin bazı etkili epistemolojilerinin tarihsel gelişimleri ise aşağıda açıklanacak ve sonrasında ise feminist epistemoloji yaklaşımları ve modelleri tartışılacaktır.

Bilimlerin İnşası

Egemen paradigmlar ve modern bilimlerin epistemesi nasıl ortaya çıkmıştır? Bu ortaya çıkış sürecini, tarihçilik örneği ve cinsiyet kategorisi bağlamında açıklayacağım.

18. yüzyılın ikinci yarısında, üniversiteler ve eğitilmiş çevreler arasında, tarih kuramının ve tarihçiliğin nasıl yeni kavramsal destekler üzerinden inşa edilebileceği sık sık düşünülmüştür. Şunu da hatırlatmakta fayda var; bu sırada pek çok Avrupa ülkesinde ulus-devletlerin ortaya çıkış tarihine dair tartışmalar da yeni yeni ortaya çıkmaktaydı; Batı Avrupa, din savaşlarını arkasında bırakmıştı ve bölgeler seküler bir şekilde birbirinden ayrılmaya başlamıştı; dünya “keşfedilmiş” gibi görünüyordu ve aynı zamanda siyasi olarak da bölünmüş gibiydi. Seri üretimin yeni teknolojileri de piyasaya sürülmüştü ve bu süreçte, emek kategorisi norm ve genel hareketlilikle yapılandırılan bir eğilim haline geldi. Böylece Batı’nın Hristiyan toplumlarında halkın geniş kesimlerinin okuryazarlığı “bilimselleşmeyi” (veya bilimin yayılmasını) mümkün kıldı.

Zamansal ve mekânsal olarak var olan fenomenleri anlaşılır bir düzene koymak için tarihçilik, kendisinin kuramsal projesine meydan okunduğunu görmüştü. Düzenin kendisi hiyerarşi yaratma içinde aranıyordu ve farklılıkların eşitliği hayalinden ziyade, bütünüün parçalarla kurduğu hiyerarşik olduğu düşünülen ilişkiye ve genelden özgüle doğru bir vurgu yapılıyordu. Pratik olarak ise bu, şu anlama geliyordu: İnsan biliminin yeniden kavramsallaştırması iki tane sonuçlandırıcı hiyerarşi üzerine kurulmuştu. Kültürel olarak karşılaştırmalı eğitim metaforu, Batı’nın Avrupalı Hristiyanlarını insanlığın eğitimcileri olarak bütün insanların üzerinde bir yere konumlandırmıştı. Çocuk eğitimi ve insanlık tarihinin gelişim aşamaları arasındaki paralellikler (örneğin; Gotthold Ephraim Lessing’in “İnsan Irkının Eğitimi”) sayısız idi. Ve ikinci aşamada (kadının belirli bir antropolojik gelişimi yoluyla), erkekliği genel insan özelliği olarak görme ve buradan belirli bir erkeklik ortaya çıktığını görme eğilimi vardı. Örnek olarak, tıp uzmanları ve biyologlar tarafından yeni geliştirilen jinekoloji bilimi kadın cinsine atfedilirken, erkek cinsi ise farklı bilişsel emellerin kapsamında görülüyordu ve çeşitli akademik disiplinler tarafından ele alınıyordu.

Böylece, 19. yüzyılda ulus-devletlerde üniversite tarihçiliğinin kurulmuş olması ve giderek daha fazla anlam kazanması, kadınların bu tarih yazıcılığında tamamen yok sayılması ve onların tüm tarih yazımının ilgi uyandıran konularından biri olarak nadiren sayılması şaşırtıcı değildi. Şöyle ki, tarihin bilimsel anlayışları şu antropolojik varsayımı pekiştiriyor ve yansıtıyordu; kadın cinsinin kendisi tarihsel değişimlerle değişen kültürün bir parçası olmaktan ziyade, daha çok değişmez olduğu düşünülen doğaya ait görülüyordu. Tarih yazımının bilimselleştiren bağlayıcı yöntem ve kavramlarının uygulanmasıyla beraber bu yeni genel tarih kavramı, uzun vadede bakıldığında toplumsal cinsiyet ilişkilerinin tarihine bilimsel erişimi engelliyordu ve

genel tarih kavramı şu temel konu üzerinde duruyordu: Beyaz, Batı Avrupalı ve Hristiyan orta-sınıf erkekler.

Kadınlar bilim ve siyaset alanlarına erişim sağladığında ise, 19. yüzyılın sert toplumsal cinsiyet kalıpları kendi görevlerini zaten yerine getirmişti ve bunlar kadınlara belirli roller atfetmişti. Bu roller kısmen de olsa artık sert bir biçimde muhafaza edilmiyordu; örneğin, kadınların üniversitelere girişine izin veriliyordu. Ancak kadınlığın inşası da bugüne kadar zar zor değişmişti. Bu inşa tarihsiz biçimde kurgulanmıştı ve bu pek çok tarihsel olayı aşırıyordu, çünkü kadınların doğasının bütün toplumsal olayları aştığı farz ediliyordu. Bu yapıların kendisi kadınların tarihsel ve toplumsal deneyimlerine tekabül etmemesine rağmen; toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin devam etmesine hizmet eden bir başvuru sistemi de inşa ediyordu. Böylece, feminist bilim perspektifinden ve eleştirisinden bakarsak, toplumsal cinsiyet modeli; sınıf ve etnik kimlik gibi diğer sosyal yapılanmaları kesen ve bunları belli şekillerde kategorilere oturtan işlevsel, konumsal ve ilişkisel bir kavram olarak anlaşılabilir.

Kamusal olarak egemen söylemler bize bu izlenimi vermeye çalışsalar dahi, post-modernizmin kendisi de daha fazla eşitlik getirmemişti. Evrensel ilkelerin politikası veya küreselleşmiş referanslar siyaseti, kendi totaliter eğilimlerini çoktan ortaya çıkarmışlardı. Sosyalleşme aracılığıyla eşitlik fikri, düzenin tersine dönerken, aynı zamanda da ötekini ortadan kaldırmak anlamına gelen farklılıkların bertaraf edilmesi durumuna dönüşmüştü.

Bu süreçte, aşağıdaki paradigmlar ya da daha önemlisi epistemolojiler, yani düşünce şemaları, modern bilimlerin temelleri olarak ortaya atılmıştır:

- İkili karşıtlıklar, ikili düşünme: Modern toplumların, modern yaşam biçimlerinin ve modern bilginin işlevsel biçimleri ve onun özellikleri, ikili karşıtlıklar üzerinden tarif edilir. Bizim düşünce yapılarımızı oluşturan kavram çiftleri de bu süreçte inşa edilir: Devlet / aile, erkek / kadın, yetişkin / çocuk, birey / toplum, doğa / kültür, aynılık / fark, evrensellik / özgüllük, organik / mekanik, ben-merkezli/ dayanışma, toplumsal kullanım / öz kullanım ve son olarak ise modernite/post-modernite... Bu listeye devam etmek mümkündür. Deneyimlerin ve kavramların aynı zamanda da sosyal pratik ve teorinin ikiye ayrılmasıyla, farklılıkların kendisi işlevsel özelliklerine indirgenir ve böylece yaşamın farklı yönlerinin birleşmiş bir hali inşa edilmiş olur. Bu kavramsallaştırmalar hiyerarşilerden bağımsız olarak düşünülemeyeceğinden, onlar toplumsal alt yapıların farklılaşması için itici güç olarak işlev görürler. Örnek olarak, kadın-doğa-mahremiyet – aile arasındaki ilişki, kadınlar için bir referans sistemi oluşturur.

- İnsanlığın gelişimi bir ilerleme öyküsü olarak kurulmuştur. Keşifler, icatlar, savaşlar ve siyaset, insanlığın ilerlemesine işaret olarak görülür. Bu aynı zamanda, pozitivist görüşü gide-rek geliştiren tarihçiliğe dayanır.

- Pozitivist bir tarih yazımını oluşturan ise özne pozisyonudur. Başka bir deyişle, insanın nasıl inşa edildiği ve tarih yazımı içinde nasıl konumlandırıldığıdır. Bunun da bilinçli olarak davranan ras-yonel ve mantıklı tepkiler veren tekdüze ve tekil bir özne olduğu düşünülür:

Bir güneş sistemine benzer bir biçimde işlev görür ve evrensel ve yoruma dayanan bir egemenlik gerektirir. Erkekler ve onların duyguları, herhangi bir düzlem içinde genel bir tarih ve tasarı olarak işlev görürler.

- Amaç odaklı, süregiden ve kendi kendini üreten doğrusal bir tarih yazımı; özellikle herhangi bir öznel eleştiriyi dayanabilmesi gerekir.

Birçok feminist kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları içinde, bu paradigmalara karşı farklı bir tarih anlayışı sunan pek çok yaklaşım zaten vardır:

Örnek olarak, Isabel V.Hull, siyasi tarih yazıcılığının temel konularından biriyle ilgilenmektedir: Almanya'da erken modern dönem devletçiliğinin ortaya çıkış koşulları ve onun etkileri. Toplumsal olarak disipline etme kavramını bu ortaya çıkış koşullarıyla ilişkilendiren mutlakiyet tarihçilerinin model kavramlarının aksine, Hull, erken modern dönem devletlerinin ayırıcı politikalarını ortaya çıkarmış ve bunların tamamen eril ve ataerkil normlar bağlamında faaliyet göstermediğini ortaya koymuştur. Hull, toplumsal cinsiyet ayrımının, erken modern dönemde devletçiliğin oluşumunun ve meşrulaştırılmasının temel boyutunu oluşturduğunu kanıtlamıştır. Aydınlanmacı-mutlakiyetçi kurumların toplumsal cinsiyet politikalarının, onları takip eden liberal burjuva devlet politikalarına göre, daha eşitlikçi yönelimleri olduğunu ortaya koymuştur.

Başka bir örnek ise Nathalie Zemon Davis'in araştırmalarıdır. Mikro tarihsel bir düzeyde bakarak, erken modern dönemde yaşayan üç kadının hayatını inceleyerek, olasılıklar tarihini ortaya koymuş ve bu tarih içinde insanların manevra yani hareket alanlarına yer vermiştir. Davis, 17. yüzyılda kadınların manevralarının yaratıcı alanlar yaratabileceğini ortaya koymuştur; bu ise, kadınların toplumsal olarak marjinal olan konumlarından, siyasi ve dini iktidar merkezlerinin dışında yer almalarından kaynaklanmaktadır.

Özellikle Ute Frevert, modern toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerine yaptığı araştırmasında, 19. yüzyıl boyunca toplumsal cinsiyet kategorisinin temel bir toplumsal düzen kategorisi olarak gelişimini ortaya koymuştur. Farklılığın inşası adına toplumsal cinsiyet kategorisi (toplumsal pratik ve söylemsel düzeyde), gitgide burjuva toplumunun daha çok kurucu yapısal bir elemanı olarak meydana gelmiştir ve tekrar edilerek güçlenmiştir.

Feminist Bir Epistemoloji İçin Öneriler

Yukarıda bahsedilen analizlerin dışında, yeni bir epistemoloji için gereken birincil yaklaşımlar zaten bulunuyordu. Bu yaklaşımlar ise iki soru üzerine odaklanmışlardı:

1. Öznel olana karşı gelişen savunma ne şekillerde hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkileri üreten bir epistemoloji meydana getirmektedir?
2. Günümüz ataerkil ilişkiler doğa bilimlerinin indirgemeci kavramları içinde nasıl temsil edilmektedir?

Bu çerçevede, üç tane temel feminist bilim yaklaşımına aşağıda kısaca değinilecektir:

Feminist bilim ve toplum teorileri, bilimin ikilemler yaratan mantığını incelemişler ve modernlik için kendi okuma yöntemlerini ve kendi teorik referans çerçevelerini geliştirmişlerdir. Şöyle ki, biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrışma (örnek olarak toplumsal cinsiyet ve cins arasındaki fark) olduğu kadar, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün analiziyle beraber onun uzun vadeli sosyo-psikolojik etkileri bu yaklaşımların temeliydi. Bu analize göre, kadın bedeni, sözde modern insanın parçalanmış arzuları ve korkularının yansımalarını sağlamak için bu süreçte bir düzlem görevi görmektedir. Kadınsı olan (feminen) kadına ait olarak görülmemekte, ancak sadece kültürel bir imge işlevini yerine getirmektedir; kadınsılığın sürekli üretildiği mitler içerisinde kadınların bir geçmişleri vardır, fakat onların bir tarihi yoktur.

Feminist deneyci yaklaşımın buna karşı geliştirdiği itirazı ise şudur: Cinsiyetçilik ve erkek egemenliği toplumsal olarak inşa edilmiş çarpıtmalardır ve bunların bilimsel araştırmanın mevcut olan metodolojik normlarının sıkı bir uygulanması dahilinde düzeltilebilir olduğu varsayılır. Temel iddia şudur ki; genellikle daha eleştirel tutumları nedeniyle feministler daha kapsayıcı ve eleştirel bir yaklaşıma sahiptirler ve bu sayede bilgi ve gözlemlerin altında yatan görünmez kılan mekanizmaları da ortadan kaldırma yetisine sahip oldukları yönündedir. Diğer bilim insanlarına kıyasla, feminist bilim insanları böylece erkek egemen çarpıtmaları daha fazla kavrayabilme yetisi edinirler. Dahası, toplumsal hareketlerin kendilerinin geleneksel bilimleri nesnel olmaya doğru ittikleri iddia edilmektedir. 19. yüzyıldaki Latin Amerika devrimleri veya aynı yüzyılın sonunda ve 20. yüzyıl başlarında oluşan proleter devrimler, bilimsel nesnelliğin gelişimini önemli bir biçimde etkilemeleri açısından örnek olarak verilmektedir. Feminist deneycilik ayrıca, erkek egemen bilimi oluşturan bilimsel olarak incelenmiş sonuçların seçimlerini de eleştirmiştir.

Böyle bir yaklaşım aynı zamanda çok baştan çıkarıcıdır; çünkü sadece “ciddiyetten yoksun” olan bilimi hedeflerken, bilime karşı olan bütün yaklaşımları hedefine almamaktadır. Fakat bu yaklaşım, araştırmanın yöntemlerinin ve epistemolojilerinin ve bununla beraber araştırmanın bulgularının toplumsal lokalizasyon tarafından ne kadar çok etkilendiği gerçeğini gözden kaçırmaktadır.

Feminist Bakış Açısı Teorisi (Feminist Standpoint Theory): Bu bakış açısı Hegel’in “Sahip/köle diyalektiğinden” doğru ortaya çıkmıştır; Marx, Engels ve Lukacs üzerinden bu tema geliştirilmiştir. Buradaki temel varsayım şudur; gözlemcinin toplumsal kimliği araştırma bulgularının olası nesnelliği açısından önemli bir değişkendir. Böylece, kadın deneyiminden kaynaklanan ve evrensel özelliklere sahip olan feminist bakış açıları, sosyal olguları daha iyi açıklayabilir. Dahası, toplumsal yapısalıcılığın yeni bulgularıyla beraber (örnek olarak kategorilerin kesişimselliği), feminist bakış açılarının çeşitli olabildiği görülmüştür. Irk, sınıf, kültür vs. bağlı olarak, araştırmacılar kendileriyle beraber çeşitli bakış açılarını analizlerine dahil etmişler ve bu da onları daha nesnel kılmıştır.

Bahsedilmesi gerektiğine inandığım bir diğer nitelik ise şudur: Yerleşik bilim (situated knowledge) kavramı. Bu kavramın başlıca savunucularından biri olan Donna Harraway, epistemolojik teorilerin hepsinin tüm bakış açılarının bir tikelliği ve fiziksellik varsayımları olması gerektiğini öne sürer. Tüm bakış açıları belli bir mekânda yer alırlar ve bu pozisyon metodik bir yansımayla tanınır. Her bilim insanı toplumun içinde yer aldığı haliyle konumu, geçmişi ve davranışlarıyla konumlanır. Şimdiye kadar aktardığımız üzere, toplumun çeperlerinde yer alan bakış açıları bu konumlandırmayı daha iyi bir hale getirebilir. Öznelerin gelişen, kesintili, yetersiz ve savunmasız, düzensiz ve tarihlerinden yoksun olmaksızın var olmalarından dolayı bir karşılaşmaya ve diyaloga ulaşmak mümkündür. Evrensellikten ziyade, taraflılık; nesnelliğin ve rasyonelliğin koşuludur; güç ve sorumluluğa karşı gösterilen hassasiyet de buna dahildir.

Feminist postmodernizm: Bu yaklaşım temelde daha önce bahsedilen iki yaklaşımı da sorgular. Burada bilimin temelleri sarsılarak “gerçekler” yerine, söylem hikâyeleri yapı bozum, tarihselleştirme, psikanaliz, göstergebilim (semiotic) gibi yöntemlerin hepsi kullanılarak araştırılmaktadır. “Kadınların oy hakkı üzerine nasıl yazılmıştır ve kimler bu konuda konuşmuştur? Bunlar hangi medya araçları üzerinden ve ne zaman konuşulmuştur? Okuyucuları ve dinleyicileri kimler olmuştur?” gibi sorular gerçeklerin inşasından ziyade söylem tarihine hizmet ederler. Radikal ve yapısalcı bir bakış açısından bu çalışmaların etkileri farklılıkların doğallıklarından arındırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kategorisi böylece herhangi bir fiziksel ve doğal zemine dayalı değildir; daha çok parçalanmış bir benliği maskeleymektedir.

Ancak sonuç olarak bu üç yaklaşım bile, nesnellik ve evrensellik gibi bilimsel paradigmaları her zaman sorgulayamazlar.

Bu yüzden, feminist epistemolojinin talepleri kısaca şunlar olmak zorundadır:

Verimli bir şekilde analiz yapmak ve değişiklikleri ifade edebilmek için, feminist epistemoloji yöntemsel, kavramsal ve içerik olarak açık bir biçimde tasarlanmış olmalıdır. Sadece o zaman tartışmalı ve heyecan verici bir araştırma ve tartışma ortaya koyabilir ve daha önceki yaklaşımların düştükleri paradigmatik tuzakları engelleyebilirler. Teorik araştırma isteği bütün çalışma konuları için var olmalıdır ve bu çalışma konusu da egemen normları ve kuralları yürütmekten ziyade, eyleme ehil olmalıdır. Öte yandan da, eylem kökeni, konu (akıl ve irade gibi) içinde yerleşik olmamalıdır; bütün toplumsal ve kültürel etkilerden bağımsız olmalıdır, çünkü buralarda tarihin erkek figürleri görünür hale gelir. Sonuç olarak, özne burada kendi çıkarlarını kovalayan ve rasyonel olarak hareket eden özerk bir varlık olarak tasavvur edilmemelidir. Korkular, zorunluluk ve acı motivasyon için temel olarak algılanabilir. Sorulacak soru ise, bunlar nasıl kavramsallaştırılabilir veya bunların hepsi tekrar kurgulanabilir mi? Toplumsal cinsiyet bir kategori ("cinsiyeti pratik etmek") olarak düşünülmelidir ve toplumsal cinsiyet ka-

tegorisinin interaktif üretimine (“toplumsal cinsiyetlendirme pratiği,” “doing gender”) dayanır. Bir kişinin cinsiyeti yoktur, fakat o cinsiyeti pratikle oluşturur. Toplumsal cinsiyetin anlamı, insanların kendilerini yönlendirdikleri eyleme kılavuzluk eden eğilimlerdir (aynı zamanda apaçık düşünce ve algı koşulları veya güçlendirmedir). Toplumsal cinsiyet kategorisinin, toplumsal düzeni sağlamanın ve iki kutuplu kategorileri norm haline getirmenin (örnek olarak iktidar düzenini kurmanın ilkesi olarak) bir tezahürü olarak görülmesi gerekir. Böyle bir araştırma sadece toplumsal hareketlerle beraber desteklendiğinde toplumu bizim algımıza göre harekete geçirebilir ve değiştirebilir.

Ve bugünün toplumsal cinsiyet ilişkileri sonuç olarak on bin yaşında değildir, fakat Ortaçağ'ın sonlarında beri Avrupa modern döneminin gelişmelerinin bir sonucudur.

Bu politik anlaşmazlıklar içinde bana çok önemli gözüken bir hususu da eklemek isterim: Başka türlü bir hayatı talep etmek için hiçbir tarihe, geleneğe ve haklı gerekçeye ihtiyaç yoktur. İnsanların saygı, haysiyet ve dayanışma ile davranılmasını talep etmek için, "bizim" tarihimize güvenmek zorunda değiliz. Dahası da var: Biz barış içinde bir hayat talep etmek için belirli bir cinsiyet, sınıf ya da bunlara tekabül eden dillere ihtiyaç duyamayız. İnsan her zaman savaş halinde olsa dahi; sözde barışçıl ve anaerkil klan toplumu hiç var olmamış olsa dahi; biz eşitlik ve dayanışma dolu bir hayat talep etme hakkına sahibiz. En basit haliyle; çünkü bizim bunu talep etme hakkımız var!

SOSYAL BİLİMLERE İTİRAZ

HASKAR KIRMIZIGÜL

Alışageldiğimiz tüm bilme biçimlerinden farklı bir bilme biçimini tartışıyoruz. Bugüne kadar oluşan (yaratılan) tüm zihniyet kalıplarını yerle bir eden bir şeyi konuşuyoruz. Jineolojî'yi...

Kadının bilimi olabilir mi? Kimimizin açıktan, kimimizin içinden kendine sorduğu bu soru gerekli. Çünkü evreni anlamanın yegâne biçimidir soru sormak. Bilimi 'herkesin kendi sınırlarını keşfetmeye yarayan bir macera' şeklinde tanımlayanların kendi cevaplarıyla sınırlarını çizeceği bir sınırsızlık jineolojî. Sınırsızlık diyoruz çünkü amaç sınır oluşturmak olsa bile herkesin arayışı bir sınıra çarpar. Jineolojî Kürt kadınının ilerleyişinde vardı bir durak ama sonuncusu değil. Sınırlarını keşfetmeye çalışan kadının ilerlerken önüne çıkan taşı, toprağı, dikenleri temizlemesi bir bakıma. Bildiğimiz şeylerin, bildiğimizi sandığımıza dönüşmesi. Kadınlara öğretilen, anlatılan, alıştırılan her şeye şüpheyile bakmak. İçimizi kemiren şüphelerin hakikate giden yolu döşeyen taşlar olduğunu fark etmek...

Kadınca bilmek sözünün karşılığıdır jineolojî. Bu nedenle kadın varlığını hesaplamadan kurulan her türlü bilgiye itirazdır. Erkek aklının gölgesinin sindiği mitoloji, din, felsefe ve bilimdeki yanlışları düzeltecek bilgeliktir. Ortaya çıktığı günden bu yana doğa bilimlerine mi beşeri bilimlere mi daha yakın olduğu tartışılan sosyal bilimlere yeni bir kimlik kazandırmaktır.

Bir varlık eğer kendini ötekine göre tanımlıyorsa mutlaka ortada bir kimlik sorunu vardır. İşte jineolojî bu sözü rotasını belirleyip ilerleyecek ve sosyal bilimleri toplumsal mücadelenin dinamiği haline getirecektir. Peki, düzeltilmesi, keşfedilmesi gereken onca bilgi varken işe nereden başlamak gerekir? Bu soruya 'mutlak'ın kurduğu tuzaklara düşmeden cevap vermek önemli ancak bir yol haritası çizmek de gerekli.

Jineolojî itirazlarla oluşacak

Erkek aklının zihniyet kalıpları, araştırma yöntemlerinin bize çizdiği sınırlar oldukça keskin. Ulaşılabilecek bilgilerin çoğu patriarkanın kodlarıyla inşa edilmiş durumda. Kadının fiziği, zekâsı ve eylemindeki farklılığı, sonuç alıcılığını ortaya koyan bilgiler ise henüz keşfedilmeyi bekliyor. Keşfedilmeyi bekliyor diyorum çünkü inşa edilmiş bilgi kadına ait olamaz. Yakıştırmalar, sistemin verdiği kimliklerden değil kadın doğasında saklı olan bilgilerden bahsediyoruz. Önemli olan ulaşılmayana açığa çıkarmak ya da ulaşıldığı halde bilgi hazinemizin tozlu raflarında bekletileni görünür kılmak, kısacası bu bilgilerle kadının varlığını tanımlamak. Bilimin araştırma yöntemlerindeki bu tarafgirliği görünce umutsuzluğa kapılmamalıyız. Tersine bunu bir başlangıç sayabiliriz. Kadın varlığını tanımlamakla işe başlayabiliriz. Mary Daly'nin yöntemi yol gösterici olacaktır. İlk olarak ataerkil kodlamalara itiraz etmemiz gerekiyor. Onun kadın tanımını deşifre etmek gerekiyor. Aslında jineolojîyi itirazlarımız üzerine kurabiliriz. Sosyal bilimlerin iktidar odaklarıyla kurduğu ittifaka, metodolojisine, kurduğu paradigmaya, toplumu incelenen, gözlenen bir nesne olarak görmesine, genellemeciliğine, 'benim işim doğruya ulaşmak iyi ve güzel derdim değil' diyerek ahlaki ve vicdanı göz ardı edişine, dünyaya batıdan bakışına... Kısacası itirazlarımız çok...

Her şeyden önce bilimin şu tanımına itirazımız var. Nesnel dünyaya ve bu dünyada yer alan olgulara ilişkin tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı zihinsel etkinlik. Burada bahsi geçen 'nesnellik' topluma bağın kopartılmasıdır. Bilimsel olabilmenin ölçüsü neden araştırmanın konusu olan topluma belirli bir mesafeden bakmak ve inceleme konusu yapılan toplumu nesne olarak görmek oluyor? Bunun mümkün olmadığını gerçeğin acımasızlığı gösteriyor bize.

Bilim her şeyin ölçülebilir olduğunu söylerken yüreğin taşmasına neden olan coşku, damarların çatlamasına neden olan acıyı da ölçebiliyor mu? İstanbul depreminin şiddetini, süresini ölçmek için sismograf kullanırken orada tüm ailesini kaybetmiş bir şahsın acısını hangi aletle ölçüyor? Ölçemeyince yerle bir olmuş o kent kadar gerçek acıyı yok mu sayacağız? Sorular ve itirazlar jineolojînin temel dinamiği olacak madem, itirazlarımıza devam edelim.

Gözlemci ve gözlenen olgusunun birbirini etkilediği ve gerçeğe ulaşmada tek yöntem olamayacağı açık. Bir araştırmaya göre milli parkı kullanan ve çöplerini ne yaptıklarına yönelik soruya yüzde 94,6 sı 'çöp kutusuna attım' cevabı verdiği halde çoğunu arkasında bırakan gözlemlenenlerde olduğu gibi. Ya da 'kadına şiddet uyguluyor musunuz' klasik sorusuna sinirli bir anında attığı birkaç tokadı şiddetten saymayıp, gönül rahatlığıyla 'hayır' cevabını veren erkeklerde olduğu gibi. Yani gözlemlenen yanıltabiliyor, gözlemleyen yanıltılıyor.

Gözlemleyen olayları incelerken toplumun davranış ve tutumlarında bir sonuca ulaşması için uzun yıllar onlarla yaşaması gerekmez mi? Sur'da, Cizre'de süren öz yönetim direnişleriyle ilgili bir araştırma yapan sosyolog karlar altında günlerce bekletilen cansız beden kendi oğluna ait olduğunu öğrenen bir babanın, annesinin cenazesini dışarıdan izleyen bir oğulun ruh halini bu toplumsal tahlilde nereye koyabilir?

Kızının cesedini günlerce buzdolabında saklı tutan bir anneyi, bodrum katındaki yaralıları su ve remeyen birinin vicdan azabını ve dünyanın her yerinde yaşayan Kürtlerin insanları katledilişine canlı yayında tanık oluşunu anlamadan o toplumu çözümleyebilir mi. Bunları bilmeden sorduğu bir soruya öfkeli bir ses tonuyla 'biz artık barış istemiyoruz' cevabını veren Kürdü nasıl tanımlayabilir o araştırmada. Bu cevabın netliği sadece önündeki kayıt cihazıyla değil cevap veren kişinin gözündeki öfke kıvılcımlarını görünce duyduğu ürküntüyle de sabitlenmiştir. Öyleyse o kişiyi öfkeli, agresif, milliyetçi olarak tanımlamakta bir sakınca yoktur. Gerçeğe böylece ulaşılmış oluyordur bu yöntemi uygulayanlar açısından. Oysa gerçek Kürdün iki ayı aşkın yaşadıklarının toplamıdır ve iki günlük bir gözlem sizi gerçekten fersah fersah öteye götürebilir.

Bu durumda acıyla yüzleşmeniz fotoğrafçı Kevin Carter gibi acı bir sona götürebilir sizi. 1993 yılında Sudan'daki iç savaşın getirdiği yıkım ve açlığı resimlemek isteyen Carter, sadece kemiğe dönen cılız bir kız çocuğunun akbabalara yem oluşunu anlatmak için çektiği fotoğrafın vicdan azabından kurtulamadı. Bir yıl sonra kanatlarını açmış akbabanın hedefi olan kız çocuğunu çektiği bu resimle Pulitzer ödülünü aldı. İki ay sonra 'yaşamın acısı sevincini aştı' diyerek arabasının egzoz gazıyla intihar etti. Fotoğrafı çekmek mi, çocuğa yardım etmek mi gelişmesini böyle sonlandırdı.

Bu eleştiriler jineolojinin gözlem yönteminden hiç yararlanmayacağı anlamına gelmiyor. Ancak toplumun hakikatini açığa çıkarmaya çalışırken özellikle kendi içinde ayrılmış gözlem yöntemlerinden hangisini kullanacağımız hakikati izah edecek veriler bulmamıza yardımcı olacağını tespit edebilmek önemli. Ayrışma süreye göre olduğunda sürekli, yapıldığı yere göre ayırtırdığımızda doğal ortamdaki gözleme başvurabiliriz. Jineolojinin en çok yararlanacağı yöntem ise uygulama biçimine göre yapılanlardan biri olan 'katılarak gözlem' olabilir.

Bilimin dayanaklarına itirazımız var

Gelelim bilimin dayanaklarına dönük itirazlarımıza: Bilim deney, tecrübe ve araştırmaya dayanıyor. Bunlar içinde ağır basan ise deney ve gözlem. Deney ve gözlemin yapılış amacı evrende var olan doğa yasalarını keşfetmek deniliyor. Pozitivizmin rotasından çıkmayan sosyal bilimciye göre doğa yasalarını keşfetmek toplumsal sorunların çözümünü sağlıyor. Çünkü doğa yasaları topluma da hükmediyor. Bu yöntem arayışını doğru kabul etsek 'topluma hükmeden bu doğa yasalarını keşfetmek bilimin işidir' sözünden ilerlesek bile kısa sürede bilimin iktidarla kurduğu bağla karşılaşırız.

Evrende adaletsizlik, toplumdaki dengeyi altüst eden, eşitsizliklere yol açan bir doğa yasası mı var? Evrenin işleyiş yasaları dengesizlik üzerine değil tamamlayan, bütünleyen, her canlının varlığını korumasını sağlayan bir döngüde ilerliyor. Oysa iktidar buna dayanarak adaleti ve eşitliği kendine göre eğip büküyor. Yönetiyor, yok sayıyor, ötekileştiriyor ve bunlara bilimsel kılıf da buluyor.

Canlılar arasındaki dayanışma, fedakarlık, işbirliği gibi özellikler evrimcilerin ‘canlıların hayatta kalabilmek için rekabet etmesi gerekiyor’ teorisini geçersiz kılıyor. Küçük bir araştırma dahi canlıların yaşam mücadelesinin dayanışma üzerine kurulu olduğunu göstermeye yetiyor. Fizyoloji ve tıp alanında tanınmış Kenneth Walker Doğu Afrika’da çıktığı av sırasındaki gözlemlerini şöyle aktarıyor: ‘‘Ahti düzlüklerinde değişik zebra ve ceylan sürülerinin tehlikelere karşı birbirini uyarmak için belli yerlere nöbetçi koyduklarına tanık oldum. Gene zürafalarla filleri çok kez birlikte bulurduk. Fillerin kocaman kulakları ve son derece keskin işitme duyuları var ancak görme duyuları zayıf. Zürafalar ise gözetleme kulelerine yerleştirilmiş bekçiler gibidir. Görünmeden’ ne fillere ne zürafalara yaklaşmaya olanak var. Daha ilginç derilerine gömülen parazitleri ayıklamak için gergedanların sırtlarına tırmanan kuşlarla işbirliği idi... Kuyruğunu kaldırarak çevredeki tüm canlıları alarma geçiren tavşan, tiz sesiyle alarm veren sığırcık kuşları, esaret altında üreyemeyen jaguar, ya da ölü bir kuşu canlandırmak için eğilip onu yerden kaldırıp kanatlarını açıp kapayan bir bonobo (maymun familyasından bir şempanze türü, pigme şempanze olarak da tanınır)...

Tüm bu örnekler iktidarların ‘evrende gizli’ dedikleri bu ayrımcılık, ötekileştirme, tekleşme, hiyerarşi üzerine kurdukları düzenin bir inşa olduğunu ispatlamaya yetiyor. İktidar doğa, yaşam ve toplumun aksini defalarca ispatladığı bu araştırma yöntemini cinsiyetçilikte olduğu gibi ırkçılığa da zemin yapmaya çalışmak gibi beyhude bir çaba içerisine giriyor.

Türkiye cumhuriyetinin tarihi böyle örneklerle dolu. Örneğin Güneş Dil Teorisini geliştiren bir dil bilimci idi. Bu zorlama teoriye göre Türkçe dünya tarihinde oluşan ilk dillerden biri. Bir karşılaştırma yapalım. Türkçe 3 bin 175’i orijinal olmak üzere çoğu Farsça, Arapça, Kürtçe, Fransızca, İtalyanca vd. dillerden oluşan 111 bin 27 kelimeden oluşan bir dil. Üstelik yüzyıllardır süren asimilasyon politikalarına karşı kendini var edebilen başka bir dilden alıntılanmayan 131 bin 600 kelimeden oluşan bir dil olan Kürtçenin bir dil olmadığını savunanlar çok değil on yıl öncesine kadar da vardı. Peki Türkçe oluşan ilk dillerden biri ise neden bu kadar yabancı kökenli kelime yer alıyor içinde? Üstelik tarih boyunca hâkim ulusların resmi dili iken.

İnsanlığın utancı olarak tarihe geçen Hitler faşizmi de bilimsel deneyler yaptı. Alman ırkının üstünlüğünü ispatlamak için kafatası ölçümlerine girişenler oldu. Bilimle izah edilmeye çalışılan faşizm 6 milyon Yahudi olmak üzere Çingeneler, sosyalistler, anarşistlerin de içinde yer aldığı 17 milyondan fazla insanın ölümüne sebep oldu.

Dr. Heinrich Himmler’in geliştirdiği ‘Lebensborn Projesi’ kapsamında Polonya’dan kaçırılıp getirilen on binlerce çocuk üzerinde ölümcül deneyler yapıldı. Bu çocuklar saç rengi değişsin diye (üstün ırk sarı saçlı idi) UV ışınlarına maruz bırakıldı. Deneyin konusu yapılan çocukların rengi kahverengiye dönerse onları bekleyen ölüm değilse Nazi subaylarına evlatlık olarak verilmektir! Peki bunlar evrenin yasaları olabilir mi? Öyle olmadığı, iktidarın uygulamaları için dikilen bir kılıf olduğu aşikar. O zaman sosyal bilimcilerin mesafeli duracağı tek şey iktidardır.

Bilimin genellemeciliğine itirazımız var

Fransız devriminin etkisiyle kurumsallaşan sosyal bilimlerin 3 temel işlevi var. Bunlar; toplumda neler olduğunu anlamaya çalışmak, bunu açıklamak ve kontrol. Sosyal bilimler toplumsal gerçekliği incelemek için iki temel yönetime başvuruyor. Birincisi idiografik yöntem (spesifik bir olayı kişisel bazda ele alma) ikincisi ise nomotetik (toplumsal olaylara daha genel bakarak yasalar oluşturma) yöntemidir. Her iki yöntem de nesnel bilgilere ulaşmayı amaçlıyor. İdiografik yöntem daha çok tarihlerle ilgileniyor, olayları tikel boyutta inceliyor. Bu açıdan güvenli veriler sunabiliyor ancak toplumsal gerçekliği sadece tarihe kaydedilmiş olaylarla çözümlemeye çalıştığı için sonuçta erkek egemenlikli sisteme hizmet ediyor. Varlığını ve özgürlüğünü korumaya çalışırken, bilginin peşinden koşarken direnen katledilen kadınlar, halklar, farklı inançlar, kültürler, alternatif çıkış sahibi gruplar, toplumsallığı her şeyden kutsal gören ve direniş hafızasında yer edinen kimlikler bu tarihin neresinde? Bu yöntem ortaçağda cadı diye yakılan yüz binlerce kadının hakikatini açıklamaya yetiyor mu? Fransız devriminde yer alan Amazon taburlarını erkeklerin kaydettiği biçimiyle mi okuyacağız? Felsefe deyince akla gelen ilk isimlerden biri olan Sokrates'i eğitenin bir kadın olduğunu (Miletli Aspasia) da öğretecek miyiz?

Nomotetik yönetime eleştiri noktamız ise kapılarını yoruma kapatmasıdır. Bu yöntemde amaç tarihsel yasaları bulmaya çalışmak, evrensel yasaları tespit edip genellemeler yapmaktır. Yani ulaşılan bu bilgiler geçmişçi çözümlemelerle kalmayıp geleceğe yönelik öngörülerde bulunmayı sağlayabilir. Ancak çok açık ki bu formül toplumsal hakikati gözlemeye, ona yön vermeye yetmiyor. Eğer bu doğru olsaydı o zaman sosyalist muhalefetin oldukça aktif olduğu, emperyalist politikaların toplumun tüm kesimlerinde rahatsızlık yarattığı 1979 İran'ı sosyalist bir devrimle sonuçlanırdı. Devrim öncesinde sosyalistler, komünistler, kadınlar ve Kürtlerin içinde olduğu geniş bir toplumsal muhalefet vardı. İran'da devrim öncesi yapılan komploları görmeden 1979 sonrasını incelemek toplumsal yarıkları genişletir. Ve o yarıklardan içeri toplum mühendisleri girer. Yani bizim gördüğümüz toplumun gerçeği değil, inşa edilmiş hali olur.

Arap Baharı olarak adlandırılan halk serhıldanları için de aynı şey geçerli. Ortadoğu'da sosyal bilimcilerin öngörülerinin dışında bir toplumsal muhalefet var. Suriye, Mısır, Tunus ve Libya'daki halk serhıldanları için genelleme yapanlar çok kısa sürede yanıldıklarını Ortadoğu kaosunun sonuçlarından okuyabildiler.

Nomotetik yöntemin en büyük yanılgılarından biri evrensel yasalara ulaşmak için veri toplanan araştırma alanlarının güçlü altyapıya sahip ülkelerden seçilmesi. Sayısı beş-altıyı geçmeyen birkaç Avrupa devleti ve ABD'den yola çıkarak diğer toplumsallıkları tanımlamak mümkün mü? İletişim, etkileşim, hissediş, sezgi vb olguları içine katmadan yapılacak bir araştırma bize ne kadar objektif veri sunabilir. Malthus'un "nüfus artışı ve kalkınma arasında negatif ilişki kurması" birçok araştırmada az gelişmişliğin sebebinin nüfus artışı olarak gösterilmesine neden olmuştur. Afrika'dan değerli madenlerin, Ortadoğu'dan petrolün Avrupa'ya taşınarak nüfusun kaynaklarını tüketen kapitalist şirketler ise onları medeniyet seviyesine eriştirecek kurtarıcılar olarak görülebilmüş, gerçek böyle perdelenmiştir.

Sosyal bilimde oryantalizme itirazımız var

Topluma belli bir mesafeden baktığını söyleyen sosyal bilimcinin veri toplamak için hep Batılı ülkeleri seçmesi tarafsızlık mıdır? Yoksa oryantalizm sosyal bilime sandığımızdan daha mı çok etki etmiştir? İşte birkaç örnek: ABD’de kadına yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmalar caydırıcı yasaların uygulanmasını bir çözüm olarak sunuyor. Ama ABD halen dünyada kadına yönelik şiddet sıralamasında birinci ülke konumundadır. Dünyaya batıdan bakan bir kadın, şiddeti tüm boyutlarıyla görüyor mu? Yaptığı genellemeler Mısır’da % 98’i, Burkina Faso’da yüzde 76’sı sünnet edilen, Yemen’de % 76’sı bu işleme evde maruz kalan kadınların uğradığı şiddeti çözmeye yetiyor mu? Mesela o araştırmacı dünyada 125 milyondan fazla kız çocuğu ve kadının sünnet edildiğini 30 milyonun ise önümüzdeki 10 yılda aynı uygulamayla karşılaşma riskinin olduğundan haberdar mı? O zaman işlevlerinden biri toplumsal sorunlara çözüm aramak olan sosyal bilimlerdeki düzeltme en başta burada olmalı. Yani kadının, toplumların gerçekliğini genelin içine hapsedmemeli. Dünyaya batıdan bakmak ve buradan hareketle evrensel yasalara ulaşmaya çalışmak tam bir yanılsama. Çünkü dünya ulus devletlerin toplamından ibaret değil. Kadınların, farklı inançların, kültürlerin, ötekileştirilenlerin toplumsal gerçekliğin bir parçası hatta baş aktörü olduğunu bilmeden yola koyulan birey, hakikatin sadece parçalarına ulaşır bütüne değil. BM’ye göre dünya üzerinde 8 bin dil var, konuşulan dil sayısı ise 4 bini buluyor. Dünyada 3 bin 400 inanç türü var (bu sayıya mezhepler dâhil). Sadece bu rakamlar bile batıdan yola çıkarak evrensel yasalara ulaşmanın imkânsızlığını, ulaştığını varsayanların tikeli görmediğini gösteriyor bize. Ufkumuzu biraz daha daraltıp devletlerin sınırlarında düşüsek dahi bu imkânsızdır. BM’ye üye ülke sayısı 192, onun tarafından tanınmayanlarla birlikte 206. Bu rakamları farklı coğrafyalara, onun kültürlerine, ekonomisine bölsek ulaştığımız gerçeğin hakikate giden yolda bir arpa boyunu geçmediğini de görebiliriz. İlk duyduğumda fıkra mı bu diye sorduğum bir olay bu durumu çok iyi izah ediyor. Sosyalist devrime demiryollarına sabotaj eylemleriyle ulaşan bir ülkedeki halk savaşı formülünü kendi ülkesine uygulayan ama kendi ülkesinde demiryolu bile olmayan bir örgütün devrime ulaşması ne kadar mümkünse evrenselcilik de o kadar geçerli olur. Gerisini varın siz düşünün.

Amaç salt doğruya değil iyiye ve güzele ulaşmak da olmalı

Sosyal bilimle uğraşanların kendisine uzmanlık alanı belirlemesi, sınırlarını keskinleştirmesi ne işe yarar? Herhangi bir sosyal bilim bir diğeri ile temas etmeden toplumsal hakikate ulaşabilir mi? Bunun pek mümkün olmadığı 1945’lerden sonra ortaya çıktı. Bu süreçten sonra sosyal bilim disiplinleri arasındaki ayrışma belli oranda aşıldı. Ancak parçalılık halen aşılmış sayılmaz. Bir alanda yoğunlaşmak toplumdan soyutlanmayı getiriyorsa orada sorun vardır. Yani sosyal bilimci kendi uzmanlık alanı dışında toplumu var eden her şey hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bilgi sahibi olmak da yetmez esasta duyarlı olmalıdır. Bu duyarlılığın çerçevesini Wallerstein şöyle çiziyor. O’na göre bir sistem doğar, kurallarına göre yaşar ve krize girer ve çatallaşır. Çatallaşma esnasında neye dönüşeceğini toplumsal mücadele belirler.

Bu çatallaşma evresinde sosyal bilimcinin tutumu ön plana çıkar. Amacı topluma yön vermek olmasa bile o bahsedilen tarafsızlığını (tarafsızlığın ölçüsü iktidarla mesafesidir) korursa toplumun geleceğini kendi iradesiyle kurmasına öncülük yapabilir. Çünkü bilimsel olan her şey eninde sonunda iktidarın duvarlarına çarpar. Tabii amaç gerçekten bilim ise! Jean Paul Sartre'in 1954-1962 yılları arasında yaşanan Cezayir Savaşı'ndaki tutumu ya da İsmail Beşikçi'nin yaptığı sosyolojik araştırmayla Kürtlerin varlığını gözler önüne sermesi yüzünden 20 yıla yakın hapis yatması tanık olduğumuz en çarpıcı örneklerdir. Toplumsal gerçeklere çözüm arayanlar eninde sonunda iktidara çarpar ve çarpışma sırasında salt doğruyu bilmek değil iyiye ve güzele ulaşmak çabası bilimsel olmanın ölçüsü olur.

Maalesef iktidarın zihniyet inşacılarının yetiştirildiği akademik mekânlarda olumsuz örnekler daha çok. 12 Eylül'de dışkı yedirme yönteminin işkence olmadığını savunan Celal Şengör de bir profesör, bir jeolog imiş! Üstün ırkın meziyetlerini ispatlamak için akıl almaz deneyler (işkenceler) yapan Josef Mengele de tıbbi antropoloji üzerine doktora yapmış! Bilimle uğraşanlar toplumdan değil iktidardan yana olunca sonuç felaket oluyor. Nihayetinde insanın zihniyeti yaşadığı fiziksel ve sosyal bağlamdan bağımsız değil. Onun düşünce yapısını etkileyen bir politik görüşü, yaşam felsefesi ve inancı var. Öyle olmasa Einstein (agnostik, deist ya da Yahudi) kuantum teorisini ilk keşfettiğinde 'tanrının zar attığına inanmıyorum' demesi başka nasıl açıklanabilir. Kısaca farklı zihniyet kalıpları, ahlaki ve vicdani ölçüler her zaman keşfedilen doğruların toplumun yararına mı yoksa iktidarın hesabına mı evrileceğini belirler. Aynı olayla ilgili yapılan alan araştırmalarının farklı sonuçlara ulaşması bundandır. Devletin zihniyet kalıplarını kıramamış bir sosyolog taş atan çocuklarla ilgili araştırmasını -en iyi ihtimalle- bölgenin ekonomik açıdan geri kalmışlığına bağlarken, iktidarın zihniyet kalıplarının dışına çıkan bir diğer meslektaş hakikate bir adım daha yaklaşarak devlet kaynaklı şiddet politikalarına bağlayabilir. Rojava'daki kanton sistemini alternatif bir toplum modeli olarak görenler de var, kaosa yol açacağını söyleyenler de. O zaman bilim tarafsızdır tespiti havada kalıyor. Burada ma- sumca ifade edilen objektiflik aslında bir yanılsamadır. Bilim toplumdan yana değilse iktidardan yanadır, nokta... Ortaçağda kitapların yakıldığı dönemleri anlatınca ürperenler bugün TÜBİTAK'ın arşivinde Darwin'in evrim teorisiyle ilgili yazılarının kaldırılmasını bilimle mi yoksa iktidarla mı açıklayacak?

Kadını ele alış bilimin tarafsızlığında turnusol kâğıdıdır

Öyleyse bilimin tarafsız olmasının tek yolu iktidara ve onun yarattığı zihniyet kalıplarına mesafeli, topluma yakın durmaktır. Ekonomi, jeoloji, demografya ya da siyasal bilimlerle ilgilenen bir akademisyen kapitalist sistemin bu alanlarda yarattığı tahribatı anlatmadan bilimsel doğruya ulaşabilir mi? İlgilendiği alanda kadın varlığını gölgeden ibaret gören, çarpıtan bir sosyolog, psikolog bilimsel doğrunun neresinde duruyordur?

Psikolojiden örnek verecek olursak; feminizmin psikanalizde Freud'un kadınlık izahını yok-sunluk üzerine kurmasına itirazları psikolojinin yeniden yapılanmasına neden oldu. Kadın li-bidosunun daha kolay kontrol altına alınacağına dair yaygın bir görüş var ancak bu halen bilimsel olarak kanıtlanmadı. Kadınların menstrüasyon öncesi agresif davranışlarını incele-yen psikoloji aynı ölçüde kadınların yaratıcılık ve yetkinliğinin artmasını da araştırma konusu yaparsa objektif olabilir. Antropologlar toplumsal cinsiyeti hesaba kattığı sürece toplumların yaşantılarının şifrelerini çözebilir.

Kadını ele alış biçiminden baktığımızda düzeltmenin baştan sona yapılması gereken sosyal bi-limlerin başında tarih geliyor. Çünkü tarihin ele alınışında kadınlar yok sayılıyor. İlerleme, ge-nişleme gibi kavramlar kadınların yaşadıkları dikkate alınmadan yazılıyor.

Sosyal bilimlerin tamamına baktığımızda da durum değişmiyor. Kadın gerçekliği incelendi-ğinde araştırma konusunun kadın olduğu (kadın işçiler, kadın gazeteciler, kadın akademisyen-ler vs.) özel olarak belirtilirken araştırma konusu erkek olduğunda elde edilen sonuçlar tüm toplum için geçerli görülebiliyor. Bu yönüme itirazımız var. Her iki cinsin toplumun tamamlayıcısı olduğunu görmeyen bir sosyal bilimin toplumu harekete geçirmesi de mümkün olamaz.

O zaman şu tespite rahatlıkla ulaşabiliriz. Bilimselliğin ölçüsü kadını ele alış biçimidir. Ege-menlikli sistemin kodlamaları dışında düşünerek kadın varlığını görünür kılmaktır. Eğer bilim insanı bunu yapabilirse o zaman bilimin temel işlevlerinden biri olan toplumsal sorunların kay-nağını tespit edip bir çözüm üretebilir. Bu konuda çok aşama kaydedilmediği ortada. Jineolo-jinin kadınların bu ele alınış biçimine itirazı sosyal bilimlerde bir düzeltme olarak algılanmalı.

Kadınlar artık kendi toplumsallığını satır aralarından ve tersinden okumalarla bulmak zorunda değil. Kendi varlığını doğrudan içinde bulacağı araştırmalara ihtiyaç var. Erkekten, sistemden yola çıkarak kendini tanımlama kadınların hakikatini oluşturmaya yetmiyor. Bu nedenle toplum yarım kalıyor, tamamlanmıyor. Sosyal bilimler jineolojinin bu itirazlarını dikkate alırsa top-lumsal mücadelelerin önü açılır. Sistemin yarattığı zihniyet kalıpları kırılınca iktidar ve onun odaklanmış biçimi olan erkek egemenlikli sistem aşılabilir.

Özgür düşüncenin yön verdiği toplumsal mücadeleden korkacak olanlar ise ona ihtiyacı olan biz kadınlar olmayacağız. Ondan korkması gerekenler düşüncüyü, bilimi tahakkümü altına almış olan sistemdir.

SOSYAL BİLİMLERİN KRİZİ

NESRİN AKGÜL

İnsan, kendi tarihini yaratan, bunu inşa edip süreklileştiren etkinliğiyle varlığının oluşturuğu gücü olmayı başarmıştır. Özgürlük potansiyelinin en gelişkin olduğu canlılık yapısıyla da, doğanın, en son aşamada kendinin tamamladığı varlık özelliğindedir. Biyolojik yapısından, zekâsına kadar taşıdığı türsel farklılıklarıyla ele alınırsa insanı kendinde anlamının, özgürlüğü gerçekleştirilmeye hazır kılınmış birikim değerleri olduğu anlaşılır. Evren, milyarlarca yıllık evrimsel zamanında farklılaşıp, çeşitlenip, çokluk kazanarak oluşturdıklarıyla daha gelişkin olana gebeleşerek büyürken, evrimin bir özeti olarak insanı yaratmayı başarmıştır. Ve belki de evrenin yaratıcı çocuğu olarak insan mefhumu da varlığındaki özgürlük potansiyelinin farkına vardıkça, kendi dönemi hangi düzlemde, hangi koşullarda, hangi gerekçelerle başarılı sorusuna doğru cevaplar vermezse hakikat, insanlık tarihindeki yürüyüşünü topallayarak yapmaya devam edecektir. Kendini gerçekleştiren, kendini yaratan insanın bunu nasıl sağladığını bilememesi ile oluşan muallâkta kalma hali, insan hakikatinin kör noktası olacak kalacaktır. Nihayetinde insan tüm bilmelerin öznesidir ve kendinin cahili olmak insan için ciddi bir değer yitimi olmaktadır. Kendi varlığının farkındalığında olunamazsa, yaşamın anlam kaybı başlar ve nasıl yaşamalı sorusunun cevabı da bulunamaz. Bilmenin kaynağı insan ve onda varlık kazanan hakikat bütünlüğü olmalıdır. İnsanın kendini yaratma gücü, aynı zamanda onun bilme anında var olmasıyla gerçeklik kazanır. Bunun içindir ki bilmek kadar da doğru bilmenin tarihin özgürleştirici hakikat kaynağı olduğunu toplumsal tarih deneyimlerinden tecrübe edinmiş bulunuyoruz.

2. Doğa olarak toplumu tanımlama, anlamlandırma arayışı da bu hakikatler üzerinden bina edilmelidir. İnsanı, doğanın içindeki oluşum evrelerinin evrimsel süreciyle farklılık kazanarak, toplumu yaratmış gerçeklik olarak ele almak kadar; toplumsallaşmayı da insanın en yetkin anlam hakikati olarak ele almak elzemdir.

Toplum bilimi olarak sosyoloji, insanın kendini anlama arayışında ortaya çıkan bilimsel yöntem bütünü olmaktadır. Sosyolojinin bilimsel yöntem olarak kendini kavramlaştırması içinde bulunduğumuz modernite çağında gelişmişse de, insanın kendini anlama yöntemleri adına toplumsal tarih boyunca gelişen mitoloji, din, felsefe gibi hakikate ulaşma yöntemlerinden de bağımsız ele alınamaz. İlk yazılı destan olan Gılgameş Destanı'nın toplumsal yapı içindeki ihaneti ve buna karşı direnişi, insanın ölümsüzlük arayışını anlattığı; kutsal kitapların aslında bir tarihin, bir toplumun hafızasını anlattığı inkara gelmez bir gerçekliktir. Her zaman kendi inanış, düşünce ve yaşam şekline göre kendi bilme yöntemlerini geliştirerek hakikatin oluşturunucusu olmuştur. Önemli olansa insanın ne derece hakikati bilmeye yaklaştığı ve kendini bu gerçekler ışığında ne ölçüde var edebildiğidir. Bu noktada tarih ve o tarihte yaşananlar en yaman öğretici olmayı bilmiştir.

Toplum bilimi olarak sosyoloji kendinde doğru bilme kaynaklarını, hakikati öğrenme yöntemlerini, tarihselleşmeyi başarmadıkça içinden çıkılmaz krizler yaşamaktadır. Aslında var olan haliyle sosyolojinin yaşadığı krizler diye tanımladığımız gerçekler, toplumsal krizler ve bu krizlerin doğru anlaşılabilmesi, çözüm gücü olunmaması sorunsaldır. Haliyle de ortaya çıkan tablo insanın, toplumun kendini anlama yabancılığı, körlüğü olmaktadır. Bu sonuca yol açan aktörler, güçler, sistemler ayrıca tanımlanmaya muhtaçsa da, ortaya çıkan sonuç bu olmaktadır. Kadın bilimi olarak her şeyden önce bu ihtiyaçla ortaya çıkan jineolojî, toplumsal sorunların doğru tanımlanması kadar, çözüm arayışını da ortaya koymayı hedeflemesiyle yol alan düşünce yöntemi, yapılanması olmaktadır. Kapitalist Modernite çağı ile beraber tavan yapan, zirveleşen sorunların kapattığı hakikat kapısının jineolojî ile yeniden aralanması ve gerçeklerin uyandırılması arayışıdır. Aslında toplumun yaratıcı öznesi olarak kadının, binlerce yıllık kafeslenmiş hakikatten yeniden kendi olma gücü, iradesi, aydınlanmasıyla toplumla buluşturulması dirilişidir. Nasıl ki toplumsal bilmenin sağlanması için insan ve toplumun doğru anlaşılması önemli bir nirengi noktasıysa, aynı kapsam bağlamında kadının da doğru tanımlanması toplumu bilme adına yapılması gereken öncelikli tarihsel gerçekliktir. Sosyolojinin yaşadığı krizleri tanımlamaya başladığımızda da karşılaşacağımız gerçeklik, aynı zamanda kadının da yok sayıldığı ya da yanlış tanımlandığı olacaktır. Toplumu tanımlamada bağlı kalmamız gereken başlangıç noktası, insanın toplumsallaşma devrimini kadınla başarmasıdır. Bu başlangıç zamanından sapma ya da uzaklaşma, sadece yanlış bilmelere yol açmamış, aynı zamanda tarihin yanlış seyrine de yol açmıştır. Binlerce yıllık yalanların, ihanetin, hakikat katliamlarının bırakmış olduğu yığın altında ezilmeye çalışılan ana varlık olarak kadın varlığının, dirilme mücadelesini jineolojî ile devam ettirirken, sarıldığı esas hakikat toplumun nasıl gerçekleştirdiğini bilmek olmuştur.

Evren, kendi özgürlük eğilimi olarak kendini farklılaştırarak hiçlik karşısında varlığını kazanırken, bu diyalektik akışında en gelişkin tarzda çoğalmayı eril-dişil ikiliğine dayandırarak başarmıştır. Canlılık, bu ikilinin birleşmesinden kendini sürdürürken evrenin en harika ikilisi olarak da kadın ve erkeği yaratmıştır. Kadın kendi biyolojik yapısıyla dahi -yaratıcı güç olarak oluşunda etkin bir güç sahibi kılınmıştır.

Kadın varlığı kendindeki potansiyel özgürlük gücünü, esas olarak toplumsallaşma devrimindeki rolüyle başarmıştır. Neolitik devrim de diyebileceğimiz ahlaki-politik toplum süreci, kadının kendi ile beraber en küçük toplumsal birim olarak klanlar içinde maddi ve manevi kültür değerini yaratma süreci olmaktadır. Bu süreç, en uzun süre kapsamında ele alınabilir. Bu zaman dilimi, insanın toplumsal doğuşu, özgürlük anı'nın yaratma dönemi olmaktadır. İnsanın anlamlı bir bütünsellik olarak bir araya gelmesiyle beraber kazanılan değerler, bilimsel, kültürel, sosyolojik ekonomik vb. her alanda toplumun ahlaki ve politik örgütsellikte varlık kazanmasına yol açtığı gibi, bugüne kadar kendini sürdüren toplumsallaşmanın da oluşturucu miras gücü olmayı başarmıştır. İşte zamanına çok şey sığdıran bu tarihsel süreç, kadın aklı, yüreği, emeği, iradesi ile nakşedildiği için kadın varlığı kutsanarak toplumsal bir kimlik haline gelmiştir. Jineolojî, toplumu tanımlama, anlama hakikatini kadın kimliğinin tarihsel gerçeğini tanımlamaya dayandırırken, yöntem olarak indirgemeci değildir. Çünkü kadın varlığının kendini kimikleştirmesi ile oluşan bütünsellik, aynı zamanda toplumsal varlığın oluşum yapısallığına da denk düşmektedir. Şayet kadın varlığı doğru tanımlanırsa, bu kimliğe kodlanmış birçok toplumsal hakikatin, ahlaki ve politik toplum değerinin olduğu görülecektir.

Dişil düşünce diye de tanımlayabileceğimiz neolitik dönem çağının hâkim düşünüş tarzının animist düşünce olarak ele alınması, bu zamanın karakterini de tanımlayacak niteliktedir. Animist düşünce aslında henüz doğadan kopmamış, kendini onun bir parçası olarak gören insanın ilkel ve yalın düşüncesidir. Duygusal zekâ ile üstünlük sağlatılmış analitik zekâ, henüz iktidarlaşmamış duygusal zekânın kontrolündedir. Animizm şeklindeki bilme yöntemi, canlılığı esas alır, "ötekileştirme" tanımına yabancıdır. Var olan her şeyin ruhu olduğuna, kendi canlılığına sahip olduğuna inanılan düşünce yapısıdır. Bu düşünce yöntemi ile insan-insan, insan-doğa ilişkileri de merkezleşmenin olmadığı, karşılıklı saygı, birbirini tanıma, eşitlikçi yaklaşım esaslarında şekillenir. Toplum, doğa ile var olmaktadır. Kadın bu düşünce formu ile toplumsal yapıda yaratıcı otoritesini işlevselleştirirken eşitlik, adalet, beraberlik, dayanışmaya dayalı birliği sağlar. Bilmenin kaynağı doğadır, insanın kendisidir, yaşamsal alanda beslenendir. Bu nedenle doğru bilme ile yaratılan topluma iyi ve güzel ölçülerinde değer katarken, topluma da mal olur.

Toplumu anlamaya dayalı doğru bilgiye ulaşmak için toplumsal problemlerin doğru teşhisi önemlidir. Soru-sorun doğru anlaşılmadan çözüm başarılmayacağı gibi, eksik parçalı bilgilenmeler de hakikat bütününe perdeler. Jineolojî yaşamın hangi zamanda, hangi topraklarda, kimlerin ellerinde yoğrularak bereketlendiğini tarihsel düzlemde aydınlattığı için; toplumun üzerine çöken karanlık zamanın, toplumun mezar kazıcılığını yapan varlığın izleğini de bugünün delaletinden sürebilmektedir. Hakikati ters yüz eden erkek egemen zihniyetin kurduğu iktidar tekleşmesi, varlığının doğum yaptığı Sümerlerden itibaren geçen zamanda yalanın, hilenin, kalpsizliğin, erdemsizliğin, acının uygarlığını inşa etti. Bu uygarlık devletçi-tekelselci yapısı ile kendini bir ahtapot misali kurumlaştırdıkça, toplumu da yönetebileceği şekilde inşa etti. Toplum devletçi uygarlığın esaretine alındıkça varlığına yabancılaşmaya başladı. Devletli uygarlık, ruhunu da esir alarak toplumu kendi sömürgeci haline getirdi. Doğanın kendisi de uygarlığın sömürgeci müdahalesinden payını alarak ruhsuz, cansız, nesneleşmiş bir kavramsal-lıkta ele alınıp sömürüldü, bu sömürünün zihniyet kalıpları oluşturuldu.

İktidar olgusu, toplum üstünde saf hegemonik bir devlet kurumlaşması ile oluşmadı. İdeolojik olarak kendini inşa ederek daha geniş kapsamlı bir yayılma sağladı. Zihniyetten sosyal dokuya kadar yaşanan değişim, kadının ve toplumun aleyhine bir şekilde kesintisiz bir hareket dinamiği oluşturmuştur. Uygarlığın iktidar şifreleri çözümlendikçe, perdenin arkasındaki örtük gerçeğin erkek egemenlikli karakterde olduğu görülecektir. Jineolojinin uygarlık gerçeğini anti-toplumcu, krizli yapısı ile çözümlerken odaklandığı güç yapısı, zihniyet bu olmaktadır. Peki, nasıl bir alt-üst oluş yaşandı, makûs tarih topluma nasıl nüfuz etti?

Tarih bize kadının nasıl kaybettiğini, erkeğin nasıl baskıcı otorite haline geldiğini mitolojik anlatımlardan dile getirir, söze döker, şarkılarına, ezgilerine ağıtlı şekilde yansıtır. Neolitik dönemin inanç kültürü-kimliği olan tanrıçalar yerine tanrılar düzeni kurulur. Artık yaşamın içinde olan tanrıçalar yerine, gökyüzüne çıkmış egemen tanrılar düzeni oluşmuştur. Yükseliş bir yücelmeden ziyade hâkimiyet tesliminin imgesidir. Tanrılar gökyüzündeki hakim, ezeli-ebedi, sorgulanmaz, biat edilesi bir güçken, bunun yeryüzündeki temsili hakim erkek otoritesi olmuştur. Rahipler ve onun türevi olan birçok yapı, kendini farklı kimliklerde sürdürerek bu günlere gelmiştir. Kadına dair tüm insani, toplumsal değer birikimleri, çalınıp, gasp edilip, erkeğin tekeline alınıp deforme edilerek yeniden üretilir. Adeta kadına dair ve kadına ait tüm yaratımlar fabrikasyona uğratarak erkeğe mal edilir. Artık kadının adı yoktur. Kadın yaşamın ötekisi, nesnesi, değersiz varlığı kılınmıştır. Erkek ve kadın arasındaki ikilik, yeni bir şekillenmeyle erkeğin özne kadının nesne olduğu bir ilişkiye dönüştürülür.

İktidarlaşmanın vücut bulduğu ilk ilişki ağı kadın-erkek arasında gelişir ve bu modelle toplum yeniden inşa edilir. İkiliklerin yapı bozumu her alanda yansımasını bulmuştur. Duygusal zekâdan koparılan düşünce yapısı analitik zekanın iktidarlaşması, öznelleşmesi ile yeni bir karakter kazanır. Kontrolten çıkmış, toplumsal vicdandan uzaklaşmış analitik zekanın çılgınlıkları en fazla da kapitalist modernite çağında kendini görünür kılmıştır. Toplum devletin kölesi, tanrının kulu olurken, sınıflaşmanın doğuşuyla beraber sosyal olarak da parçalanarak kendi içinde oluşan hiyerarşik sınıfsal otoriteyle ezilen-ezen/egemen ilişkisine tabi kılınmıştır. Hâsılı parçalanma, ayrışma, karşıtlaşma yaşamın her alanında yaşanan sorunsallığı yaratmıştır. Bu toplumsal problemler, uygarlığın yeni ideolojik kimliği olan devlet formları kazanarak varlığını kesintisiz sürdürmesiyle dur durak bilmeden devam etmiştir.

Aslında kendini kesintisiz olarak devam ettiren hâkim zihniyet, cinsiyetçiliğin kendisi olmuştur. İktidar, toplumu en fazla da cinsiyetçilik kodlamalarıyla yöneterek varlığını korumuş, meşruiyetini sağlamış, toplumsal yapıdaki ahlaki-politik yapıları değişime tabi tutmuştur. Toplumsal dokuda yaşanan tüm bu yarımalar, toplumu kendini bilme, öz değerleriyle yaşama gücünden düşürmeye yol açmışsa da bunun karşısında Demokratik Uygarlık Sistemi ile her daim direnişler de var olagelmıştır.

Toplumsal direnişlerle tarihte iki zıt uygarlığın diyalektik çelişkisi, çatışkısı ile savaş-barış düzleminde kendini oluşturmaya devam etmiştir. Sosyoloji, tarihi doğru bilme gücü, yöntemiyle tanımlayamadıkça krizini derinleştirmiştir. Jineoloji, bu sosyal bilimlerin tarihsel yöneme dair yaşadığı açmazı da müdahale etmektedir.

Böylece, hem sosyolojiyi tarihselleştirmiş, hem tarihi şimdi kılmış ve canlılığın farkındalığını sezinlemiş, hem de tarihin olgucu, indirgemeci ve kaderci algılarla tanımlanmasının eleştirisini yaparak yeni yol ve yöntemlerle hakikatin peşine düşmüştür.

Jineolojinin kadın bilimi olarak sosyal bilimler krizine müdahalesi, verili olan bilimin yöntemlerine eleştirisini de geliştirir ve bu eleştirel yaklaşımı ile çözüm yöntemini, çıkış kapısını aralar. Elbette ki eleştiri yöntemini yıkıcı değil, yapıcı tarzda yaparak sosyal bilimlerin tarihe sundukları katkıları, ortaya çıkardıkları hakikatleri de korur, yeniden şekillendirir. Bu minvalde ele alırsak 19. Yüzyılda Avrupa merkezli olarak geliştirilen, pozitivist sosyoloji olarak da kavramsallaştırılabilecek olan sosyal bilimlerin ve bu sürece yol açan tarihsel gelişmelerin ve düşünsel yapıların eleştirel bakışını özelde de erkek aklın eleştirisi üzerinden yapar.

Sosyolojiyi kavramsal olarak tanımlayan ve bir disiplin haline getiren Auguste Comte ile beraber 19.yüzyıl itibarıyla gelişen sürecin, kapitalist modernitenin kendini meşrulaştırma aracına dönüştürülmesi bugün yaşanan sistemsel krizlerin anlaşılması açısından da önemli olmaktadır. Nitekim Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın "Avrupa merkezli uygarlığı kanıtlamanın son sözü gibi olmuştur" belirlemesi ile sosyolojiye dönük geliştirdiği eleştirisi, toplum adına yol alan sosyal bilimlerin nasıl kendi ile çelişerek iktidarın ömrünü uzatan bir yöne savrulduğunu anlaşılır kılmaktadır. Ancak, 19. Yüzyıla gelmeden önce, bu süreci doğuran tarihsel alt yapıyı ana belirleyenleri ile tartışmaya açmak, soruna bütünlüklü bir bakış açısı kazandıracaktır.

Avrupa merkezli gelişen kapitalist modernite sistemi, Ortadoğu uygarlıklarının binlerce yıllık ömre sahip uygarlık birikimlerini devralarak kendini yeniden yapılandırırken kendini ideolojik olarak yeniden yapılandırarak varlığını devam ettirmiştir. Bu noktada kök hücre rolünü oynayan Ortadoğu'nun yarattığı maddi ve manevi birikimlerinden beslendiği asla göz ardı edilemez. Bu gerçeklikten yola çıkarak Avrupa'da gelişen düşünce formlarını ele alırsak, çokça dile gelen felsefenin doğuş yeri olarak gösterilen Antik Yunan Çağı'nın da aslında bu kaynaktan beslendiğini unutmamak gereklidir. Antik Yunan Çağı ile başlayan Aydınlanma Çağı ile tepe noktasına ulaşan ve hala devam eden rasyonalizm yahut akıl gücünün, gerçekte "erkek" temsilini yaptığını belirterek ilk elden eleştiri sunmak önemlidir.

Bilmenin, doğrunun hangi cinsiyetten olduğuna bağlı olarak görecelileşmesi de anlaşılmaya değer bir sorunsaldır. Hâkim uygarlığın doğuşundan itibaren geliştirilen özne-nesne ayrıştırmasının yenilenmiş bir versiyonun aklın erkeğe ait kılınması ile geliştirildiğine tanık kınıyoruz. Elbette buradaki aklın da duygusal zekâdan kopmuş, analitik zekâ olarak düşünme gücü kazandığı ve bunun yaşamda yansımaları da bulduğunu unutmamak gerekir. Erkeklik, düşüncenin açık ve kesin, kadınlık ise muğlâk ve belirsiz biçimleriyle ilişkilendirilir. *Kadın sadece bir maddedir ve maddenin düşüncesi yoktur; akılsa erkeğe aittir ve akıl maddeyi aşar! Platon, "Kadınların ruhları, akıldan yoksun erkeklerin günahkâr ruhlarından doğar! Bu nedenle ruha rasyonel olmayan öğelerin karışması, kadınlarda daha sık görülen bir durumdur. Akıl, ruhu bedenden kurtarmak için ölümsüz olana yücelmek isterken, duygular ise ruhu başıboş, sürekli değişmekten sersemletir hale getirir"* der. Burada beden ve zihin ayrımı da yapılarak zihin özneleşir, beden nesneleşir. Bu şekilde kadın erkeğe, köle efendiye bağlı kılınarak oluşturulan tahakküm meşrulaştırılır. Antik Yunan'da, Atina'da geliştirilen demokrasinin kent

yönetimini düşünen bilen, akıl sahibi insanlara bırakması, bunu yasalaştırması; akıl sahibi olarak erkek ve efendiler görülmesinden dolayı kadınların ve kölelerin vatandaş olmalarını engelleyici olmuştur. Yönetici özne, düşünen, efendi erkeklerdir. Burada da düşünce yapısının kendini karşılıklı etkileşimler içinde yaşamda, siyasal yapılarda nasıl kurumsallaştırdığına tanıklık ederiz.

Platon'un aşkı, aşka yaklaşımı dahi erkek akla sevdalılığı ile bu aklın yüceltilmesi ile tanım kazanır. Olumlanabilecek bir aşk yaklaşımı olurken, bu aşkı sadece iki erkeğin ilişkileneşine layık görmesi kendi çağının normali, tarihsel garabeti olsa gerek! Platon, *"Bilgi, bir sevgi formu olduğu için ölümsüzlükle bağlantılıdır. Bilgelik peşinde koşma fiziki üreme ile aynı ortak yapıyı paylaşır. Yalnızca bedende üretken olan erkekler, kadınlara yönelir ve çocuk yapar. Ama bedenden çok ruhta yaratıcı olan 'erkekler', ruhun gebe kalıp bilgelik ve erdem doğurması gibi daha güzel şeyler yapar"* demekte. Kadın, bırakalım düşünme gücünden, akıldan yoksun kılınmasını, aşka dahi layık görülmez; o sadece bedensel özelliği olarak doğurganlığı ile fayda sağlayan bir nesnedir. Ve bu durum bir değişmez olarak kabul görür, kabul ettirilir. Atina ile başlayan Antik Yunan Çağı, kadın bilgelerin de varlığına şahitlik edilen zamanlarca felsefenin bir hakikat yöntemi olarak kabul edildiği süreç olarak devam etmiştir. Yine de hâkim erkek zihni kadının düşünmesini değersizleştirip Hypatia'da olduğu gibi cezalandırmıştır.

Kapitalist modernitenin doğuş zamanı olan 16.yüzyıla beraber bilimsel düşüncenin gelişimiyle bilim ve felsefe birbirinden ayrıştırılmıştır. Bu ayrıştırma beraberinde doğayı, toplumu, insanı tanımlamada sorunlu yöntemleri geliştirmiştir. Dönemin öncülerinden F. Bacon'un "bilgi güçtür" tanımlaması, bilginin iktidarlaşmasını, erkek aklının öznellesmesini büyütür. Bilginin kaynağı olan doğa, tahakküm altına alınarak nesnelleştirilir. Maddi dünya zihinden yoksun olarak görülür. Artık doğa, Antik Yunan düşüncesindeki gibi kendi içinde bir zihin taşımaz: *makine* analogisi ile tanımlanır. Özne-Nesne ayrımı daha da belirginleşir ve bilgi, toplumun kendini var etme gücü olmaktan çıkar, toplumun üstünde, ondan kopuk bir iktidar gücü haline gelir. Bacon, doğayı hem kadınsı hem de bilinebilir olarak tanımlar. Uygarlık çağının her aşamasında olduğu gibi doğa ve kadın özdeş bir tahakküme tabi kılınır.

Aydınlanma çağı düşünürleri, rasyonalist düşüncüyü hakim kılarken, aynı dönemlerde J.J.Rousseau buna eleştirisini sunarak; *"akıl ilerleyişi bir hastalığın tarihi gibi okunmalı"* der. Akıl doğadan kopararak hastalıklı olmuştur diyerek, aklın tekrardan doğa ile buluşmasına inanır. Onda doğa, ahlakın yeniden hem kaynağı, hem de modeli olur. Ancak çözüm olarak sunduğu şey de rasyonel aklın doğanın içinde olduğu, dolayısıyla doğanın ehlileştirilmesi, düzenlenmesine ihtiyaç olduğudur. Rousseau da kadınla doğayı özdeş kılmaktadır ve kadın doğaya yakın olduğundan övgü kaynağı olur. Haliyle kadının da tıpkı doğa gibi ehlileştirilmeye ihtiyacı vardır! Eleştirisini sunduğu hastalıklı aklın doğa ile buluşturulmasını sağlayacak olan da tüm övgüsüne rağmen kadın değil, erkektir. Kadın doğaya yakınlığı ile kendinden bir başarı kaynağı yaratmaz, çünkü bu doğal olandır. Toplumsal değişimi başaracak olan da erkektir. 18.yüzyılda ödev etiğinin kurucu düşünürlerinden olan Kant ise, insanı salt akli bir varlık olarak tanımlayarak rasyonel akli öncelemekte, tutku ve duyguları ahlakın dışında tutmaktadır. *"Ahlaki seçim ve kararda eylem, irade ortaya çıkar"* der. Akıl, kendini olgunlaştırarak "bilgili insan" haline gelirse kamusal alanda Devlet'in çalışmalarını eleştiren, tartışabilen bir rol üstlenir.

Geleneğin gücü, sezgiler, duygusal zekâ, ahlaki kuram oluşmasında etkisizdir. Kadınsa doğal olarak doğurganlık, çocuk bakma gibi işlerle meşgul olduğundan devlet içinde, toplumda görev alamaz. Çünkü Kant'a göre kadının aklı olgunlaşmamıştır. Aynı çağın düşünürlerinden Hegel, kamusal-özel alan ayrımı yaparak kamusal alanı devlet ya da erkek alanı, özel alanı ise aile alanı olarak tanımlayarak kadına ancak bu alanda rol biçer. Hegel de kadının siyasal yaşamdan, kamusal alandan dışlanışını rasyonalize ederken; kadın ve erkek arasındaki farkı kadının doğasındaki "duygulu belirsizlik hali" ile tanımlar ve şöyle devam eder; "...*bu nedenle hükümetin kontrolü kadınların eline geçtiği an devlet tehlikede demektir.*" Devleti güç yetkisi sonsuz, tek efendi, *Mutlak Ruh*'un (Tin) cisimleştiği en yüce yer olarak tanımlamakta ve bu alanda ancak erkeğin güç sahibi olacağını belirterek, erkek ve devleti özdeşleştirmektedir. Kadını ise tanımladığı karakteri nedeniyle kamusalın dışına itmektedir.

Çağın düşünürleri, akıl ve erkek özdeşliğini toplumsal ve siyasal alanlar içinde özdeş kılarak kadının toplum dışında tutulmasını böylece meşrulaştırmaktadırlar. Akıl erkek, beden kadındır; akıl toplumun yaratıcı gücü, kadınsa onun besleyici gücüdür. Erkek uygarlığın kendisidir ve kadın ancak onu tamamlayandır. Birbirini tamamlamada ise eşitlik, ortak yaşam paylaşımı yoktur; hâkim, özne olan erkeğin, tamamlayıcı nesnesidir kadın. Aydınlanma çağı ve sonrasında gelişen süreç içinde akıcılık, sadece kadın karşısında erkeğe has bir özellik olarak değil, aynı zamanda batının da kendi dışındakilere karşı kendine ait bir özelliği, üstünlüğü olarak geliştirilir. Akılcılığın üstünlük, temel anlatım değerini kazanması, kadın varlığının çok daha "bilimsel" olarak erkek karşısında tanımlanmasına ve bunun meşrulaştırılmasına yol açmıştır. Aynı paralelde, zamanın talihsizliği denilebilecek kapitalist modernitenin Avrupa'da ortaya çıkıp tüm bu akılcı, rasyonel, bilimsel düşüncelerden yararlanarak, bunlardan kendini meşrulaştırmak için yararlanması da duygusal zekâyı alabilmesine baskılaması da erkeğin kadın karşısında sergilediği "akıl gücü" üstünlüğünden bağımsız olamaz. Bunu daha yakından gözlemlemek için de 19. yüzyılla beraber gelişen pozitivist sosyoloji de diyebileceğimiz modern dünyanın sosyal bilimlerini kurcalamak gereklidir.

Kapitalizm kendi zihniyet hegemonyasını en fazla da pozitivistizmden yararlanarak yapmıştır. Çağ, bilimin üstünlüğünün, bilginin güç olduğunun ilan edildiği bir çağdır. Kapitalizm, her kalıba giren, spekülative, eklektik bir yandan da dogmatik zihniyeti ile sosyal bilimlerden de yararlanmıştır. Bu aslında sosyal bilimlerin yaşadığı açmazlardan beslenmesi ile gelişen bir durumdur. Sosyoloji, İ. Wallerstein'in deyimiyle felsefeden boşanmış, tarihsizleşmiş, kendini fen ve beşeri bilimler diye ayırmış ve kendi içinde bilgide "uzmanlaşmıştır." Bu kendi başına hakikatin bütünlüğünü bozmakta, parçalamaktadır. Zaten "*büyüsü bozulmuş*" bir dünyada ahlaki, etik, estetik değerlerle toplumu anlamaktan uzaklaşmıştır.

Öte yandan kendini son sistem ilan eden kapitalizm, Avrupa merkezçiliğini geliştirirken de yöntem olarak "evrenselcilik"ten beslenmiştir. Batı, düşünen, çağdaş, ilericiyken, Batı dışındakiler "ötekiler"dir, "medeni olmayanlar"dır. Ortadoğu'nun payına düşense şarkiyatçılık olmuştur. Ortadoğu, sosyal bilimler alanında şarkiyatçılıkla ameliyata alınırken, araştırma konusu yapılan şey neden Batı gibi "ileri" olmayıp, tikel kaldığıdır. Özneleşen Avrupa medeniyeti karşısında Ortadoğu nesneleşmiştir. Bu nedenledir ki Batı, kendi hegemonyasını Ortadoğu karşısında kurmaya çalışırken kendindeki krizleri de büyütmektedir. Ortadoğu bağrında taşıdığı

uygarlıksal, kültürel, toplumsal gelenek yapılarıyla Batı'ya karşı direnirken, Batı doğru bilme gücünü yakalayıp, hakikate ulaşamadığından tarihin toy çocuğu olarak kalmaktadır.

Bununla beraber ortaya çıkan esas krizlerden biri, sosyal bilimlerin kendini tarihselleştirememesidir. Zamansız, mekansız, olgucu yaklaşım yöntemleriyle tarih, geçmiş bir zamansallık, hakim devletlerin sürgit savaşları, devletler kurup yıkmalarından ibaret olmuştur. Toplumsal sorunlarsa en kaba haliyle ekonomik indirgemecilikle ele alınıp, sorun sadece sınıfsal sorun parçasından anlaşılmaya çalışılmıştır. Hâsılı, toplumsal problemlerin çözümü için yola çıkanlar da sosyal bilimlerin yaşadığı çıkmazı doğru tahlil edemediklerinden, hâkim düşünce yapısı ile yaklaştıklarından dolayı kapitalist modernite sistemine eklemlenmekten kurtulamamışlardır. Pozitivist yöntemin ilerlemeci tarih anlayışı ile yaklaşılması, kapitalizme kadar gelişen uygarlık sisteminin adeta bir kader gibi yorumlanmasına neden olurken, ilerlemecilik kavramındaki ölçünün ne olduğu da sorgulamaya muhtaç olmuştur. Kapitalist modernite, akılcılığın akabinde gelişen sorunlarla özeld 20.yüzyılda gelişen faşizmle zirve yaparak, en vahşi yüzünü göstermiştir. Toplum, ahlaki-politik dokusunda bozunmaya uğradıkça vahşi kapitalizmin de saldırısına uğramış, sömürgeleştirilmiştir. Sosyoloji, bu gerçeklik karşısında toplumu ahlaki-politik dokusuyla tanımlayamadıkça toplum bilimi olmaktan uzaklaşmaktadır.

Jineoloji, özeld kapitalist modernite çağında yaşanan toplumsal problemleri tarihsel dayanağın-
dan koparmadan ele alırken erkek akılı olarak gelişen akılcılığı da eleştiriye sunar. Kapitalist modernite, duygusal zekâyı bastırmadan kendini inşa edemezdi, çünkü kendinden önceki düşünce yapıları ahlaki bu derece yok saymamıştır. Jineoloji, kadının varlık kimliğini de oluşturan duygusal zekânın büyütülmesini esas alır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan *"Yaşamın olmazsa olmazı duygusal zekâdır. Bu zekâ türünden kopuldukça yaşamın anlamı giderek silinir"* demektir. Duygusal zekâ yaşama saygı ve değer veren, doğa dengesini gözetten, his dünyamızı oluşturan zekâdır ve bu zekâ türü kendini toplumsallaştırarak insanın kendini oluşturmalarını sağlamış, analitik zekâyı da bu zeminde büyütüştür. Ancak, analitik zekânın yarattığı olumsuz sonuçları duygusal zekâdan kopması ile geliştiği tecrübe edindiği için buna karşı da ahlakla baş etmeyi esas alır. Bu nedenle etik, estetik değerler sosyolojinin esas yöntemi haline gelir. Toplum birinci doğadan önce ikinci doğa ile tanımlanıp sosyolojik gerçekliği ile anlaşılırken de ahlaki-politik özelliği belirginlik kazanır. Sosyolojik gerçeklik, etik-estetikten kopuk ele alınamaz. Çünkü hegemonik uygarlığın saldırısı altındaki ahlaki-politik toplum yapısı en çok da etik ve estetik gücüyle direnir. Abdullah Öcalan *"Etik, varlığın kendini sürdürmesi, savunması ve onun direnişidir. Etik özgür yaşama iradesi gösteren insandır. Gül estetikse, diken onun etiği, ahlakıdır"* demektir.

Bu minvalde Abdullah Öcalan'ın sosyolojik yaklaşımı esas olmaktadır. Abdullah Öcalan sosyolojisinin ana kavramsallaştırmalarını *"özürlüğün sosyolojisi"* olarak tanımlar. Yani evrendeki özürlük olasılığı en kısa süre olarak "an"da gerçekleşmektedir ve bu yaradılış an'ı olmaktadır. Bu toplumsal an'lardaki kaos aralığını, geçiş sürelerini ve çatallaşma an'larını inceler. Zira kuantum an'ları dediğimiz evrende yaratımların sağlandığı an'lar, toplumsal sistemde de karşılığını bulur. Abdullah Öcalan, bu aralığı tanımlarken *"Toplumsal bir sistemin tüm parametrelerinde kendini sürdürememesi veya eski sistemin dağılma ve çözülmeyle karşı karşıya olduğu, yenisine dair ipuçlarının ortaya çıktığı ama tam da netleşmediği an'lara denk gelir"* demektir.

Artık sistemin var olan mekanizmaları, şimdiye kadar kullanılan yol-yöntemleri yapısal krizi araştırmayıp derinleştirdiği, dolayısıyla yeni yolların ihtiyaç haline geldiği görülmektedir. Eski ile yenin ayrıştırılıp, belirsizliğin netleştirileceği yöntemlere ihtiyaç vardır ki bunun için anlam derinleşmesi gerekmektedir. Doğru düşünme yöntemleri, bunun örgütlenmesi kaos aralığında çıkışı belirleyecektir. Var olan yapısıyla uygarlık sisteminin yaşadığı kriz de özünde erkek egemenlikli uygarlığın beş bin yıllık krizidir. Kaos aralığının derinleşmesi birçok olasılığı da ortaya çıkarmaktadır. Bu karakteri nedeniyle de 21.yy, kadının özgürlük zamanını yaratmaya iddialı zamanını oluşturmuştur. Kadının bu kaos aralığından çıkışı için jineolojinin gelişimi, kendini örgütlemesi özgürlük değeri yüksek bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle dünden daha çok soykırım kısıracında olan kadının sosyolojik bilmeyi, yaşamayı başarması önemlidir. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın "...Modernitenin beyaz yaşam kültürünün şekillendirdiği insanlar, ne olduğunu ve ne ile karşı karşıya bulunduğu farkında ve bilincinde olmadan yaşayan kültürel soykırım kısıracına alınmış, beyaz yaşam kültürüyle şekillenmiş kişilikler" olarak tanımladığı Kürt toplumsal gerçekliği sosyolojik olarak çözümlenmektedir. Yine "kadınlar hem kültürel hem de fiziksel soykırım kısıracında olmalarına rağmen gerçeğin farkında ve bilincinde değildir." diyerek de kadının kendi farkındalığını yakalamamasının yarattığı açmazı dile getirmektedir. Özelde kadın ve bu bağlamda soykırım saldırısı altındaki toplumlar için sosyolojik yaşamak, yüreği, zihni ile toplum için kendini var etmek, o toplumu anlamak, doğru anlamak, bilme gücüyle özgür yaşama iradesini, mücadelesini vermeyi zorunlu kılmaktadır. Yaşam ancak böylece kaybettiği hakikat değeriyle buluşacaktır. Bitirirken Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın bizlere yönelttiği soruda duralım: "Özgürlük tercihimiz toplumsal özgürlük temeli üzerinden mi varlık kazanıyor yoksa kişisel kurtuluş üzerine mi? Çizgi temelinde özgür yaşam tercihini net yapanlar, öncelikle kendi sosyolojisini oluşturma çabası içine girerler ve kendi toplumsallığını inşa ederler. Her biriniz kendi sosyolojisini oluşturma, toplumsallığı inşa etmenin neresindesiniz?"

KAYNAKÇA

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 3 cilt takım, Özgürlük Sosyolojisi, Aram Yay., 2009,
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 3 cilt takım, Kapitalist Uygarlık, Aram Yay., 2009,
- Ahmet Cevizci, Etik Ahlak Felsefesi, Say Yay., 2014
- A. A. Stroll , A. A. Long, V. J. Bourke, R. Campbell, Etik Kuramları, Lotus Yay., 3.baskı- 2014
- Genevieve Lloyd, Erkek Akıl, Ayrıntı Yay., 2. Baskı- 2015
- Immanuel Wallerstein, Yeni Bir Sosyal Bilim İçin, Aram Yay.,2003
- Jineoloji Akademisi, Jineoloji'ye Giriş Kitabı, Aram Yay., 2016,
- Platon, Şölen, Say Yay.,2013

SOSYAL BİLİMİN TEMEL GÖREVİ YAŞAMI TANIMLAMAKTIR

ZEYNEP BEYDAĞI

Sosyal bilimlerin yenilenme ve devrime duyduğu ihtiyaç ile kadın devriminin kesiştiği yerde jineoloji, fark yaratacak bir kavram olarak giriyor gündemimize. Karşı karşıya olduğumuz ağır kadın ve toplum sorunları konusunda çok muazzam bir külliyat var. Ancak bir kadın devrimini gerçekleştirme temelindeki edebî, teorik külliyat çok yetersiz. Felsefe, antropoloji, tarih araştırmaları alanlarında epistemolojik yaklaşımdaki cinsiyetçiliğin tanımlanması açısından çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Jineoloji bu çalışmalardan beslenerek ve güç alarak ilerlemeyi hedefleyen yeni bir sosyal bilim arayışı. Kadın devriminin feyz alacağı, gelişim dinamiklerini, yol haritasını tespit edeceği sosyal bilim ihtiyacıyla içine giriyoruz bu tartışmaların. Kadın bakış açısı ile geliştirilecek sosyal bilim muhalefet, düzeltme, reform çabası mı yoksa toplumsal dönüşümü hedefleyen, tüm topluma yönelen bir devrim çabası ile mi gerçekleştirilecek? Jineoloji farkını bu noktada koyma çabasında. Bilgisini deneyimleme, deneyimini bilgiye dönüştürmedeki avantajları devrimcilik iddiasının dayanağıdır.

Aslında derdimiz ille de fark yaratmak için yeni bir kavram icat etmek değil. Kadın bakış açısı ile sosyal bilim yapmak ya da kadın devriminin dayanacağı bir sosyal bilim anlayışı geliştirme arayışımız var. Bu konudaki parçalı, eksik ya da yanılgılı gördüğümüz teori ve pratiklerle bir iletişim kurma gereksinimi duyuyoruz. Yadırganacak olsa da “biz” demek bilinçli bir tercih bu yazıda. Çünkü bir hedefi olan kadınların ortak tartışmaları ile kaleme alınıyor bu yazı. Uzun süredir akademik alana fazlasıyla sinmiş “ben” yerine örgütlü kadın mücadelesine vurgu yapmak için “biz”. Bir deneyimin düşünsel ve yaşamsal birikiminin ifadesi olarak “biz”. Mücadele eden, bedel ödeyen ve bir toplumsal projesi olan kadınların kendisine veri kaynağı yapacağı, devrimci mücadelelerine yön verecek bir sosyal bilime duydukları ihtiyacı dile dökme derdimiz var.

Diğer derdimiz ise sosyal bilimsiz devrimciliğin yol açabileceği “*ihanet ve cinayetler*”den¹ alıkoymak kadın özgürlük mücadelemizi. Kadınların sosyal bilim eleştirilerini ve kadın bakış açısını taşıyan yeni sosyal bilimimizi akademik camianın elitliğinden kurtarmak. Bu yazının odaklanacağı konu sosyal bilimlerin tarihsel serüveni ve kadınların bu serüvendeki konumunu anlatmaya çabalamak. Sosyal bilimlerin neden bir yenilenme ya da devrime ihtiyaç duyduğunu, neyin devamacısı olup neyi değiştireceğimizi, neyi-nasıl yenileyeceğimize de bu değerlendirmeler ışık tutacaktır diye umuyoruz.

İsim babalığını Auguste Comte yapmadan önce sosyal bilimi ifade eden herhangi bir düşünce ve toplumsal pratik olmamış mıydı gerçekten? Sadece modernite toplumunun ihtiyaçları nedeniyle mi toplumsal gelişmeleri analiz eden bir bilim ortaya çıktı? Pozitivizmin temsilcileri “*Sosyoloji modern toplumların bilimi*”dir² diyerek böyle düşündüklerini açıkça ortaya koyuyorlar. Sosyoloji kavramının ortaya çıkışı itibari ile ve araştırmalarını bilimsel yöntemle dayandırması açısından doğru olsa da toplumun kendisini anlamlandırma, yapılandırma çabası olarak baktığımızda öyle değildir. Bu yazının konusu sosyal bilimlerin tarihsel geçmişini 17.yy ötesine götürmek. Çünkü modern topluma odaklandığı için de modern toplumun mekân, zaman, ırk ve cinsiyetinin kapsadığı kadar “sosyal” bir bilim şekil veriyor dünyaya. Diğer yandan Avrupa merkezli, cinsiyetçi sosyal bilim anlayışı sadece devletli uygarlık tahlili ile uğraşır. Bu da İran’lı şair Fıruğ Fâruzad’ın güzel sözleriyle “bir perde asılmasının bizden çaldığı gökyüzü” misali toplumsallığın devlet öncesi halini, kadın etrafında gelişen halini görmemizi engelleyen bir rol oynar.

Devletli, erkek egemen toplum tahlillerinde demokratik komünal gelenek ve kadın ancak öteki olarak çözümlenebilir. Kadını öteki olarak, “*erkeğin ezileni*”³ olarak değil, ontolojik gerçeğini açığa çıkaracak bir sosyal bilimin dayanacağı verilerin devletli toplum öncesine uzanması gerekir. Arkeoloji, antropoloji, etnoloji... vb. bilimler bu konuda veriler sunsa da bu verileri tahlil eden tarih, sosyoloji araştırmaları modernite toplumunun at gözlükleri ile baktığından o verileri de cinsiyetçi ve devletçi uygarlık temelinde yorumlar.

Devletli uygarlığın öncesine, kadının ezilen konumda olmadığı döneme bakabilmek için elimizdeki arkeolojik, antropolojik malzeme yığınının sosyolojik tahlilinde bilimsel yöntem tek başına yeterli olmayacaktır. Bilimsel yöntem insanlığın 300-400 yıllık yaşam diliminden itibaren devreye girdi. Ancak ondan önce toplumsal gelişmelerin, ekonominin, geçmişin kadın erkek ilişkilerinin analiz edilmediğini düşünmek bir yanılgıyı ifade eder. Hala günümüz insanı bilimsel dilden daha fazla mitolojik, dini, ruhsal anlatımlarla ve izahlarla yaşamına anlam veriyor. Sosyologların, tarihçilerin sözlerinden daha fazla peygamberlerin, mitolojik anlatımların dilini kullanıyor yaşamında.

Anthony Giddens “Sosyoloji” kitabında sosyolojinin temel konuları ve soruları hakkında şunları söyler; “*Bu dünya nasıl ortaya çıktı? Bizim yaşam koşullarımız, anne babalarımız ile dedelerimizin yaşam koşullarından neden böylesine farklı? Gelecekte değişimin alacağı yön ne olacak? Bu sorular, modern entelektüel kültürde çok temel yeri olan bir inceleme alanının,*

sosyolojinin temel konularıdır”. Sosyolojinin temel konuları olan bu soruların modernite öncesinde sorulmamış ve buna cevap aranmamış olması mümkün müdür? Geçmiş, ataları ve tarihi ile bağları günümüz toplumundan daha güçlü olan toplumların kendi yaşamları ile geçmiş kıyaslamadıklarını söyleyebilir miyiz? İnançlar, ritüeller, edebiyat, mitoloji ve dinlerde bu soruların cevapları yok mudur? Dualar, beddualar, cennet-cehennem tanımları, ölümden sonraki yaşama dair tanımlamalar, geçmişe duyulan özlemi ifade eden sözlü ve yazılı edebiyatın bıraktıklarında geçmiş ile gelecek arasında kıyaslama vardır. Gelecek tasavvuru ve ütopya vardır. Din sosyolojisi, karşılaştırmalı din araştırmaları ve ilahiyat adı altında yapılan araştırmaların bu yönlü yorumları zayıftır. İnanç ve dinlerin sadece toplumlar arası bir iletişim ve kültürel araştırmalara, insan psikolojisine indirgeyerek incelemekten bahsetmiyoruz. Biz diyoruz ki animizm, mitoloji, din, felsefe de kendi dönemlerinin sosyal bilimleridir. Toplumu bir araya getiren, tarihsel ve güncel olarak da bir arada tutan temel birimin ahlaki-politik yapı olduğunu söylüyoruz. Dinleri, mitolojiyi, animizm, felsefe ve mevcut sosyal bilimler konusundaki analizimizi de ahlaki-politik toplumla devletli toplumun çelişki-çatışma ve dönüşümleri ekseninde değerlendiriyoruz. Bu aynı zamanda tarih öncesini, toplumun ilk oluşum ve örgütlenme biçimini anlamak, kadın etrafında gelişen yaşamı tanımlayabilmek için mitoloji ve animizme başka gözlerle bakabilmemizi sağlayacak. Kadının köleleştirilmesi ve toplumsal cinsiyetçiliğin tarihsel serüvenini doğru tanımlamak için de mitoloji, din ve felsefeyi birer sosyal bilim olarak yorumlamamız gerektiğini düşünüyoruz.

Tarih öncesinin sosyal bilimi: Animizm

Canlılık, ruhçuluk olarak tanımlanan “animizm” kelimesini “İlkel Kültür” kitabında İngiliz antropoloğu Edward Burnett Tylor (1837-1917) ruh anlamına gelen La Anima sözcüğünden türeterek kullanmış. Bu kavramla akıllarının gerçekleri seçme yeteneği olmadığı düşünülen “ilkel” insanların uykı ile uyanıklık halinin farkında olmamalarının, halüsinasyon ya da farklı bir nedenle yitirilen gerçeklik duygusunun ruh-hayalet kavramlarına yol açtığı iddia edilmiş. Çok geniş bir coğrafya ve birbirinden farklı kültürlerde de benzer inançların olması nedeniyle animizm dinlerin evriminde başlangıç aşaması olarak tanımlanmış Tylor tarafından. Herbert Spencer’e göre ise esrarengiz olaylar karşısındaki hayret duygusu, ölüm korkusu ve insanın uykı ve rüya tecrübesi animist inançlara kaynaklık etmiştir. Bu tanımlamalar büyük oranda Auguste Comte’un üç hal kuralının yansımaları olarak değerlendirilir. Comte’a göre İlk Düşünce de üç basamaktır ve yavaş yavaş gelişmiştir. Birinci Basamak’ta insan, çevresindeki eşya’yı tıpkı kendisi gibi canlı, akıllı olarak düşündü bu da Putçuluk: Fetişizm olarak anlam buldu. İkinci Basamak’ta insan düşüncesi, çevresindeki olayların görünmez varlıklarca yönetildiği inancına yöneldi bu da çok tanrıcılık: Politeizm oldu. Üçüncü Basamak’ta bu görünmez varlıkların tek ve büyük bir irade’nin yönetimi altında bulunduğu inancına vardı buna da tek tanrıcılık: Monoteizm denildi.

Bu değerlendirmelerde animizm ya da inançlar incelenirken onun toplumsal yanının göz ardı edilerek bireye odaklanılmasının yorumlara yansıdığını görürüz. Soruyu “insanlar, toplumlar olmayan varlıklara, kendisinden güçlü şeylere neden inanma gereği duyar?” diye sormak daha sağlıklı sonuçlara götürür bizi. İnanç tahlillerinde bizi psikolojik çözümlemelere, korku, heyecan ve anlam verememeyi doğru ele almaya götürür. Oysaki tek tek bireylerin korkuları ve sevinçleri değildir inancı yaratan. Toplumun kolektif üretimidir. Kutsanan, tabu kılınan her şeyin o toplumsal yapı açısından taşıdığı ekonomik, sosyal yararlılıklar vardır. Bu açıdan J. Frazer’in⁴ “büyü yapmakta olan birisinin ilke olarak laboratuvarında deney yapan bir bilim adamından farklı olmadığı” ve “Büyücü, ilkel toplulukların hekimi, modern bilim adamı ise günümüzün hekimidir” (modern bilim adamının ne kadar öyle olduğu tartışmalı olsa da) belirlemesi, M. Eliade’nin anlamlı bir dünyanın ancak kutsalın keşfi ile mümkün olabileceği ve Durkheim’in “insanın tanrıda kendi toplumuna tapındığı” düşünceleri animizmi anlamak açısından daha aydınlatıcıdır.

Jineoloji tartışmalarımız açısından insanların ilk inançlarının doğru tanımlanmasını çok önemli buluyoruz. Çünkü kadın etrafında gelişen toplumsallığa dair en güçlü kaynaklarımızdan biri; bu inançların kendi dönemlerinin sosyal bilimi olarak ele alınması ile ortaya çıkacaktır. İnsanların sadece korktukları ve sevdikleri nesneler ekseninde kutsallık, inanç ve tanrılar yarattığı fikri oldukça eksik kalmaktadır. İnsanlar ekonomik faaliyeti, örgütlenmeyi, kadın erkek ilişkisini, geçmiş ve geleceği bu ritüeller, tabular ve kutsallaştırmalarla anlamlandırmışlardır. Zaten *kutsal* kelimesinin etimolojik kökenine baktığımızda da bunu görebiliyoruz. *Kutsal; Sümerce ‘Kauta’ dan gelmekte ve ‘gıda’ anlamını taşımaktadır.*⁵ Hala Kürtçe’de kullanılan “qut” kelimesi buğday anlamına gelir. Yani kutsallık bir korku ve heyecanın değil ekonomik faaliyetin ifadesi olarak anlamlandırılmıştır kadim dillerde. İlk tabuların cinsellik, aylık kanama ve çocuk doğurma ekseninde erkeğin sınırlandırılması biçiminde geliştiği de birçok antropolojik araştırmanın sunduğu verilerden çıkarılmaktadır. Toplumsallığı korumada kadın erkek ilişkisine kural koymak, besinlerle ilgili kuralların kadınlar tarafından konulduğuna dair kanıtlar vardır. Bazı bitki ve hayvan türlerinin tabu haline getirilmesi de ekolojik dengenin korunmasına dayalı bir yaklaşım olarak tahlil edilebilir. Bu anlamıyla animizmi çocukça düşünen, cahil ilkel insanların inançlarından ziyade kadın erkek ilişkilerinden, ekolojik dengeye, ekonomik faaliyetten örgütlenmeye kadar toplumsal faaliyetin anlam bulduğu bir sosyal bilim olarak anlamlandırmak oldukça yerindedir. “*Tarih öncesinin sosyal bilimine rahatlıkla animizm diyebiliriz. Avrupa merkezli sosyal bilimin bir kavramı olan animizm acaba iddia edildiği gibi sadece ilkel insanların ilkel bilinci mi oluyor? Bugünkü sosyal bilimin özne-nesne ayrımına dayalı yapısının animizmden daha üstün olduğuna ilişkin fetvayı kimler veriyor? Yine aynı sosyal bilimciler! Ama gittikçe daha iyi anlaşılıyor ki, canlılık ekolü keskin özne-nesne ayrımına yol açan, dolayısıyla nesneyi cansız gören paradigmadan daha değerli bir paradigmadır.*”⁶

Üstelik kuantum fiziğinin gelişimi ile birlikte animizmin yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Nich Herbert gibi fizikçiler buna “kuantum animizm düşüncesi” demektedirler.

Bu düşünceye göre bilinç doğanın bir özelliğidir. Sadece beyin ve sinir sistemi olan canlılara ait bir özellik değil, cansız tüm maddede de belli bir seviyede bilinç olduğu iddia edilmektedir. Yeni sosyal bilim anlayışımızda devletli, sınıflı, erkek egemenliği öncesindeki topluma odaklanarak onun yaşadığı dönüşümleri incelemek pozitivist anlayışın yanılgılarını aşmamızda önemli sonuçlar yaratabilir. Kapitalist uygarlığı zorunlu bir toplum biçimi değil de toplumu yok eden bir kanser olarak tanımlıyorsak; kanser hücrelerini incelemenin bizi ulaştıracağı sonuçlar ancak hastalığın etkilerini tanımlama ekseninde kalacaktır. Sonuçta kanserli hücre bozulmuş bir organizmadır. Oysa kök hücre dokunun bozulmamış halidir. Hücrenin bozulmamış halini bilmeden, hastalığın yol açtığı etkileri tespit etmek ve tedavisini yapmak da o kadar güç olacaktır. Bu nedenle kanserli hücrelerin tedavisi de kök hücreler üzerinden yapılmaktadır. Burada toplumu biyolojiye indirmek için değil, bir benzetmeden faydalanmak için bu tanımlamayı yapıyoruz. Kök hücre ahlaki-politik toplum olarak tanımladığımız ve sosyal bilimlerin şimdiye kadar ilkel komünal düzen, eski ve yeni taş devri, vahşet düzeni olarak adlandırdığı dönemdir. Biz bu tanımlamalar yerine *“komünal anacıl-toplum”*⁷ demenin daha doğru bir tanımlama olduğu kanaatindeyiz. İlkel, vahşi sıfatları yerine, yeni sosyal bilimimizin ana araştırma birimi ekonomi, din, siyaset, aileyi esas alıp toplumsallaşmanın kök hücresi olan bu topluma dayandırarak araştırmak bize bambaşka veriler sunacak, yeni bir bakış kazandıracaktır. Kanserli doku kadının kölelik, erkeğin egemenlik statüsüdür. Tüm bunlara yansıyan iktidar hastalığının başladığı yer.

Bu dönemi matriarka, anaerkil, ana soylu, ana yanlı olarak tanımlamak da yeterince izah edici olamamaktadır. Pozitivist sosyal bilim anlayışının yarattığı bir diğer yanılgı da bu tanımlamalarda gizlidir. Erkek egemenliğinden önce bir kadın egemenliği, iktidarı dönemi değil kadın etrafında gelişen bir yaşam vardır. Burada doğal bir işbölümü ve demokratik bir otorite söz konusudur. Ancak bu bildiğimiz anlamda bir iktidar ve egemenlik anlayışı değildir. Kutsallık, kurban kesmek vb. ritüellerle korumak istediği kendisinden korkulan bir ana kadın gücü, ilahi bir varlıktan öte kendi toplumsal düzeninin ekonomik faaliyetini, kadın-erkek ilişkilerini, toplumun kendisini sürdürmesini sağlayacak kural ve kaidelere bağlama yaklaşımıdır.

Sosyal bilimdeki ilk bilinç çarpıtması: Mitoloji

Bilim insanlarının da tanımladığı üzere animizmden mitolojiye doğru bir evrimleşme yaşanmıştır. Animizmin birçok unsurunu kendi içinde barındıran mitoloji, animizme göre daha karmaşık toplumsal ilişkileri anlama ve ifadeye kavuşturur. *Mythologia, mythos* yani *“söylenen ya da duyulan söz”* ve *logos* yani *“konuşma, düşünce”* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş *bi-leşik bir sözcüktür* ve *Eski Yunancada “geçmişte düşünülen ve söylenenlerin tekrar edilmesi” gibi bir anlama gelmektedir*⁸. Düşünme söyleme, söylenenlerin tekrarlanması ile toplumsal hafıza oluşur. Mitolojinin animizmden en önemli farkı sadece daha karmaşık toplumsal ilişkileri izah etmesi değil, uygarlığın yarattığı bilinç çarpıtmasını da taşımasıdır.

Kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin, ilk sınıflaşmanın meşrulaştırılması da mitolojiler yoluyla yapılmıştır. Bu nedenle mitolojilerde bu ikili karakteri hep göz önünde bulundurmak gerekecektir. Animist inançlarda toplumun basit de görülse kendi toplumsallığına yüklediği anlam ön plandayken, mitolojilerde buna ek olarak egemenlerin kendisini meşrulaştırma temelinde bu anlamı çarpıtma çabaları iç içe geçer.

*Tümüyle uygarlığa mal edilmese de, mitoloji birçok yönüyle uygarlığın damgasını taşır. Sosyal bilimde ilk bilinç çarpıtmasını gerçekleştirme ve ihaneti sızdırma uygarlık süreçlerinin ideolojik hegemonyasıyla ilgilidir. Mitoloji bu ikili niteliği dikkate alınmak koşuluyla, yine de oldukça öğretici bir sosyal bilimdir.*⁹ Mitolojinin bir sosyal bilim ya da tarihsel toplumun incelenmesinde bir veri kaynağı olarak ele alınması konusunda yanlış yorumlanmaları ya da mitolojiler sistemleştirilirken değiştirilmiş olma ihtimalleri nedeniyle çekinceli bir yaklaşım vardır. Bu kaygılarını İlkel Topluluktan Uygur Topluluğa kitabında Alaaddin Şenel, “*Mitolojide ilkel toplulukların ekonomik, toplumsal yapılarının ipuçları, düşünsel yapılarının kalıntıları bulunmakla birlikte bunlar o topluluğun çeşitli dönemlerinin üst üste yığılan kalıntıları olabilir ve komşu toplulukların geleneklerinden etkilenmiş olarak kuşaktan kuşağa geçirilirken eklenip çıkarılmış, zamanla kendi iç mantıklarına göre örgütlendirilmiş ve son olarak uygar toplumun ideologları tarafından kendi amaçlarına uygun bir biçimde ayıklanıp sistemleştirilmiş bir karmaşadır. Bu karmaşadan, ilkel topluluğun ipuçlarını bulup çıkarmak son derece güçtür ve çoğu zaman yanıltıcı olabilmektedir.*”¹⁰ sözleri ile ifade eder. Diğer yandan mitoloji araştırmaları yapanların yorumlamalarını ağırlıklı olarak dinlerin uydurma olduğunu, hikâyelerini mitolojilerden aldığını ispatlama çabası içindeki laik yorumlamalar ve milliyetçilik temelindeki değerlendirmeler de güçlendirmektedir. Muazzez İlmiye Çığ, Gönül Tekin gibi akademisyenler buna örnek gösterilebilir. Çok değerli mitoloji veri ve araştırmalarını büyük oranda din karşıtlığı ve Türk milliyetçiliği yerine demokratik uygarlık, kadın özgürlük tarihini yorumlama temelinde değerlendirmiş olsalardı sosyal bilimlere daha büyük katkılar sunabilirlerdi. Ancak bizler onların ortaya çıkardıkları verileri bu temelde değerlendirecek bir bakış açısını geliştirebiliriz.

Sosyal bilimlerde temel araştırma birimimizi ahlaki-politik toplum olarak tanımlayarak araştırdığımızda bu yönlü çarpıtmaları aşma imkânını yakalayabiliriz. Mitolojilerin ortaya çıktığı dönemden itibaren devletli uygarlık ve demokratik uygarlık geleneği arasındaki egemenlik-direnış mitolojilerde yansımaları bulmaktadır. Özellikle kadın etrafında gelişen yaşam karşısında erkek egemenliğinin saldırıları ve kadınların direnişleri mitolojik anlatımdaki tanrıça-tanrı savaşlarıyla ifadeye kavuşturulmuştur. Tanrıçaların tanrılarla savaşları, panteondaki konum değişiklikleri, tanrıçaların tecavüze uğraması, şehirlerinin yağmalanması ve daha birçok anlatımda kadınların küçük düşürülmesi kadar, direnişin izleri de vardır mitolojik anlatımlarda. Bu anlatımları objektif bir sosyal bilim merceği ile okursak; kötülen, lanetlenen, şeytanlaştırılan her kadın kimliği erkek egemenliği karşısında direnen kadınlar ve kadın toplulukları olduğu hakikatine ulaşabiliriz. Mitolojilerde bereket, kutsallık atfedilen, güzelliğin, aşkın sembolü olan kadın kimliklerini ana tanrıça kültürünün kalıntıları olarak yorumlayabiliriz.

Genel anlamda mitolojinin doğru ele alınıp analiz edilmesi sosyal bilimlerdeki çarpıklıkları anlamlandırmada ne kadar önemli ise mitolojilerde temel bir olgu olan ana tanrıçanın da çok yönlü, incelikli ve sosyolojik ele alınışı ve tahlil edilmesi en az o kadar önemlidir. Ana tanrıça kültürünün yorumlanması konusunda gelişen farklı tutumların sosyal bilime ve toplumsal sorunlar algısına yansımalarını görmek, değerlendirmek ve isimlendirmek ertelenemez bir görevdir. Özellikle de sosyal bilimleri toplumun demokratik değişim ve dönüşümünde önemli bir güç kaynağı olarak görenler için.

Ana tanrıça kimliğini çok mistik, ataerkil erkek tanrılar karşısında bir motivasyon, hatta o kimliklere atfedilen olumsuz rolleri de benimseyerek ele almak doğru bir sosyolojik yorum yapılmasını önler. Kültürel feminizmin ya da feminist teolojinin kimi yorumları önemli olsa da ana tanrıça kültürünü hayali, mistik, ütöpk ele alışları yanılgılıdır. Çünkü ana tanrıça kültürü, oldukça yaşamsal bir kültürdür. Kalıntıları günümüze kadar uzayan, güncellenebilecek bir yaşam tarzıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi kadın etrafında gelişen yaşam ya da “neolitik tarım devrimini başaran kadının toplam özellikleri”dir¹¹ ana tanrıçalık. Bu açıdan en eski mitolojik anlatımların kaynağı olarak ele alınan Sümer metinlerinde tanrıçanın başına neler geldiğini, egemenliğin nasıl kurumlaştığını tahlil edecek bol miktarda yorumlanmamış malzeme vardır.

Mitolojinin bilinç çarpıtması yanı da tahlili yeterli düzeyde yapılmamış bir diğer konudur. Animizm, fetiş, tabu daha sade bir biçimde toplumsal yararlılık ve zarar ekseninde anlamlar kazanırken mitolojilerde durum değişir. Yarar-zarar tanımlarına artık iktidarın rengi de bulaşır. Egemen erkek, rahip, askeri şef ve onların kendilerini dayandırdıkları tanrıların istek ve taleplerinin meşrulaşmasını ifade eden bir yarar-zarar, kutsallık tanımları çıkar ortaya. Devletin ortaya çıkışı ve kendini toplum üzerinde meşrulaştırması insanın kendi varlığına anlam biçme biçimine yani yaratılış hikayesine yansır. Tarih Sümerde Başlar kitabındaki tanımlama bunu açıkça ortaya koyar: *“Sümerlerin etik kavramları ve ülküleri, insanın tanrılara hizmet etmek üzere çamurdan yoğuruldukları dogmasına dayanıyordu, ilgili kanıtlar öncelikle iki mittten gelmektedir. Bunlardan biri tamamıyla insanın yaratılışına adanmıştır. Diğerinin büyük bölümü iki küçük tanrı arasındaki uzlaşmazlığı anlatır, ancak insanın yaratılış amacını ayrıntılarıyla veren bir girişi içerir... Sümerli bilgiler insanın başına gelen felaketlerin, kendi günahlarının ve kötülüklerinin bedeli olduğu öğretilerine inanırlar ve bunu öğretirlerdi; hiç kimse masum değildi. Adaletsiz ve haksız yere çekilen insan acısı yoktu; suçlu olan her zaman insandı, tanrılar değil. Zor duruma düşüp aç çekenlerin çoğu tanrıların doğruluğuna ve adaletine meydan okumaya yeltenmiş olmalıydı. Belki de tanrılara karşı bu türden gücenmelerin önünü alma çabası ve tanrısal düzenle ilgili düş kırıklıklarını savuşturmak için bu Sümerli bilgilerden biri Hz. Eyüp temasını bilinen en eski örneğini oluşturan bir denemeyi yazdı”*.¹²

Mitolojik anlatımlarda gerçekleşen devlet, tanrı meşrulaştırmaları dinlere ve günümüze kadar insanların devlet yaklaşımına damgasını vurur. Gasp, hırsızlık, erkek egemenliği, savaş-şiddet kurumu olan devlet düzeni, barınma-beslenme, karmaşa karşısındaki düzenin teminatı haline gelir.

Mitolojik anlatımda tanrılar düzeninin gelmesinden önceki dönem bir karmaşa, düzensizlik olarak tanımlanır. Babil Yaratılış Destanı Enuma Eliş'te ifadesini bulan Marduk'un Tiamat'ı öldürüşü sadece erkek egemenliğinin zaferi değil, düzen getirmeyi de ifade eder. Toplumun ve doğanın düzeni dişil olanın öldürülmesi ile sağlanır.

Kadın düşmanlığının tohumları ile komünal topluma karşı devlet düzeni iç içe örülür. Bu nedenle Sümerlerde kızı İnanna'ya hiçbir meslek bırakmayan ve onun Me'lerinin çalınışını anlatan İnanna-Enki hikâyesi, Gılgamesh'in tanrıça ile evlenmeyi ret etmesi, Adalet tanrıçası Nanşe'nin yakınmaları ve daha birçok metnin kadın bakış açısı ile çözümlenmesi gereği vardır. Çünkü erkek egemenliğinin kurumlaşması karşısında kadınların 2000 yıllık direnişi o metinlerde yansımaktadır. Lilith karakteri, peri kızları bu direnişin simgeleşen isimlerinden sadece bazılarıdır. Nasıl ki günümüzde sistem karşıtı radikal güçler, gerillalar uygarlık merkezlerinin dışındaki orman kuytulukları, dağ başlarında kendilerini savunuyor ve savaşıyorsa, birçok cinperi kızı hikâyesinde de benzer durumlar vardır. Erkeklerin hanedanlıklarına, aileye, uygarlık merkezlerine bağlanamayan ya da buna direnen kadınların su kenarlarında, mağaralarda, orman kuytuluklarında yaşaması gayet doğaldır. Günümüzde de sistem karşıtı güçler bu mekanlarda yürütüyor en radikal mücadelelerini. Uygarlığın kılıçlarının, atlarının, askerlerinin ulaşamaya-çağı mekânlardaki bu kadınların şeytan, ifrit, demoon olarak adlandırılması da günümüzün terörist kavramı ile benzerlik gösterir.

16.yy. da Giambattista Vico tarafından yazılmış olan Yeni Bilim kitabından şu sözler bize bu konuda bazı ip uçları verir; *“Önce Ham'ın sonra Yasef'in ve son olarak da Sam'ın ırkları, ürkek ve utangaç kadınları takip ettikleri için ve büyük eski ormanda dolu olan vahşi hayvanlardan kaçtıkları için büyük yeryüzü ormanında başıboş dolaşarak birbirlerinden ayrılmışlardır. Çayır ve su ararken daha da dağılmışlar ve sayıları azalmış, uzun bir dönem sonunda hepsi vahşilerin durumuna düşmüşlerdir. Sonra Uranüs ve Jove'un yaptığı sanılan sarsıntı ve hareket ile onlardan bazıları sonunda dolaşmayı bırakıp, belli yerlerde saklanmışlar. Orada belli kadınlarla dini ve namuslu cinsel birlikler kurmuşlar ve belli çocuklar dünyaya getirmişlerdir. Böylece, aileler kurulmuştur”*.¹³ Aynı kitabın başka bölümlerinde de ürkek ve utangaç kadınların peşinden giderek onların mekanlarına yerleşen erkeklerin uygarlık kuramadıkları, çocuklarının da pislik içinde büyüdükleri için devlere dönüştüğünden bahsedilir. Kadınları ve oğullarını denetimlerine alarak etrafına çit çeviren babaların bir medeniyet kurduğu ifade edilir. Bu hikâyeler ve daha bir çok mitolojik hikayede adı geçen güzel periler, cinler ya da intikam tanrıçalarının hepsi direnen kadın topluluklarıdır. Bunlar erkeğin egemenliğine boyun eğmek istemeyen, onun çocuklarını doğurmayan kadınlardır. Bu nedenle zorla köleleştirilen yada buna razı edilmiş “namuslu kadınlar” karşısında bir tehlike olarak anlamlandırılmıştır. Havva-Lilith gibi. Bu nedenle çocuklarını onlardan sakınmaları istenmiştir.

Bu anlatımlar ailenin ortaya çıkışı ve tarihsel geçmişi ile ilgili de önemli ip uçları barındırır. Ailenin ortaya çıkışı ile ilgili teoriler bugünün kadın-erkek ilişkileri eksenindeki analizlerle yapıldığından bizce yeterince aydınlatıcı ve ikna edici değildir.

Ailenin kökenini birbirini seven yada hasbelkader bir araya gelmiş bir kadın ve erkeğin, onların çocuklarından oluşan ilk toplumsal birim olarak görmek yerine bir erkeğin zorla köleleştirdiği kadın-kadınlar ile denetimine aldığı köleler ve çocuklar olarak incelemek daha farklı veriler ortaya çıkaracaktır. Sümer, Mısır, Yunan mitolojilerinde buna dair veriler bulmak mümkündür. Babalarına isyan eden oğullar, öğ alan tanrıçalar, çocukları çalan yada yiyen demenler bu düzene başkaldıranlar olamaz mı? Neolitik dönemin ana tanrıça geleneğinin devamcısı olan Afrodite'in doğum hikayesi de böylesi bir örnektir. Çocuklarını doğduktan sonra yiyen Uronüs karşısında çocukları doğurmamaya durmadan şişen ve acı çeken Gaia bir oğlunun babasının penisini kesmesi ile kurtulur bu durumdan. O penisin düştüğü sudan ortaya çıkan Afrodite aynı zamanda Uronüs egemenliğine son verir. Ana tanrıça geleneğinin devamcısı olarak Afrodite'i tanımlamak, bu mitolojik hikayeye erkek egemenliği karşısındaki rolünü görmek de üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Daha geniş bir perspektifle baktığımızda erkek egemenliği karşısında direnenlerin sadece Amazonlar olmadığını görürüz. Amazonlar kadının kaybedişinin ardından gelişen direnişlerden biridir. Oysa asıl direniş bahsettiğimiz 2000 yıllık sürecin analizi ve onun günümüze ulaşan kalıntılarını takip ederek aydınlatılabilir. Mitolojiler bu yönlü bol miktarda kaynak ve veri sunar bizlere.

Sosyal bilimler ve mitoloji ilişkisi incelenirken önemli bir süre devam eden Yunan mitolojisi ekseni ele alışlardan kurtulmak önemlidir. Yaşandığı tarihler itibarı ile mitolojilerin ele alınması, her halkın mitolojisinin o halkın sosyal bilimlerinin gelişimindeki yerinin ve orijinalitesinin bilinmesi ve değerlendirilmesi, mitolojilerde ele alınan kadın-erkek ilişkileri başta olmak üzere birçok toplumsal olgunun anahtarlarının mitolojilerin şifresinin çözülerek okunması sosyal bilimlerin açmazına önemli çıkışlar yaptıracaktır. Mitolojiyi ne yok saymak, ne abartıp gerçek yerine koymak, ne sağlıklı okumamak sosyal bilimlere katkı sunar. Toplumsal doğamızın uzun yıllar düşünüş formu olmuş ya da kılınmış mitolojinin sağlıklı bir sosyal bilim perspektifi ile okumayı başarmak sosyal bilimi de olumlu anlamda dönüştürecek.

Çağdaş sosyal bilime açılan yolun temeli: Din

Mitoloji katılaşarak, kurallar, dogmalar ve ahlaki ilkelerle daha da güçlenerek ikinci bir sosyal bilim türü olan dine dönüşür. Din de mitoloji gibi sadece erkek egemen, devletçi sistemin değil, aynı zamanda onun karşı ucundaki demokratik uygarlık güçlerinin etkisini de bağrında taşır. Din, tarikat, mezhep çatışmalarında ifadesini bulan bu çelişkidir. Tanrı karşısında kullanılabilecek durumunu sınıflaşmanın yarattığı derin çelişkiyi, Adem-Havva hikayesi erkek karşısında kadının durumunu, nemrut-firavunlar karşısında peygamberlerin çıkışı direnen komünal toplum geleneğini ifade eder. Sınıflaşma, savaş ve ahlaki değerlerin yitimi ile toplumsallığın içine girdiği derin krizde ifadesini bulan cehennem, Tufan öyküleri... Kadın etrafında gelişen yaşama duyulan özlemi ifade eden Sümerlerin Dilmun'u, kutsal kitapların cennet'i ise yeni toplumsal ütopya olarak anlam bulur.

Din sosyolojisi, ilahiyat ya da karşılaştırmalı din araştırmaları dinlerin çözümlenmesinde yeterli değildir. Zaten bu nedenle dinin insan-toplum yaşamındaki anlamına denk tahlilleri geliştirmemişlerdir. Din sosyolojisi çalışmalarında dini psikolojik unsurlarla tanımlama, kültürel farklılıkların anlayabilme daha fazla ön plandadır.

Başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın bir çok yerinde din konusundaki kara cehalet, el-Kaide, DAİŞ, Boko Haram vb. faşist, kadın düşmanı orduların dünyayı işgaline yol açan bir sürecin önünü açmıştır. Dinin demokratik, feminen, ekolojik yorumu gelişmezse bu durum daha da derinleşecektir. Bu nedenle dinin kendi döneminin sosyal bilimi olarak yeniden ele alınması, özellikle kadınların böylesi bir yorum gücünü kazanması hayati bir sorumluluk haline gelmiştir. Dinin çözümlenmesinde ilahiyatın dinin içindeki sınıflı-devletli iktidarı, erkek egemenliğini meşrulaştırma temelindeki araştırmaları, din sosyolojisi ile dinlerin ekonomiye, aileye ya da toplumsal ilişkilerin herhangi bir alanına etkisini parçalı biçimde incelemek de sosyal bilimlere katkı sunmamaktadır.

Özellikle Ortadoğu’da mücadele yürüten kadın özgürlük hareketlerinin dini çözümlemede yeni bir yaklaşımı geliştirmesi gereği vardır. Merlyn Stone, Fatmagül Berktaş ve daha birçok araştırmacının çalışmaları değerlidir. Ancak bunlarda da tek yönlü bir bakış açısı olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışmalarda kadının yaşadığı derin kölelikte dinin rolü ortaya konulmuştur. Bu doğru bir tanımlamadır ve “*ikinci cinsel kırılma*” olarak tanımladığımız bir dönemi ifade eder. Ancak kadınlar olarak dini sadece bu yönüyle incelemek eksik olacaktır. Kadının köleliği tek başına dinlerin ortaya çıkışı ile gerçekleşmemiştir. Dinlerin ortaya çıkışından önce başlayan bir süreçtir ve dinlerle birlikte derinleşmiştir. Yapılan analizler tek tanrılı dinlerin kurumlaşması ile birlikte kadının içine itildiği statüyü tanımlamakla birlikte bu dönemdeki kadın ve demokratik toplum direnişini göz ardı etmektedir. Mitolojilerde ifadesini bulan “*birinci cinsel kırılma*”yı göz ardı etmektedir.¹⁴ Oysa bağlantılar çok güçlüdür. İnanna’ya ait 104 Me kadına ait sanatlar ve yaşam kurallarıdır. Demircilikten dokumacılığa, çobanlıktan, müzisyenliğe kadar birçok sanatta birlikte yöneticilik, adalet, barış-savaş, yalan-doğru vb. toplumsal kuralı da içerir. Benzer adlandırmalar Tiamat’ı öldürerek onun güçlerini ve daha birçok tanrının gücünü kendinde toplayan Marduk’un “elli adı”nda da vardır. Esmâül Hüsna olarak Allah’ın en güzel adları olarak bilinen 99 isimdeki özelliklerle bunlar arasında da bağlantı vardır. Bu bağlantılardan yola çıkarak “dinler birçok şeyi mitolojilerden çalmış” gibi değerlendirmek sosyolojik bir yaklaşımı ifade etmez. Kadın etrafında gelişen toplumsallık ya da demokratik uygarlık dediğimiz gelenek belli isimlerle adlandırılmış, bu mitolojilere oradan da dinlere yansımıştır. Elbette kaynağı tespit etme önemlidir. Ancak önemli olan kimin neyi nasıl kullandığını ve bunun toplumsallık açısından taşıdığı anlamı çözümleyebilmektir. Böylece bu kurumların ve kavramların dönüştürülmesinde de bir perspektif yaratılabilir. Dini aklama ya da karalamanın ötesine geçerek neyin, nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ortaya koyacak araştırma ve yorumlamalar gerekir. Allah kavramından, cennet-cehenneme, çok tanrıcılıktan tek tanrıcılığa geçişin sınıfsal bölünme ile bağlantısı gibi birçok konu buna örnek gösterilebilir.

Cami, kilise, havra, alevilerin cemleri, Ezidilerin ritüellerini de o dönemin halk meclisleri gibi değerlendiren inceleme bu kurumları gerilik, yobazlık diye yaftalamaktan ya da artık içi boş ritüellere dönen yozlaşmasını aştırmak daha sonuç alıcı olacaktır. Demokratik geleneğin bu kurumlardaki yansıması ve yozlaşmasının analizi doğru yapılabilirse günümüzde bu kurumlara dönük dönüşüm de daha doğru bir rotaya kavuşturulur. Yani sadece geçmişi değil, günümüzde ortaya çıkan sorunları çözebilmede de bu bakış açısı çözümleyici rol üstlenebilir. Günümüzde işlevleri büyük oranda tahribata uğrasa ve sadece ritüel kısmı öne çıksa da tarihsel olarak bu kurumların politik bir işlevi olduğunu belirtmek mümkündür. Meryem, Maria, Hatice, Ayşe, Fatma karakterlerine kadar birçok konu ve kişiliğin de yeniden yorumlanmasına, bu kişilikler şahsında kadının toplumdaki statüsünü anlamak da diğer bir yöndür. Tasavvuf geleneğinde İbn Arabi gibi tanrıyı kadın suretinde gören felsefi yaklaşımlardan¹⁵ ve kadın sufi geleneğinde ifadesini bulan arayışları da din içindeki demokratik direniş geleneği ekseninde ele almaya ihtiyaç vardır. İktidarlaşan dinler, mezhepler karşısında sapkın, gnostik, heretik, kâfir olarak damgalanan birçok inancın dönemin direniş hareketleri olarak analize tabi tutulması gerekir.

Ahlak kavramının da sadece kadınlara dönük negatif anlamdaki rolünü değil, toplumsallaşmanın demokratik-komünal geleneğin değerlerinin korunmasındaki işlevini de tanımlayabilmeliyiz. Din sosyolojisinde sistematik olarak bu konuları inceleyen bir çok kişi vardır. Bunlardan biri Max Weber'dir. Dinin evlilik ve aile, iş ve meslek, iktisat ve devlet gibi birtakım sosyal olgu ve olaylara karşı da belirli bir tavır takınılmasına sebep olduğugörüşünü ortaya koyar. Max Weber dinin ekonomik ilişkilere etkisini incelerken Protestan ahlakındaki çalışma disiplininin kapitalizmi ortaya çıkardığını belirtir. Ancak kapitalizmin ortaya çıkışında mitoloji, din ve felsefenin faizi, haksız kazanç elde etmeyi önleyen erdem ve ahlaki kurallarını yıkarak ortaya çıktığı tespitini yapmak daha açıklayıcıdır. Zenginleşmenin çok çalışmayla olmadığını, kapitalizmin buna dayalı gelişmediği açıktır. Protestanlık ya da Max Weber'in analizi ile Calvinizm çok çalışmayı öğütlediği için kapitalizme yol açan motivasyonu yaratmaktan çok kapitalizmin önünde engel olan ahlaki kuralları esnetmiştir.

Auguste Comte'un pozitivizmi bir din olarak kurgulaması tesadüf değildir. Dogmatikleşerek, iktidarın hizmetine sokulan din, Protestanlık ve en son laiklik çerçevesindeki yorumlamalarla ahlaki-politik değerlerinden arındırılınca pozitivizmi bir din haline getirmenin önü açılmıştır. Carl Schmitt de "devlet kuramının temel kavramları din biliminden türetilmiştir" diyerek bu gerçeği ortaya koyar. Devletin egemenlik kavramını kullanımının, "tanrının mutlak kudretinin devlete devredildiği düşüncesini" yansıttığını belirtir. Tanrı baba gibi devlet baba da "toplum öncesi, ezeli" bir olgu olarak kurgulanmıştır der.¹⁶

Sosyolojide temel araştırma birimimizi ahlaki-politik toplum olarak belirlersek din konusunu da ahlak ve politika ekseninde analiz etmek oldukça açıklayıcı sonuçlar yaratacaktır. Kendi döneminin politik ve ahlaki yapısını belirleyen yönü ekseninde dini sosyal bilim olarak konumlandırmış oluruz.

Bilgelik: Felsefe ve sosyolojinin yaşamla iç içe hali

Animizm, mitoloji, din gibi bilgelik de toplumsal yaşamı anlamlandırmanın bir diğer yöntemi olarak sosyal bilim olarak değerlendirilmeyi hak ediyor. Kökleri ana kadın etrafında oluşan yaşama anlam verme arayışına, onun deneyimlerine dayandırılır. Toplumsal sorunların ağırlaştığı dönemlerde insanın anlam, hakikat arayışbilgelige yol açar. Bilgelik demokratik komünal geleneğin bilimi olarak iktidarın hizmetindeki din ve mitolojiye karşı ahlâkî ve politik toplumu savunur. Asur, Çin, Hint, Grek merkezi uygarlıkları karşısında Zerdüş, Buda, Konfüçyüs ve Sokrates şahsında ifadesini bulan “Hikmetler ya da Bilgelik Çağı (M.Ö. 600-300)”¹⁷ bunu ifade eder. Peygamberlik ile filozofluk arasında bir yerde konumlandırılan Zerdüş’ün sosyal yaşama ilişkin kurallarında ahlaki, estetik yaklaşım çok önemli yer tutar. Köle-efendi ilişkisine yaklaşımını tanrıyı sorgulamasından çıkarsayabiliriz. Artan savaş-talan, kölelik, atıllık, lüks içinde yaşam ve yoksulluk karşısında tarıma dönüşü şu sözlerle öğütler: *“Toprağı işleyene... ona yer-yüzü şöyle seslenecektir: Sen ey insan! Sen ki beni işliyorsun... Buraya her zaman insanlar gelecek. Ekmek bulmak için yalvaracaklar. Burada ben her zaman doğurgan olacağım. Buraya her çeşit yiyecek getireceğim. Hububat bolluğu getireceğim. Toprağı işlemeyene ise... yer-yüzü şöyle seslenecektir. Sen ey insan sanki beni istemiyorsun. Sen her zaman bir yabancının kapısında. Bir düşünün olup ekmek dileyenler arasına düşesin. Gerçek namına o zaman. Taşın-sın yanı başından rızkın damla damla. Gittiğin her yerde tüm iyi şeyler. Elinden bolca alınsın.”*¹⁸ Kendisi ve kızının evliliğine ilişkin geleneksel tutumu kırma yönündeki arayışları kadın köleliği karşısında bir tutum olarak yorumlanabilir. Doğa ve hayvanlara yaklaşımdaki ekolojik tutum da dönemin karakterinden kaynaklanır. Toplumun ahlaki tutumunu geliştirmek üzere ortaya konulan hesap günü, cinvat köprüsü inanışlar daha sonraki tek tanrılı dinlerde sırat köprüsü, ahi-ret inançlarına kaynaklık etmiştir. Dinlerde olduğu gibi felsefede de cinvat köprüsünün olup olmamasının ötesinde toplumda ahlaki tutum geliştirme gereği ile bağlantılı bir biçimde bu inançları ve düşünceleri inceleme gereği vardır.

Diğer bir örnek Sokrates, Atina toplumunu “uyuşuk bir at” kendisini de “onu uyandırıp canlandırmaya çalışan bir at sineği” olarak tanımlar. Çiçero, Sokrates’in Atina toplumunda yarattığı değişimi şu sözlerle ifade eder; “Felsefeyi gökyüzünden dünyaya indirip şehirlerde barındırdı. Felsefeyi evlere sokup insanları hayat ve töreler, iyilik ve kötülük üzerinde düşünmeye zorladı”. Acılardan kurtulma, ruhsal huzura varma üzerine görüşlerini derinleştiren Buda ve iyi yöneticilere öğütler veren Konfüçyüs de kendi toplumları açısından benzer rolleri üstlenmişlerdir. Elbette Sokrates, Buda ve Konfüçyüs’un kendi dönemlerinin ataerkil karakterinin yansıması olarak kadınlar konusundaki görüşlerinde cinsiyetçi tutumlar vardır. Ancak burada vurgulamak istediğimiz husus bu filozof ve bilgelerin hepsi birer sosyolog gibi toplumlarını tahlil etmeselerdi, bu toplumsal sorunlardan nasıl çıkılacağı konusunda görüş sahibi olmasalardı sözleri bu güne kadar anlam bulmaya devam etmezdi. Hala toplumsal yaşamda onların öğretisi ve sözleri kulaklarımızda çınlamaya devam etmektedir.

Tanrı krallık, iktidarlaşan din karşısında bilgelik ve felsefe aşkın bir tanrıyı değil, toplumun kendisini kutsaması anlamındaki tanrı kavramını esas almıştır. İlim, irfan, hakikat, erdem kavramları eksenindeki tartışmaların amacı da budur. *“Ahlâkî ve politik değerler bilim ve bilgeliğe yol açarken, bilim ve bilgelik de ahlâkî ve politik toplumu sürekli besler. Bilgelik, felsefe meseleği özünde kaybettirilen toplumsal hakikati arama sanatıdır”*.¹⁹ Bilgelik dini gelenek içinde teoloji ile dogmatikleştirilirken, Sokrates sonrası felsefi akımlarla da devletin meşrulaştırılması için kullanılmıştır. Bilgelik hem peygamberlik geleneği içinde hem de tasavvuf, gnostik hareketler, tarikatlar yoluyla toplumsal sorunlar konusunda yol gösterici rolün sahibi olmuştur. Dönemin egemen düşünce ve ahlak sistemi karşısında bu bilgeliğe ulaşanlar “Fenafillâh, Nirvana, Enel-Hak” mertebesine çıkmış olurlar. Bu mertebeye ulaşmak için verilen çaba toplumu bu yeni düşünce ve ahlak sistemine çekme arayışı olarak da değerlendirilebilir. Mani, İbn-Rüşd, Hallacı Mansur’un düşünceleri de bu çerçevededir. Mani’nin felsefesindebeş emir ve üç mühür olarak tanımlanan kurallar da kendi döneminin toplumsal sorunları karşısında ahlaki bir tutumu ifade eder. Beş emir: oruç, dua ve sadakayı yerine getirmek, yalan söylememek, hiçbir canlıyı öldürmemek ve et yememek, temizlik ve sağlığa dikkat etmek, mala mülke önem vermeyip fakirliği gözetmek ve alçak gönüllü olmak.

Üç mühür: Eline, diline ve gönlüne (düşüncesine ya da beline) hâkim olmak. Üstelik Mani bunları dinlerin bir sentezini oluşturarak yapmak istemiştir. Dinlerin dogmatik olmayan, sosyolojik yorumunun onu böylesi bir sonuca götürdüğünü söylemek mümkündür. İbn-Rüşd de tanrının akılla kavranması arayışı ile benzer bir rolü oynar. Hallacı Mansur’un Enel-Hak tanımlaması da tanrıyı aşkın bir güç olarak görmenin ötesine geçerek tanrının toplumsal kimliği vurgulanır. *Sokrates’e kadar bilgelik temel form iken, daha sonraları geliştirilen ekoller bu geleneği yozlaştırdı. Öğreti ve yaşam kopukluğu oluştu. Bu ise, ahlâkî ve politik toplum için darbe oldu. Bilgelik felsefe olarak devletin hizmetine koşuruldu*²⁰. Platon ve Aristo, Aquinalı Thomas, İmam Gazali gibi filozoflar ise toplum yerine devleti, felsefi düşünceden daha fazla dogmaları hâkim kılmışlardır. Pozitivist sosyolojinin gelişiminde bu filozofların düşüncelerinin etkisini de unutmamak gerekir.

Cinsiyetçi tarih ve bilim anlayışı nedeniyle bilgelik geleneğine damgasını vurmuş kadınları çok az tanıyoruz. Tanrıça, melek, cin, peri, cadı adlandırılmalarının kadın bilgelik geleneği olduğunu rahatlıkla belirtebiliriz. Felsefe tarihinde adından bahsedilen birkaç kadın da bu geleneğin sürdürdüğünü koyar ortaya. Sokrates’e hocalık yapmış Diotima’nın onun fikirlerini ne kadar etkilediğini Platon anlatır. Tasavvuf geleneğine damgasını vuran İbn-Arabi’nin hocası Kordova’lı Fatma adında bir kadındır. Mani öldürüldüğüne kadınların dilinden dökülen mısralar ve Hallacı Mansur’un kızkardeşinin ve kadınların onun düşüncelerini yaymak için çabalamaları kadınların bu gelenekteki yerine birkaç örnektir. Heretik, gnostik hareketlerde yer alan kadınların cadı diye yakıldıklarını da biliriz. Bu nedenle o geleneğin bir devamı olarak, “Ortadoğu’nun güncellenen kadın bilgeliği”ni temsil edecek bir kadın bilimi ortaya çıkarma arayışındayız.

Sosyal bilimin baştan sakat doğuşu: Pozitivist Sosyoloji

Avrupa merkezli sosyal bilim, modern toplumun kendini tanımlama arayışı olarak sunulurken dayandığı tarihsel mirası inkâr etmiştir. 17.yy'da aydınlanma düşüncesinin doğa bilimleri ve beşeri bilimlerde ortaya çıkardığı bilimsel devrim, 18.yy'da Fransız politik devrimi ve İngiliz sanayi devrimi pozitivistizmin damgasını taşıyan sosyal bilimlere kaynaklık etmiştir. Bu devrimlerin her biri insanlığın binlerce yıllık bilgi-birikiminin ürünüdür. Avrupa'da gerçekleşen bu devrimleri suistimal eden kapitalist unsurların yarattığı toplumsal sorunları çözme arayışı olarak pozitivistizmi geliştirmedir. Burada yapılan şey kapitalizme meşruiyet sağlayacak, kapitalizmi zorunlu sayarak toplumun incelenmesidir. Bu nedenle sosyal bilimler tarihsel toplumu, onun gelişim ve dönüşüm dinamiklerini incelemekten ziyade odaklandığı temel konu daha başlangıcından itibaren kapitalizmin Avrupa toplumunda yarattığı toplumsal sorunlarıdır.

Pozitivist sosyal bilimlere damgasını vuran temel söylemlerden biri din ve felsefe karşıtlığıdır. Felsefi düşünce ile sosyoloji arasındaki temel farkı izah edilirken felsefenin olması gerekeni, sosyolojinin ise olanı tanımladığı belirtilir. Oysa bu tanımlama sorunludur. Varolan toplumsal biçimlenmeyi herhangi bir felsefi görüşün etkilemediğini söyleyebilir miyiz? Amacı egemen olan düzeni korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak olanların şekillendirdiği sosyal bilimlerde felsefenin yıkıcı görülmesi tesadüfî değildir. Çünkü arayışı, eleştiriyi, şüpheyi ve olması gerekeni arayan felsefedir. Auguste Comte'un üç hal kanunu ile insanlığın binlerce yıllık bilgi, birikim ve deneyimini ifade eden animizm, mitolojiyi çocukluk aşaması, dini teolojik aşama, felsefeyi de yıkıcı ilan ederek felsefesiz bilim anlamında pozitivistizmi yeni toplumun dini ilan eder. Hegel'in ulus devleti birey özgürleşmesinin gerçekleştiği ideal model olarak tanımlaması ile de tanrı yerine ulus-devlet fikri yerleştirilir. Kutsanan, yüceltilen, toplumun varlık nedeni haline getirilen ulus-devlet düşüncesi her şeye kadir tanrı anlayışından daha tahripkâr sonuçlar yaratır.

Pozitivistizmin diğer söylemi devrime ve aristokrasinin keyfi yönetimine karşı toplum mühendisi olarak tanımladığımız "sosyokrat"ların yönetimini inşa etme fikridir. Bu fikir kaynağını Sümer ziguratlarının rahiplerinden, Platon ve Aristo'nun düşüncelerinden almıştır. Zaten bu fikirler daha başlangıcından itibaren egemenliği, ataerkilliği kurumlaştıran düşüncelerdir. Devletin toplum üzerindeki hâkimiyetini, erkeğin kadın üzerindeki egemenliğini en mükemmel kılıfa büründürmenin arayışıdır. Bu düşünce başta reel sosyalizm olmak üzere sistem karşıtı güçlerin toplum analizlerine de etkide bulunur. Toplumsal yaşamı onun belirleyici ilişki biçimi olan ahlaki-politik toplumdan ziyade devletli uygarlığın yarattığı toplumun analizi esas alınır. Sistem karşıtı hareketlerde bu sosyal bilimler anlayışına yoğun eleştiriler gelişmiş olsa da devrimci dönüşüm yaratacak çabalar yeterli değildir.

Tüm bu nedenlerden ötürü daha başlangıcında sakat kurgulanmış pozitivist sosyal bilimleri aşabilmek, devlet dışı kalmış kesimlerin ya da onlardan kalan toplumsal örgütlenmelerin kalıntılarını sistemleştirmeyi hedeflemelidir. Onların yaşam deneyimleri, bilgi birikimlerini ve tarihlerini sosyal bilimlere dâhil edecek, toplumsal dönüşümcülüğü ve devrimciliği de bu veriler ışığında

gerçekleştirerek sosyal bilimlerde bir devrim yaratılabilir. Başka bir dünya, yepyeni bir toplum kurmak değil ahlaki-politik toplumu savunacak bir sosyal bilime ihtiyacımız var. Bunun bilgisi ve pratiği zaten vardır. O bilgiyi güncellemek, hurafe ve mistik olandan ayırtmak gerekiyor.

Bilindiği üzere insanlar hala bilimsel dilden daha fazla mitolojik, dini, ruhsal anlatımlarla ve izahlarla yaşamına anlam veriyor. Sosyologların, tarihçilerin sözlerinden daha fazla peygamberlerin, mitolojik anlatımların dilini kullanıyor yaşamında. Bu yazıyı kaleme alırken yolumuz Şengal'e düştü. Burada birkaç versiyonu olan ortak bir hikâye dinledik. Bizce bu hikâye toplumların hikaye ve efsaneleri nasıl yarattığını ve bunların sosyolojik analizde nasıl değerlendirileceğine ışık tutacak mahiyette. Bir rüyavete göre Şengal katliamından önce yaşlı bir ihtiyar bir kehanette bulunur ve der ki, "Siyah bir ordu gelip ülkemizi talan edecek ve Ezidiler 73.fermanı yaşayacak. Şengal dağı kurtaracak onları. Dağa doğru giden bir patikadan giden bir yol çıkacak önlerine. Yollarda çocuk ve yaşlıların cenazeleri olacak. Ezidi memleketinde yaşayanlar dünyanın dört bir yanına dağılacak. Daha sonra meleke tawus bize kızlardan ve erkeklerden oluşan bir ordu gönderecek. Bu kız ve erkekler evlenmemiş bakire meleklerdir. Onlar bizi kurtaracaklar ve dağlara yerleşmiş olan bir grup Ezidi üzerinden yeniden Ezidi'ler çoğalacak". Rivayete göre bu ihtiyar adam katliamdan iki yıl önce yaşamını yitirmiş. Bir başka versiyonda da hala yaşayan ve Dervêşe Evdê ailesinden biri Ezidilerce kutsal görülen Şerfeddinin kendilerine bir ordu göndereceği kehanetinde bulunmuş. Hikâye anlatıldığı gibi olmayabilir, böylesi bir ihtiyar yaşamamış da olabilir. Ancak bilim, sosyoloji, tarih dili değil, hikâye diliyle hafızalarda bu şekilde yer bulmuş Şengal katliamı ve PKK'nin oraya müdahalesi. Eğer gazeteler, televizyonlar ve günümüz iletişim araçları olmasaydı biz orada yaşananları bu hikâye üzerinden bilecektik. Ancak bölgeyi tanıyan, tarihini, kültürünü bilen biri bu hikâye üzerinden asıl anlatılmak isteneni tahlil edebilirdi. Bu hikâyeden sonra kutsal mekânlar, nesneler üzerine bir daha düşünüyor insan. Şengal dağı neden kutsaldır? Çünkü binlerce yıl o düz ovada saldırlılar karşısında kale gibi korumuştur insanları. O insanlar sadece dağın heybetinden, yanardağlardan fıskıran lavlardan korktukları için kutsal görmediler o dağı. Bir savunma mekânı, barınma mekânı olduğu için kutsaldır dağlar. Melekler, hızır ya da başka kimliklerde anlam bulan da zor bir durumda kurtarıcı olmuş topluluklar ve kişilerdir. Hala Kürdistan'ın birçok yerinde özgürlük mücadelesi yürüten gerillalar melek olarak görülüyor ve adlandırılıyor. Kutsallık atfediliyor onların yaşam, kişilik ve eylemlerine. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan on yıl önce yazdığı savunmalarında "İşin daha da garip yanı, tarih öncesi bu mitolojik olayların Kürtlerde halen sürekli yaşanan gerçeklik olmasıdır. Onun için Kürtlerde efsane ve mitoloji gerçek olur; varolan gerçek ise kör, dilsiz ve sağır olur" sözleri ile Kürtlerin dile dökülmemiş gerçeğinin nasıl efsanelerde yer bulduğunu çok güzel ifade eder.

Devlet dışı kalmış deneyimler ve toplumsallık can çekişir bir haldedir. Özellikle Ortadoğu'da emperyalistlerin ve onların maşası olarak kullanılan güçlerin bu kalıntılara yönelmesi de tesadüf değildir. Sosyal bilimlerin tarihini de sakat kurgulanmış pozitivizmle değil, tarihsel topluma dayandırmak jineolojinin sosyal bilimler yaklaşımı olacaktır.

DİPNOTLAR

- ¹ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak
- ² Anthony Giddens, Sosyoloji
- ³ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi
- ⁴ James G.Frazer, Altın Dal
- ⁵ Abdullah Öcalan, Urfa Savunması
- ⁶ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi
- ⁷ Abdullah Öcalan, Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine
- ⁸ Francis E. Peters, Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü
- ⁹ Abdullah Öcalan özgürlük sosyolojisi
- ¹⁰ Alaaddin Şenel, İlkel Topluluktan Uygur Topluluğa
- ¹¹ Abdullah Öcalan, Kapitalist Uygurluk
- ¹² S. Kramer, Tarih Sümerde Başlar
- ¹³ Giambattista Vico, Yeni Bilim
- ¹⁴ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak
- ¹⁵ İbnü'l Arabi, Fususu'l-Hikem
- ¹⁶ Carl Schmitt, Siyasi İlahiyat
- ¹⁷ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak
- ¹⁸ Sıraç Bilgin, Proto Kürt Peygamber Zarathustra
- ^{19 / 20} Abdullah Öcalan, Ortadoğu savunması

KAYNAKÇA

- Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak, Çetin Yay., 2004
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurluk Çözümü: Kapitalist Uygurluk (2.Cilt), Amara Yayıncılık, 2015
- Abdullah Öcalan, Urfa Savunması, Dicle-Fırat Havzasında Tarih Kutsallık ve Lanetin Simgesi Urfa, Serxwebun Yay., 2001
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurluk Çözümü: Özgürlük Sosyolojisi (3.Cilt), Amara Yayıncılık, 2015
- Abdullah Öcalan, Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgür İnsan Savunması 1-2, Mem Yay., 2001
- Alaaddin Şenel, İlkel Topluluktan Uygur Topluluğa, Bilim Sanat yay., 1995
- Anthony Giddens, Sosyoloji, Kırmızı Yay., 2008
- Carl Schmitt, Siyasi İlahiyat, çev. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, 2002, Ankara
- Emile Durkheim, Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri, Çev: Özer Ozankaya, Cem Yay., 2010
- Francis E. Peters, Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü, çev. Hakkı Hünler, Paradigma Yay., 2004
- Giambattista Vico, Yeni Bilim, çev. Sema Önal Akkaş, Doğu Batı Yay., 2007
- İbnü'l Arabi, Fususu'l-Hikem (Fusûsu'l-Hikem), Ataç Yay., 2009, İstanbul
- James G.Frazer, Altın Dal, Çev: Mehmet H.Doğan, Payel Yay. 1991, İstanbul
- Samuel N. Kramer, Tarih Sümerde Başlar, Çev. Hamide Koyukan, Kabalıcı Yay., 1999
- Mircea Eliade, Mitlerin Özellikleri, Çev: Sema Rifat, Simavi Yay. 1993, İstanbul
- Sıraç Bilgin, Proto Kürt Peygamber Zarathustra, Berfin Yay., 2006
- Tylor, Edward B., İlkel Kültür/ Primitive Culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom. Londra: Routledge/Thoemmes Pres. 1994

JİNEOLOJÎ, BİLİMİN TOPLUMSAL ÖZÜNE DÖNÜŞTÜR

EMİNE ERCİYES

Jineolojî, kadın bilimi olarak henüz yeni adlandırılan bir bilim felsefesi. Henüz ilk adımlarını atmakta. Jineolojî, kadın bilinci olan, kadın olduğu için erkeğin zulmüne maruz kalmış, zincirlerinden kurtulmak isteyen tüm kadınlar için heyecan verici bir başlangıç. Adının henüz konmuş olması bile etrafında kadınların toplanmaya başlamasını sağladı. Nasıl soğuk havada ya da karanlık bir gecede görülen bir ateş ışığı herkesi kendine çekerse jineolojî de kadınlar için böyle bir anlam ifade ediyor. Merkezi hegemonyanın kadına biçtiği kara yazıya, çağın soğuk karakterine karşın, jineolojî içimizi ısıtacak bilim ışığımız olacak, yolumuzu aydınlatacak yaşam felsefemiz olacak.

Jineolojî isim olarak yeni adlandırılrsa da, tarihten günümüze birikmiş bir miras üzerinden inşa edilecek. Belki tarihsel süreç boyunca kadınlar bilimsel alandan uzak tutulmuş, kadına dair bilimsel çalışmalar çok sınırlı olmuş, fakat yine de kadınlar bilimden, bilgiden tamamen kopartılamamışlardır. Bunun nedeni ise kadının özüyle ilgilidir. İnsanı diğer canlılardan ayıran bilgiyi kullanma yeteneğinin öncüsü kadındır ve yaşama dair tüm bilgiler hala kadınlarda saklıdır. Tarihte ilk defa, yaşadığı tecrübeyi analiz eden, sonuç çıkaran ve bu sonuçla yaşamsal ihtiyaçları oluşturan kadındır. Bunlar etrafında tüm insanları toplayan, insanları edindiği ve biriktirdiği bilgileriyle koruyan, besleyen ve varlığını idame ettiren kadındır.

Jineolojiye göre sosyal bilim, merkezi hegemonik sistem ve erkek egemen zihniyetin karşıt kutbudur. Amacı bilimi onların tekelinden kurtarmaktır. Jineolojî verili bilime ve sisteme karşı direniş cephesindedir. Teorik düzey ortaya çıkarmak kadar, bunun pratikleşmesinin öncülerini de yetiştirir. O zaman öncelikle mevcut sosyal bilimin durumuna, krizine ve sorunları ele alış tarzına bakmalıyız.

Sosyal bilimin, bugünkü sorunlu yapısının temelini ilk doğuş karakterine bakarak anlayabiliriz. Çünkü her şey ilk doğuşunda karakter alır. Sağlam temel atılmışsa sağlam inşa olur, temelde çürük varsa o inşa yıkılmaya mahkûmdur. Jineoloji sosyal bilimin doğuşundaki hataları çözmek ve sosyal bilimi yeniden inşa etme iddiasındadır.

Sosyal Bilimin Gelişimini Doğru Okumak

Sosyoloji nasıl doğdu? Bu soruya cevap aramaya çalışalım önce. Sosyolojiyi tanım olarak ilk dile getiren Auguste Comte'dir. Comte kendisinden önceki filozof ve aydınları metafizikle uğraştıkları için yıkıcı olarak ele alır. Yapıcı olmak adına felsefesine pozitivizm adını verir. Peki, bu nasıl bir yapıcılıktır. Felsefeden metafiziği atarak salt olguları felsefe konusu yapmayı esas alır. Metafizik düşüncüyü ret ederek yerine bilimci yaklaşımı esas alır. Fakat Ona göre olgular açıklanamaz, sadece tasvir edilebilirler. Bilim ne ruhu ne de maddeyi inceleyebilir, çünkü bunlar bilinmezler. Sonuç olarak hem idealizmi hem materyalizmi ret edip üçüncü bir felsefe kurmak ister. Felsefenin ve bilimin temel soruları konu dışı kaldığına göre geriye tarih ve toplum kalır. Comte'nin pozitivist felsefesi tarih ve toplumla uğraşır.

Comte'a göre tüm bilimler, insan düşüncesi ve felsefe gibi önce tanrıbilimci, sonra metafizikçi, olgunluğunda ise fizikçi mantıkta olur. Ona göre en altta, en genel bilim matematik bulunur, en tepede ise en özel bilim olan sosyoloji vardır. Comte'un kendi çağında toplum bilimin henüz metafizik aşamada olduğunu ve pozitivizmin onu pozitif duruma getireceğini iddia eder. Pozitivizm eleştiriye ve yoruma kapalıdır, çünkü bilim yasalarla işler ve yasalar tartışılmaz.

Auguste Comte sosyolojiyi böyle bir anlayışla kurarken toplumu eskimiş aristokrasi ve anarşik demokrasiden kurtarma iddiasındadır. Yani aslında amacı bilim, ya da toplum bilimi geliştirme değil, yeni bir toplumu yönetme zihniyeti kurmaktır. Sosyal yaşamın konularını olgu düzeyine indirir, yani içi boş, ruhsuz, nesneler olarak ele alır, böylece yönlendirilmeye açık, verili bilgilere göre inşa edilmeye açık bir toplum anlayışı oluşturur. Geriye toplum mühendislerine istedikleri toplumu inşa etmek kalmıştır. İşte kapitalizmin temel dayanağı sosyal bilim böyle inşa edilmiştir. Comte tüm pozitivist yaklaşımına rağmen yine de felsefesini bir din olarak inşa etmek zorunda kalır. Çünkü insanların manevi dünyasız olamayacağını da görür ve bilimcilik kadar dinciliği de kullanarak insanları yönlendirecek toplumsal mühendislik zihniyetini örür. Onun dini pozitif insanlık dinidir. Kadın ise daha özgecil ve sevgiye yatkındır ve bencil erkekler onları beslemelidir. Kadına, sözde övgü yaparken, erkeğin bencilliğini meşrulaştıran ve kadını erkeğin malı gören bir yaklaşımdır bu. Auguste Comte ile sosyoloji toplumlar adına ölü, negatif bir doğuştur. Egemenler için ise bir ideoloji olarak doğmuştur. Liberalizmin ideolojisi olarak doğmuştur.

Batı Sosyolojisinin Temel Yöntemi Toplum ve Tarihi Parçalamadır

Batı sosyolojisinin topluma tarih bilinci kazandırma gibi bir sorunu olmadığı gibi toplumu korumak ya da geliştirmek gibi bir gündemi de yoktur.

Asıl sorun, Batı sosyolojisinin topluma tarihini unutturması, toplumu toplum olmaktan çıkarmasıdır. Kapitalist çağın toplum mühendisliğini üstlenmiş olan sosyal bilimin toplum bünyesinde yol açtığı tüm krizlerinin temel nedeni tarihsizleşmiş, dolayısıyla ahlak ve politikadan kopmuş toplum, toplum olmaktan çıkmış toplum gerçeğidir. Batı sosyolojisi topluma tarihsizliği dayatır. Toplumu incelerken tarihten kopuk olarak ele alıp sadece mevcut koşullarını ele alır. Dil, kültür, ekonomi, politika, ahlak, eğitim, sosyal yaşam, kadınların, gençlerin rol ve misyonu gibi toplum yaşamına dair inceleme alanlarının hepsi tarihten kopuk ele alınır.

Toplumsal en küçük birimi olan insan başta olmak üzere, tüm insanı özellik ve kurumlar, tarihsel mirasın izleriyle karakter kazanır. Toplum tarihinin yansımasıdır, ürünüdür. Bireyde somutlaşan algı ve refleksler ise içinde bulunan toplumun yansımasıdır. İnsan aslında her anında tarihini yaşar, toplumunu yaşar. Çok katı ve ezbere değil, ama kendi öznel algı ve tecrübesinden süzerek tarihi ve toplumunu yaşar. Tarih ve toplum, insanın kendine has farklılığının inşa alanıdır. En dar ölçekte insan kendi yaşam tecrübesi, yani bireysel tarihinin derslerine göre geleceğini örer. Tarihimizden süzülen tecrübeler, toplumdan öğrenilen ahlak ve politika kişilik karakterini yaratır. Modernite, insanları tarihten kopardığı gibi toplumdan da kopardığı için geline aşamada insanlar kendi tarihlerini bile hızla unutmakta, kendi yaşam tecrübelerinden bile ders çıkaramaz durumdadırlar.

Ulus devletin halkları asimile merkezi okullarda tarih dersi en önemli derslerden sayılır. Ama toplumun ismi geçmez, anlatılan egemenlerin tarihidir, her ulus devletin kendine göre yonttuğu bir tarihtir. Kahramanlardan oluşan, savaşlarla yaratılan fetihleri anlatan bir savaşa hazırlık tarihidir okulların öğrettiği. Her çocuk o kahraman gibi olmak, fetihler yapmak hayaline motive edilir. Aslında ulus devletin savaşlarla beslenen sistemine uygun zihniyet verilir tarih dersi adına. Okullar sadece sömürge halkları asimile etmezler, tüm topluma ulus devlet zihniyeti bu okullar sayesinde aşılanır. Ya fetheden egemen, ya ezilen sömürülen olunacağı öğretilir.

Tarihten ve toplumsallığından kopmuş birey sisteme körü körüne bağlanmış bireydir. Çünkü tutunacak başka dalı yoktur, yol gösteren aydınlık önünde yoktur. Denize düşen yılanı sarılr misali sisteme sarılacaktır. Tarihi unutturan, toplumu dağıtan sistem, yalnız ve kimsesiz bireye kendisini bir kurtarıcı gibi sunar. Ona kendi sömürü sistemini kurtuluş gibi sunar. Bireyi teslim alır. Sistem kendi değirmeninde tüm farklılıkları öğütüp tek tip insan yaratır. Batı sosyolojisi tarihten kopardığı insanı ikinci aşama olarak toplumundan da koparır. Lime lime, bireylere kadar birbirinden koparılmış, insan kalabalığıdır onun ideal toplumu.

En fazla parçalanma ise kadına dayatılmıştır. Kadın toplumunun parçalanıp tek tek evlere hapsedilme tarihi merkezi uygarlık tarihiyle başlar. Bu nedenle en derin kölelik ve ilk kölelik modeli kadına dayatılmıştır. Batı sosyolojisi bu modeli tüm topluma taşımıştır. Kadın köleliğini tüm topluma uyarlamıştır. Kadına ise daha derinleşen bir dağılma ve teslimiyet dayatır.

Tarihsizlik ve toplumsuzluk en çok da kadının başına patlamıştır. Kadın bir toplum olarak görülmez. Kadın deyince akla tek tek bireyler gelir. Ama kendine has toplumsal yapısı, kültürü, özellikleri olan bir toplumsal kesim akla gelmez. Oysa kadınlık bir toplumsal yapısalıktır.

Ortak bir tarihin açığa çıkardığı bir yapısallık. Hem de dünyanın bütün kadınlarında ortak özellikler olarak açığa çıkan bir toplumsallık. Ulusal, kültürel yapı kadınlar arasında farklılık yaratsa da tüm kadınların ortaklaştığı temel özellikler aynıdır. Bu nedenle kadınlar ortaklaşmaya, birbirini anlama ve hissetmeye daha yatkındırlar. Tarihin ilk parçalananı kadın toplumsallığı olsa da toplumsallığı ilk oluşturanlar olarak kadınlar hala komünal ruhludurlar. Erkek egemenliği beş bin yıldır tüm kurumlarıyla örgütlü olduğu halde, komünal değil, sonderece bireycidir. Çünkü egemenlik onların ruhuna işlemiştir. Kadınların tarihten günümüze gelen, eşitlikçi, komünal, adaletçi ve örgütlülüğe açık yapısı erkeklerde yoktur.

Tarih ve toplum insanın öz savunmasıdır. İnsanlık doğada kendini var edebilmek için bir araya gelmiştir. Vahşi hayvanlara yem olmamak kadar ortak ürettikleriyle beslenme ve dayanışma kültürüyle ilk toplumsallığı geliştirmişlerdir. Geleceği ifade eden çocukları birlikte büyümüşler, edindikleri tüm bilgileri paylaşarak toplumsal tarihi yaratmışlardır. Ortak akıl ve toplumsal hafıza insanlığın ayakta kalmasının koşulu olduğu kadar, tüm insani gelişimde bunlarla sağlanmıştır. Kapitalizm toplumsal hafızayı silmek, ortak akıllı parçalamak, böylece tek tek bireyleri teslim alma peşindedir. Bu nedenle en temel öz savunma toplum olmanın temel özelliği olan toplumsal hafızayı korumak ve ortak akıllı geliştirmektir. Jineolojinin bilinç anlayışı bilim tekelleciliğine karşı ortak akıllı oluşturmak, toplumsal hafızayı canlandırmak ve böylece toplumu savunmaktır. Toplumlara, ezilenlerin, kadınların tarihi bambaşkadır hakikatte. Tarih ezilenlerin dilinden yazıldığında, bambaşka gerçekleri açığa çıkaracak. Özgürlüğe yürümenin yol aydınlığı olacak, toplumsal bütünlüğü inşa edecektir.

Batı Sosyolojisinin Yol Açtığı Toplumsal Krizli Yapı

Batı sosyolojisinin sonucu olarak, toplumsal bünyede oluşan sorunlar aynı zamanda kapitalist sistemin kendi krizlerini de ifade ediyor. Kapitalist sistemin karakteri krizlidir. Toplumsal krizler oluşturup, toplumu bunlarla meşgul ederek varlığını güçlendirir. Kapitalist sistemin krizli yapısı insanlığı beslenme, üreme ve korunma sınırında tutmaktadır. Canlılığın varlığını sürdürme içgüdüleri olan bu üç özellik, aslında insanlık açısından çoktan aşılmış olması gereken sınırlardır. Fakat sistem tarafından bilinçli olarak sorunlaştırılmaktadır. İnsanı insan yapan temel özelliği yaşama anlam vermesi ve amaçlı yaşamasıdır. Fakat açlık, ölüm, yokluk sınırında yaşayan insan ancak kendini var etmeye çalışır. Bu krizli yapı altında en çok ezilen ve sömürülen ise kadındır.

Cinsiyetçilik Krizi

Kadına dayatılan cinsiyetçilik kapitalist çağla en zirveye taşınmış bir toplumsal krizdir. Ahlakın özgürlüğü engelleyen gericilik olarak kapitalist çağ sosyolojisi tarafından mahkum edilmesi toplumsal dağılmayı sağlamıştır. Artık kimse yaptığı olumsuz bir şeyden birbirinden utanmak, sıkılmak, birbirine karşı suçluluk hissetmek zorunda değildir. Toplumsal kurallar geçersiz, bireysel istekler her şeydir. Bu çöküntü en fazla kadın erkek ilişkileri üzerinden dayatılmıştır.

Klasik namus ölçüleri ile hala bir taraftan cinayetler işlenirken, bu ölçülerin kalktığı yerlerde ise kadın ticareti meslek, fuhuş seks işçiliği haline gelmiştir. Cinsellik erkek için bir saplantı haline getirilmiş, kendini iktidar hissetme eylemine dönüşmüştür. İktidar sistem tekellerinde biriktirilirken, sokaktaki erkeğe kadın üzerinde iktidar olma kalmıştır. Nasıl ki tekel iktidarını sağlamak için her şeymubahsa erkekte kendi iktidarını sağlamak için her yöntemi kullanmakta serbesttir. Öldürmek, saldırmak, kaçırmak, dayak gibi yöntemler erkekliği ispatlamanın araçlarıdır. Yasalar tarafından da sözde cezalar bir yana, erkek egemenliği korunmaktadır.

Kadın tam bir cinsel obje konumuna düşürülürken, toplumun içi boşaltılmıştır. Ahlak çökmüştür, moral bitmiştir. Arabesk bir toplum yaratılmıştır. Ne yapacağını bilemeyen bir nesil yetişmiş, bu nesil seks, spor ve sanatla avutulmaktadır. Seks ve spor bir bağımlılık düzeyini almış, sanat ise bu bağımlılığı derinleştirmenin zihni yönlendirici silahı olarak topluma çevrilmiştir. Toplumsal yaşamın her yanı krizlerle dolmuş ve patlamak üzeredir. Bunu engellemek için toplum spor, sanat ve seksle ipnotize edilmiş, kendinden geçirilmiştir. İçinde gezindiği dünya sosyal bilimin toplum mühendislerinin onlar için özenle hazırladıkları sanal dünyadır.

Günümüzün en aktif sosyal bilimcileri dizi film yazarları olsa gerek. Ürettikleri envai hikaye toplumu hem oyalamakta, hemde insanlara model olmaktadır. Nasıl bir aşk, nasıl bir hayat özlemi, hangi kıyafetler, saç, makyaj, dizilerle reklam edilmektedir. Bu kadar komplolu, çıkar savaşlı, cinayetli dizileri izleyen bir toplum nasıl sağlıklı, ahlaklı, dürüst olabilir? Toplumun, hırsız ve dolandırıcı partilere tüm foyaları açığa çıktığı halde hala oy vermesi oldukça şaşırtıcı bir toplumsal ayıptır. Fakat şu da bir gerçek ki, bu dizilerin, yarattığı faydacı ve bireyci zihniyet bu partilerin meşrulaştırma aracına dönüşmüştür. Dolayısıyla bu da insanlığı toplumsal değerlerinden uzaklaştırmaktadır. Çocuklar ve gençler sanal alemde hayaller dünyasında savaş oyunları oynayarak büyüyorlar. Amaçsız, salt hırsla hatta zevke dayalı bu sanal savaşların askerleri, pratik yaşamda, sistemin özel tetikçilerine dönüşüyor, DAİŞ gibi örgütlere koşuyorlar. Yalnız, arayışsız ve amaçsızlık psikolojisiyle büyüyor yeni nesil. Mutsuz büyüyor ve bu yüzden ruhsal bir çöküntü yaşıyor, nereye savrulacağı belirsiz bir karakter yaratıyor. Uyuşturucu, fuhuş ve yoz kültür gençliği cenderesine almış. Yeni neslin yaşadığı bu boşluk insanlığın geleceğinin felaketini işaret ediyor.

İç boşalmış bir toplum nereye savrulacağı belli olmayan fırtınada savrulan bir gemi gibidir. Bu iç boşaltmanın ilk silahı ise cinsiyetçiliktir. Geri kalan tüm toplumsal kriz ve kaoslar çorap söküğü gibi cinsiyetçiliğin peşinden gelmektedir. Cinsiyetçilik toplumun doğal dokusunda açılan ilk yarıktır. Diğer krizler bu yarıktan sızarak tüm bünyeyi esir almış durumdadır. Nasıl ki devletçi ve iktidarcı merkezi hegemonya akışında bir anlık bir boşluğu bile kabul etmezse, tersinden ve daha asıl ve öncelikli olan toplumsal yapı da, bünyesini tüm saldırılara rağmen korur. Toplumun doğal yapısı ahlaki ve politik yapısıdır. Tüm saldırılara rağmen toplum bu özelliklerini korumaya özen gösterir. Köleciler ve feodal çağlarda ekonomik, askeri, iktidar hegemonyası olsada toplumsal yapı yine de doğasını korumuştur. Fakat kapitalist çağ toplumun ahlaki ve politik yapısını çökertmeyi hedef alır. Bunun ilk adımı cinsiyetçiliğin zirveleşmesidir. Kapitalizm, kadına kültür kırımı dayatır. Kadının anlamını yitirmiş olduğu bir toplum ise kendisi de anlamı dolayısıyla toplumsallığını yitirmiş demektir.

Toplumsal özüne dönüş, kadın toplumunun kendi öz kültürü, tarihi, bakış açısıyla yaşama katılımlarıyla olabilir. Özgür ve eş yaşam kadının kendi toplumsallığını inşa ederek toplumdaki doğal yerini almasıdır. Bu hem bir öze dönüş, hem de bir yeni başlangıçtır. Toplumun kadın aklının, elinin inceliğiyle yeniden inşa edilmesidir. Henüz bu mücadelenin başındayız. Kadınlarda sistem karşıtı bir uyanış var ve bu sistemi çatırdatmakta, geleceğe dair umudu ifade etmektedir.

En kaba çerçevesini koymaya çalıştığımız toplumsal krizli yapının mimarı kapitalist çağın zihniyet inşacısı sosyal bilimciliktir. Yaratıkları krizin boyutu sisteme karşı görevlerini çok iyi yaptıklarını gösterir, fakat geline aşama bu kriz aynı zamanda sistemin kendi bünyesini de çöktürmektedir. Sistemin inşacısı oldukları kadar bitiş ipini de çekmişlerdir. Kapitalist modernite bu krizli yapısı nedeniyle çatırdamakta, sallanmaktadır. Şimdi önemli olan alternatif toplum yapısını öngörmek ve topluma taşımaktır. Ahlak ve politik yapısıyla toplum zaten kendi yolunu çizecektir. Birazcık özgürlük umudu görsün, toplum hemen kendine gelecektir. Sistemin bünyeyi saran tüm hastalıklarından kendini kurtaracak çareleri kendisi üretecektir. Jineoloji ve özgür toplum esaslı sosyal bilim bu öze dönüş ve yeniden başlangıçta topluma ışık olacaktır.

Ekonomik Kriz

İnsanlar ilk önce ekonomik krizle cendereye alınır. Bilimin ve teknolojinin ulaştığı düzey insanlık açısından açlık, yokluk diye bir durumu ortadan çoktan kaldıracak kadar gelişirken, dünya nüfusunun önemli bir kesimi açlık sınırında yaşamaktadır. Karın tokluğuna, en zor koşullarda çalışarak yaşayan insanların sistemle uğraşacak ne hali, ne zamanı kalır. İş bulabilenler yine de şanslı sayılırken koca bir işsizler ordusu sistem tarafından bilinçli hazırlanmaktadır. İş koşullarını beğenmeyen, isyan edenin yedekleri çoktur.

Ekonomik krizin en ağır bedelini ise kadınlar öder. Sistem, nasıl ki tüm toplumu ekonomik krizli yapısıyla kendine bağımlı kılıyorsa, kadın da erkek egemenliğine böyle bağımlıdır. Para kazanan olarak erkek kadının yaşam koşullarını sağlamayı bir lütuf olarak görür ve durmadan kadının yüzüne vurur, o olmasa kadın aç kalacaktır, gidecek yeri yoktur, bu nedenle erkeğin her türlü kahrına, aldatmasına, şiddetine katlanmak zorundadır. Sistemin ucuz işçilerini, savaşçıları yetiştirmek kadına sistem tarafından biçilen misyondur. Kadının ev işlerindeki, çocukların büyütülmesindeki büyük fedakarlık içeren emeği görülmez tabiki, çünkü çağ ölçülerinde para getirmeyen emek emekten sayılmaz. Kapitalist pazarda ise, kadın emeği daha ucuz işgücüdür, çalışma koşulları daha ağırdır, üstelik evdeki emekten sayılmayan eve bakma işlerini de her halükarda yürütmek zorundadır.

Ekonomiden bu kadar dışlanan kadın aynı zamanda ekonominin bir numaralı aracı yani metasıdır. Ev köleliğinden çıkmak isteyen kadın bu seferde pazarların ana metası haline getirilir. Meta pazarına dayanan kapitalist sistemin en vazgeçilmez metası kadındır. Diğer mallarını da kadın metasının çekiciliğiyle pazarlamaya çalışır. Bir erkeğe köle olan kadın kapitalizmle tüm sistemin yükünü kaldıran bir köleye döner. Ruhu tamamen çekilmiş, geriye kalan nesneleşmiş bedeni, erkeğin zevk aracına dönmüştür. Erkek onu artık sadece evinde değil, pazarda da

zevk aracı olarak kullanır. Eskinin namus anlayışının tek erkeğe ait olma gerekliliğinin tersine, kadın bedeni toplu sunuma açılmıştır.

Jineolojî ekonomik alanın bu krizli yapısına kadın cephesinden çözüm projeleri üretecektir. Bu, kapitalist ekonomi anlayışı olan güçlü olan zayıfı ezer ya da sömürür anlayışına alternatif bir ekonomik yaklaşım olacaktır. Erkekten ve sistemden ekonomik olarak bağımsız olmak sistem koşullarında iş gücü sahibi olmak değildir. Sisteme alternatif bir kadın ekonomisi önce kadınları sonra tüm toplumu sisteme boğazdan bağımlı olmaktan kurtaracaktır. Sisteme istendiği kadar muhalif olunsun, ekonomik olarak alternatif sistem oluşmadan, gerçek kopuş sağlanamaz, sisteme boyun eğmekten, taviz vermekten kurtulunamaz. Kadın ekonomisi, meta, para piyasasına dayalı ekonomi değil, üretim, emek, komünalite ve dayanışma ekonomisidir. Emeğin ve üretimin eşit paylaşımıdır. Emek paylaşımıyla yeniden toplumsallaşma sağlanacaktır. Ekonominin ilk kurucusu olan kadın, emek, üretim anlayışı ve komünal tarzıyla toplumu besleyecek, barındıracak insanlık değerlerini üretecektir.

Sistemin Savaş ve Şiddete Dayalı Krizi

Kapitalist ekonomi savaşla beslenir. Uluslar, mezhepler, dinler arası çatışmalar, sistemin kendi eliyle yaratıp toplum üzerine saldırttığı DAIŞ gibi çete örgütleri toplumu sürekli savaş halinde tutarken, kapitalist sermaye bu savaşlara silah yetiştirir ve palazlanır. Sürekli savaş halindeki dünyanın hiç bir yerinde insanlar güvenlik altında değildir. Kapitalist sistemin yarattığı bu çatışmalı ortamda, öz savunma insanlık için varlık yokluk krizi noktasındadır. Sadece savaşlar değil, yok edilen kültürler, diller, sömürge toplumlar, ulus devletin tek tip insan anlayışına karşı, öz savunmasını sağlamak durumundadır. Topluma saldıran sisteme karşı, toplum kendini savunmak durumundadır.

Savunma, kadın için en az ekonomi kadar erkek egemenliğinden kurtuluş için önemli bir alandır. Savaşların bedelini en ağır ödeyen kadınlardır. Bin bir emekle büyüttükleri ana kuzusu evlatlar sistemin savaş çarkında un gibi öğütülmektedir. Erkeklerin egemenlik savaşlarında kadınlara düşen gözyaşı dökmektir. Savaşlarda ganimet olarak ele geçirilen, köle pazarlarında satılan yine kadınlardır. Şengal katliamının kadınlara acı bedeli tüm dünya tarafından sessizce izlendi. Buradan çıkan sonuç çok nettir, kadınlar kendi kendini korumalıdır. Erkek egemen sistemin pof pofladığı namus bekçisi kocalar eşlerini bile korumaktan acizdir. Sokakta namus adına kadın katleden namuslu erkekler, eşleri, kızları DAIŞ tarafından satılırken, tecavüzden geçerken izleyici olmaktan başka bir şey yapamadı. Bu dünyanın bütün erkekleri için geçerli bir gerçektir. Çünkü dünyanın savaş çarkı beşbin yıldır böyle işlemektedir.

Savaş içinde olmayan toplumlarda ise toplum içi bir kaynama, savaş hali yaşanmaktadır. Cinnet geçiren eşler, namus cinayetleri egemen erkeğin kadına karşı savaş halini ifade etmektedir. Kadın ticareti, kadın katliamları, taciz ve tecavüz anlık olarak kadına dayatılırken, sistem tarafından olağanlaştırılmaktadır. Medya, kadın cinayetlerini üzülyormuş gibi bir havayla haberlerin sonunda sunarken, sıradan, kader, istisnai bir durum gibi lanse etmektedir. Sistemin bu cinayet ve şiddet olaylarına karşı hiç bir tedbir almaması, bu olayları meşrulaştırmakta ve normalleştirmektedir. Kadın cinayetleri erkeklerin bir deşarj olayına dönüşmektedir. “İster sever ister döver” sözüne “ister öldürür” eklenmiştir.

Sistem koşullarında kadınların kendisini savunma olanağı yoktur. O erkeğe teslim edilmiştir, devletin önerdiği erkeğe karşı tedbir yöntemlerinin henüz bir kadını kurtardığı görülmemiştir. Dışardan güvenlik sağlama vb. yöntemler tamtersi aile içinde güveni tamamen yıkmakta ve erkekleri kadın katliamına teşvik etmektedir.

Tüm bunlardan hareketle, öz savunma, özgürlük arayan kadının birincil örgütlülük esası olmaktadır. Kendini savunamayan nasıl özgür olabilir? Özgürlük kendini savunabilmekle başlar. Örgütsüz bir savunma ise imkânsızdır. Kadına karşı gelişen erkek egemenlikli tüm saldırılara ancak örgütlü olarak karşı konulabilir. Öz savunma, şiddete karşı meşru savunma yaparak kendini savunmak değildir yalnızca, saldırının ölümcül olduğu yerde kadınlar kendilerini fiziki de savunmalıdır. Erkeğe muhtaç olmaktan çıkmak en büyük öz savunmadır. Ekonomik, siyasi, kültürel, tüm alanlarda kadın olarak kendini irade haline getirmek, erkeğin kadına biçtiği sınırlardan kurtuluşu getirir. Erkek sınırlarından kurtulan kadın kendi yaşam kararlarını özgürce inşa edebilir.

Alternatif Sosyal Bilim Arayışlarına Örnekler

Batı kökenli sosyal bilim düşünce sistemini batı merkezli başlatır. Toplumsal hareketliliği Fransız devrimi ile başlatır. Daha öncesini tanımaz, bilmez, ya da görmek bilmek istemez. Bu yüzden sığdır, yarımdır, parçalıdır, taraflıdır. Tüm dünya halklarını kapsamaz, sadece Avrupa deneyimlerinden çıkan sonuçlara dayanır. Daha önceki filozof ve düşünürlerden beslenmez, Antik Yunan felsefesini tekrar canlandırıp gündemleştiren ve batıya tekrar taşıyan doğulu düşünürler olduğu halde onları görmezden gelir. Ve sanki aydınlanma tanrıdan kendilerine vahiy inmiş gibi kendilerini her şeyin merkezi ilan ederler. Dünya coğrafyasını bu kadar parçalı almak bile ne kadar taraflı bir sosyoloji yapıldığının göstergesidir. Batı özneleştirilirken dünyanın geri kalanı nesneleştirilir. Batı dünyanın merkezine konurken diğer yerler sömürülmeyi hak eden yerlerdir. Kadınsa adı bile geçmez. Batı sosyolojisinin tüm özelliklerine erkek egemenliği sinmiştir. Toplum, kadın ve tüm ezilenler adına elle tutulacak yanı yoktur.

Aslında sosyolojinin Auguste Comte'tan önce de tanımları yapılmıştır. Tunus'lu, İslam filozofu İbni Haldun sosyolojiye ve tarih bilimine ilk tanımlama getirenlerdendir. Tabi ki batı düşüncesiyle dayatılan hegemonik karakter ne İbni Haldun'u tanır, ne de Şeyh Bedreddin'i. Daha doğrusu görmezden gelir. Sosyolojiyi Auguste Comte'nin belirlediği anlayışla başlatmayı tercih etmesi kendi çıkarları gereğidir.

Kısaca İbni Haldun'a vurgu yaparsak, Ona göre tarih yalnızca olaylar yığını değildir, yalnızca olayların anlatımı değil, anlatılanların doğruluk derecesini saptama yöntemidir. Nasıl ki, madenin kendine özgü bir doğası varsa, insan topluluklarının da ayırıcı ve süreklilik taşıyan bir doğası, neden sonuç ilişkisi vardır. Tarihsel olayları toplumsal, etnik, kültürel, siyasal, ekonomik hatta coğrafi ve biyolojik koşullarla bağlantılı ele alır. Yöntem olarak akılcılığı esas alır. Kişisel duruş olarak bir dönem baş vezirlik yapsa da siyasetten uzak durmayı ve kendini bilime adamayı tercih eder.

Toplumsal hareket olarak sosyalizm, batıda ütopyik sosyalistlerle başlangıç yapmış olarak tanınır. Marx ve Engels ise bilimsel sosyalizmin kurucusudurlar. Sosyal bilimin öngörüsüyle inşa edilecek toplumsal yaşam modeli elbette ki sosyalizmdir. Batı sosyolojisi ve felsefesinin etkisiyle sosyalizmin bilimsel ilkelerinin oluşması, sosyalizmi, kapitalist sistemin karşıt kutuptaki benzerine çevirmiştir. Fransız sosyal bilimi, İngiliz ekonomi-politiği ve Alman felsefesinin eleştiri ve alternatifi olarak öngörülen bilimsel sosyalist teori, salt bunlara bakarak kendi anlayışını oluşturduğu için, aslında bunların sınırlarını da aşmamıştır ve bu nedenle zıt kutupta da olsa benzeşmiştir. Dini afyondur diye bir celsede silip atarken, insanlığın binlerce yıllık düşünce tarzını ve maneviyat dünyasını söküp atmıştır. Tüm toplumsal tarihin binlerce yıllık birikiminden miras olarak faydalanmamıştır.

Salt kapitalizme alternatif olmak üzerinden yola çıkılırken kapitalizmin beş bin yıllık bir hegemonik sistemin zirvesi ve birikimi olduğu göz ardı edilmiştir. Hatta sosyalizme geçmek için kapitalizm aşamasına gelmenin gerektiği şeklindeki tarihi düz ilerleyen bir mantıkla ele alarak; kapitalizmi hem eski sistemlerden ileri olarak yorumlamış, hem de varlığını zorunlu görerek meşrulaştırmıştır. Yeni bir çağın doğuşu olan sosyalizm, zihniyetinin kurgusundaki bu yetersizlikler nedeniyle, toplum adına yola çıkarsa da toplumsal sorunları gereğince çözmemiştir. Elbette ki reel sosyalist deneyim önemli bir miras oluşturmuştur. Bugün, bu mirasa sahip çıkış temelinde, yetersizliklerin sebebinin çözümlenmesi ve demokratik sosyalizmin yeniden inşası, sosyal bilimin temel arayışlarından biri olmak durumundadır. Sosyalizmin demokratik temelde yeniden inşası, toplumsal tarih boyunca yaşanan tüm sosyal direniş hareketlerinin mirasını değerlendirerek olabilir.

Örneğin, bir sosyal bilimci olan Şeyh Bedreddin'in, bilimde ulaştığı düzeyi toplum yaşamında somutlaştırma deneyimi vardır. "Şeyh Bedreddin, toprak ve ürünleri insanların ortak malıdır ve insanlar eşit yaratılmıştır" düşüncesindedir. Bilimsel anlamda derinleştikçe iktidar gerçekliğini daha fazla sorgular. Sarayın, saltanatın zorbalığının ürünü olduğu, bunlara başkaldırmak gerektiği görüşüne ulaşır. Halkın mutlu olabileceği yaşamı ancak halkın kendisinin kurabileceğine inanmıştır. Toplumsal ortak bir yaşamı kurmak için başkaldırır ve bunu pratikleştirir. Kurduğu sistemde değişik, inanç ve kültürlerden insanlar yer alır. Kadın, yaşlı, genç ve çocuklara kadar herkesin rol ve misyonu vardır.

Toplumsal yaşamın özgürlükçü inşası girişimleri tarihte hiç eksik olmamıştır. Karmatiler eşitlikçi yaşam anlayışını esas alan ve bu temelde kendilerini sistemleştiren halk topluluklarına bir örnektir. Kadınlar her türlü toplumsal faaliyet içerisinde erkeklerle yan yana yer alırlar. İki yüz yıla varan bir dönemde Ortadoğu'nun büyük bir kısmına yayılmış, büyük toplumsal hareketlerden biridir. Her türlü etnik ve inanç gruplarını kapsarlar. Abbasi iktidarını büyük oranda gerileyen İslam Komüncüleri olarak adlandırılırlar. Köylü, emekçi yoksul kesime dayandığı için köylüler hareketi anlamında Kûramitiler-Karmatiler olarak adlandırılırlar. Bir sosyal devrim örneğidir.

En çarpıcı bir örnek ise kapitalizme geçiş aşamasında kadınların cadı avı adı altında soykırımdan geçirilmesidir. Cadı diye tabir edilen bu kadınlara hem eski feodal toplumun dolayısıyla kilise ve engizisyon mahkemelerinin, hem de yeni uygarlık olarak doğuşu yaşayan kapitalizmin öncü güçlerinin bu kadar öfkesi nedendir?

Bu dönemde kadınların kendi sistemleri olduğu söylenir. Bu kadınlar Avrupa’da geç döneme kadar etkisini sürdüren neolitik toplumun mirasçısı olan bilge kadınlardır. Belki de kapitalizmin çıkışına izin vermeyecek alternatif bir toplumsal çıkışın öncüsü olabilirlerdi. Kadın sosyal direnişi olarak bu kadınların direnişlerinin güçlü bir sosyal direniş olduğunu daha fazla görünür kılacak araştırmaları devam ettirmek gerekiyor.

Bu belirttiklerimiz, sosyal arayış ve direniş hareketlerine sadece birkaç örnektir. Mitolojilerde güçlü izler bırakan tanrıça kadın direnişlerinden başlayıp Zerdüşt, Mani, Sühreverdi, Hallac-ı Mansur, Peygamberlik geleneği ve Tasavvuf felsefesi, Alevilik geleneği, Ortadoğulu ozan ve bilgeler, sosyal bilim açısından incelenmesi ve miras olarak değerlendirilmesi gereken düşünce ve direniş odaklarıdır. Bin yılların toplum adına direniş arayışı ve kültürel birikimidirler. Antik çağda felsefenin simgesi bir tanrıçayla ifade edilir, Sofia bilgi tanrıçasıdır. Bilgi sevgisi olarak tercüme ettiğimiz felsefe (phylo-sofia) kavramı aslında bilgi tanrıçası Sofia’ya duyulan sevgidir. Cinsiyetçiliği kadınla birlikteliği aşağılar derecede yoğun yaşayan Antik Yunan felsefe çağında, adı yazılmamış birçok kadın filozof vardır. Rönesans insanlık adına onurlu yeniden doğuşu ifade eder. Ortaçağın karanlığında boğulan toplumu ve kadını onurlu varlık olarak tanımlar. Öncülerinden Bruno özgür görüşlerinden taviz vermediği için yakılır. Kapitalizm Rönesans’ı kendi doğuş zemini olarak yansıtsa da, özünde Rönesans tam bir toplumsal uyanıştır ve yarattığı değerler Kapitalist modernite tarafından gasp edilmiştir.

Tarihe toplum penceresinden bakmaya çalışan bu kişilikler ve düşünce gelenekleri, sosyal bilim açısından incelenmesi gereken tarihsel birikimi ifade eder. Her birinin kendi özgünlüğünde farklılıklarından çıkacak tecrübe, tarihten doğru yöntemi süzme anlamında paha biçilmez değerdedir. Kadınlar bu düşünce geleneklerine etkide bulunmuşlar, aktif katılmışlar hatta yön göstermişler. Halklar adına direniş odakları egemen yaklaşımın kadına biçtiği kılıfı değiştirmeseler, hatta o sınırları aşamasalar da, toplum yaşamına dair yapmaya çalıştıkları düzeltmeler, onları tarihsel direniş ve adalet mirası yapar. Jineolojinin tarihsel mirası tüm toplumsal hareketlerde, düşünce ve felsefi akımlarda gizlidir. Jineolojî, Doğu ve Batı’nın ve tüm dünyanın insanlık adına olan tüm uyanış ve direnişlerini miras alır.

Kadından soyut, hiç bir çağ ve uygarlık, düşünce akımı yaşanmamıştır. “Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır sözü” sosyolojik olarak çok büyük bir gerçeğin ifadesi. Sistemler tarafından söz hakkı elinden alınan ve lanetlenen kadınlar, aslında tarih boyunca erkeklere yine de yön göstermişlerdir. Ya da kendi görüşlerini onlar aracılığıyla dile getirmişlerdir. Yazılı tarihin satır aralarında kadınların etkin varlıklarını çözmek ve tarihi yeniden yorumlamak Jineolojinin tarihe karşı görevi olarak karşımızda duruyor. Tarihin yeniden toplumlar lehine yorumunun çıkaracağı sonuç, sosyal bilimin doğru tanımının temeli olacaktır.

Jineolojinin Tarihsel Mirasına Kısa Bir Bakış

Neolitik çağın ana tanrıçası kadın bilgiyi biriktirme yeteneğiyle tarım ve köy devrimini gerçekleştirmiş. Bu bilgiyi topluma ve yeni nesillere aktararak toplumun ayakta kalmasını sağlamıştır. Ana tanrıçanın bilgeliği komünaldır, topluma hizmet amaçlıdır.

Kadın ilk bilgedir, bu nedenle bilgelik ruhuna işlemiştir. Tarihsel genlerine işlemiştir. Bugün okuma yazma bilmeyen, köyünden çıkmamış yaşlı analarla bir sohbet edin, en değme filozofa taş çıkarır yaşam çözümlerini duyarsınız. Çünkü tanrıça kültürü çok silik bir gölge halinde, kırıntı halinde de olsa, onlarla hala yaşamaktadır. Analık bilgelik kültürünün ilk doğuşudur ve analar hala bilgedir. Bu o kadar güçlüdür ki merkezi uygarlık, köleci, feodal ve kapitalist çağlarıyla, tanrıçılığı yok etmek için her dönem farklı oyunlar, komplolar kurmuşsa da onu tamamen yeryüzünden silememiştir. Hala da kırıntılar halinde de olsa varlığını sürdürmekte, yeri geldiğinde isyan edip, direnişe geçmektedir. Varlığını ve direnişini daha da sürdürecektir, çünkü yaşamsaldır, toplumsaldır, tarihseldir. İşte jineolojî ana tanrıçanın bilgelik mirasının toprak altından tekrar çıkışı, kadınlık özüne dönüştür. Bu bir geriye dönüş olarak değil, özün öğrettikleriyle bugünün toplumsal sorunlarına çözüm, ihtiyaçlarına cevap oluşturmak amacı olarak anlaşılın.

Çağlar boyunca da kadının sesi her fırsatta yükselmeyi denemiştir. Zerdüşt kültüründe ana tanrıça kültürünün yansımaları nelerdir? Mani'nin saçlarını ördüğü Denag'ın Onun ışık felsefesinde etkisi var mıydı, ya da ölümünde etrafında kenetlenen kadınlar onun felsefesinde nasıl bir özgürlük umudu bulmuşlardı? Karmatilerin kadın komutanları kimlerdi, nasıl bir komutanlık sergilediler? Şeyh Bedreddin'in bir gecede görüşlerini değiştirmesini ve daha önce yazdığı tüm kitaplarını Nil nehrine atmasını sağlayan kadın kimdi? Sokrates'in hocası olan ve diyalog yöntemini Sokrates'e gösteren Miletli Aspasia kimdi? Rönesans'tan bin yıl önce dünyanın yuvarlak ve güneş etrafında döndüğünü söyleyen Hypatia nasıl bir kadın direnişçiydi? Kadın sufiler tasavvufta ne kadar etkiliydiler? Tüm peygamberlerin hikâyelerinde bir ya da birkaç kadın bulunur. Bunların peygamberlerin din ütopyalarını oluşturmadaki rolleri, peygamberlere verdikleri cesaret nasıldır? Cadı avı adı altında kadın soy kırımına uğrayan binlerce kadın, acaba alternatif bir toplumsal inşanın öncülüğüne yeltendikleri için mi katledildiler? Yakın tarihimizde Einstein'ın en yakın yardımcısı olan eşi bile görülmezden gelinir. Tüm günümüz teknolojisinin dayandığı atomun parçalanabilir özelliğini bulan Lisa Meitner'in ismi bile tarihe yazılmaktan neden sakınılmıştır?

Özellikle kapitalist çağa birlikte bilim ne kadar tekelleşse de kadınlar cephesinde de arayış eksilmemiş, tam tersine tekel büyüdükçe arayışlar artmıştır. Merkezi hegemonya tarihinin en örgütlü kadın direnişi kapitalist moderniteye karşı gelişmiştir. Kadınların eşitlik özgürlük mücadelesi, varlıklarına ve yaşama dair anlam arayışı en çok kapitalizmin cinsiyetçi tekelleri azami büyüttüğü çağda feminist hareketlerle örgütlülüğe ulaşarak gerçekleşmiştir. Sistemle hesaplaşmaya çalışmıştır. Kapitalizmin uluslara dayattığı sömürüye karşı direnen halklar ve sosyalist devrimlerde ışıyan özgürlük ateşi kadınlar için de bir umut olmuş ve bu devrimlere kadınlar aktif katılmışlardır. Çin'de, Küba'da, Vietnam'da, Cezayir'de, Filistin'de, Güney Afrika'da, Sovyet devriminde, Avrupa'daki sistem karşıtı direnişlerde, Fransız devriminden, 1848 devrimine kadar kadınlar direnişin ön cephesinde yer almışlardır.

Bugün ise kadın direnişi Kürdistan'da görkemli bir başkaldırı olarak somutlaşmaktadır. Kürdistan'ı aralarında paylaşmış olan, sömürgeci bölge devletlerine karşı yükseltilen Kürt halkının özgürlük mücadelesinin her dört parçada da öncüsü kadınlardır.

Kadınların devrime aktif katılımı özgürlük hareketinin önderi Abdullah Öcalan'ın ilk günden kadının katılımına verdiği anlam ve hareket tarihi boyunca, kadının katılımını güçlendirmek için verdiği çabanın sonucudur. Devrimin öncüsü olarak pratikleşen kadınlar, kadın kurtuluşunun ideolojik mücadelesini de vermektedirler. Erkeğin ve sistemin her türlü egemenliğinden “kopuş teorisi” ve bunun günlük pratik mücadelesi ile kadına dayatılan beşbin yıllık egemenlik parçalanmaktadır. “Kadın Kurtuluş İdeolojisi” kadınların mücadele yöntem ve esaslarını belirlemektedir. Kendini ve halkını korumak için önce ordulaşmakla işe başlayan kadın, ideolojik mücadeleyi kadın partileşmesiyle, toplumsal sistemleşmeyi kadın konfederal sistemiyle örgütleyip yürütmektedir. Kürdistan kadın mücadelesi tarihsel mirastan beslenerek bugüne geldiği gibi, bugün bilimsel yaklaşıma dayalı etik-estetikğin özlenen özgür yaşamı kurmak için zorunlu olduğu gerçeğiyle Jineolojî bilimine adım atmaktadır. Jineolojî, aynı zamanda Kürdistan'da açığa çıkan kadın özgürlük değerlerinin tüm kadınlarla paylaşılması ve ortaklaşa birlikte yürüyüşü sağlamanın da ihtiyacıdır. Avrupa merkezli sosyal bilimin parçalayıcılığına inat jineolojî birleştiricidir. Çünkü bilimin asıl özü birleştiricidir.

Tarihimizi bilmek doğru yöntemi bulmak açısından en önemli yol göstericidir. Nerede kaybettüğümüz kadar, neler yaptık bunları da bilmek tarihimize doğru yaklaşımın gereğidir. Yanlışlardan ders alıp yöntem düzeltmesine gitmek, başarılarından ve direnişlerden daha iyi örgütlülüğe ulaşma dersi çıkarmak tarihi doğru okumakla olur. Kadın tarihi sadece sömürü ve kölelik tarihi değildir. Erkek egemen sistem bunu bize benimseterek, güç alacağımız tarihi mirasımızı yok sayıyor, bizi geçmişsiz bırakıyor. Varsa bir geçmiş, o da kölelik ve çaresizlik olarak lanse ediliyor. Kadının yazılmamış, gizli kalmış, direniş ve üretim, düşünce ve bilgi tarihini açığa çıkarmak ve yazmak, Jineolojîyi açığa çıkaracak ve güven verecektir. Jineolojî, tarih boyunca kadın adına yaşanan birikimlerin bilimsel bir potada birleşmesidir. Kadınların, jineolojîye yabancılık çekmemesi, umutlanması, tarihten hepimizin aldığı mirasın içimizdeki yansımasıdır. Bilim çağının soğukluğuna inat jineolojî sınırsız bir yakınlık hissi veriyor hepimize. Bu da kadın bilimi olmasının farkı olsa gerek.

Jineolojînin Bilimsel Yöntem Yaklaşımı

Pozitivist anlayışının bilimleri parçalaması her konuda daha derin sömürü alanları oluşturmakla ilgilidir. Her yeni bilim dalı yeni bir sömürü alanı oluşturur. Aynı zamanda bilimi pozitif ve sosyal bilimler olarak ayrıştırmak da aynı sömürü anlayışının derinleşmesidir. Toplumsal sorumluluktan koparılan pozitif bilimler toplum düşmanı gibi çalışmaya başlarlar. Pozitif bilimlerin üretimleri toplum çıkarlarına sunulsa dünyayı cennete çevirecek potansiyel deyken dünyayı cehenneme çevirmektedir.

Jineolojî, aydınlanma ve bilimsel çağın, bilimleri parçalayıp birbirine yabancılaştırmasının tersine tüm bilimlerin bütünlüğünü ifade eder. Tüm bilimlerin toplum yaşamını güzelleştirmek için elbirliğiyle çalışmasını amaçlar. Bu, kadın bilim anlayışının etik ve estetikle ortak kaynaktan yola çıkışının ifadesidir. Bilimde ahlak, topluma duyarlı ve toplumsal çıkarları esas alan bilimsel yaklaşımı ifade eder. Ahlaklı bilim ise yaşamın estetik ölçülerde inşasını getirir.

Bu ölçülerde gerçekleşen bilim sosyal bilimdir. Sosyal bilim, toplum için, toplumsal sorunları çözmek için yapılan bilim ise, toplumsal ahlak ölçülerini esas alan ve yaşamın estetiğini öngören her türlü bilimsel çalışma sosyal bilimin kapsamına girer. Bu anlamda toplum yaşamının bütünlüğüne denk olarak topluma hizmet etme iddiasında olan bir bilimsel yaklaşım bütünlüklü olmak zorundadır. Kendine has bölümle ilgilenen bölümler ise bütünlüğü gözden kaçırmamalıdır.

Buradan bakarsak özünde sosyal bilim bütünlüktür. Sosyal olmak herşeyden önce bütün olmaktır. Bütün olmak toplumdan kopmamanın zorunluluğudur, en iyi tedbiridir. Bütünlüklü bir bilimsel yaklaşım felsefi bakış açısıdır. Eski çağların filozofları aynı zamanda bilim insanıydılar da. Ama çağımızın bilim insanlarının kuru deneycilikten başka yaşama dair hiç bir görüşleri yoktur. Bilimi üretip, kendilerine ısmarlayanlara devrederler, onlarda kendi yaşam emellerine göre bu bilgiyi kullanırlar. Oysa bilen kişi yoğuran kişidir de. Bilgisiyle hayatı, hayatın amacını yoğuran, toplumsal sorunlara çözümler oluşturan kişidir. Kapitalist çağ, bilimcisinin elinden bu özellikleri almış, teknik bir bilgi ispatcısı olmayı ona yeter kılmıştır.

Jineolojinin mücadeleye ilk başlayacağı nokta, bilimin yeniden ve doğru tanımlanmasıdır. Bilimin sosyal amacına dönmesi ve tüm bilim dallarının sosyal bilim çatısında birleşmesi esastır. Sosyal bilim çatısında, yaşam için gerekli tüm bilimleri, toplumun tüm kesimleri yararına, kadınlar yararına üretmektir. Jineolojinin esas alacağı bilimsel yöntem, bilimsel bütünlüktür, toplum esaslı bilimdir. Bu çerçevede üretilecek bilim ışığında yaşam felsefesi, sosyolojik yaklaşımını oluşturur. Toplum yaşamına, bilimden ve toplumdan dışlanan kadın yaşamına çözümler üretmesidir. Aydınlik bir gelecek yaratmanın bilimsel ışığı olmak ilkesidir.

Jineolojinin esas alacağı sosyolojik yöntem yaklaşımı toplumsal kültürü insanlığın ilk toplumsallaşmasından başlatarak bütünlüklü ele alır. Bu Önder Apo'nun belirttiği "en uzun süre" kavramıyla ifade bulur. Tarih olarak, en uzun süre, kültürel yapı olarak temel toplum kültürü insanlığın tüm birikimini ifade eder. Mevcut toplumsal yapı bu tarihin ve kültürün ulaştığı noktadır. Toplamlar tarihini, Kölecı, Feodal ve Kapitalist çağlar olarak ayrıştıran "yapısal sosyoloji" yöntem olarak merkezi hegemonya çağlarının derinleşme farkını incelemek açısından faydalı olsa da bunların bir bütünün yani merkezi hegemonyanın akışı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. "Pozitif sosyoloji" ise tarihteki olayları tek tek ele alır. Devletlerin kurulup yıkılması, siyasi ve ekonomik durumlar vs. olaylar çözümlenirse sosyolojik anlam ifade edebilir. Diğer yandan olaylar yığınına kaba anlatım sosyolojiye pek bir katkı sunamaz.

Sosyolojinin en önemli bir alanı ise "an sosyolojisi'dir." Tüm tarihsel süreçler an be an akan zamanın yaratımıdır. Ve an'a verilen anlam, cevap, an'da yapılan tercih tüm tarihin kilididir. Özgürlük bu an be an verilen yaşam mücadelesinin eseridir. Bu nedenle Jineolojinin en fazla derinleşmesi gereken an sosyolojisidir. Kadının an'lık sosyolojisi uzun süre sosyolojisinin eseridir, bunu yaşanan yapısal çağlar ve tarihsel olaylar etkilemiştir. Anın ruhu, tüm bu süreçlerin şifrelerinin çözülmesiyle yakalanabilir, an'a cevap verilebilir. Tarih şimdidir, şimdiyi belirler, dolayısıyla geleceği. Şimdi ise hem tarihtir hem de gelecektir. Jineolojinin sosyolojik tarih yaklaşımı geçmiş, gelecek ve an bütünlüğüne dayanır.

Jineolojî kadın bakış açısıyla yapılan bilim olarak, en öncelikli yoğunlaşma alanı elbette ki kadına dair araştırmalardır. Bunun nedeni ise bilime içerilmiş cinsiyetçi yaklaşımdan bilimi arındırmaktır. Kadın, merkezi hegemonya ve erkek egemen zihniyetin tekelleşmesiyle birlikte düşünsel alandan dışlanmış. Kadınların girişim ve arayışları tarih boyunca eksik olmasa da sistemli bir kadın bilinci akımı oluşmamıştır. Pozitivist bilim ise kadını bilim konusu yapmayı gerek görmemiştir. Sadece jinekoloji kadın hastalıklarını bilim konusu yapmıştır. Kapitalist modernite, her konuda yatırım yapıp nasıl sömürebileceği üzerine derin araştırmalar yaparken, kadını bir araştırma konusu görmemesi ilginçtir. Herhalde tarihinden devraldığı kadın sömürgeciliğine güvendiği için böyle bir arayışa girmemiştir! Kadını bilim konusu yapmasa da kadına dayatılan cinsiyetçilik kapitalizmle zirveye çıkarılmıştır.

Bilim alanından kadının bu kadar dışlanmasının yarattığı sonuç, kadına dair her konuda bilimsel arayışların aciliyetini açığa koymaktadır. Kadın, yaşamın her alanında olduğu için, toplumun yarısını ifade ettiği için toplumu ilgilendiren her konu doğal olarak kadını ilgilendirir, kadın biliminin yoğunlaşma alanıdır. Kadına dayatılan sömürge durumu tüm sömürülerin temeli olduğu için kadın biliminin ulaştığı çözümler tüm topluma dayatılan gericilikleri parçalayacaktır. Kadın bilimi kadını toplumdan erkekten kopararak incelemez, bu zaten bütünlüklü anlayışına terstir. Hem kadını incelemek ve anlamak, ona sömürüyü dayatan erkek egemen sistem ve zihniyeti çözmek demektir, bunun tüm topluma yansımaları çözmek demektir. Kadın bilimi jineolojî, tek taraflı salt kadın sorunlarına çözüm arama değildir. Tanrıça mirası olan, tüm toplumu kapsama ve adalet anlayışıyla tüm toplumsal sorunlara çözüm aramaktır.

Jineolojî dergisinin bu ilk yazısında jineolojînin kapitalizm uyruklu sosyal bilimden farkını işlemeye çalıştım. Yazının sonunda derginin ilk sayısı için kendi adıma bir şeyler söylersem; jineolojî dergisinin ilk sayısı, jineolojî kavramının ilk literatürümüze girmesi kadar heyecan veriyor. Çünkü bu dergi jineolojî yoğunlaşmalarını tüm kadınlara ve özgürlük arayışçılarına taşıyacak. Jineolojînin ete kemiğe bürünmesinde bir rol üstlenecek. Kadınların ortak zihniyet inşasında bir ortaklaşma sağlayacak. Hepimizi özgürlük anlayışında derinleştirecek. Önümüzde uzun ve meşakkatli ama her şeye değer bir yürüyüş var. Bu yürüyüşe gönüllü herkese selam olsun. Kadınlar olarak özgürlüğümüzü kendi ellerimizle yeniden kazanacağız. Jineolojî de kadın özgürlüğünün bilimi olacak.

BİLİME KADINCA BAKIŞ

FİDAN CAN

İnsanlık tarihinde zorlu ve sarsıntılı bir süreçten geçmekteyiz. Yaşanan kaos süreci gittikçe derinleşmektedir. Üçüncü dünya savaşı olarak da tanımlanan yeni çatışmalı-kriz ortamında uygarlık güçleri, imparatorları insanlığı çizdikleri taslağa göre yeniden yapılandırıyorlar. Üretim, tüketim, siyaset, sosyal değişimler bununla birlikte geliyor. Etnik ve dini oluşumların görünümdeki gündem işgaline karşın bunlar da parçalanarak yeni sömürü zeminleri yaratılıyor. İnsanın kendisi bugün en büyük sömürü aracı haline getiriliyor. İktidar ilişkisinin, erkek egemenliğinin bundan ileri bir aşaması yok. 'İnsanlıktan Düşme Hali' denilen durum bu oluyor. İnsan yaşamının bu kadar ucuzladığı bir coğrafyanın kadınları olarak yaşanan toplumsal sorunları doğru bir analize tabi tutma ve aşma çabası içinde yol alıyoruz.

Kadınlar olarak kendi zamanımızı oluşturmaya çalışırken, bunun arayış ve çabasını daha örgütlü kılma ve çağın değerleri ile buluşma amacına sahibiz. Günlük olarak mevcut sisteme, düzene ve bunun yol açtığı toplumsal sorunlara dönük hepimiz kendi cephemizden bir takım analizlerde, değerlendirmelerde, yorumlarda bulunuyoruz. Dünya, beş bin yıllık erkek egemen sistemin, düzenin yıkılışına tanıklık ediyor. Egemen erkek düşüncesi, düzeni çöküyor. Bunun yol açtığı değişimin çarpıcılığını son yıllarda daha iyi görmekteyiz. Erkeklik çağı çökerken bütün vahşetini, zalimliğini, sinsiliğini, pervasızlığı ve değer tanımaz hoyratlığını da tırmandırmaya çalışmaktadır. Erkek terörünün örgütlü gerçeği DAİŞ'in geliştirdiği kadın katliamları yeni karşılaşmaya çalıştığımız çağında büyük trajedileri olmaktadır.

Bugün insanlığın yaşadığı krizlerin ve bunalımların temel nedeni ataerkil sistemin yarattığı kadının krizli kimlik gerçeğidir. Bu krizli kimlik gerçeği toplumda ahlaki bunalımlara, çöküntülere neden olmaktadır. Kadını kuşatan bu egemen ağlar günlük olarak kadını erkeğin çıkarları temelinde bir sömürüye tabi tutarken, yaşam ve ilişkilerde açığa çıkan taciz ve tecavüz karakteri ile kadın daha çok sindirilmek istenmektedir.

Uygarlık tarihi tecavüzcü karakteri ile kadını maddi olduğu kadar manevi anlamda da büyük bir sömürü gücü haline getirerek kendi varoluşunu sağlamakla birlikte, kendini güvenceye de alıyor. Uygarlık tarihi bu anlamda gasp, yalan ve karanlıklar tarihidir. Temelinde toplumsal özgürlüğün yitimi yer almaktadır. Kadının yitimi toplumsal özgürlüğün yitimine yol açmıştır. Yaşama dair her şey kadının kaybedişinde gizlidir. Kadının gücü de yitirilişinde gizlidir. Bu yitirilişi çözdükçe, aydınlatıp yorumladıkça kendimize ve yaşama daha fazla anlam vereceğimize kesindir. Bizlere dayatılan binyıllık köksüzlük aşılacak, kök hücre hak ettiği tanıma ve anlamına tekrardan kavuşacaktır. Bize kalan köklerimiz uzanan bu yolda özgürlük bilinci, iradesi ve mücadelesi temelinde güçlü yol almaktır.

Özgür kadın, özgür toplum çıkış ilkemiz de iktidarlaşmış bilimden, felsefeden dönüş yapmaktır. Hakikat denen gerçeklik de budur. İnsanı, toplumu, toplum ve birey ilişkisini tanımadan, çözmeden hakikatten bahsetmek mümkün değildir. Egemen erkek ideolojisinin hakim olmaya başladığı tarih boyunca kadınlar egemenlik altında tutularak bilinçlenmelerinin önlenmesi, tek taraflı olarak erkeklerin bilinç kazanması, egemenliğe hizmet etmiş, onu besleyip, güçlendirmiştir. Egemen erkek aklın gelişmesi sınıfsal aklın gelişmesidir. Bu devletçi-iktidarcı sistemde erkeğin tek yönlü bilinçlenmesi, kadın üzerindeki egemenliğin artması, cins sınıfçılığının-erkek egemenliğinin daha güçlenmesi, dolayısıyla kadının ustalıklı kullanılması ve sömürülmesi demektir. Sömürgeci bilinç ve yaklaşımla kadın derin bir köleliğe maruz kalır. Kadın şahsında hakikat örtülenmiş, maskelenmiştir. Oysa binyıllar öncesinde kadın etrafında örülen toplumsallıkla insana dair tüm değerlerin yaratılması gerçekleşmişti. Bu açıdan kadının hakikati bilinmeden yaşamın hangi hakikati bilinebilir ki? Bu bağlamda kadın hakikatini örten, gizleyen ve maskeleyen mitolojiler, dinler ve felsefe-bilim doğru çözümlenmeden hakikate gerçekten ulaşamaz. Mevcut mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel gelişmeler egemen erkek aklının ürünüdür. Dolayısıyla bu akıl çözülmeyen, aşılmadan kadın açısından hakikati bulmak, kadın hakikatini aydınlatmak ve dolayısıyla toplumsal hakikati aydınlatmak gerçekleştirilemez.

İşte tam da bu noktada Jineoloji kadın şahsında örtülen, maskelenen hakikati bulma ve inşa etme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Jineoloji tartışmalarına başlarken tabi ki en temelde kadının varlık yapısını ele alacağız. Gerçekten kadın nedir, ne değildir? Kadın günümüze kadar tanımlanmamıştır. Erkek egemen zihniyetin, sistemin gelişiminde şimdiye kadar başta mitoloji, din, felsefe olmak üzere bilim alanlarında sistemli kurgular inşa edilmiş, bu temelde sayısız sıfat, imge ve yargı geliştirilmiştir. Erkekler “erkekliklerini” kadın kimliği, bedeni ve cinselliği üzerinden sınamış ve bu sinama sonucu yeniden “güçlü erkek” kimliği kazanmıştır. Erkeğin ve toplumun algısında kadını “kadın” yapan erkektir. Öncesinde eksik insandır kadın. Egemen sistemin verili cinsiyetçi kodlamalarıyla kadın kutsanmışlığı birdenbire lanete dönüşebilir. Dinsel ideolojilere göre “günah, lanet, tabu, kutsal” olanlar, sözde hukuk devletlerine göre de “suç-ceza, iyi-kötü” kavramlarına sıkıştırılır. Temizlik-kirlilik, merak-korku, tabu-fetiş, kutsallık-günah, erdemli-iffetli gibi kavramlar egemen erkek düzenini oluşturan ölçüleri anlatır. Kurguya göre kadın “ayartıcıdır”, “namusludur” “kuyruğunu sallayandır”, “orospudur, fahişedir” buna göre kadın ya “becerilmesi” ya da “iş bitirilmesi” gerektirir.

Ya da “karnında sıpası, sırtında sopası” eksik bırakılmaması gerektir. Çünkü eksik bırakırsan, “ya davulcuya ya zurnacıya kaçır”. Bu yüzden “başını hemen bağlamak” gerekir. Bu kavramlar erkek egemen ideolojinin kadına ölümcül hediyeleridir. Erkek kendi davranışlarını, aklını, duygularını da bunlar üzerinden kurgular. Kadına bu temelde bir kimlik kazandırır.

Bugün yaşanan ideolojik, siyasal, sosyal, bilimsel, kültürel kriz ve sorunların kökenlerine inmek, ‘kadın şahsında toplum nerede, nasıl kaybetti’ sorusuna cevap ararken, toplumsal özgürlük sorunlarının başlangıcına gitmek sonuç alıcılık açısından önemli olacaktır. Günümüz sosyal bilimler alanına dönük yapılan eleştirilerin temelinde, tarihin, toplumun özgürlük sorunlarının köklerini aydınlatmadaki kısırlığı, kapitalist modernitenin-merkezi uygarlık zihniyet kalıplarını aşamaması gelmektedir. Bunun ağır bedellerini ise neolitik toplum örneğinde gördüğümüz gibi toplumsal zihniyeti-ahlakı ve politik alanı inşa etme gücünü sergilemiş olmasına rağmen, bugün bunlardan koparılan ‘kadın gerçekliği’ ödemektedir. Ve bu gerçeklik tüm yönleriyle aydınlatılmayı, görünür kılınmayı beklemektedir. Günümüzde kapitalist modernitenin yaşadığı derin kriz ve sorunların temelinde ‘toplumların özgürlük sorununun’ yattığını ve bunun da tarihsel bir boyut taşıdığını görebiliriz. Toplumun özgürlük sorununun temeline inildiğinde de, kadının özgürlük sorununun başat bir rolde olduğu ve buradan başlanarak tüm özgürlük sorunlarına ve çözümlerine ulaşılabilceği görülebilecektir.

Kurnaz ve güçlü adamın kadının anacıl düzen değerlerini gaspı ile başlayan cinsiyetçilik, sermayenin oluşumu ve birikimi ile ezen-ezilen ayrımıyla biçimlenmeye başlanmıştır. Tarihsel kapitalizm sınırsız sermaye birikimi için sermaye biriktirmeyi teşvik ederken, cinsiyetçilik, dincilik, milliyetçilik ve bilimcilik silahları ile nasıl ki toplumu toplum olmaktan çıkardıysa, cinsiyetçiliğin de ‘akılcılığı’ akıldışılığı oluşturdu. Hakikatsizliği hakikat diye gösteren erkek aklı tüm iktidar ağlarını da bu temelde örmüştür. Bu iktidar ağları ve sömürge kurumlaşmaları süreçlerini tamamlarken mutlaka geçirmeleri gereken en önemli süreç bu yapılanmaların o toplum insanlarıncı onaylanması ve pratikleştirilmesidir. Üçlü tekelci zihniyet ahlaksızlığını pratikleştirmek için de başta zihinsel olmak üzere ruhsal, duygusal alanlarda ciddi tahribatlara yol açmıştır. Ataerkilliğin kurumlaşmış ideolojileri, onu besleyen yapılanmaları çözülüp, aşılması sağlanmadan hiçbir hakikatten bahsedilemez. Kadın açısından hayati bir sorun olan bu konuda, yapılması gereken ilk şey zihinsel alanda güçlü bir sorgulama ve yeniden yapılanmadır. Kadın üzerinde denetim kuran, onu etiketlemeye çalışan ve acımasız çarkları arasında sürekli kontrol etmeye çalışan, doğduğu andan itibaren duygu ve düşüncelerini biçimlendirmeye uğraşan, varlığını kendi varlığı üzerinden biçimlendirmeye şartlandıran, kadının ‘insan’ olma uğraşını baltalayan, nasıl düşünceğini, nasıl ve kimi seveceğini belirlemeye çalışan bu ataerkilli zihniyet ve yapılanmaları karşısında kadın açısından güçlü bir mücadeleye ihtiyaç vardır.

Kadınlar tüm insanlık tarihi boyunca ona dayatılan her türlü köleliğe, sömürüye rağmen, tüm sömürgeci yapılar karşısında ‘VARIM’ diyebilme gücünü ve iradesini yaratmaya çalışmıştır. Kendi hakikatini dolayısıyla yaşamın hakikatini yaratma mücadelesi içinde olmuştur. Ancak kadınlar açısından özgürleşme mücadelesinde atılan her adım sistem tarafından anlamsızlaştırılarak, yok edilme gerçeğiyle de karşı karşıya gelmiştir.

Bu mücadelenin içini boşaltan egemen sistem kendisine eklemlemek istemiştir. Bu konuda belli başarıları da elde etmiştir. Kadınlar olarak atılan her bir özgürlük adımıyla sistemle yüzleşmekten başka bir seçenek yoktur. Bunu gerçekleştirirken egemen sistemin hakikatini bütünlüklü çözmek önemlidir. Eğer bugüne kadar kadın köleliği derinlikli ele alınıp, çözümlenmemişse, en önemli nedeni erkek egemen sistemin; kadının, dolayısıyla yaşamın hakikatini bu kadar çirkin çarpıtması ve yok etmeye çalışmasıdır. Hiçbir toplumsal olgu, özellik konu kadın olunca kendi başına suni ayrımlar altında sağlıklı incelenemez. Toplumun tüm yapılarını tarihsel bütünlük içinde, pozitivizmin aşırı parçalara bölme hastalığını aşarak inceleyebilmek özgür ve alternatif kadın bakışını yaratmada önemlidir. Bu açıdan bütünlüklü çözümlenen erkek egemen sistem aynı zamanda çözümlenen kadının geleneksel kimlik gerçeğidir.

Kadını kimliksiz, iradesiz ve yitik kılan uygarlık tarihine yüklenmek gerekmektedir. Kadının toplumsal statüsünün ve bu statünün bilim konusu dahi yapılmamasının asıl sorumlusu erkek aklı ile yaratılan eril uygarlık ve onun devamı olan modernitenin hegemonik zihniyetidir. Bu hakikat bilinmeden ve temelde çözülmeden kadın adına atılan her adım yenilgi ile sonuçlanmaya mahkûmdur. Dolayısıyla hakikat açısından atılması gereken ilk adım beş bin yıllık ataerkil zihniyeti ve ona dayalı yapılanmaları derinlikli ve bütünlüklü çözmektir. Çünkü kadın köleliğinin kazandığı derinlik ve çok boyutluluk, karanlıkta bırakılan yönleri; topluma dayatılan hiyerarşik ve devletçi iktidara bağlantılıdır. Sinsi ve bin bir yalanla meşrulaştırılan bu kölelik aynı zamanda örtük kılınmıştır. Bu baskıları ve gizlemeyi, sömürüyü tüm ayrıntılarında çözümlemek için kadın cephesinden radikal ve kapsamlı sistem eleştirisinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal bilimlerin sorunlu yapısı

Toplumun en temel sorunlarından olan kadın sorununun sosyal bilimler alanında kapsamlı bir değerlendirmesinin bile yapılmamış olması, bizler açısından önemle çözümlenmesi gereken sorunların başında gelmektedir. Mevcut sosyal bilimler kadın şahsında toplumu bir kaosun eşiğine getirdiler. Kadını, toplumsallığı başlatan üye olarak tanımlamak yerine, toplumun en zayıf, en güçsüz üyesi olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama çerçevesinde günümüz toplumlarında kadın sorun kaynağı olarak görülmüş, yoğunca tecrit altında tutulmuştur. Kadının günümüz toplumlarında yaşadığı sorunlarda sosyal bilimlerin çözüm gücü olarak rolünü oynayamaması temel sorunlardan biridir.

Modern sosyal bilimcilerin kadın gerçekliği karşısındaki körlüğü toplumsal körlüğe de yol açmıştır. Oldukça farklı, renkli bir doğaya sahip insan topluluğunu bu kadar nesnelleştirmeleri insanlık açısından aydınlanmanın değil de körlüğün sonucu gelişmiştir. Sosyal bilimin kendi içinde bu kadar ayrışması, parçalanması en fazla uygarlık sistemini beslemiş, güçlendirmiştir. Sosyal bilimlerde aşırı parçalanma aynı zamanda bilimsel kriz anlamına da gelmektedir. Tüm bu yaklaşımlar insan topluluğu açısından krize, kaosa neden olmuştur. Kendisini modern bilimin inşacıları, merkezi görenler halen bu kaosun nedenlerini güçlü çözümlenmiş değildir. Sosyal bilimler en temelde toplumla ilgilenmektedir. Ancak, toplum sorunlarını ne kadar doğru ele aldığı, çözümlendiği bugün tartıştığımız hususları oluşturmaktadır.

Bu konuda kimi çevrelerde önemli bir çaba olsa da, bütünlüklü ve çözümleyici bir yaklaşımı geliştirmekten uzaktırlar. Bunun nedeni de bilgi yapılarının iktidar aygıtlarının bir parçası olmaktan kurtulamamış olmasıdır. Başta Marksist sosyal bilimler olmak üzere, birçok muhalif sosyal bilim yapılarının başarısızlıklarının temelinde bu vardır. Bu yaklaşım, sosyal bilimleri tarihsel gelişimin, insanlık gelişimin bir mirası olarak ele almamalarına yol açtığı gibi, alternatif bir sistem geliştirmemelerine yol açmıştır. Bunun nedenini en iyi Wallerstein'in, "Bizler modernitenin çöplüğünden beslendik, bize biraz ruh ve perspektif lazım" sözleri ifade etmektedir. Bilim alanında yeniden analize, tespitiye ihtiyaç olduğu kadar alternatifte de ihtiyaç vardır.

Ahlaki politik değerlerden uzaklaşan bir bilim sorun çözmekten de uzaklaşarak sorun üreten bir yapıya dönüşmüştür. Böylece bir dönem toplumların günah saydığı, ayıpladığı şeyleri bilim adına yapmak mümkün hale gelmeye başlamıştır. Günümüz bilim anlayışını oluşturan "bilim erkter" anlayışıyla hareket eden iktidarlar sorun yumakları haline gelmiştir. Nitekim bilimsel deneylerin yol açtığı çevre felaketleri gelişen bilimin neden olduğu işsizlik sorunu ve kanser gibi hastalıklar bu durumun sonucudur. Özne-nesne anlayışına dayalı geliştirilen hiyerarşik ilişki bilim dünyasında da karşılığını bulmuş ve en önemlisi de kadını ve doğayı sömürme, tahakküm altına alma yarışına dönüşmüştür. Oysaki bu ilişki insanlık ve toplum yararına olumlu sonuçlar yaratacak olan denge ilişkisidir. Ancak batı merkezli gelişen bilgi ve bilim sistematğinde denge ilişkisinden ziyade hiyerarşik bir ilişki söz konusudur. Doğu merkezli gelişen bilgi ve bilim anlayışında metafizik özellikler mistik ve sofistike inanışların yarattığı denge anlayışı hiyerarşik ilişkinin kurulmasını geciktirmeyi başarsa da tümünden engelleyememiştir. Nitekim Baconcu-Kartezyen-Newtoncu metot ile ulaşılan bilgi ve bilim sistemi kapitalist sistem tarafından modern kabul edilip doğu merkezli gelişen bilgi ve bilimi de geri ilkel kabul ederek dışlamıştır. Böylece salt kadın üzerinden bir hâkimiyete değil, aynı zamanda toplumlar üzerinde de bir hâkimiyete ve en önemlisi tek tipli bilgi anlayışına neden olmuştur. Erkeğin kadın üzerinde kurduğu hâkimiyet batının doğu üzerine kurduğu hâkimiyete kadar uzanan tahakküm ve hâkimiyet silsilesine neden olmuştur.

Dinin ve felsefenin ördüğü taşlar üzerinden ilerleyerek gelişen bilim ataerki ve iktidarcı karakterde şekillendi. Hatta bu karakteri daha da derinleştirip, incelterek yorum ve kanıtlanamazlıkların ötesine geçti ve deneye dayalı kalıcı, mutlak düşünce kalıplarını oluşturdu. Bilimin geliştiği sınıfsal zemin de önemlidir. Bilimsel çalışmalar aristokrat ve burjuva sınıfın işiydi. 'Alt sınıfların' bilimsel çalışma yürütmeye ne zamanları ne de imkânları vardı. Bilimin ataerki ve iktidar eksenli gelişmesinde bu gerçeğin payı vardır. Bilimin kapitalist düzende toplumsal ahlaki değerden kopuk, mutlak sonuçlara dayalı ve parçalı olması da bu anlamda anlaşılmalıdır. Bilimsel çalışmaların ana dalının matematik olarak kabul edilmesi, ne kadar toplum dışı olduğunun ifadesidir. Kesinliği tartışılmaz sonuçlara gitmenin yolu matematiktir. Newton fiziğinin mekanik yapısı, Darwin'in güçlüler dünyası, Descartes'in neden-sonuca dayalı değişmez yasaları, Adam Smith'in devlet ekonomi bilimi, Freud'un yaşamın merkezine fallus-vajina komplekslerini koyan birey psikolojisi kadın ile toplum özüne aykırılığın ve erkek egemen zihniyetin kapsam kazanmış halidir. Aynı zamanda günümüzün sosyal, siyasal, ekonomik, ekolojik, psikolojik sorunlarının da sorumlusudur. İktidar eksenli bilim, zihinsel ve siyasal sömürünün meşrulaştırılma aracı rolünü oynamaktadır. Doğaya ve yaşama bakış açısı, evrensel bütünlükten yoksundur.

'Bilim cinsiyetçidir'

Bilim, evrendeki olay ve olguları sistemli araştıran, sezgileri, varsayımları da dışlamayan, deneye dayalı düşünsel etkinliktir. Özünde felsefenin kesinleşen bilgilere ulaşmış, küçük bir bölümüdür. Kendi içerisinde mantıklı bir ilişkiler ve fikirler bütünlüğünü oluşturan her oluşum veya konu bilimin konusudur. Bilim insanın çok canlı bir evren içerisindeki karşılıklı etki-tepki, bağıntılılık ve değişim gücünün gelişkin düşünce yöntemi olmaktadır. Bunun salt analitik akla dayanmadığı, çok uzun bir tarihsel ve toplumsal gelişim ve yaşanmışlığın ürünü olarak kendisini var ettiği bir gerçektir. Bu anlamda bilim toplumsal aklın kendisini değişim ve değiştirme gücüne ulaştırmasının bir ürünüdür. Bilginin iktidar aracına dönüştürülmesiyle, kendi kökenlerinden ve toplum-doğa bütünlüğünden koparıldığı bir gerçektir. Bilginin etikten koparılması ona en büyük darbeyi vurmuş; gerçek özüne yabancılaştırmıştır. Bunun en çok yoğunlaştığı, en çıplak halde kendisini ifadeye kavuşturduğu zemin bilim olmaktadır. Bilim bu anlamda kadına karşı konumlanmış cinsiyetçiliğin en yoğunlaştığı bir alan konumundadır. Bilimin cinsiyetçi yapısı sadece kadını dışlamak, ötekileştirmek veya yok saymaktan ibaret değildir. Başta toplumsal doğa olmak üzere, evrene, doğaya ve tarihe bakış açısında cinsiyetçiliğin farklı biçimler alarak yansıdığını görüyoruz.

Bilim adına bu kadar konuşulan bir çağda kadının böyle yeni bir ele alışa yönelmesi ve mevcut sınırlarda kendi tanımı ve çözümünü bulamaması elbette anlaşılmalı gerektirmektedir. Bilgi-iktidar ilişkisi, bu anlamda bilgi üzerinde gelişen iktidarın tekeli kadını erkek egemenlikli bakış çerçevesinde tanımlamaya yol açmıştır. Foucault bilgi ve tahakküm ilişkisini "bilgi olmadan iktidarın sürdürülmesi olanaksızdır şeklinde tanımlamaktadır. Böylece güç olanın bilgiye sahip olma arzusunu izah etmektedir. Yine modern bilimin mimarı olarak addedilen Francis Bacon "Bilgi erkter" diyerek bilgi-erkek-güç bağına gözler önüne sermiştir.

Bilginin toplum yararından çıkartılıp erkek tarafından kontrol altına alınması ve iktidar çıkarları için kullanılması ile gelişen uygarlık süreci, mülkiyet ve devlet yapılanmaları ile paralellik göstermiştir. Kadının bilim ve bilgi dünyasından uzaklaştırılması bilimsel dünyanın zihinsel dünyasına ve metodolojik yönetime cinsiyetçi-eril kodları hâkim kılmıştır. Bilimin cinsiyetçi kodları sadece kadınlar için değil, doğa, toplum ve hatta erkekler için de tahakküme ve sömürülmeye hizmet etmiştir. Kapitalist modernite bilimi sadece iktidar ve tahakküm için kullanmıştır. Cinsiyetçiliğe de dayanak olan bilim, erkek adına egemenlik, kadın adına da kölelik üretmiştir. Toplumsal cinsiyetçiliğin alt yapısı, en önemli meşruiyet araçlarından biri de bilim olmuştur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın 'bilim cinsiyetçidir' tespiti hakikati özetler temeldedir.

Bilim kendisini tam bir erkek tanrı gibi yapılandırmıştır. Sosyal-bilimler bu anlamda toplumu egemen erkeğe göre inşa etmenin, toplum mühendisliğini yapmaktadır. İçinden geçtiğimiz çağa aynı zamanda bilim çağı denilmektedir. Ancak böylesi bir bilim çağında halen kadın sorununu kapsamama durumu söz konusudur. Halen bilimcilik temelinde gelişen cinsiyetçi ve-riler ile kadının köleliği, erkeğin egemenliği meşrulaştırılmaktadır. Cinsiyetçi bilim dünyasına göre erkekle-kadının genetik yapısı yüzde 99 aynı ama yüzde bir'i farklı. Cinsiyet farkını (ya da eşitsizliğini) bu yüzde bir fark yaratıyor. Bunun önemsiz olduğunu düşünmeyin diyorlar. Nedenmiş, maymunla insan genetik yapısı arasında da yüzde bir fark var.

Bu yüzde bir’lik fark yüzünden biri maymun diğeri de insan oluyormuş! Bu genetik fark aynı zamanda kadınla erkek arasında 45 tane fiziksel fark yaratıyor. Erkeğin kalbi kadının kalbinden daha büyük, beyni de kadının beyninden daha ağırmış. Yine erkekte şiddet hormonu baskın kadın da ise duygusallık hormonu baskındır. Şiddet daha baskın, üstündür dolayısıyla üstün olan erkektir. Vb. bilimsellik adına ortaya konulan saçmalıklar aynı zamanda bu alanda yaşanan cehaletin de bir göstergesi olmaktadır. Tüm bu veriler aynı zamanda bilimin bir erkek bilimi olarak geliştirdiğini de göstergesidir. Aynı zamanda bir din olduğunun kanıtıdır. Tüm bu verilerle en fazla beslenen, meşrulaştırılan ve süreklilik kazanan cinsiyetçilik olmaktadır.

Cinsiyetçi bilim söz konusu olan kadın olunca bunu çok önemli bir etki olarak ele alır. Kadın için “insan altı bir varlık”, “Anatomi yazgıdır” der. Ataerkil bir kültür içinde yetişmiş, yirminci yüz yıl bilimcisi “erkek etkin, kadın pasiftir” diyerek tüm değerlendirme ve sözde verilerini erkek ve kadının biyolojik özelliklerine dayandırarak öne sürer. Freud ve ardılları tüm bu değerlendirmeler ile kadın köleliğini, erkek egemenliğini meşrulaştırarak bilim adına cinsiyetçiliğe önemli bir ivme kazandırmışlardır. Bu anlayış yani kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığın, bir toplumsal farklılığa dönüştürülüp eşitsizliğin ve erkek egemenliğinin meşrulaştırıcı gerekçesi yapılması neredeyse uygarlığın kendisi kadar eskidir. Her dönemde din, felsefe ve bilim alanında olsun egemen erkek kültürü kadınların ‘eksik’ ve gelişmemiş varlıklar olduğunda hemfikirlerdi? Bunun nedenini de hepsi dönüp dolaşıp aynı noktada dile getiriyorlardı: “Kadın doğası gereği sadece çocuk doğurmalı, diğer işlere karışmamalı.” Yani aklını geliştirmemelidir. Bu işler erkek işleridir. Kadın bu alana girerse hem toplum hem de doğaya aykırı hareket etmiş olur! Kadının aşırı cinsellik yüklü ve salt nesne-beden olarak görülmesinin ardında yatan varsayımlardan biri buydu. Ve bilim bu varsayımı en fazla güçlendiren alan olmuştur.

Bilim yapısı kadının mevcut statüsünden önemli oranda kadını sorumlu tutmaktadır. Erkek biyolojisinde şiddet, kadında ise duygu hormonunun yoğunlukta olmasına dayalı şiddeti baskın, duyguyu edilgen kabul ederek sosyal roller tanımını cinsiyetçiliğin ideolojik içeriğine denk hale getiren bilim sosyal Darwincilik yapmaktadır. Güçlü olan güçsüzü yönetir, ezer, yer, yok eder, bunu doğa kanunu olarak sunar ve kadın statüsünü bu sınırlarda tanımlar. Kaldı ki şiddetin güçlü, duygunun zayıf kabul edilmesinin alt yapısı saldırıyla tahakküm üretilip özgürlüğü güçsüz gösteren iktidarcı zihniyetin sözlük bilgisidir. Bilimin bu cinsiyetçi yapılanması aşılmadan bilim alanında ciddi bir düzeltme, yenilenme gerçekleştirilmediği takdirde gelişilemez.

Bilindiği gibi sosyal-bilimlerde günümüze kadar özelde kadını bilim konusu yapan herhangi bir disiplin veya dal yoktur; jinekoloji dışında. Jinekoloji tıp dalları içerisinde en genç olanlardan birisidir. Öncesi toplumsal zeminde kadın bilgeliğinin ve binlerce yıllık tecrübe ve kültüre dayalı olarak merkezileştirilmemiş, doğal bir dayanışma alanı olarak gelişmiştir. Tıp biliminin bir uzmanlık alanı olarak jinekoloji, kadının biyolojik cinsiyet fizyolojisindeki hastalıklar ve sorunlarla ilgili bir dal biçiminde geliştirilir. Kadının doğurganlığı çerçevesinde bedenindeki işleyişler ve bunlarla bağlantılı sorunları kapsar. Çok doğal bir işlev olan doğurganlığın ve bununla bağlantılı kadının bedensel fonksiyonlarının bu denli tıplaştırılmasının sebepleri kuşkusuz kadın bedeni üzerindeki kontrolün aynı zamanda toplumun demografik yapısının iktidarcı sistemin ihtiyaç ve politikaları çerçevesinde düzenlenmesiyle bağlantılıdır.

Kadın sağılığı adı altında doğum kontrolünün devletin ve tıbbın elinde tekelleşmesi, kısırlaştırma veya kadın bedenini adeta bir doğum makinesine dönüştürme, aynı zamanda egemenlikli sistemin etnik temizlik ve soykırım politikalarının ya da milliyetçiliğın, ırkçı-şoven ulus-devlet politikalarının bir ürünüdür. Bu çerçevede doğum sorununun toplumsal özgürlük ve kadın özgürlüğü sorunu temelinde özellikle kadının öz bilinci ve iradesi esasına dayalı ele alınması gerekmektedir. Günümüzde rahim kanserinden tatalım özellikle gündemde takip ettiğimiz meme kanseri ve daha birçok “kadın hastalıkları” diye adlandırılan olgular, kadın doğasını aşırı bir şekilde kontrol etme ve egemenlik amaçlı müdahalelerde bulunmaktan kaynağını almaktadır. Oysa kadın doğurganlığı salt fiziksel-biyolojik bir işleme indirgenemeyecek denli, toplumsal, ekonomik, kapsamlı kültürel, sosyal-psikolojik, kadın için maddi-manevi bütünlüğü olan bir anlama sahiptir. Toplumsal aklın ve kültürün parçalanması aynı zamanda kadının toplumsal kimliğinin yok sayılması yöntemlerinden birisi de kadın doğurganlığının bir endüstri dalı gibi tıplaştırılması olmaktadır.

'Neolitik toplum ana kadının ellerinde yüreğinde ve zihninde gerçekleştirildi'

Tanrıçaları kavradıkça kendimizi, kendimizi kavradıkça yaşamı kavırıyoruz. Evren sonsuz boşlukta döne döne oluştu. Karanlık bağrından ışığı, ışık yıldız tozundan insan yarattı. O yüzden tanrıçalar yıldızlarla bir tutulur. Yaratıcı ve yok edici niteliklerinden dolayı doğa ve yakarışlar da STAR- STERK' e yapılır. İnsan da STERK'in bir parçasıdır. Tanrıça kendi özünden insanı ve evreni yaratmıştır. Ama yaratmak bilgisi karanlıkta gizlidir. Bu bilgiye ulaşmak, boşlukla yüzleşme riskini taşır. Bu nedenle Tanrıça kadın şahsında hakikatini yeryüzüne indirir. Aramak, bulmak, işlemek, yaratmak, üretmek kadınla birlikte insan yaşamına sunulan armağanlardır. Bunun nesilden nesile aktarılmasının aracını da yine kadın keşfeder. İşaret dili, sembolik dil, yazı dili hep kadın tarafından geliştirilmiştir. Dilin ne işe yaradığına bağlı olarak erillik, dişillik niteliği ile de belirlenir. Üretken, değişken, esnek, kapsayıcı, ritmik vs. olan tüm maddeler dişil olarak isimlendirilirken, tersi de eril olarak adlandırılır. Özellikle de toprağa dair olan, topraktan çıkarılan, topraktan üretilen pek çok kelime de dişildir. Fakat artı ürün ve mülkiyetin keşfi ile beraber toprağa hoyratça işleyen pek çok alet de erkek tarafından icat edildiği için eril isimlerle sembolize edilir. Ve tüm bu değerler artık erkek eli ile eril bir sistematığe dönüştürülür. Ve bu kadın, yaşam ve doğa için yıkımının başlangıcı olur. Bu yıkım kapitalist sistemde daha da yakıcı bir biçimde somut görülür.

Bilge analarımızın izlerini sürerken öncelikle bilginin toplum yararına geliştirildiğini yani doğru olan bilginin toplumsal ihtiyaca ve soruna çözüm üretme temelinde geliştiğini bilmek ve idrak etmek önemli. Yaşadığımız çağda deyim yerindeyse insan zihni tam bir bilgi bombardımına tabi tutulmuştur. Niçin bilgi, neyin bilgisi, nasıl bilgi soruları bizi epistemoloji alanında daha duyarlı, sorumlu ve bilimsel bir yaklaşıma götürecektir. Bu kadar bilgi karmaşasının, bilgi kirliliğinin yaşandığı bir çağda, Bilge Analarımızın bilgi, bilme, bilinç edinme, bilimi geliştirme ölçütlerini kavramak önemlidir. Doğru bilmenin, bilinç edinmenin aydınlığında bilimi de yeniden tanımlamak, kendi öz dayanaklarına yani kaynağına oturtmak gerekli.

Kapitalist modernist algı, bilimi rasyonalizmin yani kapitalizmin gelişimi ile birlikte ele alır, öyle tanımlar. Oysa bilimin öz kaynağı Neolitik devrim sürecidir. Bir kültür devrimi olarak gelişen Neolitik devrim insanlığın gelişimi için maddi ve manevi kültür unsurlarını yaratmıştır. Gelişen uygarlığa Neolitik kültür değerleri ışık tutar. Neolitik kültür bu açıdan kök kültürdür. Bu kök kültürün yaratıcısı, başat ögesi kadındır. Tarımcılık, hayvanları evcilleştirme, alet yapma, barınma yerleri geliştirme, ilk evcil düzeni yaratma, giysi yapma, ahlakı, sanatı, bilimi ve dili geliştirme tüm bu icatlar kadın öncülüğünde geliştirilmiştir. Tüm bu yaratımlara damgasını vuran kadındır. Yaratılan bu değerlerle Ana kadın etrafında gelişen bir toplum, toplumsallık oluşuyor. Ana kadın toplumsal bir olgudur. Toplumsal bir güçtür, çünkü toplum onun etrafında oluşuyor. Kadın öncülüğünde gelişen bir sistem söz konusudur. Bu sistem özgürlük sistemidir. İçinde adaletin, özgürlüğün, kardeşliğin, sevginin, emeğin, erdemin olduğu bir sistemdir. Neolitik toplumda kadın etrafında gelişen muazzam bir toplumsallık ve kültür vardır. Bitkinin keşfi, ekilmesi, harmanlanması, toprağı işlemek, biçmek ve elde edilen ürünü saklayacak araçları geliştirmek en büyük bilimsel gelişmelerdir. Yine hayvanların evcilleştirilmesi, yününden, sütünden yararlanılması, giysi başta olmak üzere kilim vb. şeylerle birlikte yiyeceklerin temin edilmesi de buna dâhildir. Bir buğdayın bulunması, un haline getirilmesi ve ekmek yapılması, yine ateşin bulunması ve kullanılması en büyük bilimsel icatlardır. Ve tüm bu icatlar kadının binyıllık emek, deneyim ve tecrübeleri sonucu sağlanmıştır. Bugün yediğimiz, içtiğimiz ve giydiğimiz tüm şeyler bu sürecin ürünüdür.

Yaşam alanında tüm ham maddelerin temin edilmesi ve kullanılması kadının süreklileşen bir emek zinciri ile gerçekleşmiştir. Tüm bu icatların, keşiflerin Jineolojî kapsamında yeniden güçlü bir bilimsel ifadeye kavuşturulmasıyla bilimin kendi öz kaynağı da daha güçlü belirlenmiş, tanımlanmış olacaktır. Bu anlamda hem Neolitiğin hem de bir bütün kadının özgürlük mücadelesi tarihini bilimsel verilere dayandırmak özgürleşme yolunda biz kadınlara daha güçlü yol aldirtacaktır. Jineolojî temelinde bilimin toplumsal işlevi ve karakterini yeniden tanımlayarak bilimin özde ne olduğunu da ortaya koyuyoruz. Şunu da biliyoruz ki bilimin doğru ve toplumsal bir tanıma kavuşturulması açısından da etik ve estetikle bağlarının yeniden güçlü kurulmasına ihtiyaç vardır. Bu anlamda Jineolojî, bilimi erkek aklından arındırıp onu toplum eksenine oturtacaktır. Bilim ancak bu temelde kendi özüne, kendi kaynaklarına ve doğru tanımına kavuşacaktır.

SOSYAL BİLİMLERDE BİR ZİHNİYET FARKLILAŞMASI OLARAK JİNEOLOJÎ

ZİLAR BİLMEZ

Dünyayı yaşanmaz hale getiren, erkeğin sermaye ve iktidar tekeli

Erkek egemen sermaye ve iktidar tekelinin zirve yaptığı, boğazına kadar savaş ve şiddete batırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Yoksulluk, kıtlık, göç, nükleer silahlar, ekolojik yıkım yaşamı tehdit etmeye devam etmektedir. İktidar tekelinin en çok yoğunlaştığı alanlardan biri olan Ortadoğu'da ise bitmek bilmeyen savaş ve şiddet sarmalı her yeri kasıp kavurmaktadır. Ulus devletlerin son icadı olan ve savaş makinası olarak kullandıkları DAİŞ çeteleri, güzelim Palmira, Ninova, Musul başta olmak üzere bir çok tarihi mekanda toplumsal tarihin izlerini ve gizlerini yoketmekte, taş üstünde taş bırakmamaktadır. Toplumsal tarihin zihinsel ve kültürel kodlarını taşıyan bölge insanını çeşitli krizler yaratarak, savaşlarda katlederek kırımdan geçirmektedir. Bu zihinsel kültürel kodların canlı tanığı olan insanlığın ortak tarih mirasını, hafızasını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Toplumsallığın hafızasını bağrında taşıyan coğrafyamız bugün büyük bir kırım ile karşı karşıyadır. Toplumun büyük bir bölümü savaşın yarattığı ağır yaşam koşullarına dayanamayacak duruma getirilerek batıya göç etmek zorunda bırakılmaktadır. Kriz ve savaşlarla varlığını sürdüren iktidar tekelinin amaçlarından biri de binlerce yıllık toplumsal hafızayı yoketmek, kültürel ve zihinsel bir soykırıma tabii tutmaktır. Bunun bir yöntemi de göç olgusudur. Yaşanan göçler toplumsal bütünlüğü parçalamakta, büyük başkalaşımlara yol açmakta, yıkık dökük psikolojilere, alt üst olmuş sosyal ilişkilere, yenik düşmüş ve kırılmış iradelere yol açmaktadır.

Savaş-şiddet-göç gibi ağır sorunlara paralel olarak sosyal, siyasal, ekonomik, ekolojik sorunlar da derinleşerek büyümektedir. Tüm bu toplumsal sorunların sorumlusu erkek egemenlikli

sermaye ve iktidar tekelleridir. Bu tekeller kendilerini sürekli kılmak için çeşitli arayışların içine girmişlerdir. Özellikle de toplumun bu ağır sorunlarına çözüm arayan iyi niyetli çabaları, mücadeleleri potasına çekerek etkisizleştirme ya da kendi hizmetine alma yaklaşımı içerisinde olmuşlardır, olmaya devam etmektedirler. Örneğin tek tanrılı dinlerin gelişimi bu temeldedir. Kavimlerinin yaşadığı sorunlara çözüm olma arayışı aynı zamanda bir sosyal çözüm geliştirme çabasıdır. Musa'nın kendi kavminin yaşadığı sorunları çözmek için verdiği çabaya bakılınca, yaptığına baştan sona bir sosyal bilim, bir sosyal çözüm geliştirme çabası olduğunu anlamak mümkündür. Hz. İsa'nın, Hz Muhammed'in çıkış öyküleri de benzerdir. Hz İsa, içinde şekillendiği toplumun yoksul emekçi kesimlerinin sorunlarına çözüm bulma iddiasıyla ortaya çıkar. Bu kesimlerin kurtarıcısı olarak görülür. Umutlar ona bağlanmıştı. Hz Muhammed ise kendi zamanında yaşanan toplumsal yozlaşmaya karşı çözümler oluşturma temelinde özelde orta sınıfın, genelde ise tüm toplumsal kesimlerin sorunlarını çözmeye dönük yeni bir toplumsal proje ile ortaya çıkar. Var olan yozlaşmış yaşama karşı adeta yeni bir toplumsal yaşam biçimini tüm yönleriyle tarif eder ve bunun yasalarını Kur'an-ı Kerim'de tartışmasız ayetler biçiminde ortaya koyar. Kendi sosyolojisini muazzam şekilde tarif eder. Öngördüğü müslüman toplumunda günah ve sevap sayılacak her şeyi, haramlarını ve helallerini, evlilik yaşından aile yapısına, nikah sözleşmesinden boşanma şartlarına, müslüman kadının nasıl yaşayıp nasıl davranacağına, erkeğin özgürlük alanlarından sınırlandırılmış alanlarına, haksızlıkların tanımlanmasından hak edilen şeylere kadar, yaşamın tüm ayrıntılarında kendi toplum modelini çok açık bir biçimde ortaya koymuştur. Hz. Muhammed'in bu projesi gerçekleşmiş ve bin dört yüz yılı aşkındır pratik karşılığını sürdüren bir toplumsal proje olarak hayat bulmuştur. Ancak Hz Muhammed'in orjinal projesine ne kadar bağlı kalınmış orası elbette büyük tartışma konusudur. Bu ciddi bir sosyal mühendisliktir aslında. Daha sonra hem Yahudilik, hem Hristiyanlık hem de İslam düşüncesine devlet ve iktidarların kolay yönetme silahı olarak bakılır. Kendi dönemlerinin sermaye ve iktidar tekelleri tarafından toplumu ele geçirmenin silahları olarak kullanılırlar.

En son 19.yy'da sanayi kapitalizminin ortaya çıkardığı toplumsal sorunlara çözüm bulma iddiasıyla Auguste Comte ve Durkheim öncülüğünde geliştirilen ve sonra adına sosyoloji denemek olan pozitivism de, toplumun sorunlarını çözmek yerine daha da ağırlaştırmıştır. Pozitivizmin çıkış amacının erkek egemen sermaye ve iktidar tekeli büyütmek olduğunu iddia etmek yerini bulmayabilir ancak giderek buna yol açtığı ortadadır, ispatlıdır. Bu durum tüm bilimler için geçerlidir. Özellikle de sosyal bilimler için daha fazla öndedir. Çünkü sosyal bilimlerin hizmet etmediği bir kapitalist tekel ayakta kalamaz. Kendisini bir tarih teorisine, bir toplumsal projeye, bir paradigma ve felsefesine onun sanat ve edebiyat anlayışına, onun sosyolojisine oturtmamış bir kapitalist tekel sisteminin ayakta kalması ve kendini sürekli kılmayı, uzun ömürlü kılması mümkün olamazdı.

Günümüz sosyal bilimleri erkek aklın tahakkümünde olduğu için kriz üzerine kriz yaşıyor. Çünkü demokratik değildir, anti ekolojik ve cinsiyetçidir.

Bilimin hiçbir toplumsal ahlaki değer ve yargıyı tanımaması ve etkisinde olmaması gerektiği, baş kanun olarak bilim dünyasında işlenir. Pozitivist bilim; toplumsal aklın oluşturduğu değerlerin ve insana öğrettiği vicdanın etkisinde gelişen bir bilimsel araştırmanın objektif olmayacağını savunur.

Oysaki bunun mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Bilimin ve bilim insanının ideolojik ve sınıfsal yargılardan, eğitim öğretim yoluyla düşüncelerine oturtulmuş kodlamalardan çok bağımsız davranıp düşündüğünü ve bunları bilimsel sonuçlara yansıtmadığını söylemek zordur hatta neredeyse olanaksızdır. Sosyal bilimler açısından ise durum daha da olanaksızdır. Bir sosyal bilimciden kendi akıl ve ruhsal dünyasından, vicdan ve ahlak dünyasından bağımsız kanaatlere ulaşmasını beklemek, bunlardan soyutlanmış kararlar vermesini istemek her şeyden önce ne kadar adaletlidir? Pozitivist bilimin bilim insanına bu yaklaşımı aslında o bilimi yapanı araçsallaştırma yaklaşımıdır. Bir tür nesneleştirir. Kendini toplumun tüm anlamsallıklarından, hislerinden, duygularından ve sezgilerinden soyutlayarak inceleme yapan bir bilim insanı ne kadar doğru bir bilim yapar?

Devletlerin yürüttüğü savaşların toplumlarda yol açtığı toplumsal felaketleri, yıkımı inceleyen bir sosyolog, yıkıma uğrayan bu toplumun çektiği acı ve ıstırapı duyumsamadan ne kadar adaletli bir sonuca ulaşabilir? Örneğin; Şengal’de ki toplumsal kırım, kadın katliamını görmeyen, açlıktan susuzluktan hayatını kaybeden çocukları hissetmeyen, yaşam kaygısı kalmamış kadınları anlamayan, kızgın kumlarda minicik ayak izleri bırakarak yürüme savaşı veren üç yaşındaki çocuğun ayaklarındaki yanık acısını hissetmeyen bir sosyolog, bir psikolog, bir tarihçi, ne kadar doğru ve objektif bir bilimsel analiz yaptığını iddia edebilir ki? Eşi ve yedi çocuğunu DAİŞ belasından kurtarmayı başaran ancak hepsini birkaç dakika içinde Ege denizine gömen Suriyeli babanın yüreğini okuyamayan bir bilimsel analiz, gerçekte ne kadar bilimsel olabilir? Cizre’de hendekleri kapatma operasyonu için öğretmenleri izne gönderen, öğrencilerini ve ailelerini ise katliam planını uygulamak için yasakladığı sokaklarda yalnızlaştıran devlet aklını yargılamayan, devletin Cizre’de, Sur’da insanları yakarak, tarihi mekanları yıkarak yaptığı katliama göz yuman bir sosyal bilimcinin yapacağı inceleme geliştireceği gözlem ve analiz ne kadar doğru ve objektif olabilir? Zorla evlendirilen kadının, hayatı boyunca çektiği işkenceyi, ıstırapı anlamaya çalışmayan, onun empatisinde olmayan bir sosyal bilimci, araştırmalarında ne kadar objektif ve sonuç alıcı olur? O zaman bilim kimler için yapılıyor? Ne için yapılıyor?

Toplum için toplum lehine değil de iktidarlar lehine ismarlama tezler üzerinden yürüyen, o yüzden de toplumun derinleşen sorun ve çıkmazlarına köklü çözüm oluşturmaktan aksine bu sorunları derinleştiren bir sosyal bilim gerçeği söz konusudur. Günümüz biliminin mitoloji din ve felsefeye oranla daha ileri bir anlamsallık olduğu iddia edilir. Öyledir de. O zaman bilim neden ilk çıkışında din ve felsefe karşısında üstünlüğünü, zaferini ilan etme gücünü gösterdi de, günümüze kadar derinleşerek sürüp giden savaş ve sömürüyü bitirme ve toplumun yaşadığı sorunları çözme konusunda aynı gücü ve iradeyi göstermedi? Madem bilgi ve iletişim çağındayız, insanlığın yaşadığı en gelişkin çağdayız, madem bilim her şeyin sırrını çözüyor, o zaman neden yaşamın sırrını ve yaşamın toplumla bağını çözemiyor? İnsan yaşamının bedensel ve maddi yönlerinin ötesindeki gerçekleri neden bulamıyor? Bunları neden gündemine almaya yanaşmıyor? Bu sır perdesini neden kaldırmıyor? Bu sır perdesini bırakalım kaldırmayı, var olduğunu bile henüz kabul etmiş değildir modern bilim. İnsanın ruhsal ve duygusal dünyasının, nesnel olmayan dünyasının varlığını bile, günümüz pozitivist bilimi kabul etmiş değildir. Bunu araştırma konusu yapmaya bile yanaşmıyor, inkar ediyor, olmayan bir şeyi araştıramam diyor. Yok sayıyor. “Madde olmayanı, nesnel olmayanı, bedensel olmayanı araştırma konusu yapamam” diyor ama buna paralel de tüm bilmelerin üstünde olduğunu, diğer bilme

biçimlerini doğru hakikatler olarak kabul etmediğini söyleyip duruyor. Kendisini tüm bilimler arasından tek doğru bilme olarak ilan ediyor ve herkesin de onu böyle kabul etmesini dayatıyor. Bunun nedeni iktidarlaşmadır. Bilimin iktidarlaşmasıdır. Ya da iktidara alet olmasıdır. İktidarın hizmetine girmesidir. Kendi amaç ve hedefinden uzaklaşmasıdır, özgür ve bağımsız duruşunu kaybetmesidir, toplumsal yönünü kaybetmesidir.

Bilim şahsında anlamsallığın iktidarların hizmetine girmesi ya da eline geçmesi, yönünü şaşırması korkunç bir durumdur. Toplumun kuytuluklarında saklanan ve gün yüzüne çıkmaya cesaret edemeyen kötü ruhları birdenbire cesaretlendiren bir ortam yakalamaları ve ulu orta yerde iktidarın hükmünü eline alıp ortalığa ölüm saçması gibi bir durumdur bu. Çünkü modern kapitalist çağa kadar da toplumlar bir biçimde iktidarlara denetlerlerdi. Geçerli kıldıkları toplumsal değerler ve toplumsal kanunlar yoluyla denetlerlerdi. Toplumsal yaşamda ahlaki yasalarla, vicdani yaklaşımlarla onları yöneten iktidarlara, bir biçimde denetler ve sınırlarlardı. Toplumsal ahlak ve vicdanın sesini dinlemeyenleri buna göre yargıarlardı. Hesap sorarlardı. Ama modern kapitalist dünyada toplumsal ahlak, toplumsal vicdan, toplumsal yasa diye bir şey bırakılmadığı için, kapitalist modernite sisteminin ideolojisinde, biliminde, felsefesinde bu değerleri aramak beyhude bir çabadır. Bu değerler geri ve yobaz diye teşhir edilmiştir. Örneğin ahlak kurumunu reddetmiş, teşhir etmiş, yok etmiştir. Yerine donuk hukuk yasalarını, devletlerin soğuk acımasız ve değişim kabiliyetinden yoksun anayasa ve kanunlarını yerleştirmiştir. Toplumun inançlarını ve kutsallarını tamamen ortadan kaldırmıştır. Bunu yaparak aslında insanın doğasını reddetmiş, inkar etmiştir. Oysaki, inanç ve maneviyat, insanın temel anlamsal yanlarından biridir. Bilim bile kendisine inanmayı gerektirir. İnanç öyle bir olaydır. Bir tür kanaattir. İnsanı kötülük yapmaktan alıkoyan, iyilik yapmaya sevk eden bir özelliği vardır. Bunu insan yaşamından tümünden çıkarmak, insanı hiçbir konuda sınır tanımaz bir duruma vardırır.

Günümüzde bazı halklar ve toplumlar sınırsız bir vahşet çemberi içinde acımasız savaş ve şiddete mahkum bırakılıyorsa bunun nedeni, o vahşi savaşları yürütenlerin artık hiçbir toplumsal değerden, hiçbir ahlaki yasadan, hiçbir inanç nüvesinden nasiplenmemelerinden kaynaklıdır. Çünkü önlerinde korkacakları, çekinecekleri, duyarlı yaklaşacakları hiçbir şey kalmamıştır. Ortada sadece ulus devletlerin birbiriyle yazılı anlaşmalar çerçevesinde dokunulmaz kıldıkları yasaları, sınırları dışında bağlayıcı hiçbir şey kalmamıştır. Bu durum insanlığın özünden uzaklaşmasıdır. İnsanın, insan toplumunun kendisine yabancılaşmasıdır. Kendisi olmaktan çıkmasıdır.

Toplum olmaktan çıkmış bir insanlık en geri durumu ifade eder. İnsanlığın gelişim grafiği maalesef bu konuda yönünü sapmış ve toplum olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Tekrar anlam yüklü bir toplum olma, toplumsallığını yaratma yönünde doğrultusunu bulmaya ihtiyacı vardır. İşte sosyal bilimlerin günümüzde yaşadığı krizin, yaşadığı çıkmazın en temel nedeni budur. Yani bilimin iktidarlaşmasıdır. Bilimin iktidarlara besleyip büyütmesi ve toplumu küçültmesi, güçsüzleştirmesidir. Toplumdan kopmasıdır. Günümüz toplumunun bilim dünyasının yapıp ettiklerinden pek haberi yoktur. Bilimle uğraşan insanlar oldukça elit ve toplum dışındadırlar. Akademik çevreler akademik insanlar toplumun üstünde ve dışında yaşarlar. Bilim ile uğraşan insanların dilini, anlattıklarını, söylemlerini anlamak çok zordur. Bilimin dili topluma çok yabancıdır. Çünkü bilim, yaşamı özgür kılmak ve kurtarmak için, toplumun yaşamını sürdürmesi, kolaylaştırması ya da yaşamını imkansız kılması için çalışmamaktadır.

Bilim savaşların yayılması ve ölümlerin daha çok ve daha hızlı olması için silah sanayisinden tutalım da kimya sanayisine, hızlı istihbarat için iletişim teknolojilerinden tutalım da nano teknolojiye kadar, toplumu kırımdan geçiren savaşçı ve şiddetçi iktidarların hizmetinde çalışmaktadır. Böylesine iktidarlaştıran veya iktidara bulaştıran bir bilimden adaletli olmasını, bağımsız olmasını, toplumun refahını, iyiliğini ve güzelliğini düşünmesini, toplumsal sorunlara çözümler oluşturmalarını beklemek yerini bulmaz. O zaman öncelikli olarak bilimin kendisini hızla iktidardan kurtarması ve bağımsızlığını ilan etmesi gerekir. Gelişecek sosyal bilimin zihniyeti bağımsız ve özgür olmalıdır. Bunun için sosyal bilimin yapıldığı yerlerin, mekanların ve yine sosyal bilimi yapanların, iktidar odaklarıyla hiçbir organik ilişki içinde olmaması gerekir. Devlet hükümet ve siyasi partilere, sermaye ve iktidar yapılarına bağlı olmamaları gerekir ki, durumunda toplum lehine bir bağımsızlığı yakalayabilsin.

Sosyal bilimin yaşadığı krizin bir diğer temel nedeni ise genel anlamda bilim dünyasının ve bilim felsefesinin kadından ve doğadan kopmasıdır. Bilimin kendisini kadına da doğaya da hükmetmenin aracı haline getirmesidir. Kendisini kadının da doğanın da efendisi ilan etmesidir. Kendisini 'insan merkezli' pozitivist bilim dilinde 'Adam merkezli' kılmasıdır. Zaten modern bilimin insanı da erkektir, yani "Adam"dır. Bunun için her şeyi bildiğini iddia eden modern bilim, bilimle uğraşanlara bilim adamı der. Son yıllara kadar da "bilim kadını" ya da genel olarak "bilim insanı" diye bir tabir kullanmadı. Çünkü modern bilim felsefesinin babası sayılan Bacon, kadını ve doğayı zaptedilmesi gereken "şeyler" olarak ele alır. F. Bacon'a göre insanın bu her iki alanı da fethetmesi, ele geçirmesi, hakimiyetine alması ve denetlemesi, yönetmesi gerekmektedir. Tabi Bacon'un insanı yine erkektir. Kadını da doğayı da fethedecek olan erkek insandır. Kendi başına kalmış kadın da, doğa da erkek insan için tehlikeli sırlarla doludur. Bu sırlarını çözmek ve hakimiyetine almak gerekmektedir. Dolayısıyla Bacon'un modern bilimi günümüze kadar da doğayı ve kadını zaptetmek, zincirleyebilmek ve hükmetmek için çalışır.

Bacon'un kurduğu modern bilimin doğaya yaklaşımı en çok sermaye sınıfının işine yaramıştır. Çağa egemen olan bu sınıfın kapitalini büyötmeye yaramıştır. Sermaye sınıfı, Bacon'un çıkardığı bu fetvaya adeta yatıp kalkıp dua etmektedir. Çünkü dünyanın yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarını an be an sınırsızca vakumlamaktadır. Bir gün bu kaynakların tükeneceğini düşünmemektedir. Kuşkusuz yerkürenin fiziki evrimi sürmektedir. Ancak dünyamızın fiziki evrimine kapitalist sınıf o kadar müdahale etmektedir ki, doğal dengesi çoktan bozulmaya yüz tutmuştur. Ozon tabakasının delinmesi, buzulların hızla erimeye başlaması, şimdiye kadar görölmemiş hastalıkların türemesi, bazı bitki ve hayvan ekosistemlerinin giderek yok olması gibi olağan dışı tehlikelerle insanı yüz yüze bırakmıştır. Doğa alarm vermektedir. Kendi çağını bilim çağı olarak ilan eden sermaye sınıfı, bu sesi duymamaktadır. Bilim dünyası buna kayıtsız kalmaktadır. Daha da ötesi yeraltı ve yerüstü kaynaklarının hoyratça tüketilmesine önayak olmaktadır. Bilim ve teknoloji dünyasının ürettikleri, bu tehlikeli gelişmelere yol açmak, canlıların genetiğini bozmakta, dünyanın dengesini alt üst etmektedir.

Bacon'un modern biliminde doğa ve kadın aynı kategoride yer alır. İkisini de akıl alanının dışında tanımlar. Akıllı erkeğe mahsus bir özellik olarak görür. İnsanı akıl ve beden olarak ikiye ayırır. Akıllı bedenden üstün sayar. Bedeni yöneten akıldır.

Doğa ve kadını, aklın dışındaki bedensel kategori içinde ele alır. İnsana has duyguları, sezgileri ve hisleri de aklın dışındaki alanlar olarak tanımlar. Bunları da kadın ve doğa ile özdeş, dolayısıyla aklın dışındaki kategoriler olarak ele alır. Hayatın tüm alanlarını; özne-nesne, akıl-beden, düşünce-duygu, erkek-kadın, doğru-yanlış, canlı-cansız gibi birbirine zıt ikilikler olarak ayırır, önemliler ile önemsizler, belirleyenler ile belirlenenler olarak kategorileştirir. Bu denli hayatı parçalayıcıdır. Modern çağda kadın ve erkek rolleri de bunun bir tezahürü olarak algılara ve hafızalara oturur. Buna göre erkek; akıllı, güçlü, sahip, fetihçi, belirleyen, yöneten, zevk alan; kadın ise duygulu, zayıf, kırılgan, sahip olunan, fethedilen, yönetilen, belirlenen, zevk veren gibi özelliklerle özdeşleştirilir. Doğal olarak son yüzyıllarda modern bilim üzerinden yönetilen toplumun algı ve hafızasına da bu cinsiyetçi, hayatı parçalayıcı anlayış ve zihniyet kodlanmıştır.

Kadını rönesans ve aydınlanma edebiyatının baş konusu yapan bilim dünyası, kadına ihtiyacı olan hak ve özgürlükleri tanımada bu yüzden oldukça cimri davranmış, oldukça aldatmış ve sayısız romana konu edilen büyük “aşk” yalanıyla kandırmıştır. Yaşamı her bakımdan kadının ve erkeğin birbirinden ayrı alanları olarak tanımlayan cinsiyetçi akla meşruiyet kazandırmak için işi alabildiğine teorize ederek, dünyaya hakim olan erkek egemenlikli sermaye ve iktidar tekeline daha da meşrulaştırmış ve güçlendirmiştir. Bilim ve felsefe dünyası, bu cinsiyetçilik fırçasının ağır darbeleri altında gelişmiştir. Toplumsal ve sınıfsal ilişkiler bazında ayrışan düşünsel ve pratik mücadele alanları, kadın söz konusu olduğunda büyük bir uzlaşma yaşamıştır. Kadın sorunu gündeme geldiğinde, cins ilişkisi etrafında ufak bir mücadelecı kıvılcıktan ortaya çıktığında, tüm toplum söz birliği etmişçesine büyük bir uzlaşma ve işbirliği içinde kadına yönelmiştir. Fransa devrim hareketinden tutalım da 20. yüzyılı boydan boya kaplayan ulusal kurtuluş hareketlerine, sosyalist ve anarşist hareketlere kadar, kadın özgürlüğünü sağlamaya öncelikli bir sorun olarak bakma yaklaşımı gelişmemiştir.

Evet, kadınlar da toplumsal mücadele saflarında yer almış ve sorunlarını gündemleştirmişlerdir. Ancak bu hareketlerin hiç biri kadın sorununa tüm toplumsal sorunların mayası olarak bakmamış öyle ele almamıştır. Toplumların yaşadığı çözümsüzlüğün temelinde yatan esas gerçekliğin bu olduğunu görmemişlerdir. Ne Comte ve Durkheim sosyolojisi, ne Marks ve Engels’in bilimsel sosyalizmi konuyu bu şekilde ele almamıştır. Auguste Comte sosyolojisinde konu Newton-Descartes mekaniğine, Bacon’un kurduğu modern bilimin cinsiyetçi ikililiklerine takılır. Bunların etkisinde olan Marks’ta konu kaba materyalizme, ekonomi politiğin sığınağına ve dar sınıf ilişkilerine kurban olur. Engels, devletin özel mülkiyetin ve ailenin kökenini araştırırken kadın gerçeğini fark eder gibi olur ancak sorunu üretimden dışlanma sorunu olarak tanımlaması ve kadını üretime katarak sorunu çözebileceği kanaatine varması, ufkunu daraltır. Yani sonuç itibarıyla bilimsel sosyalizmin bilimsellik düzeyi, Marks ve Engels’in dar sınıf ideolojisinin ve kaba materyalizminin ufkuna takılır. Toplumsal mücadeleler tarihinde temel bir eksiklik olarak kadın sorununa çözüm geliştirmemek, devrim hareketlerinin de kaderini belirlemiş demek yanlış olmayacaktır.

Şayet bilim bağımsızlık ve toplumsallık yönünde adım atarsa, dünyanın tüm sorunlarını çözebilir. Buna insan aklı ve duygusu kesinlikle yeterlidir. Ama araştırma, inceleme, analiz yapma gibi bilmenin tüm araç ve gereçlerine, her türlü olanağa sahip olmasına rağmen insanlığın açlık ve yoksulluk sorununu dahi çözemiyorsa, o zaman bu bilimin bağımsız olduğunu, dinlerden, ideolojilerden, tüm siyasi ve iktidarcı yargılardan bağımsız bir bilim yapıldığını söylemek, kendini ve toplumu kandırmak olur.

Bağımsız bir zihniyetle, toplumun insanlığın sorunlarına cevap olma temelinde çalışan, dünyayı ve insanlığı açıktan, yoksulluktan, savaş ve ölümden kurtarmak için çabalayan ve mücadele eden bir sosyal bilim anlayışına, zihniyetine ve duruşuna ihtiyaç var. Buluşlarını, keşiflerini sermaye sınıfına sadaka karşılığında satan mevcut bilim, dünyayı batırmaya devam edecektir.

Yaşamını anlamlandıramamış bir insanlık insanlıktan, toplum olmaktan çıkmış demektir

İnsanın insanlaşmaya başlaması, kendi anlam dünyasını oluşturmasıyla başlar. İlk kafa karışıklığı ve ilk anlam arayışı belki de anne ile çocuk arasındaki insani ve toplumsal ilişkiye yol açmıştır. Bir varlığın kendisi dışındaki başka bir varlığı beslemesi, koruması, büyütmesi bir sosyal ilişki demektir. Sosyal ilişki empatiye ve sempatiye yol açar. Sevgi ve özlem duygusuna, minnettarlığa, güvene ve inanca yol açar. Bu aynı zamanda kadının doğurganlık özelliğinden bağımsız olarak sosyal anlamda "ana" olma özelliğini göstermektedir. Çünkü bir yandan birbirinin varlığına anlam yükleme arayışında iken diğer yandan etrafında olup bitenlere anlam yükleme çabası içinde olmuştur. Bu temelde insan bir görünüp bir kaybolan güneşe, aya, ısıtıp soğuyan ateşe, coşup durulan suya durmadan anlamlar yüklemiştir. Yüklediği bu anlamlar bazen coşkulanmasına bazen de korkmasına yol açmıştır. Yakaladığı her anlam damlasını adeta bir törenle bir şölenle içinde yaşadığı evrene ilan etmiş, kutsamıştır. Kendince doğruluğundan emin olduğu, kanaat getirdiği, inandığı anlamsallığı adeta öpüp başına koymuştur. Bugün tarım köy toplumunun bir değeri olarak günümüze kadar gelen “yerde gördüğünüz ekmeği öpüp başınıza koyun, sakın basmayın kör olursunuz” öğüdü buna güzel bir örnektir. Yakaladığı o anlamsallığa dua etmiş, şükretmiş, kutsama törenleri yapmış ve kutsallarını duyurmuştur. Kutsamak, toplumun kendi eylemine verdiği anlamdır.

İnsan, gerçekleştirdiği yaşamsal eylemlere anlam yükledikçe toplumsallaşmıştır. Toplum kendi eylemlerine ortak anlamlar yüklemiştir. Dolayısıyla toplumun kutsalları, birilerinin kendinden menkul keşifler yapıp topluma doğru olarak dayattıklarından ibaret değildir. Bu ilk kutsallar, gökyüzünden inme de değildir. Tamamen toplumun kendi yaşamını gözlemleyerek, takip ederek ulaştığı ortak sonuçlar ve yüklediği ortak anlamlardır. Öyle olmasa, günümüz evren bilgisinde güneşin hareketleri hakkında net olarak bilinenlere rağmen, toplum hala “güneşin her sabah doğduğunu her akşam da battığını” söyler miydi ve üstelik bunu hepimize de söyler miydi?

Demek ki toplum olmak öyle bir şeydir ki, bilim insanının ne dediği yerine, kendi kanaatinin ne olduğunu önemsiyor. Ona göre günümüz biliminin yaptığı araştırmalar, analizler onun hayatında bir şey değiştirmiyor. O zaman onu bilmeye, onu öğrenmeye ve ona göre yaşamaya ihtiyaç duymuyor. Örneğin köyünde bahçesini ekip sulayan bir kadının yaşamını sürdürmesi için modern matematiği bilmesine ihtiyacı yoktur. Ona göre hayatın sürmesi için matematiğe gerek yok. Ancak aynı kadın, hayatın sürmesi için; toprağı, suyu, güneşi ve doğayı işleme bilgisine ihtiyaç olduğunu ve insanın buna zorunlu olduğunu bilir. Hayatın bunlardan aktığını bilir. Oysa günümüzde insan artık yaşam için zorunlu olan doğa bilgisinden, köy toplumundan, tarımdan kopmuştur. Köy toplumu ile kent toplumunun bu denli birbirinden kopmuş olması korkunç bir toplumsal uçuruma yol açmıştır.

Oysaki köy toplumu kentsiz yaşayabilir ancak kent toplumu köy toplumu olmadan asla yaşayamaz. Kendini besleyip geçindiremez. Köy toplumu kent toplumunun beslenme kaynağıdır. Ancak kent toplumu bu anlamı yüklemeyi köy toplumuna. Tersine aşağılar, hiçbir şey bilmeyen cahil toplum olarak görür. Bu da modern bilimin oluşturduğu bakışla ilgilidir. Yani bilimin toplumu yönlendirme gücü vardır. Daha doğrusu anlamın, anlam dünyasının toplumu yönlendirme gücü vardır. Ve toplumların gelişiminde asıl olan, belirleyici olan anlam gücüdür. O zaman kendi anlamını yaratamayan toplumlar irade kazanmamış, güç olamamış sömürülmüş toplumlardır. Güçlü ve iradeli toplumlar, kendi anlamlarını oluşturan toplumlardır. Çünkü toplumlar kendi anlamları etrafında kenetlenir ve yaşamlarını sürdürürler. Anlam, toplumu birleştiren harç gibidir. Tutkal gibidir. Bir toplumun ortak anlamsallığı yıkıldı mı, o toplum dağılmaktan parçalanmaktan kurtulamaz. Ama bir toplumu dünyanın her yerine dağıtsanız bile, kendi anlamsallığında bir yıkıntı yaşamadı mı, dağıntı biçiminde de olsa kendisini ayakta tutmayı başarır.

Erkek sermaye ve iktidar tekelinin şekillendirdiği günümüz hakim modernitesi, toplumu toplum yapan neredeyse tüm anlamları öldürmek istemektedir. Anlamsızlık ve felsefesizliği topluma dayatmakta ve dünyanın her yerinde oturtmak istemektedir. Her şeyi maddi yaşama, nesnellığe indirgemektedir. Ya nesnel olmayan dünyaya ne diyeceğiz? Görünen nesnenin görünmeyen yüzü, görünmeyen yönü diye bir şey yok mudur acaba? Nesnenin ötesi, bedeninin ötesi, fiziğin ötesi diye bir şey yok mudur acaba? İlk insan el yordamıyla da olsa buna cevabını çok net vermiş "var" demiş ve kendince yorumlamış, anlamlandırmış. Anlam yükleyebildiği kadarıyla yorumlamış, bir çabanın içinde olmuştur. Demek ki yaşamı var eden ve toplumsal kılan, anlam yanıdır. Doğurma olayına yüklediği tanrısallık anlamı, "ana" ilkesine yüklediğisoyallık, yaratıcılık, bakıcılık, besleyicilik, eğiticilik, yaşamı sürdürücülük özelliklerine yine tanrısallık atfetmesi böyle bir şeydir.

Anlam, inanç ve kutsallıklar dincilik ve laiklik polemiki içinde boğulmuş, görünmez kılınmıştır. İnsan; madde ötesi özellikleri de olan bir varlıktır. Evet bir bedeni, bir fiziği de vardır ancak sadece beden veya fizikten ibaret bir varlık değildir insan. Bedenin ötesinde, metafizik yönleri olan bir varlıktır insan. Yeni bir bilim anlayışı insanın, toplumun metafizik özelliklerini tanıyarak, hesaba katarak insanı ve toplumu incelemelidir. Hatta belki de sadece insanı ve toplumu değil, doğayı da zekâlı ve sevgili bir varlık olarak onda da metafizik yanların olma ihtimalini düşünerek incelemelidir. Kuantum tekniği bunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin sudaki moleküllerin onu izleyen insanların ruh halini nasıl sezdiği ve ondan nasıl etkilendiğini görmek, hayrete düşürmektedir adeta. Buna benzer gözlemlenmiş örnekler "cansız varlık" tanımını ortadan kaldırmaktadır elbette. O zaman tüm doğa birbirini duyumsayabilmektedir. Birbirini hissedebilmekte ve gözlemlendiğini sezebilmektedir. Birbirisiz yaşayamayacağı gibi, birbirini etkilemektedir de. O zaman doğada her şey canlıdır ve her şey karşılıklı bağımlılık içinde sürmektedir.

Doğanın canlı olduğu kanaati, bilinci ve inancı ilk insanda vardı. Nasıl olur da modernitenin ilkel dediği insanda bu bilgi olur da, 21.yüzyılın insanı hala bundan kuşku duyar. Hala bunu ispatlamayı beceremez. Bunda elbette erkek sermaye ve iktidar tekeli olarak kapitalist modernitenin art niyetini arayacağız. Doğanın canlı olduğu bilgisi ne kadar ispatlanmış evrensel bir hakikat ise insanın metafizik bir varlık olduğu da o kadar hakikat içeriklidir.

Sosyoloji de insan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıysa, o zaman buna kanaat getirmek zorundadır. İnsanın görünmeyen yanlarını görünür kılmalı ve anlamaya çalışmalı, çözmelidir. İnancı, ahlaki, değerleri, örf ve adetleri, oturmuş toplumsal yaşam yasalarını anlamlandırmak ve çözmek zorundadır. Belki de doğru olan, hakikat olan her şeyi nesnel olarak ispatlamak mümkün değildir. O zaman doğruluğu nesnel olarak ispatlanamayan ancak doğru olan hiçbir şey yok mudur? Elbette vardır. Örneğin bilimin hiçbir disiplini aşk olayını, aşk duygusunu (sadece kadın-erkek arasındaki aşkı değil, bilme aşkı, doğa aşkı, ilahi aşk vs) çözememektedir. Çözemiyor diye yok mu sayılacak. Elbette bilim çözemiyor diye yaşamda ruh yaratan bu muhteşem duygu inkar edilemez. İnkâr edilse bile, bu duygu varlığını sürdürmeye devam eder. Ya da benzer diğer duygular da öyledir. Sevgi, sevinç, mutluluk, coşku, acı, hüzn, öfke, nefret vb insan maneviyatı ile ilgili hisler ve duygular gözle görülmüyor diye maddeleşmiyor diye yok mu sayılacak. Yok sayarsanız bile onlar her an varlıklarını sürdürmektedirler. İnsan maneviyatının yokluğunu iddia edenler bile buna pek inanmamış olmalıdır. Mesela pozitivizmin kurucusu Auguste Comte bile ömrünün sonuna doğru insandaki duygu dünyasıyla ilgilenmeye, bunları konuşmaya, tartışmaya başlar. Aşk üzerine, anlamın diğer yüzü, aklın diğer yüzü üzerine düşünmeye ve sorgulamaya başlar. Ancak ömrü yetmez. Comte'tan bahseden hiç kimse, onun tilsimi yakalamak üzere olduğu bu gerçeği işlemez. Çünkü modern bilimciliğin ve bilimcilerin pek de işine gelmez. Yaşamın saklı kalan sırlarının insan ve toplumun yaşamla sır dolu bağının çözülememesi, pozitivist bilimciliğin anlamsal olarak, felsefi olarak yine metodolojik olarak kendini sınırlamasından, dar ufka kapatmasından, adeta yeni bir dinmişçesine dogmatik kılmasından kaynaklı bir becerisizliktir aynı zamanda. Bu anlayışla, bu dar ufukla, yansıması olan dar ve dogmatik metodolojiyle, zaten hiçbir zaman da çözemeyecek ve ispatlayamayacaktır. Ancak insanı insan yapan duygu ve maneviyat yoğunluğu ve bunun yol açtığı anlamsallık dünyası, insan var oldukça mevcut modern bilim anlayışına rağmen varlığını sosyal gerçeklikte hep sürdürecektir. İnkâr edilmesi, yok sayılması, onu asla yok edemeyecektir.

Kadını merkezine alan yeni bir bilim felsefesi, sosyal bilimlerde devrimsel gelişmeye yol açabilir

Sermaye ve merkezi ulus devlet iktidarlarının toplumun başına kriz üzerine kriz çıkardıkları bir zamanın ortasında, kadınlar olarak kendi bilimimizi geliştirmeyi tartışıyor olmamız ciddi bir umut ve beklentiye yol açmaktadır. Sosyal bilim yolunda adım atan her yeni çıkış, umut ve beklentilere yol açmıştır. Sosyal bilimlerin ilk hali olarak mitolojilerin çıkışı, sonrasında tek tanrılı dinler ve felsefenin ortaya çıkışı yine en son pozitif bilimlerin ortaya çıkışı toplumsal tarihte böylesi umutların geliştiği temel dönüm noktaları olmaktadır. Çünkü tüm bu dönüm noktaları, toplum zihniyetinde ve yaşamında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Her biri bulundukları zaman diliminde yaşanan sorunlara çözüm bulma iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Ama toplumun önünde duran sorunları kökten çözememişlerdir, çözmeye yetmemişlerdir veya sermaye ve iktidarın eline geçmişlerdir. Bunun temel sebeplerinden biri de kadın sorununa çok köklü bir çözümü amaç edinmemeleridir. Toplumun en dip katmanındaki sorun olan kadın sorununu çözmeyi programının esas almayan hiçbir toplumsal hareket veya toplum bilim arayışı, önüne koyduğu amaç ve hedeflerde başarılı olamaz.

Devletli uygarlık ile birlikte kadın her bakımdan yok sayılmıştır. Varlığı sadece biyolojik ve fizyolojik olarak kabul görmüştür. Toplumun karar vericisi, soy sürdürücüsü, yasa oluşturusu konumundan erkeğin mülkü, nesnesi konumuna düşürülmüştür. Hangi etnik kökenden, hangi ulustan olursa olsun neredeyse dünyanın tüm erkeklerinin üzerinde hem fikir olduğu tek konu, kadını mülk ve nesne konumunda görme konusudur. İktidarın üzerinde uzlaştığı tek ortak sömürge kadın olmuştur.

Dolayısıyla binlerce yıldan beridir toplum tek yanlı yürümüştür. Toplumsal aklın, toplumsal düşüncenin bir yanı devre dışı bırakılmıştır. Tek sesle, tek renkle sınırlandığı için adeta felçli bir hayat sürmüştür. En önemlisi de günümüzde geçirdiği düşünce felcidir. Yakalandığı akıl tutulmasıdır. İnsanın yaşadığı dünyayı kendi elleriyle, kendi aklıyla bir zindana, bir cehenneme çevirmesidir. Bunun nedeni binlerce yıldan beri toplumsal yaşam alanlarının tümü üzerindeki iktidar tekelidir. Egemen erkeğin eline geçmiş yaşam alanlarında hayat, büyük tehlike altında sürmüştür. Çünkü erkekte yaşamın devamlılığı kaygısı, binlerce yıllık hakim pratiğinin ortaya çıkardığı kadarıyla yüzeyseldir. Erkeğin yaşamla ilişkisi sosyal bilimin yeni bir konusu olarak incelenmeye değerdir. Erkek, yaşam konusunda üretici ve yaratıcı olmak yerine, tüketici ve yüzeysel görünmektedir. Yaşamı yaratmak, yaşamı büyütmek ve yaşamı süreklileştirmek yerine yaşamı daraltmak, küçültmek hatta yaşamı başkaları için ortadan kaldıran eylem ve fiillerde bulunmak öndedir. Daha açık bir dille, ölme ve öldürme fiilleri tarih boyunca erkek tarafından işlenmiştir. Savaş ve yıkım işlerini maalesef erkek geliştirmiştir. Tarihte kadınların çıkardığı savaşlar diye bir şey yoktur. Kadınların yaptığı talanlar diye bir hikaye duyulmamıştır. Demek ki hakim erkeklik, yaşama kıymaktan, yaşamı katletmekten pek çekinmiyor. Başkasının yaşamı, onun gözüne ucuz ve kolay söndürülebilir görünebiliyor. Bu konuda Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın hem dil bilim açısından hem de sosyolojik açıdan, bu konuyla ilgili bilinç uyandırıcı çözümlemesini duyurmadan geçemeyeceğim. "Jin jıyanı mêr mırını simgeler" der. Kürtçe dilinde "jin" ve "jın" veya "jiyan" kelimelerinin birincisi kadın ikincisi ise yaşam demektir. "Mêr" ve "mır" kelimelerinin birincisi erkek, ikincisi ise ölüm demektir. Dolayısıyla Kürtçe dilinde oturmuş olan kadın ve yaşam özdeşliği gibi erkek ve ölüm özdeşliği de söz konusudur. Bir dile yerleşmiş böylesi vurgu ve simgeler, o dili kullanan toplumların zihinsel kodlarını, kültürel kodlarını da kapsar. Bu bakımdan önemli analiz ve çözümlemelerdir. Belki de tüm halkların dilinde böyle kök hücre sayılabilecek bazı kavram ve kelimeleri iyi incelemekle de, konu hakkında bir yerlere varılabilir. Bu da bir araştırma yöntemidir.

Kadının duygu yüklü zekası sosyal bilimleri sermayeci tekelci erkek modernitesinin kiskacından kurtarabilir

Merkezi hegemonik sistemin insafına terk edilmiş dünyayı kurtarmak gerekmektedir. Dünyayı iktidar tekelinden çıkaracak olan potansiyel güç, kadının yaşam enerjisiyle yüklü aklı ve zekasıdır. Kadının yaşamda kaybolan anlamları yeniden bulması ve topluma kazandırmasıdır. Bunun için kadının bilim dünyasına; sesiyle, rengiyle, aklıyla, duygusuyla, hisleri ve sezgileriyle, yaşam yaratan enerjisiyle en önemlisi de kendi öz doğasıyla katılması önemlidir. Kadını dışlamış, kadından kopmuş bir bilim, yaşamdan kopmuş bir bilimdir. Bilimin kadından köklü koparılışı, aynı zamanda toplum, yaşam ve doğayla bağının koparılışı anlamına gelmektedir.

Tabi yaşamın ve toplumun merkezindeki kadınlığın nasıl bir kadınlık olduğu da konu açısından önemli olmaktadır. Kadın da tıpkı toplum gibi kendi doğasına yabancılaştırılmıştır. Dünyanın büyük bölümünde hala sürmekte olan “kapatma” vaziyeti, kadında adeta hal bırakmamıştır. Kendisine reva görülen sınırlarda “kör sağır dilsiz” bir yaşama boyun eğmiştir. Kölece bir yaşamı kaderi olarak kabullenmiştir. Bunun dışında ona çare çözüm bırakılmamıştır. Ortada kala kala baba, koca şahsında erkeğin malı-mülkü-soy sürdürücüsü olan bir kadınlık kalmıştır. Erkeğin yirmi dört saat etrafında dolandığı, onsuz yapamadığı, uğruna kara sevda nağmeleri dizdiği ama aynı zamanda en ufak bir reddiye karşısında, en ufak bir özgürlük ve hak talebi karşısında, her türlü şiddeti uygulamaktan, öldürmekten, katletmekten, top-rağa gömmekten çekinmediği trajik bir kadınlık kalmıştır. Dünyanın büyük bölümüne hakim olan kadınlık durumu, maalesef bu sınırlardadır.

O zaman işe, kadınlığın yaşamla özdeş tanımını bilim dünyasına kabul ettirerek ve bu tanımlı tüm kadınlara ulaştırmakla başlamalıyız. Öncelikle insanın toplumsallaşmasında kadının rolünü incelemek, araştırmak, açığa çıkarmak gerekmektedir. Kadınların sahip oldukları bu toplumsal tarih mirasındaki rollerini öğrenmeleri cesaret ve güç verici olacaktır. Sırtını yaslayacak ortak ve güçlü bir mirasın varlığından haberdar olmak, bilmek, şimdiye kadar razı olunan kadere meydan okumaya yol açar. Anlamsızlaşan, intihara sürükleyen yaşam, yeniden anlam kazanmaya başlar. Sarılacak, tutunulacak yeşil dallar misali olur.

İkinci bir adım ise insanın insanlaşmasına ve toplumsallaşmasına yol açan kadınlığın nasıl bir kadınlık olduğunu açığa çıkarmaktır. Yaklaşık beş bin yıla yayılan toplumsal deprem ve erozyonun altından çıkan bir kadınlığın, harap ve bitap durumunun farkında olmak gerekmektedir. Yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi oldukça deforme olmuş bir kadınlık söz konusudur. Günümüz erkek egemenlikli, cinsiyetçi toplumda doğmuş, büyümüş ve yaşamış kadınlık ile tarihsel topluma yol açan ilk dönemin kadınlık özellikleri, birbirinden çok farklıdır. Derinden yaşanan bir başkalaşım vardır. Ataerkil sistemin ve zihniyetin kadında yarattığı bu başkalaşımın, deformasyonun, kendine yabancılaşmanın giderilmesine çok derinden ihtiyaç vardır. Yoksa mevcut yara bere içindeki bu kadınlığı, yola koyulmak için yeterli görürsek, işin başında kaybetme tehlikesiyle yüz yüze kalırız. Bu yüzden tarihsel topluma yol açan kadınlık ile günümüzün toplum dışına itilmişliğini kendine kader olarak kabullenmiş kadınlığını açığa çıkarmak, karşılaştırmak, çözümlemek ve demokratik özgür bir topluma yeniden yol açacak bir kadın tanımına gitmek önemlidir.

Özgür duruşlu, özgür düşünceli, örgütlü, mücadeleci ve ruhunu etik ve estetik değerlerle donatmış bir kadınlık için mücadele etmemiz gerekmektedir. Yoksa eski Türk başbakanı Tansu Çiller gibi, şimdiki Alman şansölyesi Merkel gibi, erkeğin iktidar koltuğunu paylaşmaya göz dikmiş bir kadınlıkla kadınlar özgürleşmez, toplum da her gün hayat söndüren sorunlarından kurtulamaz. Değişim ve dönüşüm geçirmemiş bir kadınlığın iktidara doğru yol almasının ispatlanmış sonuçlarıdır bunlar. O zaman kadın en büyük devrimi önce kendi zihninde ve kendi kişiliğinde, kendi duruşunda yaşamalıdır. Jineolojî ile uğraşacak kadının önce kendi yabancılaştığı doğasını yeniden tanıması ve tanımlaması gerekmektedir. Verili, sistem içi, modernizmin girdabından kendini kurtaramamış bir kadınlıkla jineolojî yapmak, alternatif bilim yapmak, güçlü bir çıkış arayışını daha başında başarısızlığa sürükleyebilir.

O yüzden kadının yabancılaştırıldığı ama potansiyel olarak kendinde taşıdığı özünü, doğasını açığa çıkarması gerekmektedir. Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası da karanlıkta kalmayı sürdürecektir. O yüzden kadın doğasını aydınlatmak, açığa çıkarmak büyük önem taşımaktadır. Kadının bastırılmış, saklı kalan doğası, toplumsal doğanın özüdür. Tarihsel topluma yol açan kadın doğası, günümüz kadınında potansiyel olarak uyumaktadır. Kadında bastırılmış ve uyutulan bu özü, bu doğayı tanımak, tanımlamak ve ayaklandırmak önemlidir.

Kadın bilimi olarak jineolojî yeni bir sosyal bilim olarak kendisini geliştirme , var olan sosyal bilimlerde bir zihniyet farklılaşmasını da ortaya çıkarma iddiasındadır. Çünkü günümüz dünyasına hakim olan anlamsal öğeler, dünyanın dev gibi büyüyen sorunlarına cevap oluşturamamaktadır. Tarih boyunca gelişen her bir anlamsal öğe, yaşadığı sorunlara çözüm bulma çabası içinde olmuştur. Neolitik tarım devrimi bunun en gözde örneğidir. Mezopotamya'nın verimli topraklarında, Fırat ve Dicle'nin etrafında yerleşik yaşama geçme, insanlık tarihinin en büyük düşünce devrimi, en büyük zihniyet devrimidir. Bu devrim toplumsallaşmış insanın ilk kök gelişmelerini içinde barındırır. İlk kavramlaştırmalar, ilk toplumsal kurallar, ilk buluşlar bu toplumsal gelişmenin içinde boy vermiştir. Pişirme, mayalama, saklama, boyama, ilaçlama gibi ilk kimya bilgisini, toprağı sürme, suya yön verme, ekme-biçme ve sulama gibi fizik bilgisi gerektiren konularda birçok buluşa Neolitik zamanın insanı imza atmıştır. Yaşamı kalıcılaştıranın, yerleşik kılmanın mücadelesi içinde, tüm bu buluşlara imza atanın kadınlar olduğunu, bugün arkeoloji bilimi şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalarda, kadınların içinde yaşadıkları doğayla aralarına büyük sınırlar koymadıkları anlaşılıyor. Çünkü doğaya yabancı varlıklar olarak değil, doğanın bir parçası olarak kendilerini görüyorlar ve onunla içi içe barışık yaşıyorlar. Bitki ve hayvanlarla bile derin bir empati ilişkisi içinde yaşamaktalar. Bu temelde kadınların yaşamın devamlılığı için belirledikleri ilk yasaları var. Geliştirdikleri totem ve tabuları var. Özellikle erkeklerle nasıl ilişkileneceğine dönük müthiş bir belirleyiciliği var. Bu konuda hem doğurduğu ve büyüttüğü erkeklere, hem de kendi kendisine koyduğu kurallar var. Oluşturduğu yasalar var. Kadının koyduğu bu yasaların insanı toplumsallaştırmaya yol açtığı yönünde yapılan tespitleri yabana atmamak gerekmektedir. Gerçeğe en yakın tespitlerdir. Örneğin kadınların hem kendilerine hem de erkeklere koymuş oldukları cinsellik ve kan tabusu, beslenme tabusu toplum halinde yaşamayı olanaklı hale getirmiş diyebiliriz. Bu konuda Brifault'un ve Evelyn Reed'in bazı yapıtlarında geçen inceleme ve araştırma konularını daha da derinleştirmenin konuya faydası olur.

Arkeolojik ve antropolojik araştırmalara dayanan bu bulgular ışığında diyebiliriz ki; kadınlar toplumsallaşmayı geliştirmişlerdir. Toplum olmak için gerekli her şeyi düşünüp taşıyıp üretmişlerdir. Aslında öncesi olmadığından "yaratmışlardır" demek yanlış olmaz. Yaşamı kalıcı ve yerleşik kılmak, toplumu bir arada tutmanın formüllerini bulmak için yaşamı adeta bir laboratuvar ve akademi ortamı gibi değerlendirmişlerdir. Bilgilerini yaşamdan damıtmışlardır. Hayvandan, bitkiden, topraktan, sudan, doğanın her şeyinden ve birbirinden öğrenmeyi bilmişler. Müthiş bir takip, gözlem, anlam yükleme ve öğrenme yeteneği. Kadın etrafındaki insan topluluğunu bir arada tutma ve birlikte yaşama sorununu tarım ve köy devrimini geliştirerek sağladı. Yabani bitki ve hayvanı evcilleştirerek, yerleşik toplum yaşamını mümkün kıldı.

Ahlaki toplumsal harç olarak politikayı da yaşam metabolizması gibi işleterek altından çıkabildi. Tam da günümüz toplumunun yitirmekle yüz yüze kaldığı iki ana öğedir bunlar.

Jineolojî; zayıflatılıp yok sayılanı var kılmanın, etkisizleştirilip silikleştirileni etkin kılmanın çabasında olacaktır. Zayıflatılan anlamsal öğeler güçlendirilmeden, toplumsal yaşamın yitirilen dengesi yakalanamaz. Devre dışı kalmış ahlak, politika, etik, estetik, ekonomi gibi temel alanların belirleyici olması gerekmektedir. Bunun için bu anlam alanlarının yeniden kavramsal ve kuramsal çerçevelerini oluşturmak elzemdir. Bu mücadele demektir. Bilim dünyasında ve bilim felsefesinde bir değişim-dönüşüme yol açmak için mücadelecilik gerekir. Bilim tarihinde mücadele eden çok saygın bilim insanları var. Yakılan idam edilen filozoflar var. Cadı avları ile katledilen bilge kadınlara var. İnsanın anlam tarihindeki bu mücadelecilik ve direnişçi duruşu jineolojî esas alacaktır.

Jineolojî geliştireceği alanlarda bilim etiğini esas alacaktır. Modern bilim, etik ve estetikten kopmuştur, toplumsal hiçbir değeri takmamaktadır. Oysa etikten kopmuş bir bilimin anlamı sonsuz felaketlerdir. Toplumsal etikte eskiyen, aşılması gereken yönler var diye, etiği tümünden reddeden, devre dışı bırakan modern bilim anlayışı, en büyük hatayı yapmıştır. Doğadan, kadından, toplumdan kopan bilim, etik ve estetikten de kopmuştur. Bu kopuşlar modern bilimi çaresiz kılmıştır. Özellikle de sosyal bilim alanında yaşanan tıkanma ve kriz, kopuşun yaşandığı bu alanlara geri dönüş ile çözülebilir.

Sosyal bilimlerin değişim geçirmesi gereken bir diğer konu ise kadına bakıştır. Jineolojî kadın alanını, var olan sistemin özeti gibi sosyal bilimlerin gündemine koyacak ve çözümlenmesini sağlayacaktır. Sorunların en altında olan kadını, çözümlerin en üstüne çıkararak toplumsal sorunlara çözüm bulmaya çalışacaktır. Yoksa en alttaki sorun yerinde duruyorken, üstteki yüzeydeki sorunlara çözüm aramanın tarihsel örneklerde görüldüğü gibi, köklü çözümler geliştirmedeği ve yeniden sarsıntılarla yüz yüze bıraktığı yeterince ortaya çıkmıştır. Bu anlamda jineolojî, insanlığı tekrar kendi özüyle buluşturmanın bilimi olmaya adaydır. Toplumun kaybettiği değerleri yeniden yaratma ve kaybolan anlamını yeniden bulmanın, oluşturmanın bilimi olacaktır. Kadını hakim erkeğin her bakımdan kullandığı nesnesi olarak değil, tarihsel toplumun özü, hakikati, modern toplumun ise tortusu olarak aydınlatmanın ve özgür kılmanın imkanlarını bulma iddiasındadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü: Özgürlük Sosyolojisi (3.Cilt), Amara Yayıncılık, 2015
- Abdullah Öcalan, Kitap Derleme Set- Nasıl Yaşamalı, Aram Yay., 2014
- Evelyn Reed, Bilim ve Cinsiyet Ayrımı, Çev: Şemsa Yeğîn, Payel, 1987
- Evelyn Reed, Kadın Evrimi1-2, Çev: Şemsa Yeğîn, Payel, 1995
- Mahir Sayın, Erkeği öldürmek: Abdullah Öcalan ne diyor?, Toprak Yay., 1997
- Robert Briffault, Analara, Çev: Şemsa Yeğîn, Payel, 1990

KADIN-OLUŞ: BİR YAŞAM PARADİGMASI

MÜNEVVER ÇELİK
SİNEM ÖZER

Direnme, yaşama mahsustur. Ne kadar çok karşıt kuvvet, yaşamı çıplak bırakmaya çalışırsa çalışsın, iktidarlar yaşamı ne kadar şiddetle teslim almaya kalkarsa kalksın, yaşam direnme gücünü asla yitirmez. Bu yüzden, iktidarın olduğu her yerde direniş vardır demek bile yetmez. Çünkü direnişte kendini olumlayan, daima bir yaşamdır. Direniş, yaşamın öz savunmasıdır. Yaşama duyulan bu inanç, direnişin iktidar karşısındaki özerkliğinin de gerçek temelini oluşturur. Direniş, hiçbir zaman iktidar altında tamamen kapsanamıyorsa, direniş iktidara değil iktidar direnişe bir tepki ise eğer, bunun nedeni bizzat yaşamdır. Yaşam, iktidardan hep taşar. Tam da bu yüzden direniş dediğimiz, yalnızca iktidara bir tepki, sadece onun bir olumsuzlaması değildir; bunun öncesinde ve ötesinde, kendini olumlayarak iktidardan taşan bir yaşamdır direniş. Çünkü iktidar yaşamı hedef aldığı anda dahi, direniş sanki iktidarı takip ediyormuş gibi görüldüğünde dahi, bu direnişte dirildiğini gördüğümüz şey, aslında kuvveti katlanarak artmış olan bir yaşamdır. Başka bir deyişle, direniş, varlığını sürdürmek, kendini olumlamak için şimdi daha da büyük bir gücü harekete geçiren bir yaşamdır. Öyleyse, ne kadar paradoksal görünürse görünsün, yaşamın kendini olumlama kuvveti olan direniş daima önce gelir ve özerktir; iktidar ise daima ikincil ve tepkisel. Yaşam, direnişinde bağımsızlaşır ve özgürleşir, iktidar ise egemenliğinde bağımlı ve tabi kalır. İktidarın bu paradoksu, yani yönetenlerin ne olursa olsun yönetilenlere daima tabi kalacağı gerçeği, yaşamın direnişinin indirgenemezliğinden kaynaklanır.

Modern-sonrası dönüşümü anlamaya dönük sayısız girişimin içinden, yaşama duyulan bu inanç, direnişin iktidardan bu özerkliği, hem düşünce hem de politika için gerçek bir kopuş noktası olarak belirir.

Buna göre, düşüncede ve politikada dönüşümün bir değeri olacaksa, bu değer yaşamın bakış açısından verilmelidir. Sıkça bu dönüşümün paradigmatik niteliğinden bahsediliyorsa eğer, bu-radaki paradigma bizzat yaşamdır. Önerilen, düşüncenin de politikanın da, şimdiye kadar hep değersizleştirilmiş olan yaşamı kendine yeniden model almasıdır. Bir direniş ontolojisi ya da yaşamın uzandığı yere kadar uzanan bir politika ya da bir özgürlük sosyolojisi; hepsi de bu arayıştan doğar. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Ne olursa olsun yeni bir yaşama tarzı, ne olursa olsun yeni bir düşünme biçimi... Şimdi önerilen, düşünceye ve politikaya şunu ya da bunu değil tüm bir yaşamı geri kazandırmaktır. Peki ama yaşam, düşünce ve politika için nasıl model olabilir? Bir paradigma olarak yaşam ne anlama gelir?

Düşüncede ister Tanrı isterse insanı merkeze alan metafiziğin, uygarlık tarihindeki devlet kadar uzun bir geçmişe sahip olması elbette bir tesadüf değildir. Aralarındaki sıkı işbirliğidir bu ortak tarihi mümkün kılan. Bu işbirliği sayesinde, devlet, kendini düşünce içinde evrensel-leştirebilmiş, düşünce ise devlet kadar buyurucu ve egemen olduğunu iddia edebilmiştir. Devlet düşüncüyü biçimlendirerek kendi başına asla sahip olamayacağı bir evrenselliğe, düşünce ise devleti model olarak kendi başına asla sahip olamayacağı bir egemenlik alanına sahiptir şimdi.¹ Öyleyse devletli bir yaşama tarzı olduğu gibi, devletli bir düşünme biçimi de vardır. Ama kime karşıdır bunların işbirliği? Neyi hedef almaktadır?

Nietzsche'nin bize öğrettiği gibi, tüm bir yaşamdır burada hedefe oturtulan. İster tarihteki devletin isterse düşüncedeki Tanrı ya da öznenin maskesini takmış olsun, maskenin ardındaki hep bir yaşamı olumsuzlama istencidir, hep o aynı değersizleştirme istenci... Devlet de, Tanrı da, özne de yaşama sürekli kendisinden korunması ve kurtarılması gereken bir şey olarak muamele etmekte birleşirler. Onları işbirliğine sokan, birbirlerinin destekçisi haline getiren, yaşama karşı bu düşmanlıklarıdır. Hep şöyle der onlar: Toplum kendini yönetemez, kendi başına bırakıldığında o yalnızca savaşır; barış için, yaşamını sürdürebilmesi için ona devlet gerekir. Ya da bu dünya kulları sürekli yoldan çıkarır, ancak bir öte-dünya onları kendilerine getirebilir; kendilerinden korunabilmeleri için hepsinin ödül ve cezayla terbiye edilmesi gerekir. Beden ruhu, bu dünya düşüncüyü sürekli yanıltır, aldatır; ahlaklı olabilmek ve hakikate ulaşabilmek için öznenin kendini bedeninden, yaşamın diğer bütün kuvvetlerinden soyutlaması ve onları nesneleştirerek kendini üstün kılması gerekir. Devlet, Tanrı ya da özne... Bu üç kurguda da, sonuçlar hep neden gibi gösterilir. Bu üçü de önce yaşamı eksiltir, onu değersizleştirir; sonra da yaşamın bu eksikliğinin onları çağırdığını, onlara ihtiyaç duyduğunu iddia eder. Böylece sonunda yaşam yerine kendilerini değerli kılmış olurlar. Devlet, Tanrı ya da özne, hiç fark etmez. Toplum, dünyayı ya da bedeni, ama her durumda bunların üzerinden tüm bir yaşamı suçlandıran, yaşamı etkinliğinden koparan, onu güçsüzleştiren, daha da önemlisi onu kendine düşman kılan, yaşamdan üstün bir şeyin kurgusu... Ama yine de ortada hâlâ yanıtlanması gereken bir soru var. Bir yaşam nasıl olur da kendisine karşı döndürülebilir? Yaşamın özerkliği, öz savunma gücü elinden nasıl alınabilir? Her zaman daha büyük bir direniş gösterebileceğine inanıyorsak eğer, bir yaşam bu gücünden nasıl olur da koparılabilir?

İşte tüm bu kurguların asıl işlevi, kendisini burada belli eder. Aralarındaki işbirliği, gizini tam burada ele verir. Devlet, Tanrı ya da özne, aslında hepsi de yaşamın direniş kapasitelerini eksilte-

bilmek için, doğrudan onun farklılaşabilme gücünü elinden almaya yönelir. Devlet, Tanrı ya da öznenin sinsice hep telkin ettiği şu değil midir? Gerçekleşmiş olan, zaten gerçekleşmesi gerektir. Olan, zaten olması gerektiği gibidir. Devleti toplum, Tanrı'nın emirlerini kullar, öznenin evrenselliğini dünyanın karmaşıklığı gerektirmiştir. Başka türlü de olamazdı ya zaten. Çünkü o zaman yaşam diye bir şey kalmaz, onlara göre. Sadece savaş, sadece kötülük, sadece kaos. Oysa tüm bu tehditleri savuranları, çok iyi tanımaktayızdır da: yaşamı kendisinden korumak üzere, kendini onun koruyucusu olarak vazeden kibirli bir egemen, bir rahip ya da bir filozof... Yaşama düşmanlığın bundan daha tehlikeli bir biçimi yoktur. Çünkü tüm bu kurguların hedef aldığı, artık yaşamın şu ya da bu biçimi değil, onun farklılaşabilme, başka türlü olabilme, değişebilme gücüdür. Ve yaşamın farklılaşma gücünü yadsımak için, her şeyin olduğu gibi kalması için, tüm bu kurgular yaşamdaki farkları ve çoklukları yadsımdan başlar. Farklılaşmayı olumsuzlamak için, farkları indirgeyerek olumsuzlamak gerekir. Bu yüzden devlet de Tanrı da özne de hep aynı şeyi tekrarlar durur: Toplumun çokluğu ancak bir devletin, dünyanın çokluğu ancak bir Tanrı'nın, bedeninin çokluğu ancak bir zihnin birliğinden anlam ve değerini alabilir. Ki böylece bu birliğin egemenliğinde, onun düzeninde yaşam hep aynı, hep olduğu gibi kalabilsin; çokluktan yoksun bırakıldığı için farklılaşma gücünden de koparılmış, indirgenmiş halinde yaşam tutsaklaştırılabilir. Yaşam tarzları da düşünce biçimleri de işte böyle devletleştirilmiştir.

Ama en başta da söylediğimiz gibi, yaşam buna hep direnecektir. Çünkü onun kendini olumlama gücü asla tümünden yok edilemez. Yaşama inanmak bu demektir. Çıplak yaşam diye bir şey hiçbir zaman olmamıştır, olamaz da. Tekil bedenler yok edilebilir. Ama yaşam imha edilemez. Var olma ve eyleme gücü asla tümünden tüketilemez. Çünkü yaşam kendisine karşı yönelen kuvvet ne kadar büyükse, o kadar büyük bir kuvvetle direnecektir.² Bedenler, var olmak ve eylemek için daha da büyük bir gücü harekete geçirecek, gücünü artırmaya çabalayacaktır. Yaşam, “devlet, Tanrı ya da özne” kurguları altında indirgenmiş olan çokluğunu yeniden yaratmak isteyecek, çoklaşarak gücünü artırmayı ve farklılaşmayı arzulayacaktır. İşte bu yüzden farklılaşmak, yaşamın direnişidir. Ya da tersinden söylersek, direnen bir yaşam, daima kendi farkını olumlayan bir yaşamdır.

İşte Deleuze ve Guattari, Bin Yılla adlı ortak çalışmalarında “kadın-oluş” kavramını ortaya attıklarında, onlar da düşünme biçimlerimizi ve yaşama tarzlarımızı ele geçirmiş olan devletin karşısına bizzat yaşamı çıkarırlar. Kadın-oluş, farkları indirgeyerek yaşamın kendini olumlama gücünü tüketen devlete karşı, yaşamın çokluğunun ve farklılaşma gücünün yeniden olumlanmasıdır. Bu yüzden kadın-oluş, sadece kadınlar için önerilen, kadınlara özgü bir fark modeli değildir. Bunun ötesinde kadın-oluş, yaşamın uzandığı her yere uzanır. Çünkü kadın-oluşta dile gelen, her şeyden önce devletli olmayan yepyeni bir eyleme ve düşünme tarzıdır. Kadın-oluş, yaşamın kendini olumlamak için ihtiyaç duyduğu o paradigmatik dönüşümdür. Kadın-oluş, yaşamın direnişidir. O zaman bir yaşam paradigması olarak kadın-oluş, her şeyi pekala yeni bir ışık altında gösterebilir. Öyle ki düşüncenin olduğu gibi politikanın da, politikanın olduğu gibi emeğin de kadın-oluşu pekala mümkün olabilir. Biz de bu yazıda elimizden geldikçe bu imkânları araştırdık. Nietzsche'nin kadın-oluşunda düşüncenin kadın-oluşu, Spinoza'nın kadın-oluşunda politikanın kadın-oluşu ve Marx'ın kadın-oluşunda emeğin kadın-oluşunun izlerini takip etmeye çalıştık. Düşüncede, politikada ve emekte, devletin egemenliğinin değil yaşamın direnişinin nasıl olumlanabileceği üzerine düşünmek için yola çıktık.

Şimdi, biz de yaşama inanıyorsak eğer, düşüncede ve eylemde biz de kendimize yaşamı model alacaksak, yaşamın olumlama gücünü olumlamalı, hem düşüncede hem de eylemde onun var olma ve eyleme gücünü, direnişini, farklılaşabilme gücünü değerli kılmalıyız. Her şeyi, bu gücün kendini olumlayabilmesi için, direniş için, başka türlü yaşayabilmek ve düşünebilmek için açığa çıkardığı olanaklara göre yorumlayabilmeli ve değerlendirebilmeliyiz. Devlet biçimi altında yoksunlaştırılmış olan yaşama tarzlarımızı ve düşünce biçimlerimizi yeniden zenginleştirmek için ihtiyaç duyduğumuz paradigmatik dönüşüm sadece budur. Yaşam, hem düşünme biçimlerimiz hem de mücadele tarzlarımız için bir paradigmadır. Bir paradigma değeri taşıyabilecek olan şey, devlet değil yalnızca yaşamdır.

Kadın-oluş: yaşamın çokluğunu olumlamak

Kadın-oluşun öngördüğü paradigmatik dönüşümü, kadın-oluşun yaşamın farklılaşma gücünü nasıl olumladığını daha iyi anlayabilmek adına, düşünceyi ve eylemi ele geçirmiş olan devlet biçiminin çoklukları ve farkı nasıl ele aldığından başlayalım.

Her şeyden önce devletli uygarlık, hem yaşama tarzlarımıza hem de düşünme biçimlerimize egemenlikçi bir bakış açısını dayatır. Aslında egemenlik dediğimiz, gücün doğasının devlete özgü olan, yalnızca belirli bir kavranışıdır. Devlet söz konusu olduğunda, güç daima bir temsil edebilme gücüdür. Herhalde bunu açıklıkla ortaya koyan düşünürler arasında en başta, sözleşme mitiyle modern devletin temellerini atmış olan Hobbes'u anmak gerekir. Hobbes'a göre, bir insan toplamı olarak çokluk, asla insanın kendi içindeki doğal birliğine sahip değildir. Çünkü onun doğa tarafından bahsedilmiş tek bir istenci yoktur. Her insanın ölçüsü kendi istencidir, ama herkesten oluşan çokluğun, onun ölçüsü olabilecek böyle tek bir istenci olmaz. İşte Hobbes'da, sözleşmeye girerek insanların yaptığı şey, bütün haklarını devretmek suretiyle, devletin istencini herkesin istenci olarak tanıyacıklarına söz vererek böyle bir tek istenci yapay olarak oluşturmaktır. Çokluk, ancak devletin kişiliğinde "Bir" olur. Hobbes'da devletin temsil edebilme gücü, tek bir istenç olarak kendisinin birliğinden ve tam da böyle bir birlik olduğu için her şeye ve herkese birlik verebilme gücünden gelir. Öyleyse temsil etmek demek, çoklukta zaten mevcut olan bir birliği temsil etmekten ziyade, ona sürekli birlik vererek bu birliği bizzat tesis etmektir. Temsilin asla demokratik ve çoklu bir karaktere sahip olamayacağı da tam burada ortaya çıkar. Çünkü, görüldüğü üzere, temsil edebilme gücü, "Bir"in birlik verme, çoklukları bire indirgeme gücüdür. Temsil, kelimenin birebir anlamıyla monarşiktir. Temsil, Bir'in yönetimidir. Buradan bakıldığında monarşi de, artık yalnızca herhangi bir devlet biçimi olarak görülemez; bunun da ötesinde o, devletin değişmez mahiyetidir. Çünkü devlet her zaman temsile dayanmak zorundadır, temsil ise monarşiye, yani Bir'in yönetimine. Aynı şeyi tersinden söylersek, devlet daima Bir'in yönetimidir, çünkü yalnızca Bir temsil edebilir.

Devletin bu monarşik mahiyeti, düşüncenin de içine sızmıştır. Düşüncedeki bu monarşi ise karşımıza "özdeşlik" olarak çıkar. Devlet bir model olarak düşünceye hep "özdeşlik" yoluyla dayatılmıştır. Buradan bakıldığında, beş bin yıldır aslında düşüncede pek de bir şeyin değişmemiş olduğu bile söylenebilir. Tanrı merkezli ve insan merkezli metafizikler, ikisi de

düşünceye özdeşliğin egemenliğini dayattığı ölçüde, birbirlerinden aslında o kadar da uzak değildir. Tanrı da özne de özdeşliği olumladıkları oranda düşüncedeki bir devleti oluşturur. Aralarındaki karşıtlığa rağmen, ikisi de bir egemenlik gibi işler. Başka bir deyişle, öznenin Tanrı'yı alaşağı ettiği doğrudur, ama sadece bu dünyada onun yerine geçmek için yapmıştır bunu. Özne de aynı Tanrı gibi bu dünyanın çeşitliliğine birlik veren, onun özdeşliğinin temelini oluşturan bir yasa koyucu ve egemendir. Özne de Tanrı kadar buyurgandır. Şu farkla ki Tanrı bu buyurganlığını sadece ona mahsus olan yaratıcılığından alırken, şimdi özne ise bu aynı hakkı herkeste ortak ve evrensel olan aklının kuruculuğundan almaktadır. Kant'tan hatırlayacağımız üzere, nesne dediğimiz şey bile bu anlamda öznenin bir imalatıdır. Nesne, bu dünyanın sonsuz çokluğuna akıl tarafından biçilmiş bir birlik, bir özdeşliktir. Yani "nesne" biçimindeki özdeşlik, dünyanın çokluğunun kendisinde asla mevcut değildir; aksine bu özdeşlik de (tıpkı Hobbes'un devletinde olduğu gibi) bu çokluğu temsil eden öznenin bir ve aynılığı sayesinde, onun aklının evrensel ve zorunlu koşulları sayesinde her şeye birlik vermesiyle tesis edilir. Özdeşlik, daima özdeşleştiricidir, yani düşüncede Bir'in yönetimidir. Bu yüzden öznenin mahiyeti de bir o kadar monarşiktir. Bu dünyadaki her şey, şeylerin ve eylemlerin sonsuz çokluğu, anlam ve değerini yalnızca Tanrı gibi hep bir ve aynı olan öznenen alır.

Aslına bakılırsa zaten her şey de buradan başlamıştır. Tam da Tanrı ve özne, kendilerini bir ve aynı olarak, mutlak özdeşlik olarak vazettikleri içindir ki yaşamın da özdeş olduğunu, onun da her daim bir ve aynı olduğunu öne sürebilmişlerdir. Oysa yaşam bir ve aynı değildir hiçbir zaman. Ama yaşamın egemeni olduğunu vazeden Tanrı ya da özne bir ve aynı olmasına dayanarak, yaşamı da özdeşleştirmeyi, onu da bir ve aynı kılmayı kendi hakkı olarak öne sürebilmiştir. Yaşam, farklılaşma gücünden düşüncede böyle koparılmıştır. Düşüncedeki bu özdeşlik sevgisi, yalın bir fark düşmanlığıdır.

Düşüncede Tanrı'da ve özনে cisimleşen bu devlet modeli, onun bu hükmederek, temsil ederek, birlik vererek özdeşleştirme hırsı, elbette farkın da çarpıtılmış bir kavranışını sunacaktır bize. Özdeşlik öyle bir mutlak egemenliktir ki fark bile ancak ona göre düşünülecektir. Fark bile anlamını ancak ondan alabilecektir. Nitekim bu özdeşlik istenci, ısrarla, ya her şeyde sadece benzerliklerin bir farklılaşmasını görmek ister, ya da farkların hep benzer kalarak, farklılaşmadan tekrar ettiğini. Özdeşlik temel alındığında, fark ve değişim de zaten ancak bu kadar cılız bir şekilde kavranabilir. Ya farklılaşan, yalnızca benzerliklerdir ya da farklar yalnızca birbirine benzeyebilir.³ Sahte bir değişimdir ikisi de. Çünkü farkın hareketiymiş gibi sunulan bu değişimlere, aslında hep özdeşlik hükmetmektedir. Birincisinde özdeşlik, zaten hep baştan verilir ve o ancak kısmi olarak farklılaşabilir; ikincisinde ise sonuçta zaten hep özdeşliğe varılır, çünkü fark başından itibaren kısmileştirilmiştir. Farklılaşıyorsak bile, ya özdeşlikten geliyoruzdur ya da ona dönüyoruzdur. Ve fark böylece özdeşliğe tabi kılındığında, kendi başına düşünülme yerine hep özdeşliğin nazarında ele alındığında, yaşamın elinden sürekli farklılaşabilmesinin imkânları da alınmış olur. Mutlak fark olarak yaşam, kısmileştirilir, sürekli farklılaşabilme gücünden koparılır. Önemsememiz gereken şey, tam da özdeşliğin yaşamın farklılaşma gücüne bu düşmanlığıdır. Çünkü metafiziğin bize vaat edebildiği iki fark ve değişim modelinde de, elimizde mevcut olan ne ise sonuçta geriye zaten hep o kalır.

Sonunda yaşam aslında hiç değişmemiş, kendiyle özdeş kalmıştır. Her şey zaten olması gerektiği gibidir. Her şeyi aynı bırakabilmek için fark da sadece özdeşliğe, aynılığa göre anlaşılmalıdır. Düzeni tesis etmek ve sürdürmek üzere, özdeşlik de gelip düşüncenin içine bir devlet gibi yerleşmiştir.

Deleuze ve Guattari, “kadın-oluş”u yeni bir fark modeli olarak önerdiklerinde, işte farkı öyle ya da böyle kısmileştiren, farkın elinden sürekli farklılaşabilme gücünü elinden alan bu özdeşlik modellerini yerle bir etmek isterler. Yaşamın çokluğunu ve farklılaşmasını olumlamak için, düşünceyi egemenliği altına almış olan devleti de olumsuzlamaya girişmek demektir bu. Bunun için yapılacak ilk şey ise, farkı özdeşliğin elinden kurtarmaktır. Özdeşlik tarafından indirgenerek kısmileştirilmiş ve dondurulmuş olan farkın yerine, özü çokluk ve sürekli farklılaşmak olan mutlak farkı koymaktır. Artık farkın hareketi, ister başlangıç isterse varış noktasına bir özdeşlik konularak sınırlandırılmayacaktır. Farkın özdeşlik gibi bir özü yoktur. Özdeşlik ne onun temeli ne de ereğidir. Aksine, şimdi bütün mesele, farkın özünü varoluşuna, bizzat hareketine, yani farklılaşmasına içkin olarak kavramaktır. Bu sebeple, Deleuze ve Guattari’ye göre, bir kadın-oluş, asla kadına benzemek, onu taklit etmek, onunla özdeşleşmek demek değildir. Kadın-oluş ne kadın olmak ne de kadınsılaşmaktır. Bu ikisi de kadını da yaşamı da olduğu gibi bırakmaya hizmet eden özdeşliğin bakış açılarıdır. Aksine bu düşünürler, yaşamın değişimini olumlamak için “kadın”ın çokluğunu ve farklılaşmasını olumlarlar. Kadın-oluşta, yaşamın farklılaşabilme gücünü hem düşünce hem de politika için bir paradigma haline getirirler.

Peki ama nedir bir yaşam? Kadın-oluş nasıl bir eyleme ve düşünme biçimidir? Özdeşliğin egemenliğinden, yani monarşiden kurtarılmış bir fark ne demektir? Deleuze ve Guattari’nin düşüncesinde mutlak farkın modeli olarak önerilen kadın-oluş, bizatihi bir yaşama karşılık gelir; çünkü onlara göre fark, yaşamın bizatihi özüdür. Farkı özdeşliğe nazaran ontolojik olarak değersizleştiren, ikincilleştiren monarşik felsefe geleneğine karşı, onlar farkı ontolojik olarak yeniden değerli ve birincil kılar. Fark, yaşamın biricik özüdür, çünkü fark her şeyden önce bir var olma ve eyleme gücüdür.⁴ Ve bu güç ancak kendini sürekli artırarak koruyabilir ve sürdürebilir. O sadece etkinliğinde var olabilir. Güç etkinliğinden koparıldığında ya da farklılaşmanın bittiği yerde, yaşamın canlılığı da biter. Yaşamın farklılaşmaları, daima bu gücün artış ve azalışlarından ileri gelir. Fark, güçtür.

Deleuze ve Guattari, tam da farkı bizatihi güç olarak ortaya koydukları için, onu benzerliklerin bir farklılığı ya da farklılıkların bir benzerliğinin ötesinde düşünebilirler. Farkı güç olarak tanımladıkları anda, onu farklılaşabilen bir farklılaşma gücü olarak da tanımlamış olurlar. Çünkü güç, onlara göre, gerçekleşmesinden bağımsız bir kapasite, sahip olunabilecek ya da ele geçirilebilecek bir nitelik değildir. Bunların hepsi, gücü gerçekleşmesinden ayıran, güce dair üretilmiş kurgulardır, temsillerdir.⁵ Aksine güç, onlara göre, her zaman gerçekleşme halindedir. Gücün gerçekleşmesinden başka özü yoktur. Güç daima etkinlik, daima ifade halindedir. Başka bir deyişle, o yalnızca pratik edilebilir, o ancak pratikte var olabilir. Sürekli etkin ve ifade halinde olduğundan da, güçler başka güçlerin etkisinden kendilerini koruyup saklayamaz. Güçler etkilediği oranda sürekli etkilenmektedir de. O halde güç denildiğinde bile, aslında hep bir güçler ilişkisinden bahsedilmektedir.

Aynı nedenle gücün gerçekleşmesi de, her durumda onun farklılaşması demektir. Çünkü güç tam da asla tek başına bulunamayacağından, tam da etkilemeye ve etkilenmeye sürekli açık olduğundan, sürekli olarak da artar ya da azalır. Kendiyle uyumlu güçlerle birlikte etkin olduğu oranda, gücünü daha da artırır. Uyumsuz güçlerin etkisine maruz kaldığı oranda da azalır. Kısacası güç, daima güçlerin bir bileşimi olduğu, daima bir çokluk olduğu için, daima farklılaşmaya da açıktır. Bu farklılaşma imkânı, gücün güçle bu ilişkisi, yani güçlerin sürekli etkileşimini ifade eden gücün çokluğu yok edildiğinde ise, geriye zaten yaşam diye bir şey kalmayacaktır. Farklılaşma bittiğinde, çokluk yok edildiğinde yaşam da durur. Çünkü var olma ve eyleme gücünün, farkın topyekûn imhası olurdu bu. O halde, geleneğin öne sürdüğü gibi fark, ne bir özdeşliğe ve birliğe aittir ne de farklar bir ve özdeş olabilir. Aksine farklılaşma gücü olarak fark, kendini sadece çoklukta olumlayabilir. Fark, çokluktur.

Farkın özü güç, gücün özü çokluk olarak ortaya konduğunda, bu hiç şüphesiz farkların bir aradallığının, onların birliğinin anlamını da köklü bir şekilde değişikliğe uğratar. Gördüğümüz üzere, özdeşliğin monarşisinde farkların bir aradallığı, ya farkların türediği ve bağlı olduğu, hep bir ve aynı olan bir temeli (mesela Tanrı ya da Tanrı-devlet) ya da bu farkları bir ve aynı kılacak bir temsilciyi (mesela modern devlet ya da özne) vazetmeyi gerektiriyordu. İki durumda da farkların birliği, bir aynılık istenci olarak ortaya konuluyordu. Oysa farkın güç ve çokluk olduğu kabul edildiğinde, farkların bir aradallığı da bir farklılaşma ve yaratıcılık istencinden ayrılmaz hale gelir. Kendini olumlamak, gücünü artırmak isteyen farklar, başka güçlerle bileşime girerek farklılaşmayı, tek başına oldukları durumdakinden daha güçlü olabilecekleri yeni güç bileşimleri yaratmayı arzular.⁶ Güç istenci, esas itibarıyla farklılaşma istencidir, farklılaşma istenci ise çokluk istenci, yani başka güçlerle bileşime girerek kolektifleşme, ortak olanı kurma istenci... Bu yüzden farkların bileşimi olarak çokluk, elde hazır bulunmadığı gibi bir kere var olduktan sonra da sabit ve değişmez olarak kalmaz. Aksine güç istenci farklılaşmadan, farklılaşma istenci çokluktan, çokluk istenci ise onu sürekli yaratmaktan ayrı düşünülemez. Farkların bileşimi ya da çokluk diye bir şey, yaratılmadığı ve sürekli yaratıcı ve etkin olmadığı sürece var olamaz. Güç istenci, farklılaştırıcıdır ve yaratıcıdır, ama o bu yaratıcılığını ancak çoklukta ve kolektiflikte olumlayabilir. Bu nedenle farklılaşma, aynı zamanda daima ortak olanın, kolektifliğin üretimidir. Farkın fark olarak üretimi, yani farklılaşma asla bireysel değil daima kolektiftir. Kolektifliğin ve ortak olanın gücü, bizatihi yaşamın farklılaşma gücüdür.

Özdeşliğin monarşisi, yaşamı farklılaşabilme gücünden koparabilmek için, farkı farklılaşma gücünden ayırabilmek için, önce onun çokluğunu indirgemeye, değersizleştirmeye, olumsuzlamaya yöneliyorsa, bunun nedeni tam da farkın güçten, gücün çokluktan, çokluğun da kolektif yaratımdan bu ayrılmazlığıdır. Özdeşliğin monarşisi güç istencini, var olma ve eyleme gücünü kırmak için, önce çokluk istencini kırar, engeller, sınırlandırır. Başka türlü eylemenin ve düşünmenin, kolektif yaratımın imkânlarını ortadan kaldırmak ve düşünülemez hale getirmek için, çoklukların etkileşimini ve elbirliğini hedef alır. Asla imha edemeyeceğini ve her durumda yeniden dirilteceğini bilse de, onları sürekli ayırmaya, sınırlandırmaya, yönlendirmeye, denetlemeye çalışır. Özdeşliğin monarşisini tesis ederek, yaşamın direnişine, çoklukların kolektif yaratımına, farkın demokrasisinin gelişimine engel olmak ister.

İşte Deleuze ve Guattari’de kadın-oluş, özdeşliğin monarşisine karşı, yaşamın çokluğunun, yaşamı mümkün kılan çokluk istencinin direnişidir. Kadın-oluş, farklılaşma istencidir. O, kadın olmak ya da kadını taklit etmek değildir. Bir cinsiyetçiliğin yerine, bir karşı-cinsiyetçiliği koymak da değildir. Çünkü bu her iki durum da, kadını zaten olduğu gibi bırakmak anlamına gelir. Cinsiyetçilik ya da karşı-cinsiyetçilik, kadının yapabileceklerini ister ne olduğuna göre isterse ne olmadığına göre tanımlamak, her durumda kadını farklılaşması yerine özdeşliğiyle düşünmek demektir. Batı dillerinde “özdeşlik” anlamına gelen sözcüğün [identity] aynı zamanda “kimlik” demek olması bir tesadüf değildir. Kadını bir “kimlik” ya da “karşı-kimlik” olarak düşünmek, onu özdeşleştirmektir; onu sadece cinsiyetli bir özne olarak tanımlayarak çokluğundan koparmak, onu bir ve aynı kılmak, yapabileceklerini kimliğine göre tanımlayarak onu başka türlü eyleme olanaklarından, farklılaşma gücünden ayırmaktır.

Oysa kadın-oluş, kadını bir kimlik ya da özdeşlik olarak değil, bir oluş ve farklılaşma olarak düşünmeyi önerir. Kimlik, kadının yapabileceklerini zaten o ne ise ona bakarak tanımlar. Bu yüzden o kadını zaten olduğu gibi bırakır. Kadın-oluş bunu terse çevirir. Kadını farklılaşabilme gücüyle ele alır. Kim olduğumuzu, artık kimliğimize değil birlikte yapabileceklerimize sormak demektir bu. Kadının farklılaşma gücünü çokluğundan, çokluğunu ise ancak farklılaşmasından okumaktır. Bu yüzden kadın, sadece ne bölünemez bir birey ne de sabit bir toplumsal kimliktir. O, tüm bunlardan önce ve bunların ötesinde, kolektif bir pratiktir, yaratıcı bir oluştur. Kadın-oluş kadını başka türlü “yapmak”tır, kolektif bir öz-yaratımdır. Bu nedenle kadın-oluş, kendimizi başkalarıyla birlikte yapabileceklerimizle tanımlamaktır; farkımızı birlikte farklılaşmamızın içinden yaratmaktır. Kadın-oluş bir yaşamdır. Kadını olumlamak için, yaşamın direnişini, farklılaşma gücünü ve çokluğunu olumlamaktır. Tam da bu sebeple kadın-oluş, sadece kadınlar için önerilmiş, kadına özgü bir farkın modeli değildir. Aksine o her şeyden önce, yaşamın çokluğunu indirgeyerek onu farklılaşma gücünden koparan cinsiyetçiliği, sonunda aslında herkesi olduğu gibi bırakan kimlikçiliği, yaşamı hep bir ve aynı kılmak isteyen özdeşliğin monarşisini hedef alır. Deleuze ve Guattari’nin dediği gibi, bütün oluşlar kadın-oluşla başlar ve ondan geçer,⁷ ama bunun nedeni kadın-oluşun bütün bir yaşamdaki geçmesidir. Kadın-oluş, kadınlar için olduğu kadar düşünce ve eylem için de yaşamı model almaktır. Hem düşüncede hem de eylemde yaşamdaki farklılaşma güçlerini, çokluk istencini ve kolektif yaratıcılığı olumlamaktır.

Düşüncenin kadın-oluşu: Nietzsche

Nasıl devletli bir düşünme biçimi varsa, düşüncenin bir kadın-oluşu da vardır. Yaşamın farklılaşma güçlerini ve çokluğunu olumlayan; düşünceye bir temsil etme gücü yerine yaratıcı bir güç atfeden; değerini her şeyi zaten olduğu gibi anlaması ve doğruyu temsil etmesinden ziyade başka türlü yaşamının olanaklarını açığa çıkartmasından alan; kim olduğumuzun ötesinde başka türlü nasıl olabileceğimizi düşündürten bir düşünce... Farkı özdeşliğe bağlı kılarak kısmileştirmek yerine, farkı farklılaşma gücü olarak mutlaklaştıran bir düşünce... Düşüncenin kadın-oluşu, onun farklılaşma gücünün olumlanmasından başlar. Nietzsche de buradan başlamıştır. Onun düşüncesi, felsefenin kadın-oluşudur bu manada. Nietzsche, felsefi geleneğin özdeşliği

dayandığı için monarşik de olan düşünce biçiminin karşısına, düşünceyi güçler ilişkisinin farklılaşmasına dâhil ederek onun çoğulculuğunu olumlayan başka bir düşünce biçimi çıkarır.

Gelenek, düşüncenin hakikati sevdiğini, hakikati istediğini söyler hep.⁸ Çünkü hakikat, onun ya tözü ya da ereğidir. Örneğin, Platon'da olduğu gibi, doğuştan getirdiğimiz fikirler sayesinde ya ona çoktan sahibizdir ve onu sadece keşfetmemiz gerekir ya da Kant'ta olduğu gibi, bilme yetimizin koşulları sayesinde onu olması gerektiği gibi inşa edebiliriz. Ya düşünce zaten doğruluğun belli bir modeline, bir hakikate sahiptir ya da düşüncenin bir doğruluk modelini takip etmesi gerekir. Başka bir deyişle ya hepimiz daima bir ve aynı olan hakikatin temsilcileriyizdir ya da hepimiz bilme yetimize bağlı kalarak hakikati bir ve aynı olarak temsil edebiliriz. İşte Nietzsche düşüncedeki bu hakikat istencinin nasıl da bir özdeşlik istencinin hizmetinde olduğunu, nasıl da yaşamı olduğu gibi bırakmaya hizmet ettiğini gözler önüne serer. Çünkü böyle bir doğru-yanlış oyununun içine sokulduğunda, düşüncenin elinde geriye sadece her şeyi ya olduğu gibi ya da olması gerektiği gibi temsil etmek kalır. Ya doğruyu, özdeşliği temsil etmek ya da doğru ve özdeş biçimde temsil etmek... Her durumda temsil etmek demek, olanı zaten olduğu gibi olumlamaktır. Ya her şeyin bir ve aynılığını olumlamak ya da her şeyi bir ve aynı kılmak zorundayızdır. Düşünce, farklılaşma gücünden, yaratıcı oluşumundan böyle koparılır. Elbette bunun için, artık alışık olduğumuz üzere, en başta düşüncenin farklılaşma imkânlarını, kendi dışındaki kuvvetlerle ilişkisini ve etkileşimini olumsuzlamak, değersizleştirmek gerekecektir. Geleneğe göre, hakikati seven, hakikati isteyen düşüncenin yanılgıları asla kendinden kaynaklanıyor olamaz.⁹ Yalnızca düşünen varlıklar olmadığımız için, güdülerimiz, inançlarımız, arzularımız bizi hep hakikatten saptırır, bizi hep aldatır. Her yerde ve her zaman geçerli evrensel bir yöntem aracılığıyla, düşünceyi işte bu dışarıdaki kuvvetlerden korumak gerekir. Düşünceyi korumak için, ondan yaşamın, bedenın çokluğunu eksiltmek gerekir. Bu yüzden düşünce, doğal bir yetinin uygulanması gibi sunulmuştur hep. Düşünceyi düşünmeye iten hep kendisidir. O yalnız başına ve kendiliğinden düşünür.¹⁰ İşin garibi, tam da kendini böyle düşündüğü için, kendini hep bir ve aynı olan mutlak bir egemen gibi düşlediği için, dünyanın sonsuz çokluğunu da bir ve aynı olarak düşünebileceğini öne sürer. Bunu hakkı olarak görür. Nietzsche düşünceye yaratıcı güçlerini iade edebilmek için, bu hakkı dayandırdığı temeli düşüncenin altından çekip alır.

Nietzsche'ye göre, doğal, özerk ve bağımsızmış gibi sunulan bilme istenci her zaman güç istencine bağlı olarak harekete geçer. Her zaman onu düşünmeye zorlayan bir güç vardır. O asla kendi başına düşünemez. O, başka bir şeyi değil de bu şeyi düşünmeye daima bir başka güç tarafından itilir. Düşüncenin oluşumu için illa bir ilke koymak gerekiyorsa bu yalnızca güç istenci olabilir. Bir düşüncede kendini olumlayan daima bir güç istencidir. Düşüncenin doğruluğundan bahsedilecekse bile, bu sadece ona egemen olan, onu düşünmeye iten güçler açısından yorumlanmalı ve değerlendirmelidir.¹¹ Bu yüzden düşüncenin içindeki doğru ve yanlış oyunu bile güç istenci tarafından oynanır. Düşüncenin doğruluğu, sadece ona güçler tarafından atfedilmiş bir anlam ve değerdir. Her seferinde ona bu anlamı ve değeri veren güçlere, güç ilişkilerine bakmak gerekir. Bu yüzden Nietzsche'ye göre keşfedilmesi gereken, zaten mevcut olan hakikatler yoktur; çünkü o aslında her zaman icat edilmiştir ve her zaman da icat edilmesi gerekir.

Nietzsche böylece doğruluğu bile özdeşliğin egemenliğinden çıkarır. Bilme istencini güç istencinin farklılaşmalarına bağlayarak onu oluşturma, etkinliğe, farklılaşmaya açar. Ama düşünce-deki çoğulluğun, düşüncenin sahip olabileceği farklı anlam ve değerlerin bundan da öte bir anlamı vardır. Nietzsche için mesele yalnızca düşüncenin çoğulluğunu, doğruluğun göreliliğini olumlamak değildir. O her şeyden önce yaşamı olumlamak için, düşüncenin çoğulluğunu ve farklılaşmasını olumlar. Yaşamı etkin kılmak için, düşüncenin etkin-oluşunun imkânları üzerine düşünür. Tam da bu yüzden Nietzsche'yle birlikte, düşüncenin devletli biçimini eleştirmek gibi, düşüncenin kadın-oluşunu düşünebilmek de mümkün hale gelir. Ona göre, düşüncedeki devlet modeli, onun Tanrı ve özne etrafında inşa ettiği tüm özdeşlik modelleri, olumsuz bir güç istencinden, yaşamı değersizleştiren nihilist bir istençten doğmuştur. Buna karşılık düşünce, olumlu bir değere ve anlama ancak yaşamı olumladığı ölçüde kavuşabilir. Soylu bir düşünce, yaşamın direniş kapasitelerini, farklılaşma güçlerini ve çokluk istencini olumlayan düşüncedir.

İşte o zaman, düşünce devlet gibi temsil etme gücüyle tanımlanmak yerine, yaşam gibi üretici ve yaratıcı bir güçle tanımlanabilir. İşte o zaman, yaşamdaki farklılaşma güçlerinin olumlanması demek olan yaratıcılık, bu mükemmel anlamıyla düşünceye de verilebilir. Düşünce de, başka diğer güçler gibi, bizzat yaşamın sınırlarını genişleten başka dünyaların yaratımına katılabilir. Bize kim olduğumuzu, olanın zaten ne olduğunu tekrarlayıp durmak yerine; özneleri, nesneleri ya da şeylerin durumunu olduğu haliyle yeniden onaylamak yerine; başka türlü eylemenin ve düşünmenin olanaklarını açığa çıkarabilir. Düşüncenin kadın-oluşu, düşüncenin içindeki monarşiye, ister "Tanrı" ister "özne" ve isterse de "yapı"da cisimleşen özdeşlik istencine direnmektir. Özdeşliğin düşünceye dayattığı, her şeyi olduğu gibi bırakmaya hizmet eden bütün anlam ve değerlerin, mantık ve yöntemlerin ötesine geçerek, düşünceyi bir özgürlük pratiğine, bir farklılaşma gücüne dönüştürebilmektir. Düşüncede kadın-oluş, mümkün başka dünyaları düşündürten, henüz hiç var olmamış kavramlar, düşünme biçimleri yaratabilmektir. Yaşamın içinde direnmekte olan öznelliklerin bakış açısına yerleşerek, düşünceyi de stratejikleştirmek-tir. Hakikati, her zaman bir direniş etiğinin içinden yorumlamak ve değerlendirmektir.

Politikanın kadın-oluşu: Spinoza

Nasıl devletli bir politika biçimi varsa, buna karşı politikanın bir kadın-oluşu da vardır. Demokrasiyi bir devlet biçimi olmaktan çıkarıp, bir yaşam tarzına dönüştüren; çoklukları birliğe indirgemek yerine, onların demokratik elbirliğini temel alan; devletin yaşama aşkınlığı yerine, demokrasinin yaşama içkinliğini olumlayan; özdeşliğin monarşisi yerine farkın demokrasisini tesis eden bir politika... Politikanın kadın-oluşu, gücün doğasındaki farklılaşmanın ve çokluğun olumlanmasından başlar. Spinoza da tam buradan başlamıştır. Onun düşüncesi, politikayı da bir kadın-oluşun içine atar. Spinoza'da politika, yaşamın uzandığı yere kadar uzanır. Politikada yaşamı model almak demektir bu. Yaşamı olumlamak üzere, politikada da gücü, çokluğu ve kolektifliğin yaratıcılığını olumlamaktır.

Spinoza, daha varlığın özünü onun var olma ve eyleme gücü olarak tanımladığı anda, klasik politik felsefe geleneğinin güce dair oluşturduğu egemenlikçi imgeyi yerle bir eder.

Devlet, Hobbes'da gördüğümüz gibi, temsil edebilme ve çokluğa birlik verebilmek hakkını iddia edebilmek için, gücü temsil edilebilir bir şeye indirger. Gücü bir temsil nesnesi haline getirerek onu yapabileceklerinden ayırır. Hatta devletin gücü, temsil edebilme gücü olduğu oranda, devlet demek zaten kendisi dışındaki güçleri yapabileceklerinden ayırmak demektir. Modern egemenlik teorisinde, çoklukların haklarını egemene devretmesini, güçlerini kullanma hakkından vazgeçmesini öngören sözleşmenin gizlediği ve haklılaştırdığı şey tam da budur. Sözleşme, devletin temsil edebilme hakkını oluşturmak, çoklukları güçlerinden ayırmak için bizzat devletin yarattığı ve devreye soktuğu bir kurgudur. Oysa Spinoza'da gücün özü, gerçekleşmesine içkindir. Güç ile gerçekleşmesi arasında, güç ile yapabilecekleri arasında hiçbir ayrılık yoktur. Bu anlamda güç Spinoza'da, Hobbes'da olduğunun tersine, yapabileceklerinden ayrılabilir olmadığı ve devredilemez olduğu için, temsil edilebilir de değildir. Bu yüzden yaşamdaki güçler farklarını, temsile dayanan ve daima monarşik bir mahiyeti olan bir devlette değil, ancak kendilerini doğrudan ifade etmelerine olanak verecek bir demokraside olumlayabilir. Yaşamın özü güç, gücün özü de ifadesi olduğundan, yaşam kendini ancak bir demokraside olumlayabilir. Güç istenci, Spinoza'da aynı zamanda bir demokrasi istencidir.

Ve güç istenci, yani var olma ve eyleme gücü Spinoza'da aynı zamanda bir çokluk istencidir, çünkü güç kendi farkını ancak çoklukta olumlayabilir, ancak çoklukta farklılaşabilir. Özü güç olduğu için Spinoza'da varlık ya da bir beden de, daima gücün doğasındaki çokluğu ifade eder. Güç dediğimiz, Spinoza'da daima bir güçler bileşimidir, bir güçler ilişkisidir. Varlık ya da beden, tekiliğini kendisini oluşturan çoklu güçlerin karakteristik oranından alır. Bu oran, onun var olma ve eyleme gücünün derecesini belirler. Tam da böyle bir güçler bileşimi ve çokluk olduğu için, Spinoza'da bir beden asla sabit bir ilişkiyi, sabit bir oranı, sabit bir güç derecesini ifade etmez.¹² Aksine varlığın özü, onun farklılaşabilme gücüdür. O etkilediği kadar etkilenmektedir de. Her beden kendi bileşimiyle uyumlu başka bileşimlerle etkileşiminde gücünü artırırken, uyumsuz bileşimlerden etkilenişinde ise gücü azalır. Bu yüzden insan da dâhil her bedenin yetkinliği, diğer bedenlerle uyumlu bileşimlere girebilme ve bu bileşimleri bizzat oluşturabilme, onlarla ortaklık kurabilme gücüyle tanımlanır. Gücün özü çokluk olduğu için, güç kendisini ancak çoklukta olumlayabilir, gücünü ancak çoklukta artırabilir. Başka bir deyişle, bir bedenin var olma ve eyleme gücünün temelinde, daima bir güçler çokluğu arasındaki uyumlu bir bileşim, bu güçlerin demokratik bir etkileşimi ve elbirliği yatar. Öyleyse Spinoza'da var olma ve eyleme gücü, farklılaşmadan; farklılaşma çokluktan; çokluk ise ortak olanın inşasından ayrı düşünülemez. Yaşamın farklılaşmasını olumlamak için, gücü, çokluğu ve ortak olanı olumlamak gerekir. Spinoza'da demokrasi, tam da bu yüzden bir devlet biçimine değil tüm bir yaşama karşılık gelir.

Gördüğümüz gibi, Spinoza'da güç istenci aynı zamanda bir demokrasi istenci olduğu için, modern egemenlik teorisinde, devletin birliğinin bakış açısından değersizleştirilen ve olumsuzlanan çokluğu, o aksine hem yaşamın hem de politikanın gerçek temeli olarak benimser. Gücün doğasını oluşturduğu için, çokluğun, değersizleştirilmesi ve indirgenmesi değil, aksine bir bedenin gücünü artırabilmesine olanak sağlayan "stratejik bir kaynak"¹³ olarak desteklenmesi gerekir.

Hobbes’da ve devletli yaşam tarzında, gücün mutlaklaşması, başkalarının güçlerini mülkleştirip kendinde toplamaya ve tekelleştirmeye dayanır. Ancak “Bir” güçlü olabilir. Oysa Spinoza’da bir beden, güçlerini ancak başka güçlerle ilişkilendirebildiği, çoğullastırabildiği ve kolektifleştirebildiği oranda gücünü artırabilir, özerkleşebilir ve mutlaklaşabilir. Tekillikler kendilerini ancak çoklukta olumlayabilir. Bu yüzden Spinoza’da toplumsal ya da bireysel herhangi bir bedenin mutlak olabilmesi, özerk ve kalıcı olabilmesi için, devlet gibi Bir değil yaşam gibi Çokluk olması gerekir. Spinoza’da yaşamın mahiyeti bu yüzden demokratiktir. Aynı nedenle, demokrasi de Spinoza’da yaşama gelip sonradan eklenen politik bir biçim gibi düşünülmeyecektir. Spinoza’nın bakış açısından demokrasi, sadece pratik edildiğinde ve pratik edildiği oranda var olur. Demokrasi, yaşam pratiklerine içkin olarak kurulur. O halde politikanın yapması gereken tek şey, yaşamdaki bu demokrasi istencini desteklemek, yaşamdaki demokratik pratiklerin kendini olumlayabilmesinin imkânlarını oluşturmaktır. Başka bir deyişle, yaşamı olumlayabilmek için bir stratejik kaynak olarak çoklukta faydalanabilmek, güçler arasındaki etkileşimleri ve elbirliğini tesadüflere bırakmak yerine, bunları bizzat örgütleyebilmektir. Başka bir deyişle, çokluğu bizzat yapmaktır. Yaşam demokrasi istencini nasıl ancak çoklukta olumlayabiliyorsa, çokluk da kolektif gücünü ancak demokraside olumlayabilir. Demokrasi, bu yüzden daima çokluğun kolektif bir pratiğidir, onun öz-yaratımıdır. Şimdi demokrasi, tam manasıyla öz-örgütlenmiş bir yaşamdır. Spinoza’da politikanın kadın-oluşu, devletin değil bizzat yaşamın bu demokratik-oluşundan başlar ve ondan geçer.

Emeğin kadın-oluşu: Marx

Nasıl ki sınıflaştırılarak sermayeleştirilen bir emek biçimi varsa, buna karşı emeğin sınıfsızlaşmaya dayalı bir kadın-oluşu da vardır. Değişim değerini ve parayı üreterek ücretli emek biçimi altında sermayeleşmek yerine ortak zenginliğin kolektif yaratıcısına dönüşen; sermayenin kurulu değerleri için savaşıarak sınıflaşmak yerine bu değerleri altüst ederek sınıfsızlaşan; sermayenin farklı emek biçimlerini soyut emeğe indirgeyerek özdeşleştirmesine karşı kendi çokluğunu ve demokratik elbirliğini olumlayan; sermayenin monarşisine karşı kendi demokrasisini inşa eden bir emek... Emeğin kadın-oluşu da onun farklılaşabilme gücünün ve çokluğunun değerli kılınmasından başlar. Çünkü sermaye, emeği ücretli emek olarak özneştirmek için, onu sermayeyi altüst edebilecek kurucu gücünden koparabilmek için, her şeyden önce onun çokluğunu ve yapabileceklerini değersizleştirir. Nitekim sınıflaştırmanın, yaşamı üreten emeğin özgürlükten dışlanması ve zorunluluk alanına hapsedilmesiyle birlikte başlamış olması bir tesadüf değildir. Sınıflaştırma öncelikle şeylerin üretimi ile yönetiminin ya da bedenin etkinliği ile zihnin etkinliğinin ayrılması ile kurulmuştur. Böylece üretim ile üretimin yönetimi ya da beden ile zihin arasında bir hiyerarşinin tesis edilmesiyle birlikte, üretim/beden zorunluluk alanına, üretimin yönetimi/zihin özgürlük alanına atfedilir hale gelmiştir. İşte sınıflaştırma, emeği bu ikilik ve onun kurduğu hiyerarşi sayesinde tahakküm altına alır. Şeylerin üretiminin faileri olarak kölelerin, kadınların ve yönetimden ya da zihinsel etkinlikten dışlanmış olanların etkinliği, ister soyun yeniden üretimi ister her türlü varoluşsal ihtiyacı karşılayacak şeylerin üretimi anlamında olsun, bütün bir yaşamı üretmelerine rağmen bu hiyerarşi temelinde değersizleştir-

rilir. Beş bin yıllık uygarlık tarihi boyunca şeylerin birikimini iktidar birikimine sıkı sıkıya bağlayan şey, emeğin maruz kaldığı bu değersizleştirmedir. Üretimin zorunluluk alanına, üretimin yönetimi ya da politikanın özgürlük alanına atfedilmesi, günümüze kadar süzülüp gelen bir düşünme biçiminin temel dinamiği olarak varlığını sürdürür ve bir egemenlik/tahakküm ilişkisi olan sınıflaştırmayı kurup işletir. Sınıflaştırma, emeğin değersizleştirilmesinin aşkın toplumsal ilişkisini kurarken, sınıfsızlaşma emeğin kendini değerli kılmasının içkin politik olanaklarını açığa çıkarır. Sınıflaştırma emeğin farkını sabitleyen bir sınır iken, sınıfsızlaşma emeğin farklılaşabilme gücüne açılan bir ufuktur.

Peki, emeğin değersizleştirilmesi özellikle günümüzde ne anlama gelir ve bu nasıl mümkün olur? Bu soru ancak yaşamın olumsuzlanması nasıl mümkün olabilir sorusuyla birlikte düşünüldüğünde layıkıyla yanıtlanabilir. Daha önce çokça tekrar ettiğimiz üzere, yaşamın olumsuzlanması, yaşamın çoklaşma, farklılaşma, değişebilme ve başka mümkünlere açılabilme gücünden yoksun bırakılması ise eğer, emeğin değersizleştirilmesi de emeğin yapabileceklerinden, yapmaya muktedir olduklarından, kendini değerli kılabilceği maddi olanaklardan, kısaca farklılaşabilme gücünden koparılmasıdır. Sınıflaştırma, emeğin değersizleştirme yoluyla hiyerarşikleştirilmesi, farklarının indirgenmesi, çokluğunun tekleştirilmesi, öznelde sabitlenmesi ve cinsiyetlendirilmesi ile kottarılır. Dolayısıyla tarım emeği/endüstriyel emek, kafa emeği/kol emeği, üretim emeği/yeniden üretim emeği, kadın emeği/erkek emeği ya da üretken emek/üretken olmayan emek vb. ikilikler, aslında emeğin çokluğundan ve çokluğundaki elbirliğinden kopartılarak değersizleştirilmesine hizmet eder. Zira bu ikilikler asıl olanı, yani emeğin sadece bir geçimliği ya da bir ihtiyaçlar ekonomisini değil tüm zenginliğiyle bir yaşamı ürettiğini gizler. Emeği hiyerarşikleştirmek ve bu yolla onun çokluğunu indirgemek, yaşamı da hiyerarşikleştirmenin ve indirgemenin yolunu açar. Emeğin sınıflaştırılmasının, farklı somut emeklerin emek zaman ölçüsü temelinde özdeş soyut emeğe indirgenmesine dayanan bir değer üretimi olarak en çok kapitalizmde yoğunlaşmış olması tam da bu sebeple bir tesadüf değildir. Sermayenin değer üretimi de tamamen monarşik bir mahiyete sahiptir. Emek zamana bağlı değer ölçüsü, değer üretiminde emeğin çokluğuna dayatılan, onu ölçülebilir niceliksel emek-zaman parçalarına indirgeyen özdeşliktir. Emek bu özdeşliğin monarşisi altında ücretli emek olarak sınıflandırılır ve sermayenin üretimin ve yeniden üretiminin hücreleri olarak özdeşleştirilir. Ücretli emek, sermayeyi ve onun koşullarını yeniden üretmek üzere farklılaşma gücünden, başka türlü eyleme ve düşünme imkânlarından kopartılmış olan emektir. Emeğin yaşam biçimini ücretli emeğin yaşam biçimine indirgemesi sayesinde, sermaye de kendini tüm yaşama sızan bir iktidar ilişkisi olarak örgütleyebilmiştir.

O halde sermayenin monarşisi, başka bir deyişle sermayenin ölçülebilir değer olarak kârın çoğaltılmasına dayalı egemenliği, ancak ücretli emek/sermaye arasındaki sınıf ilişkisi yeniden üretilebildiği oranda sürdürülebilir. Marx'tan bize kalan en önemli miras budur: Sermayenin toplumsal egemenliği ancak sınıflar arası güç ilişkileri temelinde okunabilir. Güç ilişkileri ise zorunlu olarak politiktir. Mesele sınıflar arası bu güç ilişkilerinde, emeğin politikliğinin, emeğin sınıflaştırılmış biçimi olan ücretli emeğin sermayeyi olumsuzlayarak kendini olumlaması mı, yoksa emeğin ücretli emek biçiminde sınıflaştırılmayı reddederek kendini olumlaması üzerinden mi kurulacağıdır.

Elbette ilki, emeğin politikliğini sermayenin yasaları içinden okur ve emeği ücretli emeğe indirgeyerek ancak politik reformizme kadar gidebilir. İkincisi ise emeğin politikliğini kendini olumlama pratiği içinden okuyarak sınıfsızlaşmanın ufkuna açılır. Marx'tan her ikisini de çıkarsamak mümkün gibi görünse de, asıl mesele yine, Nietzsche'nin bize öğrettiği gibi, Marx'ın hangi güç istenciyle okunacağına düğümlenir. Marx burjuva egemenlik tarihinin içinden ve onun kendi terimleriyle ve dolayısıyla devletli bir düşünme biçimiyle mi, yoksa emeğin özgürlük pratiklerinin içinden ve yaşamın direnişini, farklılaşabilme gücünü ve çokluğunu olumlayan bir kadın-oluştan itibaren mi okunacaktır? Tam burada, Marx'ın işçi sınıfını politik olarak önemsemesinin, kapitalizmdeki sınıfsal güç ilişkileri içinde sadece işçi sınıfının politik özelliğinin sermayeyi ortadan kaldıracak olduğunu görmüş olmasından kaynaklandığını hatırlatmamız ufuk açıcı olabilir. Başka bir deyişle, Marx olduğu haliyle işçi sınıfını değil, işçi sınıfının farklılaşma gücünü, sınıf olarak kendini reddetme, yani sınıfsızlaşma gücünü olumlamaktan yola çıkmıştır. Klasik ekonomi politikçiler emeğin kapitalizm altında ne ise o olarak, yani ücretli emek olarak teorisini sonsuzca geliştirirken, ücretli emeğin hep olduğu gibi kalmasını telkin ederken, Marx emeğin ücretli emeği reddini, direniş kapasitelerini önemseyerek, teoriyi de emeğin kadın-oluşunun bir gücüne dönüştürür.

Bilindiği üzere Marx, sermayenin şey değil, bir toplumsal ilişki olduğunu söylerken tam da kapitalist üretimin dayanağı olan sınıf ilişkilerinin, yani kapitalistlerin ve ücretli emekçilerin, ilkinin sermayeyi, ikincisinin emeği temsil eden birer sınıf olarak üretimini kasteder.¹⁴ Oysa kendisinin de dillendirdiği üzere, ne sınıfları ne de artı değeri Marx bulmuştur, hem sınıflar hem de artı değer ondan önceki kuramcılar tarafından zaten dillendirilmiş durumdadır. Marx'ı farklı kılan, kapitalizmde artı değer nasıl üretildiğini ve artı değere nasıl el konulduğunu ya da elbirliği ile üretilen toplumsal değer özel mülkleştirilmesinin nasıl gerçekleştiğini ve sınıf ilişkilerinin nasıl üretildiğini gözler önüne sermiş olmasıdır.

Marx, bu temelde, emeğin boyunduruk altına alınmasının tarihsel uğraklarını ilksel birikim, biçimsel boyunduruk ve gerçek boyunduruk olarak niteler.¹⁵ Her bir uğrak, hem belli emek biçimlerini hem de belli sermaye türlerini tasfiye ederek sermayenin değer üretme ilişkilerini dönüştürür. Marx, bu dönüşümü canlı emekle ölü emek arasındaki ilişkiyi niteleyen sermayenin teknik ve organik bileşimi temelinde açıklar. İlksel birikim dönemi, emeğin kendini değerli kılabilmesi maddi üretim koşullarından zor yoluyla koparılmasını ve ücretli emek biçimi altında sınıflaştırılmasını ifade eder. Bu süreç, değer üretimi açısından emeğin emek gücüne dönüştürülerek metalaştırılmasının önünü açarken, politik açıdan da emeğin aslen değişim değerlerinin eşitlenmesi temelinde kurulan bireyci özgürlük söylemi içinde özneleştirilmesine hizmet eder. Özetle ilksel birikim kapitalizmden önceki üretim tarzlarının ve politik egemenlik biçiminin tasfiye edilmesinin uğrağıdır.

Biçimsel boyunduruk dönemi, toplumsal değer üretiminin değeri emek zamanla ölçülen emeğe dayalı hale geldiği dönemdir. Mutlak artı değere dayalı üretimin hâkim olduğu, kapitalist değişim değeri üretiminin genelleştiği uğraktır. Sermaye, işinde nitelikli ama artık emek aletlerinden mülksüzleştirilmiş emeğin elbirliğini fabrika zamanına ve mekânına tabi kılarak artı değer üretimini gerçekleştirir. Değer üretiminin belirleyeni, fabrika zamanının gerekli emek-artı emek arasındaki diyalektiğine dayalı ölçüdür. Mutlak artı değer üretimine dayalı biçimsel boyunduruk döneminde, emek işgününün uza-

tılması yoluyla tahakküm altına alınır. Emek ve sermaye arasındaki mücadelenin eksenı, emek açısından gerekli emek zamanının, sermaye açısından ise artı emek zamanının artırılmasıdır.

Gerçek boyunduruk dönemi ise, nispi artı değer üretimi ve emek aletlerinin yerini makinelerin almasıyla nitelenir. Böylece emek sürecinin kendisi de dönüştürülmüş olur. İşçi, emek süreci üzerindeki bütün hâkimiyetini kaybeder ve “makinelerin uzantısı” haline gelir. Marx’ın ifadesiyle “toplumsal emeğin üretici güçleri sermayenin üretici güçleri olarak görünür.” Bu, sermayenin organik ve teknik bileşiminin artması temelinde emeğin verimli kılınması anlamına gelir ve mutlak artı değere dayalı emek zamanını tasfiye eder. Sermaye emeği verimlileştirerek tahakküm altına alır.

Ana hatlarıyla tarif ettiğimiz, emeğin boyunduruk altına alınmasının bu tarihsel uğrakları, Marx’ta yine emeğin toplumsallaşma derecesinden ve buna bağlı olarak dönüşen değer üretme ilişkilerinden ayrı düşünülemez. Bir boyunduruk döneminden diğer boyunduruk dönemine geçiş, artı değerın üretilmesi ve gerçekleşmesinin önüne emeğin mücadelelerinin diktiği engellerden doğan ve emeğin boyunduruk altına alınamamasından kaynaklanan krizlere sermayenin verdiği yanıtlarla nitelenir. Sermaye bir uğraktan diğerine asla isteyerek geçmez. Ona bu değişimi dayatan daima emeğin sınıflaşmaya karşı direnişidir. Çünkü sermayenin emeği boyunduruk altına alması, sermayenin sadece emek gücünün yarattığı zenginliğe el koymasını değil, emeğin toplumsal elbirliğinin gücüne el koymasını, onun yapabileceklerinden koparılmasını ifade eder. Bu anlamıyla Marx’ın bu süreçleri “boyunduruk” terimiyle ifadelendirmiş olması, Marx’ın sermaye analizini ekonomik bir analize indirgeyen Marksistlerin aksine, sermayeyi sadece bir şey olarak değil, bir iktidar ilişkisi olarak gördüğünü gösterir. Bu iktidar ilişkisini kuran ve çalıştıran, sermaye tarafından dayatılmış olan gerekli emek zaman ve artı emek zaman arasındaki diyalektiktir. Bu yüzden Marx, gerekli emeğin karşılığı olan ücretin emeğin politik mücadelesiyle belirlendiğini ifade ettiğinde, tam da emeğin sermayeyi krize sokma gücüne ve öznelliğine işaret eder. Marx’ta emeğin öznelliği “biçim veren canlı ateş”¹⁶ olarak olumlanıyorsa, yani emek üretici etkinliğin canlı kaynağı olarak olumlanıyorsa, burada olumlanan asla, emeğin emek zaman ölçüsünün monarşisi altında ücretli emek biçiminde özdeşleşerek sermayeyi üretme gücü değildir. Aksine emekte olumlanan şey, onun elbirliğindeki çokluğu temelinde farklılaşabilme ve kapitalizm dışında bir toplumsal değer üretimini yaratabilme gücüdür. Ne yazık ki bu öznellik, sermayenin diyalektiğine hapsedilerek, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın ilk yarısında işçi sınıfının politik mücadelesinin ekonomik mücadeleye indirgenmesiyle reforme edildi. Bu reformizm, emeğin farklılaşma kudretini ücretli emek biçiminin gücüyle sınırladı. Ücretli emeğin hem kapitalist hem de sosyalist rejimlerde, üretim fetişizmi temelinde olumlanması, emeğin öznelliğini iktidarın işleyişini sürekli yeniden üretecek mekanizmalarla içermeyi mümkün kıldı. Öyle ki emek, kapitalist değer üreten toplumsallık dışında, bırakalım başka türlü bir toplumsallık kurmayı, bunun mümkün olabileceğini bile tahayyül edemez hale geldi. Emek, işçi sınıfı kimliğiyle sabitlendi, tıpkı ulus kimliklerinin, toplumsal cinsiyet kimliklerinin vb. sabitlenmesi gibi... Emek ücretli emek biçiminde özdeşleştirilerek çoklulğundan ve elbirliğinden ve nihayet farklılaşabilme gücünden koparıldı. Oysa nasıl ki yaşamın direnişi iktidardan daima taşıyorsa, emek de sermayenin diyalektiğinden daima taşar. Sermaye, nedeni kendinde bir varlık olmadığı, yani emeği ancak olumsuzlayarak kendini olumlamaya mahkûm bir güç olduğu için, ne kadar çabalarsa çabalasın emeği hiçbir zaman tamamen boyunduruk altına alamaz. Sermayenin kendini olumlamak için emeğe ihtiyacı vardır, oysa emeğin kendini olumlamak için sermayeye ihtiyacı yoktur.

Emek, ontolojik güç olarak nedeni kendi olması bakımından içkin, dünyayı, şeyleri ve toplum-sallığı kısaca yaşamı sürekli yeniden üretmesi bakımından yaratıcı, üretimi ve yaratımı yeni değerler üretmenin politik öznelliğine açma kudreti bakımından ise stratejik bir etkinliktir.¹⁷ Dolayısıyla emek kendini edimselleştirmeye sermaye olmadan da muktedirdir. Öyleyse biz de emeği direniş kapasiteleri ve kendini olumlama gücü üzerinden okuyacaksak, Marx'ın genel zekâ, canlı emeğin ortak olanı ve elbirliği kavramlarını, emeğin çokluğunun ve farklılaşabilme gücünün olumlanması üzerinden yeniden düşünebiliriz. Emeğin kadın-oluşundan yola çıkarak, Marx'ın kadın-oluşunu tahayyül edebiliriz. Zira bu kavramlar, sermayenin ölçüye dayalı monarşisine tezat olarak, günümüzde emeğin ölçülemez öznelliğinin kurucu unsurları olmaları bakımından sermayenin ufkundan taşar. Bu ufkun düzlemi, Marx'ın ifade ettiği biçimsel ve gerçek boyunduruk süreçlerinin de ötesine geçen ölçülemez bir biyopolitik üretim sürecidir.

Biyopolitik üretim, "teknik makineden toplumsal makineye", şeylerin üretiminden doğrudan "üretimin üretimi"ne ya da ekonomik değerlerin üretiminden doğrudan öznelliklerin üretimine geçişe işaret eder. Artık ne üretim sadece fabrika zamanına ve mekânına sıkıştırılabilir ne de emek sadece fabrika zamanı ve mekânına göre belirlenmiş niceliksel bir ölçüye tabi kılınabilir. Üretim de emek de fabrika zamanının ve mekânının dışına taşmış, toplumsal fabrikada şeylerin üretimiyle birlikte yaşam biçimlerinin, öznelliklerin üretimine geçilmiştir. Öyle ki şimdi yaşam hem işe koşulan hem de üretilendir. Mevcut üretim süreçleri, zihinsel, duygulanımsal ve iletişimsel bütün kapasiteleri işe koşarken, ürün olarak da bu kapasiteleri üretmektedir. Kısacası öznellikler, öznellikleri üretmektedir. Üretim, bu yüzden artık dolaşsızca biyo-politiktir. Emeğin bu şekilde yalnızca şeylerin değil şeylerin üretimini mümkün kılan koşulların da doğrudan üreticisi haline gelişi, emeğin örgütlenmesinin ve düzenlenmesinin, emek araçlarıyla buluşmasının, elbirliğinin koşullarının yaratılmasının da artık sermayeden bağımsız işleyebildiğini göstermektedir. Sermayenin, emeği ve üretim araçlarını bir araya getirme, elbirliğini örgütleme işlevi hepten kaybolmasa da hayli zayıflamış durumdadır. Sermaye artık sadece emeğin elbirliğiyle yaratılan ortak zenginliğe dışarıdan el koyma işlevini yürütmektedir. Ancak üretimin sermayeden böylesine bağımsızlaşmış olması, emek sömürsünün ortadan kalktığı değil, aksine bu sömürünün şimdi tüm yaşama yayılmış olması bakımından çok daha yoğunlaştığı anlamına gelir. Aynı nedenle, emeğin elbirliğine dayalı ortak olanının gücü ile sermayenin bu ortak olanı kontrol etme ve kendine mal etme gücü arasındaki antagonizma çok daha keskinleşmiş durumdadır.¹⁸ Tüm bir üretim ve çatışma, gerçekliğin bu biyo-politik dokusu içinde meydana gelmektedir. Sermayenin üretim sürecine giderek dışsallaşmasına koşut olarak, canlı emek ve sabit sermaye arasındaki ilişki de organik olmaktan çıkmakta, emek sermayenin dayattığı ölçülerin yalnızca dışında değil aynı zamanda ötesinde üreterek özerkleşmektedir. Tersinden söylendiğinde, emeğin ölçülemez gücü karşısında, sermaye de emeği ölçerek ve sınırlandırarak yapabileceklerinden koparma gücünü giderek yitirmektedir.

Emek ile sermaye arasındaki antagonizmayı artık emek-zaman ölçüsünü dayatarak diyalektikleştirmek sermaye açısından da imkânsız hale gelmektedir. Emek ve sermaye arasında oluşan bu yeni stratejik durumdan bakıldığında, biyopolitik üretim, sermayenin emeği ücretli emek olarak sınıflaştıran diyalektiğinden ve bunun yarattığı çelişkilerden kopan, bunun yerine emeğin sınıfsızlaşmaya dayalı özgürlük pratiklerinde temellenen bir politik öznelğin yaratımının olanaklarını da barındırır. Emeğin kendini değerli kılmasının ve olumlamasının ufkı, artık onu

ücretli emek biçiminde reforme eden ve her şeyi olduğu gibi bırakmaya hizmet eden diyalektik mantık tarafından değil, emeğin sınıfsızlaşma ve farklılaşma gücünü olumlayan antagonist bir ayrılma mantığı tarafından belirlenebilecektir.¹⁹

O halde biyopolitik üretimde, emeğin kendini değerli kılmasının imkânları, her şeyden önce emeğin sermayeden taşan güçleri üzerinden okunmalıdır. Sermaye karşısında emeği olumlamak için, emeğin ondan ayrılamaz olan farklılaşma güçlerini, çokluk istencini ve elbirliğindeki kolektif yaratıcılığını olumlamak gerekir. Bunun için başvurabileceğimiz ilk kaynak, Marx'ın kavramsallaştırmış olduğu genel zekâdır. Genel zekâ, emeğin çokluğunun üretici gücü, birikmiş bilgiler, teknikler ve beceriler, mücadeleler ve dönüşüm arzuları tarafından yaratılan kolektif, toplumsal bir zekâyı anlatır. Dolayısıyla genel zekânın oluşumu, öznelliklerin üretiminden ayrılamaz. Genel zekâda bir artış, daima emeğin stratejik etkinlik gücünde bir artış anlamına gelir. Yani sermayenin iktidarını hükümsüz kılacak ve onu krize sokacak stratejik düşünme ve eyleme olanaklarını çoklaştırır. Emeğin, kapitalist değer üretiminin toplumsallığına alternatif bir yaşamı tahayyül edebilmesini mümkün kılar. İkincisi, emeğin ondan ayrılamaz olan, onun var olma ve eyleme gücünün kaynağını oluşturan ortak olanıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, kapitalizmin ilksel birikim sürecinden biyopolitik üretime kadar uzanan tarihi boyunca aslında sermayenin göz diktiği ve sürekli el koymaya ya da özel mülkleştirmeye yeltendiği şey, emeğin ortak olanıdır. Ortak olandan kastettiğimiz şey, emeğin sadece başka güçlerle bileşime girerek kolektifleşebildiği oranda var olma ve eyleme gücünü sürdürebilmesidir. O üreticiliğini ancak çoklukta ve kolektiflikte olumlayabilir. Başka bir deyişle, emeğin özü ortak olanıdır, ortak olanın özü ise çokluk. Oysa sermaye, bunun tersine, ancak emeğin ortak olanını kapitalist değer üretimine tabi kılmayı başardığı oranda, ancak emeğin çokluğunu indirgeyerek onun gücünü ve yapabileceklerini sınırlandırabildiği oranda varlığını sürdürebilir. Dolayısıyla emeğin gücü, ortak olanı yaratmak ve zenginleştirmek iken, sermayenin gücü bu ortak olanı indirgeyerek özel mülkleştirmektedir. Emeğin kendini olumlaması için üçüncü stratejik kaynak ise, elbirliğidir. Marx, elbirliğini emeğin kolektif yaratma etkinliği olarak tanımlar. Sadece kolektiflik yaratıcı olabilir, çünkü farklılaşma gücü kendini sadece bir çoklukta olumlayabilir. Şimdiye kadar hiç düşünülmemiş ve hiç yapılmamış olan, ancak elbirliğinin ölçülemez ve öngörülemez gücünden doğabilir.

Elbette sermaye, emeğin genel zekâsının yaratıcı akışlarını, ortak olanının maddi olanaklarını ve elbirliğinin ölçülemez gücünü engellemek için stratejiler geliştirmeye devam edecek. Bugün komuta güçleri olarak “savaş” ve “finans”ın bu denli yoğunlaşmasında bunu açık bir şekilde yaşıyoruz. Ama yaşamı olumsuzlayan, onu farklılaşma güçlerinden koparan tüm iktidarlara karşı, biz ısrarla kendimize yaşamı model almalıyız.

Yaşamın direnişini olumlayabilmek için, ısrarla onun farklılaşma gücünü, çokluk istencini ve kolektif yaratıcılığını olumlamalıyız. İşte o zaman yaşamın ihtiyaç duyduğu o paradigmatik dönüşüme; hayalin, sözün ve eylemin kadın-oluşuna bizler de katılabiliriz. O zaman başka şeyler hayal edebiliriz, yeni bir söz söyleyebiliriz, yeni bir şekilde eyleyebiliriz. Dünyanın pek çok coğrafyasında belirmekte olan o yeni eyleyişlerde, yaşamın zenginliğini görebiliriz: milliyeti olmayan bir ulusu, sınıflaşmayı reddeden bir sınıfı, cinsiyetlendirilmeye direnen bir cinsiyeti, devleti olmayan bir demokrasiyi, o itaat ederek yönetenleri, savaşı amaç edinmeyen savaş makinelerini, yaşamı savunan direnişleri...

DİPNOTLAR

- ¹ Gilles Deleuze ve Félix Guattari, A Thousand Plateaus Capitalism and Schizophrenia [Bin Yayla Kapitalizm ve Şizofreni], çev. Brian Massumi, University of Minnesota Press, 1987, s. 375.
- ² Filippo del Lucchese, Machiavelli ve Spinoza'da Çatışma, Güç ve Çokluk, çev. Orkun Güner, Otonom Yayıncılık, 2016, s. 106.
- ³ Deleuze ve Guattari, s. 234.
- ⁴ Farkın güç olarak kavranışı için özellikle Deleuze'ün Spinoza ve Nietzsche okumalarından yararlanıyoruz. Bkz. G. Deleuze, Spinoza ve İfade Problemi, çev. Alber Nahum, Norgunk Yayıncılık, 2013 ve G. Deleuze, Nietzsche ve Felsefe, çev. Ferhat Taylan, Norgunk Yayıncılık, 2010.
- ⁵ G. Deleuze, Nietzsche ve Felsefe, s. 108.
- ⁶ G. Deleuze, Spinoza ve İfade Problemi, s. 260.
- ⁷ Deleuze ve Guattari, Bin Yayla, s. 277.
- ⁸ G. Deleuze, Nietzsche ve Felsefe, s. 135. / ⁹ a.g.e. / ¹⁰ a.g.e. / ¹¹ s. 136.
- ¹² G. Deleuze, Spinoza Pratik Felsefe, çev. Ulus Baker, Norgunk Yayıncılık, 2005, s.133-134.
- ¹³ F. del Lucchese, Machiavelli ve Spinoza, s. 254.
- ¹⁴ Karl Marx, Grundrisse 1, çev. Arif Gelen, Sol Yayınları, 1999.
- ¹⁵ K. Marx, "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları," Kapital I, çev. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan, Yordam Kitap, 2011.
- ¹⁶ K. Marx, Grundrisse 1, s. 267.
- ¹⁷ Kathi Weeks, Feminist Öznelerin Kuruluşu, çev. İlkay Özküralpli, Otonom Yayıncılık, 2012, s. 173-74.
- ¹⁸ Antonio Negri ve Michael Hardt'ın da işaret ettiği üzere: "Kapitalist üretimin toplumsal doğası ile sermaye birikiminin özel karakteri arasında Marx'ın sık sık hatırlattığı çelişki, biyopolitik dönemde her zamankinden daha açık hale gelir." A. Negri ve M. Hardt, Ortak Zenginlik, çev. Efla-Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 285.
- ¹⁹ Antonio Negri, Marx Ötesi Marx, çev. Münevver Çelik, Otonom Yayıncılık, 2006.

KAYNAKÇA

- Del Lucchese Filippo, Machiavelli ve Spinoza'da Çatışma, Güç ve Çokluk, çev. Orkun Güner, Otonom Yayıncılık, 2016.
- Deleuze Gilles ve Guattari Félix, A Thousand Plateaus Capitalism and Schizophrenia [Bin Yayla Kapitalizm ve Şizofreni], çev. Brian Massumi, University of Minnesota Press, 1987.
- Deleuze Gilles, Nietzsche ve Felsefe, çev. Ferhat Taylan, Norgunk Yayıncılık, 2010.
- Deleuze Gilles, Spinoza Pratik Felsefe, çev. Ulus Baker, Norgunk Yayıncılık, 2005.
- Deleuze Gilles, Spinoza ve İfade Problemi, çev. Alber Nahum, Norgunk Yayıncılık, 2013.
- Marx Karl, "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları," Kapital I, çev. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan, Yordam Kitap, 2011.
- Marx Karl, Grundrisse 1, çev. Arif Gelen, Sol Yayınları, 1999.
- Negri A. ve Hardt M., Ortak Zenginlik, çev. Efla-Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Negri Antonio, Marx Ötesi Marx, çev. Münevver Çelik, Otonom Yayıncılık, 2006.
- Weeks Kathi, Feminist Öznelerin Kuruluşu, çev. İlkay Özküralpli, Otonom Yayıncılık, 2012.

HEGEMONYA, SOSYAL BİLİMLER VE TOPLUMSAL SORUNLARA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

GÖNÜL KAYA

Günümüz açısından en çok tartışılan, vazgeçilmezliği ile birlikte, mevcut varlığı, düzeyi ve insan-doğa-toplum-kadın-erkek vb ilişkilerinde yaşanan sorunlara cevap olma(ma) durumu açısından sorgulanan alanlardan biri olan Sosyal (toplum) bilimleri, özelde de sosyolojiyi 18. yy.'dan sonra oluşan bir bilimsel alan olarak değerlendirmek yanlış ve eksik olacaktır. İnsanlığın toplumsallaşma gerçekliğine ulaşma süreci ile birlikte; doğa bilimleri kadar toplumsal bilim alanı da adım adım şekillenmeye başlamıştır.

Doğanın devamı olarak birinci doğadan yeni bir doğa (ikinci doğa) şekillendiren insan, bilgi elde etme üzerinden bilim yapmaya başlamıştır. İnsan, doğa ile ortak yaşamında, onun bağrında saklı olduğuna inandığı ve var olmasını ve var kalmasını sağlayacak gücü kimi zaman hissederek, kimi zaman görerek, kimi zaman anlayarak bilmiştir. Bu anlamda bilgi-bilme olgusuna 'insan olma ve insan kalmanın temel taşlarından biri' demek sanırız abartı olmaz. İnsan doğasını ifade eden ikinci doğayı (toplumsallık), birinci doğanın içinden geldiğinden insan toplulukları için evrenin kendini bilme, kendini görme, kendini anlama alanı olarak da ele almak mümkün. Binlerce yıl sürdüğü bilinen doğal toplum sürecinde insan, düşünce-bilgi-bilmeyi farklı yöntemlerle sürdürmüştür. Doğal toplumun temel bilgi ve bilme öncüsü ise kadın olmuştur. Analitik akıl düşünce gelişiminde yer alsa da, eşitlik ve özgürlük ilişki sistemi açısından önemli yeri olan sezgisel (duygusal akıl) akıl önde olmuştur. Bu, binlerce yıl bilmelerin bilmesini şekillendirmiş, toplumsallaşmada doğa ile kendini eşitleyen, yine bunun devamı olarak var olma ve hayatta kalma alanı olan doğa ile ilişkisinin devamı olan toplumsal ilişkisinde de bunu sürdüren bir yaşam oluşturulmuştur. Burada bilmeler de, bilgi de doğadan insana, insandan topluma akarken, amaç doğa ile toplum arasındaki (bunun da devamı olan kadın ve erkek arasındaki) akışın 'kutsal yaşam döngüsünü ve dengesini' bozmamasıdır.

Toplumsal aşamalara baktığımızda iktidarcı-sınıflı-devletçi-ataerkil sistemin oluşum süreçleriyle birlikte bilgi-bilme ve düşünce alanında farklılaşmaların yaşandığını görmekteyiz. Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi'nde, doğal toplum sürecinin bilgileri ve birikimleri üzerinden kendini inşa eden bu iktidarcı sistemdeki düşünsel çıkışların iki dönemin ürünü olduğu belirtir:

'Tarih boyunca tüm önemli düşünsel çıkışlar iki dönemin ürünü olarak belirmektedir: Düzenin yolunda gittiği, toplumsal refahın tatminkâr olduğu ve büyük sorunların yaşanmadığı dönemler, düşünce olarak gelişimini benzer biçimde yansıtır. İlerlemeci, refah bahşeden, sorunu az düşüncelerdir. Güven aşırıları. Kalıcılıktan dem vururlar. Sorunları arızı, gelip geçici sayarlar. Daha çok Birinci Doğa'yı işlerler. Toplumsal doğayı tartışma konusu yapmak istemezler. Düzendeki tıkanmaların ve eskisi gibi yürüyememenin yaşandığı dönemlerde ise, düşünceler sorun yüküdür. Daha çok İkinci Doğa'yı işlerler. Bu dönemler yeni dinsel ve felsefi arayışların hızlandığı dönemlerdir. Sorunlardan çıkış yeni düşüncelerde, din ve felsefe arayışlarında görülmektedir.'

Toplumsal sorunların tarihsel toplum içinde karşımıza çıktığı dönemler bu dönemler olmaktadır. Yani doğada olmayan, bilgi-düşünce alanından başlanan, yine toplumda da kadın ve erkek arasında ilk olarak pratikleştirilen bir ilişki sistematığı olan iktidarcı-sınıflı-devletçi-ataerkil sistem... Bu sürecin bilgi ve bilme alanı da, işgal edilen ve bu sisteme göre yapılandırılan alanların başında gelir. Doğa kadar insan-toplum ve kadın üzerinde de egemenliğin sürdürülebilirliğini sağlamak temel amaç haline gelir. Böylesi sistemler krizli sistemlerdir. Sömürgeci ve egemenlikli sistemlerinin evrensel-sürekli, kalıcı, değişmez olduklarını ispatlamaya, kabul ettirmeye çalışırlar. Sistemlerinin kuruluşundaki doğaya-topluma ters olan yanlıştın üstünü örtecek bilgiyi elde etmek isterler. Hakikatin üstünü örtmek isterler, buna karşı insan-toplumdaki hakikat arayışının önüne geçmek ise çok zordur.

Doğada, insanda ve toplumda böylesi bir sistem yoktur. O halde egemenlerin bilgi ve bilme alanına dönük yapacakları şey; bilgiyi kendi hedeflerine hizmet edecek şekilde üretmektir. Bu üretimi ilk yapan Sümer rahiplerinin pratikleri günümüze kadar da farklı biçim ve akımlar şeklinde üretilmeye, tekrar edilmeye devam ediyor. Zigguratlar adeta, bugün modern bilimlerin üretim alanına dönüştürülen üniversitelerin kök hücreleri olarak inşa edilir. Doğaya, topluma, insana, özelde de kadına ait olan bilgi ve bilme hakikati buralarda çarpıtılarak, sisteme uygun formlara dönüştürülerek topluma sunulur. Toplumsal krizlerin nedeni olan sistemin zihniyet ve düzeni 'bilimsel' temelde vazgeçilmez kılınır.

Sümerlerden sonra başlayan süreçten itibaren, düşünsel alanda yaşanan hamleler günümüze dek mitolojide, dinde, felsefede ve bilim olarak karşımıza çıkar. İktidarcı sistemin yarattığı toplumsal kriz ve tıkanıklık toplumda hareketlenme ve arayışla birlikte, düşünsel alanda da arayışları ortaya çıkarır. Bu düşünce hamlelerinde birinci doğaya dönük bilgi ve bilme arayışı, sistemin tıkanıklık ve krizinde ikinci doğaya, toplumu çözme, krizleri aşma arayışına dönmüştür. Böylesi kriz ve kaos süreçlerinde eskinin refahını öven, eskiyi arayan düşünceler olduğu gibi, mevcut olanı eleştirenler ve geleceğe dönük ütopyalar kuranlar olur. Toplumsal hareketlilikleri, mücadeleleri bu temelde etkileyenler olur. Toplumsal sorunlara çözüm arayışı tarihine baktığımızda dini hareketlerden halk hareketlerine; günümüze doğru ulusal, ideolojik, ekolojik, kadın özgürlükçü

hareketlerde bu düşünsel yapıları, bilgi alanındaki arayışları ve yapıları görmek mümkündür.

Bilme ve bilimler alanı günümüzde birçok alana ayrılmıştır. Doğa bilimleri kadar toplum bilimleri alanı da, toplumsal sorunların derinleştiği, mücadelelerin yoğunlaştığı süreçlerde varlığını oluşturmuştur. Her ne kadar sosyal bilimler ve sosyoloji için 18. ve 19. yy.'dan sonra oluşmuş dense de, oldukça tarihin gerisine gitmek gerekecektir. Örneğin sosyal bilime dair çalışmalar antik çağlarda yansımaları bulur. Herodot, Tukididis vb'leri çalışmalarında toplumsal gözlem ve yorumlara yer verirler. Yine 'modern tarihyografinin, sosyolojinin ve iktisatın öncülerinden kabul edilen 14. yüzyıl düşünürü, devlet adamı ve tarihçisi' olan İbn-i Haldun, Mukaddime adlı eserinde sosyal bilimlere dair teoriler oluşturmuş, sosyolojinin oluşumunu etkilemiştir. Mukaddime'de yeni bir bilim dalı olarak ilm el-ümran bilimini "Bu bilimin ... kendine has bir konusu var(dır); yani (insani) toplum, ve kendine has sorunları var(dır); yani toplumun doğasında birbirini takip eden toplumsal dönüşümler..." diyerek tanımlar.

Batı düşünce ve bilim tarihinde sosyoloji tanımını pozitivist düşünce temelinde yeniden yapan Auguste Comte, sosyal bilimlerin 'babası' olarak sunulur. Darwin'in evrim teorisi temelinde toplumu ele alan sosyologlar da çıkmıştır. Herbert Spencer, Lewis Henry Morgan bunlardandır. Yine 19 ve 20. yy'da Emile Durkheim, Vilfredo Pareto, Max Weber gibi sosyologlar da sosyal bilimler alanında yer alırlar.

Erkek aklı-analitik bakışla şekillendirilen bilgi-bilme alanı pozitivism olarak kendini Batı merkezli düşüncede inşa etmiştir. Doğa bilimleri, sosyal bilimler alanı bu bakış temelinde ele alınmıştır. Bilimin tarifi de buna göre yapılmıştır. Bilim filozofları bilimi tarif ederken şunları belirlemiştir: 'Bilim olgusaldır ve olgulara yönelerek doğrulanabilir olan ifadeleri inceler. Bilim mantıksaldır. Bilimsel ifadeler, mantıksal açıdan doğru çıkarımlar ile ulaşılmış, çelişkisiz ifadeler olmalıdır. Bilim objektiftir ve öznel ifadeler ile değil, nesnel ifadelerle ilgilenir. Bilim eleştireldir. Her teori yeni olgularla çürütülebilir veya değiştirilebilir. Bilim genelleyicidir ve tek tek bütün olgularla ilgili gözlem yapmaz; bunlar ile ilgili genel kurallar ve bağıntılar bulmaya çalışır. Bilim seçicidir. Bilim, yalnızca ilgi alanına giren ve önemli olgular ile ilgilenir... Bilim realisttir, rasyonalisttir. Yani dünya anlaşılabilir ve akla uygun bir dünyadır. Bu nedenle olguları akıl yolu ile kavramaya elverişli bir düzeni vardır. Bilim nedenseldir ve doğadaki her şeyin bir nedeni vardır, doğadaki bütün olgular arasında neden-sonuç ilişkisi bulunur. Yine bilim niceldir yani var olan her şey ölçülebilirdir.'

Bilimin bu temel tarifi de bize analitik aklın ne kadar bilgi ve bilme alanının merkezine oturtulduğunu göstermektedir. Bu temelde ele alınan sosyal bilimlerin de yukarıdaki ölçülerle ele alınma durumu ortaya çıkmıştır. Yani toplum-insan-doğa ilişkiler sistemi, yaşanan toplumsal kaoslar, sistemsel krizler yukarıdaki bakış açısı temelinde ele alınmış, düz-çizgisel-matematiksel yöntemlerle ve tahlillerle çözüm aranmıştır. Sosyal bilimlerin sözlüksel anlamı ne kadar 'sosyal bilimler dünyanın ve yaşamın insanî ve toplumsal yönlerini inceleyen bir akademik disiplinler grubuna verilen addır' denilse de, bu bilim alanının kuruluş mantığı ve hizmet alanı varolan iktidarcı-sınıflı-devletçi ve ataerki sisteme hizmet temelinde olmuştur. Bunun en son örneği Avrupa merkezli sosyal bilimler alanı olmaktadır.

Özgürlük Sosyoloji'sinde Abdullah Öcalan bu konuda şu belirlemeyi yapmaktadır: 'Gerçekten Avrupa merkezli sosyal bilim egemenlik kokmaktadır. Ya egemen kılar ya da egemenlik altına sürer. Hâlbuki bize gerekli olan, demokratik özne olmak ve adilce paylaşmaktır. Avrupa sosyal bilimi özünde liberalizmdir; bir ideolojidir. Ama bu gerçekliğini o denli görünmez kılmıştır ki, büyük muhalif eleştirilenlerin düşüncelerini bile özümseme gücünü gösterebilmiştir. Bunu yaparken, üstün eklektizm yeteneğini sergilemiştir.'

Toplumsal sorunların doğru ve hakikate göre tarif edilmesi çok önemlidir. Toplumsal sorunların doğru tarifi çözümün yarısını oluşturacaktır. Doğru tarif, ardından doğru çözüm yol ve yöntemlerin geliştirilmesini, buna denk gelen örgütlülüğü ve eylemselliği yaratacaktır. Sosyal bilimlerin alanı bu konuda çoğu kez sınıfta kalmıştır. Toplumsal sorunların tarifinde kimi sorunun kaynağını ekonomik yoksullaşmada, kimi toplumun devletsizliğinde görmüş, kimi sınıf egemenliğinde görmüş, kimi var olan iktidar sistemin politik hatalarında, kimi ahlaki yoksunlukta, kimi otoritenin güçlü kurulmamasında vb görmüştür. Erkek aklına ve iktidarcı sisteme dayalı sosyal bilimlerin alanında bu tarz tespitler yığındır. Bazı doğrulara parmak ucuyla basılsa da, sorunun özüne-köküne inmekten, radikal tespit yapmaktan uzak kalmışlardır. Toplumsal sorunlar insan eliyle yaratılmıştır. Toplumu var eden ve var kalmasını sağlayan değerlerin ortadan kaldırılması, 'toplumun toplum olmaktan çıkarılması' esas sorun olmaktadır. Toplumu toplum olmaktan çıkaran, toplum olma değerlerini bozan gelişmeler toplumsal sorunları yaratır. Bu açıdan sömürü, iktidar ilişkileri, kadının köleliği, salt analitik aklın egemenliği vb. toplumu toplum olmaktan çıkaran sorunlardır.

Sermaye ve iktidar güçleri, toplumsal sorunların baş yaratıcılarıdır. Sosyal bilimlerin en başta bu tespiti yapmalıdır. Toplumsallığı ve toplumsal sorunları anlamak için bilimlerin, kırk parçaya bölünerek (tarih, psikoloji, arkeoloji, coğrafya, ekonomi, eğitim bilimleri, iletişim bilimleri, dil bilimi, siyaset bilimi, hukuk, işletme, sanat tarihi, felsefe, sosyoloji, insan hakları, uluslararası ilişkiler vb.) sayısız bölümler kurulsa da, bilimin bugünkü toplumsal sorunlara çözüm üretme düzeyinden çok, sorunları derinleştirme rolünden bahsetmek yerinde olacaktır. İnsanlığın bir ayağı evrenin derinliklerinde yeni dünyalar, yeni yaşam alanları ararken, diğer ayağının dünyamızı yaşanmaz hale getiren sistemi ve zihniyeti çözmedeki var oluşuna ters duruşu; yine toplumun özüne, hakikatine dönmesini sağlayacak radikal çözümlerden kendini uzak tutması, egemen tarz olarak da iktidarla uzlaşma içinde olması nasıl açıklanacak? Tarih biliminden tutalım psikolojiye kadar, tıp alanından eğitim alanına kadar hangi alanın 'bilgeleri', 'asıl sorun bu sistem, asıl sorun bu iktidarcı-ataerkil-sınıflı sömürgecilikten kurtulmaktır' diyebiliyor?

Hegemonik yapılar, toplum karşısında kendini meşru kılmayı esas alırlar. Meşruluğunu, vazgeçilmezliğini ve yaşamın doğal akışı olduğunu kabul ettirememiş yapılar varlıklarını sürdürmezler. Bunun için de başta bilme alanında meşruiyetlerini sağlamaları gerektiğini bilirler. Bunu sağlamamış hiçbir üretim-iktidar yapısı kendini kalıcı kılamayacağını bilir. Kapitalist sistemin kendini dayandırdığı pozitif bilimler son döneme kadar bu meşruiyeti bu sisteme vermiştir. Kendini metafizik karşıtı gibi sunan, akılcılığıyla övünen, deneylerle elde edilen dışındaki bilgiyi reddeden bu yapı; kendi bilme yapısını tartışılmaz kılarak bilimi adeta din'leştirmiş, güçlendir-

diği kapitalist-ataerkil-iktidarcı yapının devletçi modelini 'değişmez, tek hakim' kılarak adeta 'tanrı'laştırmıştır. Bu anlamda sonuna kadar metafizikçi bir boyuta sahip olduğu görülmüştür.

Pozitivist sosyal bilim anlayışı; ampirist/deneyci doğa bilimleri açıklamasını benimser. Bilimi en üst ve tek gerçek bilgi biçimi olarak görür. Bilimsel bilgilerin toplumdaki birey ve grupların davranışlarını kontrol etmek ve düzenlemek için kullanılabileceğini savunur. Bu da iktidar ve sermaye güçleri için temel varolma nedeni haline getirilmiştir. Yani; 'bilim bunu söylüyorsa, o zaman birey ve toplumu kontrol etmek ve düzenlemek iktidar ve güç sahiplerinin görevidir' anlayışı güçlendirilmiş oluyor. Bu da toplum mühendisliğini karşımıza çıkarmaktadır.

Kapitalist sistemin bilgi yapısı, günümüzde temsil ettiği iktidar ve sermaye sistemi gibi kriz yaşamaktadır. Bugün bilgi toplum ve iktidar ilişkisi sorununda ve yaşanan krizde önceki dönemlerden daha çok önemli role ve anlama sahip olmaktadır. Toplumsal sorunların derinleşmesinde mevcut iktidara dayalı algı ve bilim yapısı, bilim-bilgi alanında özgürlük arayışını da geliştirmiştir. Bilme alanındaki hegemonyaya karşı da önemli çıkışlar, devrimsel arayışlar yaşanmıştır. Kuantumik bilgi yapısı, feminist bilgi yapısı, anarşist yaklaşımlar, komünal yaşam arayışları, kimi bilim akımları ve çevreleri (Frankfurt okulu vb.) hegemonik bilim yapısına dönük mücadele içinde olmuşlardır.

Genelde 20. yy.'ın başında, özelde de 1960'lardan itibaren yoğunlaşan bu arayışlar, gerek kapitalist sistemin, gerekse alternatif olarak çıkan ama mevcut olan sistemin sol versiyonu olmayı aşamayan reel sosyalist sistemin kaos ve krizler yaşaması ile birlikte, iktidar-sınıf-devlet-ataerkil-endüstriyalist yapıyı bilim alanından başlayarak sarsıcı sorgulamaları yaratır. Özellikle 1927'de Werner Heisenberg'in 'Belirsizlik İlkesi'ni geliştirmesi, klasik hegemonik bilim tariflerini altüst etmiş, bu ilkenin sosyal bilimlerdeki yansması da olmuştur. Düşüncedeki algı ve bilgi yapısındaki bu sarsılma, sorgulama 'var olan sistemin değişmezliği, sürekliliği' söylemini de yıkmıştır. Atom altı parçacıklarının oluşturduğu kuantumik dünya bugün hala araştırılıyor, doğanın özgürlük arayışı eğilimi, buna bağlı olarak insan-toplum-kadındaki özgürlük eğiliminin güçlendirilmesi hedefi ortaya konulmaktadır.

Sosyalizm ideolojisinin kurucuları, teorisyenleri toplumsal sorunların kaos ve kriz süreçlerinde önemli tespitler temelinde çıkış yaptırmış ve toplumsal hareketlere doğrultu vermişlerdir. Genelde uygarlığa, özelde kapitalist uygarlığa karşı toplumsal hareketlerin yoğunlaşmasını sağlamışlardır. Ama onların da mevcut iktidarcı-devletçi-ataerkil sistem kurgusunu tam aşabildiklerini söylemek, 1960'lar sonrası göz önüne getirildiğinde mümkün olmayacaktır.

Burada da toplumun kendini inşa etme dinamiği, potansiyeli tam çözümlenememiş, özelde de mevcut uygarlığın iktidar-devlet ve ataerkil ilişki sisteminin modelleri, araçları kullanılarak 'gelecek özgür günlere' ulaşılabileceği varsayılmıştır. En temelde de toplumsal sorunların çıkış kaynağı olan kadın üzerinde kurulan iktidarcı-sınıflı-sömürgeci sistemin adı tam konulamayınca, üstüne pozitivist bakış açısı da aşılamayınca, adına sosyalist-komünist de denilse, toplumsal sorunlar, kaos ve kriz süreçleri bir dönemden sonra tekrar etmiş, çözüm üretilenmemiştir.

'Hangi topluluk düzeyinde, biçiminde yaşıyorsa yaşasın, eğer toplum özgürce ahlaki yapısını ve politikasını oluşturuyorsa, o toplum haline normal veya doğal toplum diyebiliriz. Buna açık veya demokratik toplum demek de mümkündür' diyen Abdullah Öcalan, toplumsal sorunun başlangıcının toplumun özgürce politika ve ahlakını belirlemekten koparılması olduğunu ortaya koyarak; toplumsal tıkanma ve krizlerin aşılmasında toplumun ahlak ve politikasını özgürce oluşturmasını temel ilke olarak belirlemektedir.

Sosyal bilimlerin alanının toplumsal sorunlara çözüm bulmak arayışında, ister sol ister sağ söylemle olsun, iktidardan yana değil, direkt toplumun içinde kalarak bakışını, tarz ve yöntemini oluşturması gerekir. Bilginin, bilmelerin halktan alınıp, topluma karşı kullanılmasından çıkmak, toplumdan gelenin topluma akışının sağlanması başta sosyal bilmeler olmak üzere tüm bilme alanlarında esas alınması gerektiği açık bir hakikat olmaktadır.

Bu arayış hiç olmamış demek yanlış olacaktır. Bilim alanında Doğu ve Batı açısından önemli arayış ve çıkışlar olmuştur. Bunlar insanın-toplumun-kadının hakikat arayış tarihidir de. Kadın ve erkek bilgeler, özelde cadı denilerek kötülen ve katledilen milyonlarca bilge kadın, Hypatia-lar, tanrıda kendini gören ve özgürlüğü arayan Hallacı Mansurlar, Karmatiler, Rönesans'ın öncüleri, komünal yaşamın ve komün ahlaki-politik yaşam savunucuları, Fransız devriminin öncü kadınları, erkekleri, ulusal özgürlük arayışında olan halklar, dünyanın herhangi bir köşesinde, bir ormanda, nehir kenarında, dağlarda yaşayan ve erkek aklının işgaline karşı direnenler, ekolojik hareketler, demokrasi ve eşitlik arayışçıları, kadın özgürlük arayışçıları özgür bilginin, bilmelerin ve bilgeliğin sürdürücüleridir.

Modern sistemin hegemon bilgi yapısı cinsiyetçi ve iktidarcı olması sebebiyle toplumu toplum olmaktan çıkaran olgulardan biri olmuştur. Toplumun, bireyin parçalanması, doğanın talanı, kadın köleliğindeki derinleşme, sistematik kadın kırım politikaları adeta bu sosyal bilimlerin yapısının meşruiyetiyle varlığını sürdürmektedir. Algı yönetimi, toplum ve bireyin kontrol edilmesi temelinde düzenin sürdürülmesi yaşamı artık sürdürülemez hale getirmiştir.

Doğanın, evrenin, toplumun, her şeyin bilimi yapılırken, bu gerçekliklerin merkezinde yer alan kadının tarihsel toplumsal gelişim süreçleri itibarıyla bilim konusu yapmamak zaten başlı başına toplum kırımına anlamına gelmektedir. Sosyal bilimlerin paleografi, jeneoloji, nüvizmatik, suç-bilimi ve daha nice konuyu bilim konusu yaparken, toplumun yarısı denilen, ilk toplumsallığın, ilk inancın, ilk bilimin yaratıcısı olan kadını dışlamak, yok saymak, hatta 'insan mı değil mi' sorusunu bilim araştırmalarında ya da felsefede konu yapmak bu bilimin ne kadar eril erkek aklıyla şekillendiğini ortaya koyarken, mevcut kaos ve sorunları çözmekten çok sürmesinde rol sahibi olduğunu göstermektedir.

Hegemon sosyal bilimlerin alanına dönük eleştiriler geliştiren ve mevcut bilimin toplumsal cinsiyetçi yanlarını ortaya koyan feminist bilim tarihçileri arasında Carolyn Merchant, Susan Bordo ve Evelyn Fox Keller'i sayabiliriz. Mevcut sosyal bilimlerin cinsiyetçiliği nasıl meşru kıldığını ortaya koymuşlardır. Mevcut bilimlerde eril söylemin 17. yy.'dan itibaren bilimin söylemi haline

geldiğini belirtmişlerdir. Özne-nesne ayrımına dayalı bilme biçimi (özne eril, nesne dişil olarak ele alınır) cinsler arası ilişkilerin tarifinde kullanıldığından, ataerkil sistem kendini buna dayandırıp yaşatır. Ancak buna karşı yürütülen mücadelede, örneğin özne-nesne ayrımına dayalı bakış açısı aşılmamışsa, aynı eril bilim yapısının tuzağına düşmeler, bu sefer kadın ve salt karşıtlık adına, mevcut bilim yapısının yöntemini sürdürme yaşanabilmiştir. Bu da mevcut sistemi aşamayan, belirlenmiş yasal sınırlar içinde yer sahibi olma mücadelesini veren, 'iktidarı-sınıflaşmayı-devletli sistemi' doğal ve gerekli bir olgu olarak gören, tarihin ilerlemeciliği içinde ulaşılan bir uygarlaşma olgusu olarak kabul eden, bu sistemde yer alma kavgasını veren pozisyona düşmeler olabilmiştir.

Mevcut sistemin yapısal sorunlarının başında kadının anlaşılmasının eril akla bırakılması gelmektedir. Toplumsal cinsiyetçiliğin kapitalist bilgi yapısının merkezinde yer alma durumu karşısında alternatif bilim ve bilme yapılarında kadın özgürlüğü ve toplumsal cinsiyetçiliği aşma amacı temel alınmak zorundadır. Toplumsal sorunların temelinde; kadının özgürlük sorunu, köleleşme tarihinin hakikat temelinde çözümlenmemesi, analitik aklın duygusal-sezgisel aklı bastırması, kontrol altına alıp biçimlendirmeye çalışması bulunmaktadır. Bunu aşmayan bilim ve bilme yapıları baştan kaybetmiş demektir. Bunun çözümü ise; kadın zihniyet dünyasının özgürlük temelinde, toplum-ekoloji ve kadın özgürlüğüne dayalı modelin inşa edilmesi ve en temelde de kadının evrene, doğaya, topluma, insana dair bilmeyi kendi hakikati temelinde açığa çıkarması ile sağlanacaktır. Genel olarak 'Özgürlük Sosyolojisi', merkezinde ise Jineolojinin olacağı yeni sosyal bilimler ve bilgi-bilim anlayışının geliştirilmesi, bununla da yetinilmeyip bu bilme temelinde toplumsal mücadeleyi yapısal ve işlevsel olarak gerçekleştirmek bu dönemin esas yaşamsal çalışması olmaktadır.

21. yy. açısından temel toplumsal sorunların başında hala toplumun toplum olması gelmektedir. Bunun için 'derin bir sosyolojinin, derin bir sosyal bilimler alanının' toplumsal olarak ve kadın örgütlülüğü temelinde geliştirilmesine ihtiyaç olduğu gerçeği açığa çıkmaktadır. Bunu yaparken Abdullah Öcalan'ın Demokratik Uygarlık Manifestosu'nda işaret ettiği gibi, önceki alternatif sistem arayışçılarının düştüğü hataya düşmemek önemlidir: 'Günümüzde kapitalist modernite, tüm parametrelerinde sürdürülemezlik işaretlerini veriyorsa bunda en büyük pay sahibi dayandığı 'Bilimsel yöntem'dir. Dolayısıyla sistem eleştirisini dayandığı yöntemde ve ortaya çıkarılan 'Bilimsel disiplin'lerde geliştirmek yaşamsal öneme sahiptir. Sosyalist eleştiri de dahil tüm sistem eleştirilerinin temel zaafı sistemin dayandığı ve onu var kılan yöntemin aynısını kullanmalarıdır. Halbuki o yönetime dayanarak inşa edilen toplumsal gerçeklik aynı yöntemle ne kadar eleştirilse de, aynı sonuçla karşılaşmaktan kurtulamaz.'

SOSYALİST DEVRİMDEN JİNEOLOJİ'YE KADIN SORUNU

OYA BAYDAR

Bütün çelişkilerin ve o çelişkilerin ürünü insanî ve toplumsal sorunların sosyalist devrimle çözülebileceğine inanmış bir kuşaktan geliyorum. Devrimle kurulacak sosyalist/komünist toplumda sömürünün ortadan kalkması, insanın insana kulluğunun sona ermesiyle birlikte etnik, ekolojik, etik sorunların ve de kadın sorununun çözüleceğini düşünürdük. Emek-sermaye çelişkisinin çözümü, adım adım diğer çelişkilerin çözümünü de peşi sıra sürükleyecek ve sosyalizmin ütopyasına doğru ilerlenecekti.

Tabii ki bu kadar kaba ve basit değildi kavrayışımız. Ustaların kitaplarını, Marksizm- Leninizmin klasiklerini hatmetmiş, teoriyi iyi kötü kavramıştık. Güçlükleri, engelleri biliyorduk. Çift kutuplu dünyada zaferin kolay olmayacağını, devrim gününden yarınlara düze çıkılamayacağını, sorunların sihirli değnekle çözülemeyeceğinin farkındaydık. Ama, temel çelişkinin çözümünün diğer bütün çelişkilerin çözümünün de anahtarı olduğuna inancımız tamdı. Tartışanlar -ki bütün güçlüklerle, sansüre, ideolojik baskılara karşı Marksizmin içinde kalarak eleştirel bakan, tartışan, soru soranlar da vardı- yeterince mümin olmamakla, Marksizme-Leninizme ihanetle, döneklikle suçlanırlar, “dissident” (ayrılıkçı) sayılırlardı.

60'larda ortaya çıkan, 68 Mayıs'ından geçerek 70'ler bounca gelişen feminist hareket, Türkiye'de ancak 1980'lerden, özellikle de sosyalist sistemin çöküşünün yaşandığı 90'ların başlarından itibaren belli bir güç kazandı. Başka türlü söyleyecek olursak, “kadının adı” ancak o yıllarda yüksek sesle söylenmeye başlandı.

Kendi payıma; devrim olunca diğer sorunlar gibi kadın sorunu da çözülür, anlayışını ve tam da bu yüzden kadın sorununa yabancı ve ilgisiz kalışımı sorgulamaya 1980'lerde, 12 Eylül

sonrası siyasal göçmenlik yıllarında zaman zaman sosyalist ülkelerde yaşarken gündelik yaşam gözlemleriyle başladım. 80 öncesinde Türkiye’de çeşitli sol fraksiyonların, legal/illegal (örneğin TKP) sosyalist partilerin kadın örgütleri, kadın çalışmaları, bu örgütlerde geceyi gündüze katarak fedakârca çalışan kadın arkadaşlarım, yoldaşlarım vardı. Hiçbirine haksızlık etmek istemem ama bu çalışmaların ve örgütlenmelerin ana hedefi kadınları, özellikle emekçi kadınları sosyalist mücadeleye, sol harekete katmak, sosyalist bilinçle donatmak, devrime hazırlamaktı. Kadın olarak kadın, -hele de küçümsenen ve bir çeşit sınıf düşmanı sayılan “burjuva kadın”- çalışma ve ilgi alanımıza dahil değildi. Kadın cinselliği, kadın psikolojisi, kadın estetiği gibi konulara işaret etmek ikincil sorunlarla uğraşmak olarak görülürdü. Kadını devrimin yedek gücü, erkeğin hizmetkâr yoldaşı saymanın, kadın-erkek eşitliğini (aslında çok doğru ama tek başına yetersiz) eşit işe eşit ücret mücadelesi olarak kavramanın makul bulunduğu; gerilla parkası ve postalı giyerek dolaşmanın kadın özgürlüğü olmadığını söylemek ise küçük burjuva sapkınlığı, en azından liberallik adledildiği zamanlardı bunlar.

1970’lerin “bacı” söylemi, devrimci sol muhafazakârlığı iyi yansıtan bir deyiştir. Bir yanıyla, erkeğin “Sana cinsel obje olarak bakmıyorum,” güvencesidir, öte yandan erkeğin üstün egosunun cinsel hâkimiyet dilidir. “Bacı”, kadın cinselliğinin reddedilmesinin, kadının tıpkı Müslüman muhafazakâr çevrelerde olduğu gibi a-seks (cinsellik dışı) melek sayılmasının dile yansımasıdır. Devrimci harekette kadın yoldaşın mazbutu (yani kadınlığını dışa ve ilişkilerine yansıtmayanı) makbuldü. Kısa etek, biraz dekolte yaka, abartısız makyaj, gülüp söylemek, erkeklerin yanında rahat tavırlar devrimciye yakışmayan hafiflikler sayılırdı. Özellikle, silahlı harekette yer alan ya da işkenceye direnmiş kadınlar için kullanılan “erkek gibi kadın” övgüsünü de unutmayalım.

1980’lere, hatta 90’lara gelene kadar, kadın sorununa bu eril bakış ve erkek zihniyeti, -hepsi kadınlardan gelen cesur ve istisnâ bireysel çıkışlar dışında-, sol içerisinde pek sorgulanmadı. Feminist hareket ise, güç kazanmaya başladığı 80 ortalarından itibaren kimi sorunlara odaklanarak, kadın-erkek eşitliğini boyutlandırmaya çalıştı. Bacı’lık bir ölçüde aşıldı, eril bakışa karşı şu veya bu yönden eleştiriler yükseldi. Kadının kendi bedenine ve ruhuna eril iktidar çemberini aşarak sahip çıkması bilinci ve talepleri, geçmiş dönemlere oranla daha bir belirginleşti.

Öte yandan, daha önce gündeme gelmeyen bir konu akademik çevrelerden feminist hareketin bazı kesimlerine yayılarak tartışmalara yeni ve önemli bir boyut getirdi: Cumhuriyet devrimlerinin yarattığı kadın modeli, “Cumhuriyet Kadını” imgesi, Cumhuriyet’in sağladığı kadın haklarının nasıl kullanıldığı veya neden kullanılmadığı, kadın-erkek eşitliği anlayışının sınırları feminist hareketin bazı kesimlerince mercek altına alındı.

Bu eleştirilere göre, Cumhuriyet devrimleriyle kadın eşitliği konusunda atılan adımlar, çıkarılan yasalar kadınları özgürleştirmekten ve kadın erkek eşitliğini sağlamaktan çok Cumhuriyet ideolojisinin ve ülküsünün kadın erlerini yaratmayı amaçlıyordu. Batılı kadın gibi giyinen, Batı kültürünün norm ve değerleriyle donanmış, okumuş, tercihen öğretmenlik, hekimlik gibi mesleklerde çalışacak, ana olarak da Cumhuriyet ideolojisine bağlı, vatana millete yararlı evlatlar yetiştirecek kadınlar... Bu kadınların toplum ve aile içindeki yerleri batıcı laik cumhuriyet nesillerinin yetiştirilmesi vazifesiyle belirleniyordu.

Cumhuriyetin dar bir kesim kadına açtığı özgürlük ve eşitlik kapılarının reddiyesi değil, kısıtlılığı ve sözden/yasadan öze varamamış, elit bir kesim dışına çıkamamış olmasıydı tartışılan. Bu tartışma ve görüşlerle birlikte; kadın sorununun temelinde erkek iktidarı sorununun yattığı, -kimi zaman sistem/rejim eleştirisiyle birlikte, kimi zaman ise sistemi olumlayarak- gündeme giriyordu.

Sosyalist deneyimden çıkan dersler

Kadın sorununa bakışta, benim için en uyarıcı olan sosyalist ülkelerin pratiğiydi. Devrimin gerçekleştiği ülkelerde, örneğin Sovyetler’de, devrimden 60-70 yıl sonra gündelik yaşamda görüp izlediğim tablo, umutlarımızın aksine, kadın sorununun çözülmediğiydi. Kadın-erkek eşitliğinin, pratikte kadınların erkeklerin çalıştığı ağır işlerde, erkeklerle eşit koşullarda ama daha çok sıradan işçi olarak çalışmalarından ibaret olduğuydu benim gözlemlediğim. Moskova’nın ortasında bir inşaatta kadın işçilerin ellerinde içi çimento harcı dolu iki ağır kovayla inşaat iskelesine tırmanmaya çalıştıklarını gördüğümde, bu eşitlikte aksayan bir yan var diye düşünmüştüm. Sonra çeşitli sanayi işletmelerinde, kolhozlarda ve sovhozlarda kadın işçileri gözlemledim. İşten çıkar çıkmaz ev işlerine koşmalarını, işletmelerdeki kreşlerin, yuvaların yetersizliğini, gündelik yaşamda özgürlük alanlarının ve vakitlerinin ne kadar dar olduğunu, çalışmayan ve çoğu alkolik kocaların/erkeklerin yükünü nasıl taşıdıklarını ve her kademe yönetimde mutlak azınlık olduklarını gördüm. Basitleştirirsek; emekçi kadının üzerindeki çifte sömür devrimle kalkmadığı gibi, kültürel yaşamda, gündelik hayatta, zihniyetlerde, kadına bakışta, temelde kapitalist toplumlardan fazla fark yoktu. Aksine, benim oralarda bulunduğum 80’li yıllarda pek çok kapitalist ülke; toplumsal haklar, kadın özgürlüğü, kadın-erkek eşitliği ve bu konuya ilişkin tartışmalar, teorik, pratik çalışmalar açısından daha ileri konumdaydı.

Devrim olunca kadın sorunu da çözülür şablonunun geçersizliği, -en azından eksikliği- hayatın inatçı gerçeğiyle ortaya çıkıyordu. Epeyce geç kalarak da olsa kadın sorununu o güne kadar ki çerçevemin dışına taşarak düşünmeye başladım: Kadının toplumsal konumunun emek-sermaye çelişmesini önceliğinin; kölecî, feodal, kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı hakimiyet ve sömür ilişkilerinden farklı bir yapıda olduğunun; sorunu açıklamak için üretim biçiminden doğan çelişkilerden başka bir anahtara ihtiyacımız olduğunun farkına vardım.

O anahtarın iktidar kavramı ve pratiği olduğunu düşünüyorum şimdi.

İktidar, eril bir kavram ve eril bir pratiktir

Bütün tek tanrılı semavî dinler erkek iktidarının yeryüzüne yayılması ve yansımasının payandaları, erkek iktidarının dayanaklarıdır. Tanrı erkektir; Allah, Baba’dır. Peygamberler, tebliğciler de öyle. Yöneticiler; kabile reislerinden krallara, padişahlara, mirlere, şeyhlere, vb. kadar mutlak iktidarın simgesi tanrının yeryüzündeki temsilcileridir. Dinî liderler gibi, laik devrimci hareketlerin ve iktidarların liderleri de kitleler tarafından bir ölçüde öyle görülürler. Tartışılmazlar, sorgulanmazlar, onlara biat edilir. Aksi davranış dışlanmaktan ihanetle suçlanmaya kadar giden müeyyidelerle karşılaşır.

Dinî eril iktidar dünyevî eril iktidarı hem gerekçelendirir hem de eril iktidar zihniyetini kuşaktan kuşağa bütün topluma yayarken kadını da kuşatır ve kendisine eklemeler. Erkek iktidar ilişkileri, erkek iktidar dili ve zihniyeti kadına da kendi eril dilini öğretir. Efendi erkeğin iktidar zihniyetinin normları, toplumun genel normları olarak adeta genetik kodlar gibi kuşaktan kuşağa kadın-erkek bütün topluma aktarılır.

Cinsel iktidardan başlayıp siyasal-ideolojik iktidara kadar iktidarın her türü, yani iktidar kavramın kendisi erildir. İster iktidar çarkının başında, dümeninde olsun ister o çark tarafından öğütülsün, kadın-erkek herkes aynı bütünün parçası kılınır. Bu yüzden eril iktidar denmesi bile gerekmez, iktidar demek yeterlidir. Çünkü iktidardaki ya da iktidar arayışındaki kadının zihniyeti ve pratiği de özünde farklı olmayacaktır. Yüceltilen savaşçı Amazonların acımasızlığı ve vahşetinden güçlü kraliçelere ve hanım sultanlara, oradan günümüzün Demir Leydi'lerine kadar bir sürü örnek bunu kanıtlar. Aşırı bulunabilecek bir yorumla söyleyecek olursam: kadın-erkek eşitliği talebinin özünde de iktidardan eşit pay istemi vardır. Bu talep, kadınlar açısından hem ileri hem de devrimci bir taleptir ama kadın sorununun temeline inmediğini, topyekûn iktidar meselesi tartışılmadıkça ve aşılmadıkça kadının özgürlüğünün ve eşitliğinin tam anlamıyla sağlanamayacağını düşünüyorum.

İktidar, yönetilenler kadar iktidar sahibinin kendisini de mutlak özgürlükten mahrum bırakır. Böylece bağımlılık, tahakküm, baskı ilişkileri kendi kendini üreterek sürüp gider. [Eril] İktidar kadınlara da benimsettiği savaş dilini kullanır, çünkü kendi sürekliliğini ancak savaşla, güç gösterisiyle, güce dayalı üstünlükle sağlar. Kadının kurtuluşu erkekten bağımsızlaşmakla değil, kendisinin de parçası kılındığı iktidar ilişkilerinden ve zihniyetinden kurtulmasıyla mümkündür ancak. Çünkü gerçek özgürlük, iktidardan ve iktidar isteminden bağımsızlaşmak, o genetik kodlardan temizlenmektir. İktidar olgusunun kendisi tartışılmadıkça, insanın bütünlüğü yerine "kadın versus erkek" amacını/mücadelesini koymak iktidarı bu defa kadın odaklı kurup üretmektir.

Bir özgürlük bilimi olarak jineoloji mümkün mü?

İnsanî (eski deyimle beşerî)/sosyal bilimlerin, hatta pozitif bilim adı verilen kimyadan biyolojiye, tıptan genetiğe bilim dallarının erkek bakışlı olmasında şaşılacak bir şey yok. Kendisi de bir iktidar alanı ve aracı olan bilim, eril iktidarın tahayyül dünyasının dışında gelişemezdi. Bilime istisnaî olarak yansıyan kadın bakışı ya etkisiz kaldı ya da erkek gözlü bilime eklendi, içinde eridi.

Sosyal bilimlerde (genel olarak bilimde) iktidar bakışını, eril kavrayışı geriletip yeni bir bilim anlayışına kapı açmak olarak da tanımlanabilecek jineolojiyi, kadın merceğinden kadına odaklanan bilimsel bakış olarak tarif etmek mümkün. Abdullah Öcalan, "erkek egemen zihniyete radikal bir müdahale" olarak tanımlıyor. Jineoloji, sosyal bilimlerde dönüşüm yaratma iddiası taşıyor. Böylece jineolojik bakış eril iktidara alternatif olarak görülüyor.

Yukarda anlatılmaya çalışılan güçlülere, engellere, iktidar kuşatmasına rağmen, kadın ve kadın bakışı en azından yüz elli yıldan beri kendisine dayatılan kadere baş kaldırıyor. 21. yüzyılın ikinci yarısının dünyanın bütün bölgelerinde değilse bile geniş bir coğrafyada kadın ağırlıklı olacağını söylemek mümkün.

İnsanlık soruyu ve sorunu bir kez ortaya attı mı, çözüm de eninde sonunda gelecek demektir. Geleceğin sosyal bilimlerinin de kadın mercekli ve kadın odaklı gelişeceğini söylemek bilicilik olmaz. Üstelik bunun işaretleri bugünden görülebiliyor. Jineoloji kavramının ortaya atılması, başka terimlerle de olsa eril ağırlıklı ve eril bakışlı insanî/sosyal bilimlere eleştiri ve itirazların yükselmesi, yetersizliklerinin ve bütünü kavramadaki eksikliklerinin altının çizilmesi önemli belirtiler.

Ancak jineolojinin önünde iki tehlike, bir diğer anlamda tuzak, olduğunu düşünüyorum: Birincisi; erkek bilimi-kadın bilimi ikilemini abartarak bilimin bütünselliğini yok edecek bir anlayışa saplanmak, yani başaşağı duran sosyal bilimleri ayakları üstüne dikmeye çalışırken gövdeyi tahrip etmek; devrimciliğin, birikimi yok sayan toptan yıkıcılık değil, birikimi bir üst düzeye sıçramak için basamak kabul etmek olduğunu unutmak. İkincisi ise; jineolojiyi, sosyal bilimlerde kadın odaklı devrimci anlayış olmaktan çok bir siyasal-ideolojik manivela olarak araçsallaştırmak. Başka bir deyişle Kürt hareketinin kadın ağırlıklı yeni toplum ütopyasının heyecan verici söylemsel aracı haline getirmek.

Böyle düşünmemin nedeni jineoloji kongrelerindeki bazı metinlerde, sonuç bildirgelerinde, kadın gerillaların, Kürt kadın hareketinin sözcülerinin konuyu dile getirişlerinde ve konuya ilişkin bazı yazılarda ifadesini bulan lider kültünün bilim arayışının önüne geçmesi; “Jineolojiyi bilim olarak ilk ortaya atan ve geliştiren önder Öcalan”a, “bilge kişi”ye atıfların esas konudan daha fazla yer bulması gibi. Öte yandan, kadın bilimi olma amaç ve iddiasındaki jineolojiyi bilimselden çok ideolojik bir konuma yerleştirmek; konuyu tartışmak, derinleştirmek yerine sloganlaştırmak kolaycılığının, -en azından militan kadrolar arasındaki-, yaygınlığı.

Öcalan’ın; gelecek yüzyılın toplumsal devrimindeki rolünü ve önemini doğru olarak kavradığı kadınlara ilişkin görüş ve öngörülerinin donuk sloganlara indirgenmesinin sosyal bilimlerde devrim yaratacak kadın bakışlı ve kadın odaklı bir sosyal bilim olarak tanımlayabileceğimiz jineolojinin başlıca handikapı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bilim, biat kültürünün her türünün dışında, dinsel ya da ideolojik dogmaları aşarak gelişir. En ileri adımlarını da, her dönemin kendi olanakları ve sınırları çerçevesinde, iktidarla savaşıarak atmıştır.

Bilimin merceğinin ve odağının kadınlaşması, erkek bilim-kadın bilim ikilemi anlamına gelmez. Bilimin erilliğinden arındırılıp insana dönmesi anlamına gelir. Bu da iktidarda erkeğin yerine kadının geçmesi ile değil bilinen ve uygulanan yapısıyla iktidarın kendisinin sönmelenmesiyle, iktidar kavram ve zihniyetinin değişmesiyle olur ancak.

Son söyleyebileceğim: İktidarın kadınları da kuşatmış ve kendi içinde eritmiş eril yapısı, iktidar olgusunun kendisi ve iktidar arayışı aşılmadan toplumun, kadının ve bilimin özgürleşmesinin, dolayısıyla da özgür kadın biliminin gelişmesinin tam olarak mümkün olamayacağı. Yine de, yeni toplum ütopyasının parçası olarak peşinden gidilebilecek bir amaç halinde önümüzde durduğu.

SOSYAL BİLİMLERE FEMİNİST KATKILAR¹

SİLVIA FEDERİCİ

Çeviri: Sevim Özdemir

Makalemdede sunmak istediğim tez, 1970’lerin başından itibaren feminizmin sosyal bilimler alanını tarihte örneği az görülür bir şekilde tamamıyla dönüştürdüğüdür. Bugün ABD’de toplumsal cinsiyet perspektifi ya da daha ziyade feminist perspektif, bütün disiplinlerin ayrılmaz bir parçası oldu ki bu birçok durumda son yüzyılın en önemli paradigma değişimini temsil etmektedir. Antropolojiden felsefeye, tarihten ekonomiye bütün alanlarda feministler birçok disipline sadece girmekle kalmadılar; bu alanlarda yeni sınırlar ve araştırma nesneleri oluşturdular ve zaman içinde gerçek bir teorik ve epistemolojik devrim gerçekleştirdiler.

Daha sonra, bu devrimin doğa bilimlerini de etkilediğini göstereceğim. Burada, bir çoğumuza sosyal bilimlere sadece girmekle kalmayıp onu dönüştürme gücü verenin cinsel ayrımcılığa ve kadına yüklenmiş verili toplumsal rollere karşı feminist başkaldırı olduğunu vurgulamak istiyorum. Ezilen bir grup ayaklandığında her zaman kendi toplumsal kimliğini istikrarsızlaştırır ve bilim insanlarının bunu dikkate almaları gerekir. 19. yüzyılda kölelerin ayaklanması ve sonrasında kolonyalizm karşıtı mücadele “ırk bilimine” bir son vererek antropolojiyi dönüştürdü. Cornell West’in de vurguladığı gibi, Aydınlanma’nın ırkçı ideolojisini sistematize eden fizyonomi ve kraniyoloji (kafatası bilimi) çalışmalarını bitirdi. Diğer bir örnek Nijerya’nın güney doğusunda bir kent olan Aba’da, Abalı Kadınların Savaşı’dır ki bu savaş 1929’da Igbo’da toplumsal cinsiyet ilişkilerini inceleyen ilk antropolojik çalışmaya imkan vermiştir.

¹ Açılış dersinde sunulan konuşma, CESMECA, San Cristobal, Chiapas, Mexico, Ağustos 2014.

Bu savaş kadınların örgütleyici gücü nedeniyle İngiliz kolonyal yöneticileri o kadar etkiledi ki o zamana kadar geri kalmış olduğunu düşündükleri bölgede kadınların rolünü çalışmaları için antropolog Margaret Green ve Sylvia Leith-Ross'dan oluşan bir komisyon kuruldu.

Bizler de bilgi üretenler olarak kabul edilmek için politik öznelere olmak ve deneyimlerimizin tanımlandığı kategorilere meydan okumak zorunda kaldık. Fransız sosyolog Colette Guillaumin'in belirttiği gibi, feminist başkaldırı "hakim stereotipik kadın imajını" yerle bir etti ve kadınları teorik araştırmaya değer "bir grup, sosyolojik bir gerçeklik" haline getirdi. Ancak "başından beri daha önemli olan şey, kadınların çalışmanın nesnesinden ziyade, öznesi olduğu bu yeni sosyal bilimin -Kadın Çalışmalarının- oluşturulmasıyla kadınların bu araştırmanın başında, onun sorumlusu olmalarıdır.

Birkaç yıl içinde binlerce yeni dersin açılmasını, yeni programların ve "genel anlamda yeni entelektüel ve eğitimsel girişimlerin" oluşmasını sağlayan bu programın ortaya çıkardığı yaratıcılık hakkında ne söylesek abartmış olmayız. Yüzyıllarca dışarıdan, "dışlandığımız enstitülerde ve hatta (Aristo'dan Freud'a) deneyimlerimizi değersizleştiren ve bizi eksik insanlar olarak karakterize ederek tanımlayan ünlü yazarların gözüyle" görüldük ve tarif edildik.

Feminizmin ortaya çıkışından önce, 1960'lara kadar, benim gibi kadınların akademiye girme konusunda yaşadığı deneyim, sınıftan kütüphaneye her alanda aldığımız "tarihte yerimizin olmadığı" mesajı açısından Virginia Woolf'un Kendine Ait Bir Oda (1929) kitabında tariflediği durumu hatırlatır nitelikteydi, zira çalıştığımız hiçbir metin tarihsel olaylarda kadının varlığından bahsetmiyordu ve bütün bu metinler erkekler tarafından yazılmıştı.

Kadın Çalışmaları programlarının oluşturulması buna bir son verdi. Bu programlarla biz sadece bilginin öznesi olmakla kalmadık aynı zamanda bilgi üretim sürecini, feminist hareketlerin kendi değerini bilme amacına hizmet eder biçimde genişlettik. Dolayısıyla feminist araştırmanın doğal olarak ürettiği ilk bilgiler kendimize, tarihimize, bedenimize, mücadelemize ilişkindi. Bu tarihsel bağlamda çıkan çok önemli bir kitap, sağlığın ve kadın cinselliğinin bütün yönlerini tartışan ilk kitap olma özelliği taşıyan, *Bedenlerimiz Biziz*'di (Our Bodies, Ourselves). 1971'de yayınlandı ve 26 dile çevrildi. Kitap, bu konuda feminist literatürün bir klasiği olarak kabul edilir.

Bugün, feminist çalışmaların 40. yılının sonunda, Virginia Woolf'un bahsettiği boş raflar artık doldu. Kadının tarihsel olaylardaki rolü ve psikolojik, antropolojik ve ekonomik varsayımlara dair feminist perspektifler kocaman bir literatürün nesneleri haline geldi. Sonuçta bizim toplumsal gerçekliğe ilişkin kavrayışımız geri dönülemez sanılan ve kökleri ta feminizm öncesine dek giden literatürün büyük bir kısmını değersizleştiren yol ve yöntemlerde büyük değişiklikler yaptı.

Şematik olarak feminizmin sosyal bilimlere üç büyük katkısı olduğunu söyleyebiliriz: İlk olarak, feminizm sosyal bilimlerin metodolojisini ve bilgi üretim sürecini değiştirdi. İkincisi, yeni bilgi nesneleri ve gördüğümüz üzere yeni bir disiplin yarattı; kadın çalışmalarının kuruluşuyla toplumsal cinsiyet yeni "sosyal bilimin" üretici ilkesi haline geldi.

Üçüncüsü, kategorileri ve kullanılan varsayımları altüst ederek disiplinlerin içeriğini dönüştürdü ve “erkek”i insanla eş anlamlı saymayan ve insanlığın yarısını dışlamayan bir perspektiften dünyayı yeniden yorumladı.

Bölüm II: Sosyal Bilimlerin Metodolojisini Değiştirmek

Metodolojik olarak feminizmin sosyal bilimlere yaptığı en büyük katkı, -toplumsal cinsiyet hatları üzerine kurulumuş, toplumsal olarak hiyerarşik, kapitalist bir toplumda erkekler ve kadınlar kökten farklı deneyimlere sahip olduklarından-, evrensel, soyut, cinsiyetsiz bir öznenin gözünden sunulan her toplumsal teorinin, kaçınılmaz olarak yanlış ve teorik olarak kabul edilemez olduğunu sosyal bilimlerde yerleştirmesidir. Dolayısıyla, her evrenselci bakış açısı toplumsal gerçekliğin büyük bir kısmını gizler, yalnızca daha fazla iktidar sahibi olanların bakış açısını temsil eder ve eşitsizlikleri pekiştirir.

Aynı şekilde, feministler –her zaman doğru bilimsel yaklaşımın işareti olarak kabul edilen- nesnellik ve tarafsızlık mitine hem bilgi ve çıkar ikiliğini reddederek, hem de bir çok teoride ve metinde gizlenmiş politikayı ifşa ederek meydan okudular. Bu bağlamda önemli bir çalışma bilim tarihçisi Londa Schiebinger’in *Doğa’nın Bedeni* (Nature’s Body, 1993) adlı çalışmasıdır. Bu eser, bilimsel kuruluşların yapılandırılmasında toplumsal cinsiyetin güçlü bir faktör olduğunu, bilimsel öncelikleri şekillendirdiğini ve en itibarlıları da dahil birçok bilimsel teorinin bilimsel kanıttan ziyade toplumsal cinsiyete ilişkin ön yargıların ürünü olduğunu ortaya koydu. Schiebinger’in alıntıladığı örnek bir vaka İsveçli botanikçi ve zoolog Carl Linnaeus’un (*Doğanın Sistemi* [The System of Nature, 1735-1770] adlı çalışmasında) insanlar ve hayvanlar arasında ortak bir özellik olarak ‘memelileri’ seçmesidir ki bu kanıtlanabilir bir şekilde bilimsel bir kaygı ya da düşünceden ziyade Avrupa’daki orta sınıf kadınları çocuklarını emzirmeye ikna etmeye dönük kampanyasına dayanıyordu.

Bilimsel “tarafsızlık” idealine karşı feministler; araştırmamızın mesele ettiği konularla ve onun sonuçlarıyla ilgilendiğimizi (esasen ilgili de olmamız gereken), bakış açımızı çerçeveleyen ve onun sınırlarını belirleyen çıkarlarımızı, deneyimlerimizi ve amaçlarımızı kabul etmenin ön yargıya karşı en iyi savunma olduğunu varsayan “katılımcı” bilginin (burada Maria Mies önemli bir makalesinden alıntı yapıyorum) ve “konumlu bilgi”nin [situated knowledge] ilkelerini (Donna Haraway) savunmuşlardır. Bu anlamda feminist bilginin kendini –kelimenin polis’e, toplumsal boyutlara ve öğrendiğimiz sonuçlara dair bir kaygımız olduğunu ifade eden tarihsel anlamıyla- “politik” olarak sunmaktan korkmadığını söyleyebiliriz. Kadın Çalışmaları’nın bu politik/aktivist karakteri çoğunlukla ona karşı bir saldırı aracı olarak da kullanıldı. Ama böylesi eleştirilerden gözümüz korkmamalı ve Kadın Çalışmaları ya da Feminist Çalışmalar’dan akademik düzeyde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları’na değin giderek artan değişimin “tarafsızlık”ı ve sosyal bilim araştırmalarının tipik bir özelliği olan ve bizim zaten reddetmiş olduğumuz araştırmadaki odak yoksunluğunu yeniden canlandırmaması konusunda temkinli olmalıyız.

Sosyal bilimlerdeki feminist etkinin kırk yılı bu konunun gücünü gösterdi, çünkü feminist araştırmanın itici gücü olan kadın deneyimine hak ettiği değeri vermedeki kararlılık disiplinlerin yeniden kuruluşuna yol açarak toplumsal çalışmaların etkililiğini azaltmaktan ziyade onları canlandırdı.

Feminist çalışmalar –örneğin- disiplinler arasıyla öncülük etti, çünkü “tarihimizi ve ezilmişliğimizin kaynaklarını anlama çabamız bizi akademik hayatın tipik bir niteliği olan disiplin ayrımlarını aşmaya ve farklı ilişkilerin ve toplumsal yapıların karşılıklı olarak nasıl birbirlerini etkilediklerini ve nasıl birbirlerinin koşulları olduklarını kavramak için politikayı sosyoloji ve psikolojiyle birleştirmeye zorladı.

Ayrıca toplumsal cinsiyet çalışmaları teorilerimizin doğrulanması ya da geçersiz kılınmasına ilişkin öznelarası formların oluşmasını mümkün kılan bir bilgi topluluğu oluşturdu ve böylelikle bize çalışmalarımızda rehber alacağımız bilişsel, etik ve toplumsal normları oluşturma imkanı verdi. İşbirliğine değer veren bu topluluk içerisinden yeni bir feminist nesil, bir yandan temel feminist paradigmlar üzerinde yeniden düşünüp feminist analizlerin epistemolojik varsayımlarını sorgulayıp, bir yandan da hala zorlu bir ortamda yürütülen toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında çalışmalar yapan feminist akademisyenlere araştırma yapmaları için gerekli desteği sağladılar.

Bölüm III. Disiplinler Dünyasının Altüst Edilmesi ve/veya Yeniden Oluşturulması

Feminist çalışmaların akademik ve bilimsel iktidara ne ölçüde meydan okuduğunu hesaba katarsak bu çalışmaların bu kadar karşıtlık (antagonizma) üretmesinin nedeni açıkça görülür. Hiçbir sosyal bilim bu incelemeden kaçamadı. Tarihsel olarak bütün diğer disiplinler için standartlar sağlaması ve insan olmanın anlamının ne olduğunu belirlemesi beklenen felsefe, “bütün bilimlerin kraliçesi”, özellikle yıkıcı bir eleştirinin konusu olmuştur. Örneğin Avustralyalı filozof Genevieve Lloyd’un, *Erkek Akıl* (The Man of Reason, 1984) adlı çalışması felsefe tarihi boyunca sağlam bir yolculuk niteliği taşır. Lloyd, Platon’dan Descartes’a ve sonraki filozoflara “felsefi aklın” doğurganlık, cinsellik, ebeveynlik gibi kadınlıkla ilgili bütün deneyim alanlarının dışlanmasıyla oluşturulduğunu ve kadını, çoğunlukla olumsuz özelliklerle tanımlanan, daha aşağı bir insan çeşidi olarak karakterize ettiğini ileri sürer. Diğer bir feminist akademisyen, Carol Pate-man, hipotetik olarak sivil toplumun kökeni kabul edilen “toplum sözleşmesi”nin esasında kadınların erkeklere tabi kılınmasını kurumsallaştıran bir “cinsel sözleşme” olduğunu iddia ederek, liberal siyaset felsefesinin ilkelerini yeniden bir incelemeye tabi tutar. Ardından Carolyn Merchant, *Doğanın Ölümü*’nde (Death of Nature, 1980) Francis Bacon’un yaptığı doğaya ilişkin bilimsel çalışma tanımının cadı avlarındaki işkence çemberlerinden alınan görüntülerden esinlendiğini göstermiştir (Bacon çalışmasında, bilim insanının doğayı odasına götürmesi, onu sınırlarından soyması ve hizmetkarı yapması gerektiğini iddia eder).

Antropolojide feministler, -her ikisi de eşitsiz cinsiyetçi iş bölümünün meşrulaştırılmasına ve erkek egemenliğinin mekanizmalarının gizlenmesine hizmet eden, klasik-, aletin yaratıcısı olarak erkeğin kutsanışı ve (antropologlar arasında çok popüler olan) cinsiyetlerin “tamamlayıcılığı” teorisine meydan okudular. Fransız antropolog Paola Tabet gibi.

Antropologlar, dünyanın her yerinden farklı toplumlarda birçok erkeğin, kadınları çoğu işin dışında bırakmak ve onları daha çok zaman gerektiren ancak daha az değer verilen faaliyetlerle sınırlandırmak için, kadınların aletlere ve alet yapımına erişimini kısıtlamak adına yaptıkları şeyleri belgeleyerek bu hikayeyi tersine çevirdi. Feminist antropologlar ayrıca yeniden üretim işine katılımları nedeniyle kadınların kültürün kaşifleri, dilin üreticileri, çiğden pişmiş ve kent “uygarlığının” başlangıcı kabul edilen göçebe hayattan yerleşik hayata geçişin özneleri olabileceklerini ileri sürdüler.

Sosyolojide ise feminist akademisyenler ailenin bir analiz birimi olmasına karşı çıktılar. Bu analizlerin farklı konuları ve aile içinde kadınlar ve erkekler arasındaki güç eşitsizliğini dikkate almadığını ve bir analiz birimi olarak ailenin “harcamalara, üremeye, göçe ve benzerlerine dair ailede alınan tüm kararların bir toplumsal cinsiyet boyutunun olduğunu” gizlediğini ortaya koydular. Sosyologlar ayrıca feminizmin ortaya çıkışından önce var olmayan bir araştırma nesnesi olarak cinsiyete dayalı şiddeti sosyolojiye soktular.

Çoğunlukla feminist hareket içerisindeki tartışmalardan doğan feminist araştırmalar bazı çok önemli ekonomik kategorilere de itiraz etti. “İş” gibi önemli bir kavramın, sadece hayatlarımızı yeniden üretmesiyle değil aynı zamanda her gün iş gücünü de yeniden üretmesiyle belki de kapitalist toplumda en önemli faaliyet olan kadınların evde yaptığı ücretsiz bütün işleri ekonomik analizin dışında bırakan, “ücretli iş gücü” ile özdeşleştirilmesinin yanlışlığını vurguladı. Daha genelde, teorik çalışmalarımız toplumsal ilişkiler ve değişimin belirlenmesi açısından en önemli şey olarak toplumsal yeniden üretim meselesini küresel ekonomik politikanın merkezine yerleştirdi.

Son olarak feminist akademisyenlerce gerçekleştirilen tarihsel yeniden yapımlar (tarihsel bilginin yeniden oluşturulması), sadece bu zamana kadar bilmediğimiz olayların ve toplumsal aktörlerin farkına varmamızı sağlayarak değil aynı zamanda tarihe feminist bir perspektiften bakmanın var olana bir bölüm daha eklemeye indirgenemeyeceğini göstererek, içinden geldiğimiz ve içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin bilgimizi dönüştürdüler. Kendi çalışmamda da vurguladığım gibi, *tarihi cinsiyetlendirmek* [gendering of history] bizi bütünü yeniden düşünmeye zorlar. Mesela kapitalist ilişkilerin gelişiminde kadınların ve yeniden üretimin rolü üzerine yaptığım çalışmam beni hem liberal hem de Marksist tarihçilerin görmezden geldiği bir olgu olan 16. ve 17. yüzyıldaki cadı avlarının bu bağlamdaki önemli rolünü keşfetmeye itti.

Daha önce de söylediğim gibi feminizmin etkisi sosyal bilimlerle sınırlandırılmaz. 20. Yüzyıl’da *Feminizm’in (Feminism in the Twentieth–Century, 2001)* yazarlarının da belirttiği gibi feminist akademisyenler doğa bilimleri alanını da kavramsal olarak yeniden düzenlediler. Kitabın giriş bölümünde yazıldığı üzere, feminist biyologlar sıklıkla insan davranışına ilişkin olarak toplumsal cinsiyete dayalı ön yargılardan etkilenmiş olan, primatlar arasındaki iktidar ilişkilerini ve grup dinamiklerini yeniden kavramsallaştırdılar. Emily Martin gibi diğer biyologlar, “güçlü, aktif, kendi kendine hareket eden spermin pasif yumurtayı döldediğini” varsayan standart döllenme açıklamasına karşı çıktılar ve bu sürecin iki tarafın da aktif olduğu, daha ortakçıl bir görünümünü mümkün kıldılar.

Feminist teknoloji tarihçileri, bu alana kadınların yaptıkları katkıları ortaya çıkararak alanın cinsiyet (toplumsal cinsiyet) boyutunu vurguladılar. Psikiyatri de dahil olmak üzere, tıp alanı da feminist çalışmalardan derinden etkilendi. Söz konusu çalışmalar, bütün uzmanlık alanlarında tıbbın nasıl (“histerik kadın” kavramı gibi kavramlar yoluyla) misojinist (kadın düşmanı) kültürün gelişmesine katkıda bulunduğunu ve erkek bedeninin standart olarak kabul edilmesi nedeniyle kadın hastalıklarının nasıl sistematik olarak yanlış tedavi edildiğini ortaya serdi.

Sonuç

Sosyal bilimlerdeki feminist devrimin pratik sonuçları artık bütün alanlarda görünür durumda. Mesele sadece bir çok kadının bilim alanına girmesi ve bilimin pratiklerini ve paradigmasını derinden değiştiren radikal bir reform sürecini başlatmış olması değil: Yaşam ve sosyal politika da bu feminist katkıdan etkilendi. Örneğin artık –akademik dünyada halen toplumsal cinsiyet perspektifine karşı bir eril direniş olsa da– toplumsal hareket teorileri ve aynı zamanda –(bu konuda) çok farklı amaçlarla olsa da– uluslararası kuruluşların raporları toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırdılar, çünkü kadınlar artık bizim sömürülmemizi gizleyen ve kadın ile erkek arasındaki toplumsal ayrımı koruyan hatalı bir evrenselci perspektifle göz ardı edilemeyecek ve görünmezleştirilemeyecek politik öznelere. Raúl Zibechi gibi önemli teorisyenlerin çalışmalarında kadınların toplumsal yeniden üretime ve toplumsal değişime katkılarını giderek daha fazla vurguladıklarını görmek oldukça umut verici.

Akademik/feminist aktivistler devlet yönetimlerinin ev içi şiddet, sağlık gibi alanlarda yaptıkları düzenlemeleri etkilediler; örneğin, klinik denemelerin artık her zaman kadınları da içermesini sağlayarak tıbbi pratiği değiştirdiler. Ama benim özellikle önemli bulduğum şey eğitim alanındaki değişim. Giderek artan sayıda ülkede artık öğrencilerin çoğunluğunu kadınlar oluşturuyor. Eğer feministler kadınlara yeni bir güven ve öz saygı hissi vermeselerdi ve her şeyden öte biz bilgi üretiminde ve toplumsal ilişkilerde devrim yapma (bunları kökten değiştirme) kapasitemizi göstermeseydik bu mümkün olmayabilirdi.

DİRENÇ, EYLEYİCİLİK VE SPİRİTÜELLİK: ZAPATİSTA KADINLARI MÜCADELELERİNİ YENİDEN TASAVVUR EDİYOR

SYLVIA MARCOS

Çeviri: Dilara Demir

Sevgili Jineoloji dergisi okurları, benden sosyal bilimlerin krizine ilişkin bir yazı kaleme almam istenmişti. Bense size Zapatista kadınlarının direnişini anlatacağım. Ancak, aşağıda okuyacağınız makale yöntem olarak pozitivist sosyal bilimlerin doğrudan bir eleştirisi olmasa da, içkin bir eleştiri taşıyor. Belki araştırma sürecimden biraz bahsetmem ne demek istediğimi daha açık hale getirir. Bir kere sahaya giderken bir hipotezim yoktu. Öncelikle yerli kadınları dikkatle dinledim ve anlattıklarından yola çıkarak araştırma bulgularını hangi çerçevede sistematize edeceğimi belirledim. Yani aslında hakim yöntemin telkin ettiğinin tam aksini yaptım. Bir diğeri, gördüklerimi, dinlediklerimi yani araştırma verilerini halihazırda çizili araştırma şemasının içine yerleştirmedim, aksine neye odaklanmam, neyi öne çıkarmam gerektiği konusunda kadınların düşüncelerini sordum. Bu makalenin alt başlıkları böylece oluştu.

Araştırma sorumu ve araştırmanın kendisini kadınların sesiyle oluşturdum. Bu kadınlar yerli kadınlar ve Zapatistalar. Bu kadınlar, genellikle araştırmaların öznesi değil nesnesi olmuşlardır. Burada, makalenin sorusuna dair çerçeve oluşturulurken belirleyici oldular. Bunun kendisi, araştırma hipotezinin, amaçlarının ve yönteminin sahaya gitmeden araştırmacının masasında şekilleneceği yönündeki “bilimsel” düşünceyi açıktan sorguluyor. Sosyal bilimlere göre, bu hipotezleri oluşturduktan sonra sahaya gider, bunları test eder ve araştırma sonuçlarınızın masada oluşturduğunuz hipotezlere uyması için çaba gösterirsiniz. Biz tam ters yönden hareket ettik:

*Önce Zapatista toplantılarına gidip kadınlarla buluştum, aynı zamanda diğer yerli kadınların toplantılarına gidip onlarla görüşmeler aldım, konuştum ama özellikle özenle **dinledim**. Sonra masama dönüp, ne söyledikleri, niye söyledikleri, hak ve toplumsal cinsiyet adaleti talep ederken ne bekledikleri, bunun diğer mücadeleler ve kendi topluluklarındaki erkeklerle ilişkileriyle nasıl bağlandığı üzerine uzun uzun düşündüm. Yani diyebilirim ki kullandığım yöntem yaygın sosyal bilim araştırmalarının karşısında. Araştırmam bugünkü birçok araştırmanın olduğunu iddia ettiği gibi sadece katılımcı ve eylem araştırması değil, aynı zamanda kendimi de içinde bulduğum politik olarak adanmış bir araştırma.*

Kabaca bu araştırmayı yaptığım ve kaleme aldığım süreci anlatmaya çalıştım. Gördüğünüz gibi sosyal bilimlerin teorik bir eleştirisini sunmasam da bu makalenin oluşum ve yazım süreci başlıbaşına bir eleştiri taşıyor aslında. Dilerim yeni bir sosyal bilim nasıl olmalı sorusuna kısım cevap verebilir.

"Biz bizim usulümüzce giyinmenin, konuşmanın, yönetmenin, örgütlenmenin, dua etmenin, beraberce çalışmanın, dünyaya saygı duymanın, doğayı parçamız olarak anlamanın tanınmasını talep ediyoruz."¹

O gün Meksika Parlamentosu'na hitap eden ikinci kadın CNI'yi (yani yerli siyasal grupların en geniş ağını) temsil eden Maria de Jesus Patricio, nam-ı diğer "Marichuy" idi. Konuşmasında, bastırarak ve tekrar tekrar kadın haklarına saygısızlığın sadece yerli topluluklara özgü olmadığını belirtti. Dinleyicilerden alkışlar yükseldi "(...) Eğer gelenekler bizim topluluklarımızdaki yerli kadınların haklarına zarar veriyorsa bu sadece yerli insanların sorunu değildir. Bu durum sadece oralara ait değildir, aynı zamanda toplumun tamamına aittir."² Sözlü geleneğe dayandığı belagatla, olumlu olan alışkanlıkları, yani "usos y costumbres," listelemeye başladı, mesela toplumsal görevler için kolektif işbirliği, kadınların ritüellerdeki spiritüel liderliği, güç ve zenginlik elde etmek için bir araç olarak değil, topluma hizmet etmek için siyasi temsiliyet, büyüklerimizin bilgeliğine saygı göstermek ve uzlaşmaya dayalı karar verme mekanizmaları. Sonra, yerli kadınların durumuna ilişkin olumsuz etkileri olan hegemonik hukuk sistemi ve dini kurumların etkilerinden bazılarını dile getirdi.³

Aralık 2002 tarihinde yapılan Amerika'nın Yerli Kadınları'nın ilk zirvesinin sonuç bildirgesi şunları talep eder: "Devletlerin, özellikle ritüeller ve kutsal yerler konularında, bizim kozmovizyonumuzu kabul etmesini, saygı göstermesini ve kamu politikalarında teşvik etmesini talep ediyoruz. Farklı kiliseler ve dinlerden Yerli Halkların kültürlerine ve inançlarına, spiritüelliğimizle bağdaşmayan dini pratikleri üzerimize empoze etmeden saygı göstermelerini talep ediyoruz."⁴

Orta Amerikalı halklar içine atıldıkları sosyo-politik değişimler yoluyla kadim geleneklerini koruyor ve yeniden yaratıyor. Amerika'nın ilk halkları, anlamak için, örgütlenmek için ve dünya görüşlerini (kozmovizyonlarını) düşlemek için binlerce yıl boyunca kendi ilke ve ölçüleriyle bir medeniyet yarattılar ve bu medeniyet içinde yaşadılar.

İşgalin yarattığı felaketler boyunca bu halklar, bu medeniyeti savundu ve bugün kendi sembolik ve dini evrenlerini kendileri yorumlama haklarını talep ediyorlar.

Bu bağlamda, bu yeni spiritüelliği incelemek için tarihsel ve etnografik yöntemlerin ötesine geçerek, bu dini ve toplumsal cinsiyet şekillerinin dayandığı felsefi alanın kendisini incelemenin parçası haline getirmek gerekir. Bu şekilde Orta Amerika halklarının kendi kozmoslarını, kadınsılık-erkeksilik ikilemine dayandırarak nasıl inşa edip algıladıkları daha iyi aydınlatılabilir. Ben, yerli halkların çağdaş durumlara adapte olurken bile bir yandan gizliden gizliye mücadele ettiklerini ve sadece bu halkların yerel bilme yollarının özgünlüklerini anlayarak bunu ortaya koyabileceğimizi savunuyorum.

Bu bariz paradoks, birbirlerini dışlayan ikili kategoriler baz alınarak değil, epistemik evrenin “ötekileştirilmesi” tanınarak derinlemesine anlaşılabilir.⁵ Yerli öznel için zıtlıkların buluşması tutarlı sayılan bir gerçekliktir. “Yerli spiritüelliği”nin karmaşıklığının ve toplumsal cinsiyet dualitesinin anlamını çözme eylemi, bize bu yeni spiritüelliğin koloniden bağımsızlaşma çabaları için nerelerde işlediğini ve nasıl Orta Amerika’nın ilk yerli insanların spiritüel, dini alanda yüzlerce yıllık esaretini yapı sökümüne uğrattığını gösterir. Bu spiritüel ve dini alan ki, bu halkların sosyal adalete dair siyasi mücadelelerine içkin, derinden bağlı ve bağımıldır.

Gary Gossen, birkaç yıl önce *South and Mesoamerican Native Spirituality* (Güney ve Orta Amerikan Yerli Spiritüelliği) adlı çığır açan kitabında bu kavramın anlamını şöyle tanımlar: “...anah-tar bir kelime olan spiritüellik – çeviri sayesinde – ; (yerli) uygulayıcıların ve inananların iç dünyaları, dünya görüşleri ve kozmolojilerinin hepsi için uygundur.”⁶

On yıllar sonra yerli kadın gruplarının bir araya gelmesiyle oluşan çok başlı bir ağ, birinci buluşmalarında spiritüellik kelimesini çeviriye gerek duymadan kendi kelimeleri olarak kullandılar. Bu kelimeyi kullanarak, hem dini gelenek ve pratiklerinin (batıl değilse bile, cahil ve geri olarak) betimlenişine itiraz etmişler, hem de kozmolojileri ve dünya görüşleri ile ifade edilmiş kendi inançları (“maneviyatları”) için saygı talep etmişlerdir. Şimdi Orta Amerikan kozmolojisinin bugünün yerli kadınlarının adalet mücadelesini ve eğitim ve spiritüellik haklarını oluşturan parçalarına göz gezdireceğim.

Parite veya Eşitlik – Dualite

Kadın ve erkeklerin ayrılmaz bir çift olarak tasarlandığı felsefi kökenin mirasçıları yerli kadınlar, kendi kozmolojik arka planlarına uygun bir ifade arayışında *la paridad* kavramını sık sık talep ederler: Parite.

Ya da “*aprendiendo a caminar juntos*.” Birlikte yürümeyi öğrenmek.

Antik Meksika’da, feminen-maskülen ikilisinin birliği; kozmosun oluşturulması, onun (yeniden) üretimi ve sürdürülebilirliği için temeldi. Feminen ve maskülen füzyonun iki kutuplu tek bir prensipte birleşmesi Orta Amerikan düşüncesinde yinelenen bir özelliktir. Bu prensip, aynı zamanda tekil ve ikili olarak, isminin anlamı “çifte tanrı” ya da ikili kutsiyet anlamına gelen en büyük yaratıcı Ometéotl’dan başlayarak tanrı ve tanrıça eşleşmelerinin temsilleriyle ifade edilir. On üç cennetin ötesine giden Ometéotl feminen-maskülen bir çift olarak düşünüldü.

Bu üstün çiftten doğan diğer ikili ilahlar sırayla doğadan cisimleştiler. Thompson, örnek olarak Maya bölgesindeki Itzam Na ve onun partneri Ix Chebel Yax'tan bahseder.⁷ Las Casas Izona ve onun eşi ikilisinden bahseder.⁸ Diego de Landa tıbbın tanrısı ve tanrıçası olarak Itzam Na ve Ixchel'e referans verir.⁹ Michoacan bölgesi sakinleri için yaratıcı çift, Curicuauert ve Cuerauahperi' dir.

Omecihuatl ve Ometecuhtli, ilahi dualite Ometéotl'ün feminen ve maskülen yarımlarıdır. Eski bir Nahua efsanesine göre, onlar kavga ederken yemek tabaklarını kırar, yere düşen her kırık parçadan yeni bir ilahi çift peyda olur. Bazı bilginler bu efsane, tanrıların çokluğunu açıklıyor derken, bu efsane aynı zamanda ilksel dualitenin nasıl sırayla başka dualiteleri yarattığını da gösterir. Belki o zaman, ilkel, yaygın dualite olan toplumsal cinsiyetin kendisi, her şey için çoklu spesifik ikilikleri "yaratan" olarak görülebilir.

Orta Amerika dünyasını kaplayan yaşam/ölüm ikiliği sadece aynı ikili gerçekliğin iki yönü. Bu ikilik, Tlatilco'dan gelen yarı insan yüzü-yarı kafatası heykelcik figürü ile dramatik şekilde ifade edilir. Kozmos seviyesinde, güneş ve ay dinamik bir maskülen-feminen tamamlayıcılık olarak kabul edilmektedir.¹⁰ Benzer şekilde, yeni doğanların yıkanması ritüeli sırasında, feminen ve maskülen sular çağırılır.¹¹ Kozmik ikilik aynı zamanda mısırın dönüşümlü olarak feminen (Xilonen-Chicomeocoatl) ve maskülen (Cinteotl-Itztlacoliuhqui) olduğu gerçeğiyle de yansıtılır.

İkilik, kozmosun temel düzenleyici gücü olarak zamanın düzenlenmesine de yansdı. Zaman iki takvim olarak tutuldu: Biri, insan gebelik döngüsü ile bağlantılı olduğu düşünülen 260 gün (13x20) olan ritüel takvim,¹² diğeri 360 gün (18x20) olan tarım takvimidir.¹³ Beş gün, o takvimi astronomik takvime ayarlamak için ilave edilmiştir. CNMI'dan bir kadın olan Candida Jimenez, "La dualidad se ba" dedi. Biz dualite içinde yaşıyoruz; bu ritüellerde, işleyişte, bizim ortak hayatımızda var.¹⁴

Frances Karttunen de, Gary Gossen de Orta Amerikan dūalitesini dinamik olarak tanımlar.¹⁵ Diğer yazarlar karşıtların kutupsal düzenine tamamlayıcılık ekleyerek, ikiliğe bir "geri döndürülebilirlik" kavramı veya bir hareket eklerler. Akışkanlık, feminen ve maskülen olana sürekli değişen bir doğa kazandırarak iki kutupluluğun kapsamını derinleştirmektedir. Bu akışkanlık ile feminenlik her daim maskülenliğe geçiş aşamasında ve maskülenlik de feminenliğe.

Akışkan Gerçeklik

Böyle inşa edilmiş bir evrende, piramit gibi "hierarchy" bir düzen ve tabakalaşma için çok az yer olur. Çeşitli Nahua anlatılarında, *ilamatlatolli* ye (bilge yaşlı kadınların söylemlerine), *heuhuetlatolli* ye (yaşlı adamların konuşmalarına) ya da ilah çiftleri hakkında konuşanları tayan kaynaklara bakarsak, bir kutbun sınıflandırılmasının bir diğerine üstünlüğünden bahsedilemez. Bunun yerine, bu kavramsal evrenin sürdürülebilir karakteri, bu ikiliklerin açılımı olarak görülür. İkiliklerin detaylı anlatımı gökteki, yeryüzündeki ve yerin altındaki tüm düzeylerde; aynı zamanda evrenin dört köşesinde tezahür eder. Bu süregiden açılım her zaman hareket durumundadır ve hiçbir zaman katı bir şekilde tabakalaşmış ya da sabit değildir. Böylece, ikilik, her nesne, durum, ilahlık ve vücut üzerinde izini bırakarak tüm evrene nüfuz eder.

"Kadın hakları" kavramı Chiapas'a EZLN- Ejército Zapatista de Liberación Nacional (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) ulusal çapta ortaya çıktıktan sonra yerli kadınlar sürekli eşitlik terimini işitiyorlardı. Eşitlik, onların sürecini desteklemek için gelen bu yardım sever kadınlar tarafından talep edildiğinde, bu terim o kadınlara mantıklı gelmedi. Orta Amerikan kozmo-vizyonunda eşitlik kavramı hiç yoktu. Bütün kozmos, birbirini dengeleyen etkenlerden oluşur -farklılıklarıyla- böylece denge sağlanır.¹⁶ Bu denge sürekli kayıyor.¹⁷ "Eşitlik" kulağa durağan bir şey gibi geliyor, hiç hareket etmeyen bir şey gibi. Bundan başka, herhangi iki varlık hiçbir zaman aynı olma anlamında eşit değildir. Düalite kavramı eşliğinde süren günlük yaşamları ve ritüelleri içinde eşitlik onlar için istek uyandırıcı bir şey olmayacaktı.¹⁸ Yerli hareketi ile yakından ilişkilenenler bilir ki yerli kadınların kullandığı bir metafor olan "*caminar Parejo*" (beraber yürümek) erkekleriyle adil bir ilişki biçimi işletmeye dairdir. Denge kavramı eşitliğin alternatifi olarak gözükmeye başlar.

Bizim Toprak Anamız / Kutsal Dünyamız: Spiritüellik

Sık sık, yerli halkların kendi toprakları, kendi dünyaları ve kendi alanları için taleplerini duyarız. Bu taleplerin dünyadaki tüm yerli halkların en merkezi talepleri olduğu görülür. "Yerli halkların yaşam mücadelesi toprakla ayrılmaz bir şekilde bağlıdır".¹⁹ Ama toprak için ve arazi için talepleri ne anlama geliyor? Yerli kadınlar için, yeryüzü ile olan ilişkileri birçok farklı anlamda okunabilir. Anne olarak yeryüzünün sembolleşmesi, bu kadınları ona bağlar. Onlar, dünyanın cisimleşmiş halleri ve üretkenleridir. Yakın zamanlarda, Kongre'ye seslenen *Comandanta* Esther bu bağı şu şekilde dile getirdi: "Biz toprağa bizim yolumuzla saygı duyanın, hayatı bizim yolumuzla anlamının tanınmasını istiyoruz; Toprak doğadır ve biz onun parçalarıyız."²⁰ Onun kendine has İspanyolcasıyla, yeryüzü kavramının çok karmaşık bir hali vuku buldu. İlk defa, yeryüzü bir kişidir. Nurio, Michoacan kentinde yapılan Yerli Halklar Ulusal Kongresi'nde, yerli bir kadın böyle konuştu: "Tüm nehirlerimiz, tüm ağaçlarımız, bizim dünyamız oldukları gibiler ... hala hayattalar"²¹ Dünya canlıdır; diğer varlıklara saygı duyduğumuz gibi ona da saygı duymamız gerekir. Bolivya ve Ekvador gibi Latin Amerika ülkelerinin çağdaş revize edilmiş Anayasalarının bazıları dünyayı hak öznesi olarak düşünür.

Amerika kıtalarında yerli halkların dünya görüşlerini edinmiş "insandan daha fazla" varlıklar konulu çalışmalar, bu yorumun arka planını verir.²² Orta Amerikan mitolojisinin çoğunda, dünya kutsal bir yer olarak görülür.²³ O bolluk içerisinde bir ilahtır. Aynı zamanda içinde yaşayan insanları tehlikeye ve kötülüğe düşürebilecek bir yerdir. Dünya kaygan ve tehlikeli bir yerdir.²⁴ Bu iyi ve kötü klasik dualitesi içinde tasarlanmıştır. Doğaüstü bir varlık olarak, o senin eylemlerine dayanarak sana zarar da verebilir, yarar da. EZLN'nin şiişel komutanı Marcos, bu durumu şu şekilde ifade eder: "Bu yerli halklar, bu toprağa ana olduğunu söylemeye geliyor, o kültürel bir matris, tarih onun içinde yaşar, ölümler onun içinde yaşar."²⁵

Yeryüzüne dair yerli perspektifi aynı zamanda ahlakidir ve bu ahlaki reçete herkesin her koşulda çok dikkatli hareket etmesi gerektiği üzerinedir. Yerli Maya Manuel Gutierrez E. çağdaş Hristiyanları anlatırken şöyle ifade eder: "...antik spiritüelliğin mirasçıları olarak...[onlar], mesihvari umuttan ziyade temkinli beklentilerle karakterize edilmiş... uyanık bir spiritüellik geliştirdiler ..."²⁶

Yerli kadınların ortaya çıkardığı dünyaya saygı ve spiritüellik nadiren dikkate alınır. Mücadeleleri, genellikle kendi topraklarına sahip olma veya miras hakkına indirgenir. "Toprak" sadece bir me-taymış gibi anlaşılmıştır. Bir parça toprak sahibi olabileceğin bugünün dünyasında, yerli kadınlar bir parça toprağa sahip olmak ya da bir parça toprağı miras bırakmak ister. Yerli nüfusunun ko-lektif mülkiyet hakkından yoksun olduğu bir toplumda, bu talep anlaşılır ve vazgeçilmezdir.

Ama yerli kadınlar, toprak hakkını kimlikleri ile kaynaşan bir sembol olarak, kutsal bir yer olarak, kökenlerinin yeri olarak talep ediyor. Zirve'de yerli kadınların deklarasyonu okundu: "Biz, hükümetlerin Toprak Anamızın değerine ve yerli halkların atalarının toprakları ile olan manevi ilişkilerine saygı göstermelerini talep ediyoruz..."²⁷

Mandar obedeciendo [(Halka) İtaat Ederek liderlik etmek]

Bu ifade gerçekten ne anlama geliyor? Bu ifade, hangi kültürel etkilerle tanımlandı? Lenkersdorf, bu ifadenin *Zapatistalar* tarafından oluşturulmadığını söyler.²⁸ Bu ifade, Chiapastaki Tojolabal Maya Kızılderililerinin ortak bir ifadesidir ve 1970'li yıllarda oluşturulan Tojolabal-Español-Tojolabal sözlüğünde yer alır. Barizdir ki bu ifade sözlükten öncesine dayanır. Lenkersdorf'a göre, bu ifade *Zapatistaların* bilge ataları Mayaların fikir ve ifadelerini -özellikle Tojolabal grubunun atasözlerini- nasıl ulusal siyasi tartışmalarının bir parçası haline getirdiklerine bir örnektir.

Ancak, *mandar obedeciendo* ifadesine geri dönersek; bazı eleştirmenlerin iddia ettiği gibi, bu ifade gerçekten birinin başka birine emretmesi ya da birinin diğerini etki altında tutması anlamına mı gelir?

Lenkersdorf bu deyimın derin anlamını çözmeye devam eder.²⁹ Mayalardan orijinal çevirisi şöyledir: "Bizim otoritelerimiz emir alırlar." Kolektif komünal olan "biz" emir verendir. Bu "biz" nihai otoritedir. Anlamın başka bir katmanı da "toplum içinde bizim otoritelerimizi kontrol eden biziz" dir. *Tojolabal* içinde, yönetmek "iş" anlamına gelir: yönetenler "çalışanlar" dır. Bazen, ifade biraz değişir ve kelimenin tam anlamıyla şu hale gelir: "topluluğun yetkili-işçileri" Herkesin bu komünal "biz" içinde bir işlevi var. Bu yatay bir kolektif, ama herkesin işlevi aynı değildir. Yönetenler yönetilenlerden daha üstün bir seviyede değildir. Onlar da herkes gibi çalışır. Onlar komünal "biz" in kararlarının uygulayıcılarıdır. Şapellerin yöneticileri, dini kitabı öğretenler, belediye temsilcileri vardır. Herkesin en yüksek otorite olan komünal "biz" in kontrolü altında belirli bir görevi vardır.

Görüldüğü gibi, *mandar* (emir) kavramı bu topluluklarda tamamen farklı bir kavramdır. En yüksek otorite olan bu kolektif "biz" adına konuşması için bazı insanlar seçilebilir. Lenkersdorf der ki, asıl sorun (Meksikalı) egemen toplumun Mayaların yolları hakkında tamamen cahil olması, sözcüleri liderlerle karıştırıyor olmasıdır. Bunlar, sadece komünal "biz" tarafından seçilen sözcülerdir. Halihazırda seçilmiş sözcüler konuşmazsa, bu komünal "biz" in sessiz olduğu anlamına gelmez. Örneğin, *Zapatismo*'nun ulusal sahneye çıktığı yedi yıl içinde, biz birkaç farklı sözcü kadın dinledik.

Bir müddet Ramona seçilmişlerden biriydi. Ana Maria da bir süre boyunca görünür oldu, sonra *Comandanta* Trini geldi; aynı süre içerisinde birçok diğer kadın görünüp kayboldu. Şimdi *Comandantas* Fidelia ve Yolanda'yı duyuyoruz. Bazıları, gördükleri kabul ile, bu kadınların görünmeye, yol göstermeye, yönetmeye devam etmesi gerektiğini düşünebilir; ama onların varlığının temeli bu değil. Meksika Kongresi'nde daha önce dikkatimizi çekmemiş iki kadın duyduk: *Comandanta* Esther ve Jesus Patricio de Maria. "Bu komünal seviyede örgütlenme bizim tespit edebileceğimiz birkaç yapıda var... bilgiyi -spiritüel hayatı da dahil ederek- yaratma ve yeniden yaratma için örgütlenme bu yapılarda var."³⁰ Komünal "biz" olarak kendi sözcü kadınlarını seçer. Esther, kanun koyucular önünde yaptığı sunumunda, bu yöntemi şu şekilde dile getirdi: "Biz komünal olarak emir veren ve halklarımızın komutlarına boyun eğen komutanlarız (İspanyolca feminen olarak)"³¹

Kalplerimizle Düşünme ve Örgütlenme

Yerli kadın taleplerinin merkezi haline gelen bir kelime varsa, o da *corazon* yani "kalp"tir. Kalp, (Lopez Austin'e göre *teyolla*³²) en yüksek entelektüel faaliyetlerin yapıldığı yerdir. Bellek ve akıl orada oturmaktadır. Kalp duygulara ve sevgiye referans değildir; hayatın kökenidir. Chiapasta Maya yaylalarında klasik bir etnografi olan, Calixta Guiteras-Holmes tarafından yazılmış *Perils of the Soul*, kalbin bölge halkları için ne anlama geldiği konusunda çok açıktır. Kalp tüm bilgeliklere sahiptir, bellek ve bilginin yatağıdır, "onun aracılığıyla algılanır".³³

1997 yılında Oaxaca'daki Birinci Ulusal Yerli Kadın Kongresi'nde, yaklaşık beş yüz yerli kadının sesleri birbirleriyle yankılandı: "*Grabar en nuestros corazones*" [kalplerimize kazınmış] Onlar, kadın olarak ve yerli halktan biri olarak kendi hakları konusunda öğrendiklerini hafızalarına kalpleriyle kazıyorlardı.³⁴ 1995 yılında, *Comandanta* Ramona CCRI, *Comandancia Genel del Ejercito Zapatista de Liberacion Nacional'a* bir mesaj gönderdi: "Ben Meksika halkına, Meksika kadınlarına, ülkemizdeki herkese konuşuyorum." Mesajının kapanış kısmında şöyle dedi: "Ben o hepimizin hayal ettiği özgür ve adil Meksika'yı inşa edebilmek için tüm kadınların kalplerinde örgütlenme ihtiyacını ekmelerini ve yeşertmelerini (sembrar) istiyorum." Açıkçası, kalp çalışma ve örgütlenmenin yatağıdır. Duygular ve hisler tek başına örgütlenmez.³⁵ Tojolabal'da sanatın temel özelliklerinden biri, Lendersdorf'un dediği gibi, sanat eserlerinin "kalbin düşündüğünün tezahürü" olmasıdır.³⁶ Yine düşüncenin yatağı olarak kalp referans gösterilir, kafa değil.

Şimdi 28 Mart 2001 tarihinde *Comandanta* Esther'in bizim *Camara de Diputados*'ta yaptığı konuşmasına bakalım. Şöyle dedi: "Onlar [yasayapıcılar] kendi alanlarını, kulaklarını ve kalplerini aklın tarafında yer alan bir dünyaya açtılar." Kalp kendisini akla açtı. Bu kadınların kullandığı "kalp" kavramının onlar üzerindeki derin etkilerini gözden kaçırabiliriz. Onlar için hayatın, aklın, hafızanın merkezi kalp. Ne kadar sevgiyle çevirirsek çevirelim onların söylemlerindeki kalp referanslarını sadece duygusal olarak nitelendirip küçültmeyelim, sömürmeyelim, hissileştirmeyelim. Bu durum istemeden de olsa etnik-merkezci yorumlamalara dönüşebilir. Onlar kendilerini örgütlemek için bir araya geldiklerinde, dediler ki: "*Se siente fuerte nuestro corazon*", "kalbimiz güçlenmiş hissediyor (kişisel iletişim)".³⁷

Zirve'deki belgelerden biri şöyle ifade eder: "Biz atalarımızın sesleri ve spiritüel seslerimizi beraberce dinleyerek kalbin antik bilgisini saklı tutarak kendi kimliğimizi yeniden inşa etmeyi teklif ediyoruz..."³⁸

Tüm Varlıkların Birbiriyle Bağlantısı: Dünyada oluş biçimleri

Orta Amerikalılar için dünya "orada dışarıda," değil, insanların dışında kurulmuş ve onlardan ayrı değil. Dünya onların içinde ve hatta onlar "aracılığıyla" var. Eylemler ve şartlar, çevresinden analitik olarak soyutlanmış bir "Ben" fikrine dayanan Batı düşüncesinde olduğundan çok daha iç içe örülmüş. Dahası, vücudun geçişkenliği kozmosun temel geçişkenliğini yansıtır, maddi ve maddi olmayan arasında sürekli bir geçiş halini karakterize eden varlık düzenini belirleyen, tamamen "maddi" olan dünyanın geçirgenliği. Kozmos, bu kavramsallaştırma içerisinde, tam anlamıyla geçirgen maddesellik için tamamlayıcı olarak ortaya çıkıyor. Klor de Alva şöyle yazıyor: "... Nahualar çok boyutlu oluşlarını vücutlarının ve çevrelerindeki fiziksel ve spiritüel dünyanın bir parçası olarak hayal ettiler."³⁹

Klor de Alva, Nahuaların bu "kavramsal oluş" anlayışının İşgal zamanı Hristiyanlarınınkinden çok daha az sınırlandırılmış olduğunu ve "beden ve onun ötesindeki dünya ile, başkaları ve vücutları ile fiziksel ve kavramsal süreklilik..." oluşturmaya daha meyilli olduklarını ekliyor.⁴⁰

Comandanta Esther sözlerinde, "Toprak hayattır, doğadır, ve biz hepimiz bunun bir parçasıyız" der. Bu basit ifade, Orta Amerikan kozmosunun tamamlayıcılığında tüm oluşların birbiriyle bağlantısı anlamına gelir.⁴¹ Oluşlar birbirinden ayrılabilir değildir. Bu temel prensip, çağdaş yerli tıbbi sistemler içinde ve aynı zamanda ilk tarihsel birincil kaynaklarda tutarlı bir şekilde bulunmuştur.⁴² Bu ilke neredeyse hiç bireyleşmeden, çok özel bir insan kolektivitesi biçimi oluşturur.⁴³ "Ben" çevresinden soyutlanamaz. İç ve dış arasında kalıcı bir geçiş vardır.⁴⁴ Lenkersdorf Tojolabal dilindeki (Chiapas'ın Maya lehçesi) "*Lajan, lajan aytik*" ifadesini şöyle çevirir: "*estamos parejos*" "Hepimiz özneyiz." Ona göre, bu Tojolabal kültürüne temel olan "öznelarasılık" kavramını ifade ediyor.⁴⁵ Bu aynı zamanda bizi yukarıda belirtilen yerli kadınların tercih ettiği kavrama getiriyor: Onların eşitlik değil parite üzerinde ısrar etmeleri (*caminar parejos la paridad*), kozmovizyonlarıyla çok daha uyumlu, ortak miraslarından oluşturdıkları cinsiyet eşitliğine alternatif kavramları önerdikleri anlamına geliyor.

Çağdaş Orta Amerikan yerli kadınları tarafından yeniden üretilen birkaç yaygın spiritüel ve kozmolojik referans noktasının üzerinden geçerken, şu nokta tam merkezde gibi gözüküyor: Evrendeki herkesin ve her şeyin birbiriyle bağlantılı olması. Adamların ve kadınların özneler arası doğası, toprakla, gökle, bitkilerle, gezegenlerle bağlantılı. Başka türlü nasıl anlayabiliriz *Comandanta* Esther'in yasa yapıcılarla yüzleşirken yaptığı, "bize hayat veren, bizim doğamız olan" toprağın savunmasını? Başka türlü nasıl yorumlayabiliriz *mandar obedeciendo*'nun birinin başka birine dayatması olmadığını? "Biz'in aynı zamanda "Ben" olduğunu? Toplulukların kolektif özneler olarak birliği yansıttığını?

Sonuç Üzerine

Yerli kadın girişimleri, atalarının dini mirasını yenilemek için geliştirilen sömürge karşıtı çabalardır. Onlar, önceki esaretlerin yapı sökümü sayesinde, atalarından ilham aldıkları isyan ve direnişin ufkunu yeniden yarattılar. Onlar, ekonomik, siyasi ve kültürel etki alanı içinde atalarının uğradığı boyun eğme şiddetini reddederken yenilenmenin etiğini talep ettiler. Onların seslerinden defalarca duyduğum bir ifade ile bitireyim: "Biz adalet istemeye geldik, acımanız için değil... sadece adalet istemeye!"

"Biz Zapatista kadınları yorgun ya da korkmuş değiliz... biz mücadelemizi sürdüreceğimiz için mutluyuz."

DİPNOTLAR

- ¹ Comandanta Esther, "Queremos Ser Indigenas y Mexicanos," Perfil de la Jornada, IV, 29 Mart 2001
- ² "La mujer usos y costumbres, a los frente", A.g.e., VII,
- ³ A.g.e
- ⁴ Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, Memoria, s. 80.
- ⁵ Sylvia Marcos, "Somutlaşan Dini Düşünce: Mesoamerica Cinsiyet Kategorileri," Giriş: Din, no.28, 1998.
- ⁶ Miguel Leon Portilla, "Güney ve Mesoamerican Yerli Maneviyatı", s.17.
- ⁷ Eric Thompson, "Historia y Din de los Mayas" [Maya Tarihi ve Din],
- ⁸ Fray Bartolome de las Casas, "Apologética historia sumaria de Indias" [Yerli halklara özür Tarihinin Özeti],
- ⁹ Diego De Landa, Relacion de las Cosas de Yucatán [Yucatán'da Şeylerin İlişkisi]
- ¹⁰ Felix Baez-Jorge, Los Oficios de las Diosas,
- ¹¹ Fray Bernardino de Sahagun, "historia de las Cosas de la Nueva Espana" [Yeni İspanya Şeylerin Genel Tarih],
- ¹² Peter T. Furst, "İnsan Biyolojisi ve 260 Günlük Takvim Kökeni: Sembol ve Anlam"
- ¹³ Fray Andres de Olmos, Teogonia e Historia de los Mexicanos
- ¹⁴ Candida Jimenez, Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, Memori, hazırlık belgeleri
- ¹⁵ Frances Karttunen, "In Their Own Voices: Mesoamerican indigenous Women Then and Now" ; Gary H. Gossen, "Mesoamerican Ideas as a Foundation for Regional Synthesis,"
- ¹⁶ Alfredo Lopez Austin, "Cosmovisi ón y Salud entre los Mexicas,"
- ¹⁷ Sylvia Marcos, "Somutlaşan Dini Düşünce: Mesoamerica Cinsiyet Kategorileri,"
- ¹⁸ Alfredo Lopez Austin, "Cosmovisi ón y Salud entre los Mexicalar,"
- ¹⁹ Andrea Smith, "Yerli Sağlığı ve Egemenlik Sempozyumu Raporu", s. 32
- ²⁰ Comandanta Ester "Queremos Ser INDIGENAS y Mexicanos,"
- ²¹ Ramón Vera, "Autonomia No Es Independencia, Es Reconciliación," , p.4.
- ²² Kenneth M. Morrison; Frédérique Appfel Marglin.
- ²³ Sylvia Marcos, "Sacred Earth: Mesoamerican Perspectives"

- ²⁴ Louise Burckhart, The Slippery Earth.
- ²⁵ Subcomandante Marcos, "La Cuarta Guerra Mundial," s. 30.
- ²⁶ Gary Gossen, Miguel Leon Portilla "Güney ve Mesoamerican Yerli Maneviyatı", s. 277.
- ²⁷ Rigoberta Menchu, Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, s. 78.
- ²⁸ Carlos Lenkersdorf "Los Hombres Verdaderos"
- ²⁹ Ana Esther Cecena, CHIAPAS, s.191-205.
- ³⁰ Rigoberta Menchu, Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, s.17.
- ³¹ Comandanta Esther
- ³² Alfredo Lopez Austin, İnsan Vücudu ve İdeoloji
- ³³ Calixta Guiteras-Holmes, Perils of the Soul, s. 246-47.
- ³⁴ Sylvia Marcos, "Mujeres Indígenas: Notas sobre un Feminismo Naciente," s.14-16.
- ³⁵ Comandanta Ramona, "Mensaje de Ramona," s.303.
- ³⁶ Carlos Lenkersdorf, a.g.e., s. 166.
- ³⁷ Comandanta Ester, age.
- ³⁸ Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, Memoria, s 60.
- ³⁹ Jorge Klor de Alva, "Contar Vidas: La Autobiografía Confesional y la Reconstrucción del Ser Nahuatl,"
- ⁴⁰ Age.
- ⁴¹ Alfredo Lopez Austin, İnsan Vücudu ve İdeoloji.
- ⁴² Age.
- ⁴³ Jorge Klor de Alva "Contar Vidas La Autobiografía Confesional y la Reconstrucción del Ser Nahuatl".
- ⁴⁴ Sylvia Marcos, "Somutlaşan Dini Düşünce: Mesoamerikan Cinsiyet Kategorileri"
- ⁴⁵ Carlos Lenkersdorf, age.

KAYNAKÇA

- Ana Esther Cecena, "El Mundo del Nosotros: Entrevista con Carlos Lenkersdorf," CHIAPAS, no 7, 1999 içinde.
- Alfredo Lopez Austin, "Cosmovisión y Salud entre los Mexicanos," : Historia General de la Medicina en México, sayı 1, UNAM, Mexico, 1984 içinde.
- Alfredo Lopez Austin, Human Body and Ideology,[İnsan Vücudu ve İdeoloji], Utah Üniversitesi Yay., Salt Lake City, 1988.
- Andrea Smith , "Report on the Native Health and Sovereignty Symposium," ["Yerli Sağlığı ve Egemenlik Sempozyumu Raporu"]: Political Environments, no 6 ,1998 içinde.
- Amerika Birinci Yerli Kadın Zirvesi, Memoria, Fundacion Rigoberta Menchu, Meksika, 2003.
- Carlos Lenkersdorf, Los Hombres Verdaderos.Voces y Testimonios Tojolabales, Siglo XXI, Mexico, 1996.
- Calixta Guiteras-Holmes, Perils of the Soul: The Worldview of a Tzotzil Indian[Ruhun Tehlikeleri: Bir Tzotzil Yerlisinin Dünya Görüşü], Free Press of Glencoe, New York, 1961, pp. 246—47.
- Comandanta Esther, "Queremos Ser INDÍGENAS y Mexicanos" Perfil de la Jornada, VII, 29 Mart 2001.

- Comandanta Ramona, "Mensaje de Ramona," Las Alzadas, Sara Lovera and Nellys Palomo, ed., 2.baskı, CIMAC-La Jornada, México, 1999 içinde.
- Diego De Landa, Relacion de las Cosas de Yucatán [Yucatán'da Şeylerin İlişkisi], Ediciones Porrua, Mexico, 1966, [1574].
- Eric Thompson, "Historia y Din de los Mayas" [Maya Tarihi ve Din], Fondo de Cultura Economica, Mexico, 1975.
- Fray Bartolome de las Casas, "Apologética historia summaria de Indias" [Yerli halklara özür Tarihinin Özeti], Instituto de Investigaciones Historicas, Universidad Nacional Autonoma de Mexico, Mexico, 1967, [1527].
- Frances Karttunen, "In Their Own Voices: Mesoamerican indigenous Women Then and Now" ["Kendi Sesleriyle: O zaman ve şimdi Mesoamerican yerli Kadınlar"], (Noiden Nuoli içinde Fince bir makalede İngilizce el yazması, Noiden Nuoli, The Journal of Finnish Women Researchers [Finli Women Araştırmacılar Dergisi], 1986.
- Felix Baez-Jorge, "Los Oficios de las Diosas", Universidad Veracruzana, Xalapa, 1988.
- Fray Bernardino de Sahagun, "historia de las Cosas de la Nueva Espana" [Yeni İspanya Şeylerin Genel Tarih], México, 1989. Kitap ayrıca, Consejo Nacional para la Cultura y las Artes ismiyle bilinmektedir.
- Fray Andres de Olmos, Teogonia e Historia de los Mexicanos, Editorial Porrua, México, 1973.
- Frédérique Appfel Marglin, "Andean Concepts of Nature," [Andik Doğa Kavramları] presentation at the Conference on Orality, Gender and Indigenous Religions, [Şifahilik, Toplumsal Cinsiyet ve Yerli Dinler Konferansı]ndaki sunum, Claremont School of Religion, Mayıs, 2001.
- Gary H. Gossen, "Mesoamerican Ideas as a Foundation for Regional Synthesis," [Bölge Sentezinin Temeli için Mesoamerican Fikirler] : Symbol and Meaning Beyond the Closed Community: Essays in Mesoamerican Ideas [Kapalı Topuluğun Ötesinde Sembol ve Anlam: Mezoamerikan Fikir Denemeleri] içinde.
- Gary H. Gossen, ed., "Symbol and Meaning Beyond the Closed Community: Essays in Mesoamerican Ideas", Institute for Mesoamerican Studies, State University of New York, Albany, 1986.
- Gary Gossen, Miguel Leon Portilla, South and Mesoamerican Native Spirituality, [Güney ve Mesoamerican Yerli Maneviyat], Crossroad, New York, 1993.
- Graham Harvey, ed., Indigenous Religions: a Companion, (Yerli Dinler: Bir Buluşma), Cassel, London-New York, 2000.
- Kenneth M. Morrison, "The Cosmos as Intersubjective: Native American Other-than-Human Persons," [Öznelerarasılık olarak Kozmos]: Indigenous Religions: a Companion [Yerli Dinler: Bir El Kitabı], Graham Harvey, ed., Cassel, London-New York, 2000 içinde.
- Louise Burckhart, The Slippery Earth: Nahua Christian Moral Dialogue in Sixteenth Century Mexico [Kaygan Toprak: Onaltıncı Yüzyıl Meksikasında Nahua Hristiyan Ahlak Diyaloqları], University of Arizona Press, Tucson, 1989.
- Jorge Klor de Alva, "Contar Vidas: La Autobiografía Confesional y la Reconstrucción del Ser Nahua," Arbor, no 515-16, Kasım-Aralık 1988 içinde.
- Subcomandante Marcos, "La Cuarta Guerra Mundial," Ideas[Fikirler], 1 Aralık 2001 içinde.
- Ramón Vera, "Autonomía No Es Independencia, Es Reconciliación," La Jornada'da, 27 Mart 2001 içinde.
- Peter T.Furst, "İnsan Biyolojisi ve 260 Günlük Takvim Kökeni: Sembol ve Anlam: Leonhard Schultze Jena (1872-1955) Katkısı " : Gary H. Gossen, ed., "Symbol and Meaning Beyond the Closed Community: Essays in Mesoamerican Ideas" içinde.
- Sylvia Marcos, "Sacred Earth: Mesoamerican Perspectives," ["Kutsal Yeryüzü: Mesoamerikan Perspektifler"] : Concilium. 5 Ekim 1995 içinde.
- Sylvia Marcos, "Somutlaşan Dini Düşünce: Mesoamerica Cinsiyet Kategorileri," no.28, 1998.
- Sylvia Marcos, "Mujeres Indígenas: Notas sobre un Feminismo Naciente," [Yerli Kadınlar: Ulusal bir feminizm için notlar]: Cuadernos Feministas, 1, no. 2, 1997 içinde.

ÖZ SAVUNMA OLARAK JİNEOLOJÎ - YENİ BİR SOSYAL BİLİM PARADİGMASINA DOĞRU

DİLAR DİRİK

Bir travma dalgasının daha Orta Doğu'yu işgal etmeye başladığı karanlık bir zamanda, Kobanê'de sözde İslam Devleti'ne karşı geliştirilen direniş tüm dünyada merak, heyecan ve her şeyin ötesinde umut uyandırdı. Tüketimcilik ve bireyciliğin giderek aşırı uç haller aldığı, hiçbir davanın mücadeleye değer görülmediği kapitalist bir dünyada, son kurşuna kadar mücadeleye şiarını benimseyen kolektif bir direniş aklın alamayacağı kadar irrasyonel bir edim gibi görülmekte. Feda, direniş, komünalizm, adalet ve özgürlük mücadelesi insanların bilincinden o kadar uzaklaştırılmış ki bunlar yalnızca soyutlanmış teorik tartışmalar, ekranlardaki maceralar ve atölye-üretimi isyan tişörtleri gibi metaların tüketimi vasıtasıyla erişilebilir görünüyor. Bu nedenle, bir topluluğun kendisini, İŞİD'in karanlık doktrinine karşı savunmak, Orta Doğu mozaığının muhtelif renklerini korumak, kaderine sahip çıkmak için geliştirdiği kolektif örgütlenme Venezuela'dan Afganistan'a dünyanın mücadele eden halkları arasında yankı uyandırıyor.

Unutulmuş bir topluluğun kadınları, ideolojisi kültürlerin, toplulukların, dillerin ve Orta Doğu'nun renklerinin yok edilmesi üzerine kurulu İslam Devleti çetelerinin en hiddetli düşmanı haline gelerek alışlagelmiş siyasal eyleycilik anlayışlarını alabora etti. Kobanê direnişi insanlık mücadelesi tarihine, erkekler kadınları korudukları için ya da bir devlet 'tebaasını' koruduğu için değil, gülümseyen kadın ve erkekler fikir ve bedenlerini bir ideolojik cepheye dönüştürdükleri ve bu cephede İŞİD çeteleri ve onların tecavüzcü dünya görüşü un ufak olduğu için yazılacak. Bu direniş sadece günümüzün en faşist grubuna karşı küresel bir zafer değildir. Aynı zamanda

Rojava'nın doğuşunda teori ve pratiğin bütünleşmesini gören, tecavüzcü katillere karşı bir fel-sefe ile savaşan Kürt kadınlarının gülümsemelerinde bu bütünleşmenin en estetik tezahürünü gören yeryüzündeki tüm sistem karşıtı hareketler için de bir 'uyan' çağrısıdır.

Kürdistan birdenbire dünyadaki sistem karşıtı hareketler ve devrimciler için bir hac mekanı haline geldi. Yeni bir bakış açısı için yüzlerini Mezopotamya'ya doğru çevirenler 'Özgürlük nedir? Özerklik nedir?' diye sormaya başladılar. Rojava devriminin anlamı nedir? Irak'taki ikinci en büyük şehir olan Musul birkaç gün içinde IŞID tarafından düşürülürken neden yaşlı kadınların koalisyon hava saldırıları başlamadan aylar öncesinde kendi özerk 'anneler taburları'nı oluşturdukları, küçücük bir kasaba olan Kobanê milyonlarca insan için yükselen bir güneş oldu?

Cehennemin ortasında radikal demokrasinin doğuşu dünyanın mücadele eden insanları için bir eleştirel özdüşünüm anı oluşturdu. Uzun zamandır halk seferberliği solun ufkunun dışında kalmıştı ve şimdi bu seferberlik Suriye'de savaş yıkıntıları arasında kalmış Kürt bölgelerinden mi gelmeli?

Solun çıkmazları...

İleri kapitalist ülkelerdeki sol çevrelerin hayalgücü ve yaratıcılık eksikliği batıdaki solun genel problemlerine örnek teşkil etmektedir. Batı solu, tabandaki toplumsal gerçekleri bilemeyecek kadar seçkinci, teorik yapılardan ziyade insanların tarih boyunca birikmiş duygusal acı ve ümitlerine dair toplumsal meseleleri kavrayamamak kadar pozitivist ve soyut bir şekilde 'halk' olarak ifade ettiği insanları örgütlemek için gerekli gayreti gösteremeyecek kadar pasiftir. Günümüzde solun en büyük sorunu, toplumun kördüğümünü çözmeye uğraşmak yerine radikalizm hakkında soyut, anlaşılmaz bir dilde konuşmakla iştigal olması ve kendisiyle aynı ayrıcalıklara ve sözde-ğarına sahip bir grubun devrimcilik yapacağını farzetmesidir. Halbuki gerçekte çoğu mücadele, teorik angajmandan ziyade, tanınma ve tarihte bir yer edinme talepleriyle başlar.

Sistem karşıtı hareketlerin sürekli tekerrür edegelen eğilimlerinden biri de dar bir olgular kümesine dogmatik bir şekilde saplanmaları ve dolayısıyla farklı şiddet ve baskı ağları arasındaki bağlantıları gözden kaçırmalarıdır. Çoğu zaman bu radikal çevreler zarar görmüş milyonlarca insanın yaşamına dokunmakta eksik kalırken radikalizm üzerine, çoğunlukla anlaşılmaz, soyutlanmış tartışmalar üretip dururlar. Yayılamayan bir mücadele ne denli radikal olabilir ki?

Bunlardan kaç aile içi şiddet görmüş, on çocuk annesi, okur-yazar olmayan bir kadının kendilerinden daha fazla bilgisinin ve daha derin bir siyasal bilincinin olduğuna inanır? Kaçı bu kadının karar verici olabildiğini kabul eder? Kaçının kendilerini bir topluluğa tamamıyla adanacak kadar sabrı, isimleri bilinmeyecek olsa da onlar için ölebilecek kadar fedai ruhu vardır? Binlerce yıllık zihniyetlerin ve içkinleştirilmiş baskının birkaç teorik ilke ile yok olacağını düşünenler belli ki yanlış varsayımlar benimsemişlerdir - toplum gibi organik, yaşayan bir varlığa mekanik düşünce dayatılması gibi. Gerçek yaşam mücadeleleri onları içkinleştirdikleri kapitalist zihniyetin gerektirdiği şekilde anında mükafatlandırmadığı için tarihi devrim anlarında kolayca mücadeleden düşebilmektedirler.

Halbuki on çocuk annesi örgütlü kadınlar statükoya gerçek bir tehdit oluşturmaya devam ederler. Rojava'daki bir arkadaşın ifade ettiği gibi 'Biz Orta Doğu'dakilerin dogmatik devletçi zihniyetinin üstesinden gelmek için mücadele etmesi gerektiği kadar batıdakilerin de kapitalizm tarafından dayatılan aşırı bireyciliklerinin üstesinden gelmeleri gerekir.' Solun bu çıkmazları pozitivist düşünceye bağlılık ve tahakküm biçimleri arasındaki aşıkâr bağlantıları flulaştıran, küresel sistemi doğal ve değişmez düzen olarak resmederek başka bir dünyanın mümkünatına inancı yok eden bilgi-iktidar ilişkisi ile alakalıdır. Bu epistemoloji en radikal hareketleri dahi ele geçirmektedir. Peki bu durumda toplumun sorunlarını anlamak ve çözmek için nasıl bir yöntem kullanmalıyız?

Öz Savunma olarak Sosyoloji

Özellikle Orta Doğu'da, şiddetin yaşamlarımızın değişmez bir etmeni haline geldiği bir ortamda, 'şiddeti lanetlemek' kadınlar için yeterli değildir. İslam Devleti'nin yükselişi erkeklere ve devlet-ordularına tam bağımlılığın getirdiği felaketleri gösterdi: kelimenin tam anlamıyla kadın kırımı.

Dünyanın muktedir kurumları karar alma, ekonomi ve zor kullanma üzerinde nihai tekeli olan devlet yapıları vasıtasıyla işlerler. Aynı zamanda bizlere, devletin günümüzdeki yaygın şiddete karşı bizi bizden korumak için var olduğu anlatılır. Kendilerini adaletsizliklere karşı savunma kararı alan topluluklar mücrimleştirilir. Terörizmin ana akım tanımlanmasına bir bakalım: devlet olmayan faillerce siyasi amaç güderek zor kullanma. Sonuç olarak, kadınlar, toplum ve doğa savunmasız bırakılır. Sadece fiziksel olarak değil, toplumsal, ekonomik ve politik olarak da. Bu esnada açıktan silah ticareti yapan ve kendi kirli savaşları için toplulukları birbirine düşüren devlet güvenlik aygıtları 'bizi' gizemli bir 'onlara' karşı koruduğu yanılsamasını yaratır.

Kürt Özgürlük Hareketinin mücadele biçimi 'meşru öz savunma' kavramına dayanır ve toplumu dar fiziksel savunmanın ötesinde korumak için sosyal ve siyasal taban örgütlenmesi mekanizmaları oluşturmayı içerir. Doğada da dikenli güller gibi canlı organizmalar saldırı değil yaşamı koruma amaçlı olarak kendi öz savunma sistemlerini geliştirirler. Sayın Abdullah Öcalan bunu 'gül teorisi' olarak adlandırıyor. Bir toplumun da benzer bir şekilde militarizme düşmeksizin mücadele edebilmesi için devlet benzeri zor kavramlarından kaçınması ve bunun yerine gücünü tabandan alarak toplumsal değerleri savunması gerekir. Sayın Öcalan toplum, özellikle kadınlar, öncelikle kendisi olmalıdır (xwebûn) der. Kişi ancak kendi varlığının ve bunun anlamının farkındalığına vararak yaşam hakkını talep edebilir ve kendini ve topluluğu savunabilir. Bu siyasallaşmış, kendini bilen, bilinç kazanmış ve aktif bir toplum gerektirmektedir. Kapitalist devletin dayattığı yasalara ve polis aygıtına dayanmak yerine, bu toplum kadın özgürleşmesi gibi temel değerleri de içeren bir toplumsal ahlakı da içselleştirmelidir. Kürdistan'ı kadınlar ve sistem karşıtı hareketlerin bir hac mekanı haline getiren de ölüm orduları karşısında yaşamı savunan bu ideolojik duruştur.

İlk orduların aynı zamanda ataerkinin kurumsallaşmasına ve devlet öncüllerinin oluşmasına da damga vuran sermaye birikiminin artmasıyla ortaya çıkmış olması tesadüf değildir. Bunun daha ideolojik manifestosu olan ulus devlet ayrıca binlerce yıllık kültür mozaiki olan topluluklar ara-

sına sınırlar çizip, paranoya ve yabancı düşmanlığı yaratarak sinsice kendi varlığını dayatmıştır. Dolayısıyla, eğer toplumu savunmayı amaçlıyorsak, topluma yönelik saldırılarla aynı zamanda fel-sefi olarak da başedebilmeliyiz. Zira tahakküm sistemleri ve hiyerarşi kendilerini öncelikle dü-şüncece kurar. İşte tam da bu nedenle yeni bir sosyoloji paradigmasına ihtiyacımız var.

Kadın-erkek, devlet-toplum, insan-doğa gibi ikilikler, hiyerarşik ilişkileri doğalmış gibi gösterir-ler. Thomas Hobbes'un 'insan insanın kurdudur' (homo homini lupus est) diyerek meşrulaştırdığı devlet denilen meydan okunamaz canavar (leviathan)¹ yaşadığımız modern zamanlarda George Orwell'in bahsettiği büyük-birader² tarzında uygulanmaktadır. Toplumu küçümseyen ve doğayı nesneleştiren faşist tarih yazımına meydan okumalı ve ezilenlerin seslerine ve deneyim-lerine odaklanan 'özgürlük sosyolojisi' ile toplumsal sorunlara çözümleri pratikte aramalıyız.

Sayın Öcalan'ın, hegemonik bilim anlayışlarını - özellikle şiddet, dışlanma ve baskı mekaniz-malarını yeniden üreten sosyal bilimleri - sorgulayan bir bilimsel yöntem geliştirme öneri-sinden yola çıkan Kadın Hareketi 'jineolojî' kavramını geliştirmeye yönelik tartışmalar yürütmektedir.³ İnsan ve topluma dair olguları, bunların canlı ve sorunlarını çözme kapasite-sine sahip oldukları gerçeğini yadsıyarak sınıflandırmak ve sayısız farklı bilimsel branş yara-tarak yaşam alanlarını birbirinden ayırmak yerine toplumsal sorunlara çözümleri pratikte arayan bir bilim ve ezilenlerin sesleri ve deneyimlerine odaklanan bir 'özgürlük sosyolojisi' önermek üzere yürütülen bu tartışma ve müzakereler Kandil dağlarında, Rojava'daki cephelelerde ve Amed'in mahallelerinde gerçekleştirilmektedir - her sokak, her köşe başı bir akademiye dön-üşürülebilir. Ataerkinin ve diğer tahakküm, tabi kılma ve şiddet biçimlerinin yapısökümü üze-rine yürütülen tartışmalara, alternatif özgürlükçü değerlerin ve çözümlerin inşasına yönelik çalışmalar eşlik etmektedir. Böylelikle jineolojî, bilime kadın temelli bir yaklaşım ve yöntem, proaktif ve çözüm-odaklı yeni bir paradigma sunabilmektedir. Kadınların tarihi nasıl yeniden okunup, yeniden yazılabilir? Bilgiye nasıl erişilir? Bilgi nerededir? Bilim ve bilgi üretiminin sta-tükoyu sürdürmeye yönelik olduğu günümüzde özgürlükçü bir hakikat arayışının yöntemleri neler olabilir? Jineolojî, tarihi ve tarih yazımını inceleyerek, mitoloji ve dinlerdeki kopuşlar-dan ders almaya; Neolitik dönem ve ötesindeki komünalist örgütlenme biçimlerini anlamaya; üretim biçimleri ve toplumsal yapı arasındaki ilişkileri ve birikim ve mülkiyetin ortaya çıkması ile ataerkinin yükselişini ve ötesini araştırmaya çalışmaktadır.

Peki tüm bunlar pratikte nasıl hayata geçirilmektedir? Hayata geçirilmiş epistemolojilerin nasıl öz savunmamız olabileceğini anlamak için bir kez daha Rojava devrimi örneğine bakalım.

Toplumu komünalleştirmek

Rojava'ya ayak basılır basılmaz 'eğitim' (perwerde) sözcüğünün yaşamın ne denli içine işle-diği fark edilir. Komünler olarak örgütlenme kararı almış mahallelerde, siyaset can buluyor. Ço-cukların kahkaları, elektrik saatleri ve barış komiteleri üzerine alınan kararların arkasındaki melodiye dönüşüyor. Ne kadar da gayri resmi - ama güzelliği de burada zaten. Hiçbir zaman hiçbir şeyi olmamış insanlara iktidarı vermek cesaret ister, güven ister, sevgi ister.

Bir ailenin evinde kalıyorum – bir oğul şehit düşmüş, bir oğul patlamada yaralanmış, bir oğul gazeteci, ikisi evlat kültür akademisinde. Anne her sabah 5'te kalkıp kadın kooperatifinin tarlasında arkadaşlarıyla buluşup eve taze sebze getirdikten sonra kadın meclisinin toplantısına katılıyor. Kendi topluluğunu örgütleyerek ulus-devlet sistemine savaş açıyor; arzu ettiği, hak ettiği özerkliği yaşıyor. Varoluşunu komünalleştirerek tarihe adını yazıyor. Baba komşuların ihtiyaçlarını dinlemek için halk evine (mala gel) gidiyor. Evleri her daim dolu. Tartışmak, eleştirmek, öneri sunmak ya da paylaşmak isteyenler çocuklarıyla beraber günün herhangi bir saatinde kapılarını çalıyor. Toplumsal meseleler kelimenin tam anlamıyla toplumsal olmuş zira herkesin meselesi, herkesin sorumluluğu. Halkevini ziyaret ediyorum. Bir dini lider bana özgür eş yaşamın ivediliğinden ve kadınların gücüne inancından bahsediyor. Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi'nde 70 yaşında masallar ve folklorik öyküler anlatan bir kadından bahsediliyor. Egemen güçlerin tarih yazımına ve pozitivist bilime böyle meydan okuyor. Önceki tekçi rejime karşı radikal bir başkaldırı. Egemen modern bilimlerin dışında kalan bilgelik ve bilgilerin ortaya çıkarılması Rojava'nın eğitim yaklaşımının temeli. Yılmaz bir yönetim üyesi özgür ve bağımsız bir zihniyet, bir demokrasi kültürü yaratmanın zorluklarını anlatırken bir an kolunun olmadığını fark ediyorum. Çocuk tiyatrosunu izliyorum: 'işçi kedi' kendini iki 'altın kedinin' tahakkümünden kurtarıyor.

2014 Eylül'ünde Qamişlo'da kurulan Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi bilimin ve düşüncenin hiyerarşik yapılarına meydan okuyor. Akademi sosyal bilimlerin farklı disiplinlere bölünmüşlüğüne eleştiriyor ve statüko profesyonelliğini reddediyor. Üç dönemden oluşan okul yılı tarih ve sosyolojiye giriş dersi ile başlıyor. Öğrenciler, mevcut teorileri ezberlemek yerine dünyayı anlamak için tarih ve sosyolojinin önemini ve hakim tarih yazımında egemenin öznelliğini tartışıyor. İkinci dönemde okumalar ve tartışmalar derinleştiriliyor. Son dönemde öğrenciler bir tez ya da proje ile topluluklarındaki bir sorunu tespit edip çözüm önerileri sunuyorlar. Yani sosyal bilimler sadece bir sınıflandırma ve inceleme yöntemi olarak değil, aynı zamanda topluma hizmet etmenin bir aracı olarak da görülüyor. Hiyerarşiler ve iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı akademide kimse birbirine hoca ya da öğrenci olarak hitap etmiyor. Herkes yoldaş. Her dersten sonra öğretmenler öğrenciler tarafından eleştiriliyor.

Bu fikirler sadece belirli eğitim alanları ile sınırlı değil. Örneğin bir tıp doktoru ve aynı zamanda Rojava'daki birkaç sağlık meclisinden birinin de üyesi olan Dr. Agirî sağlık sorunlarının çoğunlukla yaşama dair genel yaklaşımla alakalı olduğunu ve dolayısıyla nüfusun siyasallaşmasının elzem olduğunu anlattı. Dr Agirî'ye göre dünyada halk sağlığının kötüye gitmesinin nedeni mevcut sistemde insanların yaşamın bir parçası olarak görülmemesi. Şirket ve sanayinin kapitalist politikaları ve bunların yaşam tarzlarımız ve toplumsal ilişkilerimiz üzerindeki etkileri birbirinden ayrı ele alınamaz. 'Eğer toplum zininsel olarak hastaysa, beden de hastalanacaktır.' Dolayısıyla, sağlık, eğitim, doğanın korunması, siyasal aktivizm birbirinden ayırmış gibi ele alınamaz, hepsi bir olarak düşünülmelidir. Dr. Agirî ayrıca ulus-devletler tarafından uygulanan kültürel asimilasyonun kolektif hafızanın silinmesiyle ve dolayısıyla doğadan ve komünalist yaşamdan yabancılaşmayla ilişkisinden de bahsetti. Stresin birçok hastalığın sebebi olduğu ve yaşam koşullarından kaynaklandığı gerçeği, içinde yaşadığımız

sistemi sorgulamayı gerektiriyor. Aşırı kentleşme ve teknolojinin insanlar üzerindeki etkisi üzerinde de duran Dr. Agirî, günümüz kalabalıklar içindeki insanın yalnızlığına da değindi. İnsanların aile içinde dahi kendilerini akıllı telefonlarla soyutlamalarının robotize ve sanal arkadaşlıklara yol açtığını vurgulayarak, bu durumu kırbaca ihtiyaç duyulmayan bir cins modern kölelik olarak tanımladı. Dr. Agirî'ye göre obezitenin bir sağlık sorunu olarak değil de güzellik sorunu olarak ele alındığı bir devirde, 'Sağlık ideolojik bir mesele.' Dolayısıyla, aynı anda daha sağlıklı ve daha politik bir toplum yaratmak amacıyla Rojava'nın sağlık politikaları ekolojik toplumsallaşma için yeşil alanlar oluşturmaya odaklanıyor. Diğer bir deyişle, bireyin sağlığı, toplum ve çevrenin bütünleştirilmesiyle toplumun politikleştirilmesi Rojava'nın sağlık felsefesinin temelini oluşturuyor.

Rojava'daki savunma güçleri öz savunmanın hiyerarşi, kontrol ve tahakküm olmaksızın işleyebileceğini gösteriyor: Savaşın ortasında, Halk Savunma Birlikleri, YPG ve Kadın Savunma Birlikleri YPJ ve asayiş birimleri ideolojik eğitime odaklanmışlar. Bu eğitimin yarısı toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine. Akademiler savaşçıları kendilerinin bir intikam tugayı olmadığı, mevcut silahlı örgütlenmenin savaşın bir gerekliliği olduğu konusunda eğitiyor. Asayiş akademileri, asayişin silahsız olarak, mahallelerdeki ihtilafların arabuluculuk ile çözülmesi ve son kertede asayişe gerek duyulmayan bir şekilde kendi sorunlarını çözebilen 'ahlaki-politik bir toplum' yaratma amacına yönelik çalışmalar yürütüyor. Polis tanımlamasını reddediyorlar çünkü devlete hizmet etmek yerine halka hizmet ediyorlar ve halkın bir parçasılar. Rimelan'daki asayiş akademisinin bulunduğu bina eskiden Suriye gizli servisine aitmiş. Burada kadın örgürleşmesi üzerine ders alan ve derslerini, bahçe ve mutfak işlerini komünal usulde örgütleyen öğrencilerden bazıları daha önce bu binada Suriye rejimi tarafından işkence görmüş. Komutanlar tabur üyeleri tarafından, deneyim, bağlılık ve sorumluluk alma konusundaki isteklilikleri göz önünde bulundurularak seçiliyor. Liderliğin feda ruhuyla yapılıyor olması neden birçok YPG/YPJ şehidinin deneyimli, sevilen komutanlar olduğu sorusuna bir yanıt niteliğinde.

Özgürlük seçeneğimiz olarak doğru sosyoloji paradigması

Son olarak, Rojava üzerinden, bölgede yaşanan tarihi mücadelenin nasıl uygarlık savaşına bir örnek teşkil ettiğine bakalım. Fakat 'doğu'nun geri, muhafazakar, acımasız ve vahşi olarak nitelenerek 'batı medeniyeti'nin üstün gösterildiği ve dolayısıyla doğuya yapılan her türlü baskı, emperyalizm ve tahakkümün meşrulaştırıldığı. Samuel Huntington'ın 'medeniyetler çatışması'⁴ anlayışından farklı olarak, durumu anlamak ve çözüm olasılıklarını tartışmak için jineolojîyi kullanalım.

Abdullah Öcalan tarih ve medeniyeti anlamak için, özellikle Fernand Braudel'in faydalı çerçevesine inanarak, Neolitik çağlara kadar uzanan, dünyanın ilk tapınağı ve 11.000 yaşında olduğuna inanılan ve tarihin gidişatı ve medeniyetin yükselişi hakkında tarihçilerin varsayımlarında devrim yapan antik yerleşim yeri Göbeklitepe'ye yakın memleketi Urfa (Riha) gibi yerlerin tarihine derinlikli olarak bakarak, "anaakım" ya da "hâkim medeniyet" karşısında "demokratik medeniyet" olarak iki medeniyet olduğu fikrini ileri sürer.

Demokratik medeniyet marjinalize edilenlerin, ezilenlerin, yoksulların, dışlananların özellikle de kadınların mücadelelerini temsil ederken, neolitik çağın sonunda hiyerarşik yapıların yükselişinin ve antik Sümerin Mezopotamya'da başlayışının; güce, şiddete, zapt etmeye ve tekelciliğe dayanan bir medeniyet geliştirdiğini öne sürmektedir.

"Özgürlük" kavramı için kullanılan ilk kelime olan amagi veya amargi, antik Sümer'de MÖ 2.300'ler civarında ortaya çıktı. Sümer'in "Ziguratlar"ı yani büyük tapınak kompleksleri; biçimlendirilmiş sınıflı toplumun başlangıcı olarak anlaşılabilecek patriarka, devlet, sürekli ordu ve özel mülkiyet gibi hiyerarşik mekanizmaların yavaşca kendilerini kurumsallaştırmaya başladığı yerlerdi. Burası cinsel davranışlara göre toplumsal olarak "saygın ve saygın olmayan kadınlar" ayrımlarının yapıldığı ilk yerdi.⁵ Önceki dönemde Neolitik çağ daha eşitlikçi sosyal formlar ve ekonomik örgütlerle nitelendirilirken, bu çağ kadınların statüsündeki düşüş ve dominant erkeğin, özellikle de bilginin tekeli elinde tutmaya başlayan erkek rahibin yükselişiyle nitelendirilen büyük ve kapsamlı bir toplumsal kırılmayı simgeleyen, mitolojide "tanrıçaların düşüşünü" gördüğümüz bir çağıdır. Dolayısıyla, özgürlük düşüncesi veya özleminin bu nedenle ilk olarak başka yerde değil de burada ortaya çıkmış olması şaşırtıcı değildir. Daha sonra, fetihler ve erkek merkezli dinler ve imparatorlukların yayılması ve yakın zamanda özellikle de kapitalist çağda modern devlet; felsefe, din ve bilimi sistematik ve bilinçli olarak kullanarak bu güç sistemini daha da güçlendirecek ve kurumsallaştıracaktı.

Eğer bir kişi Öcalan'ın analizini kullanacaksa, o kişi bugünkü Mezopotamya'ya bakmalı ve iki medeniyet arasındaki - toplum ve özellikle kadınlar üzerinde üstünlük kurmaya çalışan hiyerarşik merkezleşmiş sistemler "ana akım medeniyet" ve tarih boyunca sürekli direnen, ezilen ve dışlanan kadınların alternatif medeniyeti "demokratik medeniyet"- aynı çatışmanın bugün hala yerinde olduğunu ileri sürebilir. Bu mücadele en çarpıcı biçimde sözde İslam Devleti ve Kürt kadınları arasındaki savaşta gösterilecekti. 5000 yıllık kölelik ve baskı üzerine temellenen zihniyet ve sistemlerin sonucu olarak İslam devleti, bilhassa gerçekliklerinde hala geçmişin özelliklerini ve hatıralarını taşıyan en antik toplumların üyelerine odaklanarak, kendi ideolojisini gururlu bir biçimde öldürme, tecavüz etme, köleleştirme ve kadın satışı yaptı.

Tekelci, egemen, aşırı ataerkil ve köleci amaçları, niyetleri ve eylemleri ile ölüm saçan İslam Devleti, kapitalist modernitenin ve "egemen uygarlığın" cisimleşmiş halidir. İslam Devleti egemenlik iddialarını meşrulaştırmak için dini araçsallaştırmanın yanı sıra, kapitalist modernitenin çok belirgin bir unsuru olan, tamamiyle tekelci bir sistem kurmayı da amaçlamaktadır. İŞİD 'çok geri' bir düzen olarak resmedilmektedir; ancak aslında günümüz hakim ulus-devlet-yönelimli, kapitalist ataerkil düzeninin modern yöntem ve mekanizmalarını kullanmaktadır. Birçok açıdan İŞİD her yerde yaşanan kadına karşı şiddetin aşırı bir örneğidir. Birçok ulus-devlet İslam Devleti'ne çok benzer yöntemlerle kurulmuştur.

Demokratik moderniteye dayalı alternatif bir toplumsal sistem, özgürlük, adalet ve ulus-dev-

let ilkeliliğinin, kapitalist ekonominin ve egemen gücün ötesinde bir demokrasi için anlamlı bir mücadele yürüten Kürt kadınlarının direniş ve hareketi “demokratik uygarlığın” manifestosudur. Sadece IŞİD'e karşı değil, aynı zamanda ulus devletlerinin “tek bayrak-tekmillet-tekmillet devlet” politikalarının faşizmine karşı da savaşan Kürdistan kadınları, devletçi olmayan ve yerine kadın özgürlüğüne, bütün toplumların eşitliğine, ekolojik uyuma ve etik-politik topluma dayalı sistem yaratmaya çabalayarak tarihi bir intikam alırlar. Bu bağlamda, Kobanê'ye yapılan saldırılar, insanların kendi kaderlerini tayin ettikleri, bağımsız özgür bir yaşama yapılmış bir saldırdır.

Bu, askeri bir çatışmadan daha fazlası olarak bin yıl öncesinden mirası olan tarihi bir mücadeledir. Bu bağlamda, patriarka, devlet ve özel mülkiyetin, merkezinde kadına yönelik sistematik saldırı, sistematik olarak istismar, tecavüz, baskı, kölelik, soykırım, inkâr, hırsızlık ve yalanlar sistemi kurma yollarını ve kadınların nasıl sistematik olarak ortadan kaldırıldıklarını ve cadılar ve davetsiz misafirler olarak kötülendiklerini, dolayısıyla öldürülebilir, tecavüz edilebilir ve susturulabilir olarak ilan edilişlerini düşünürken, amargi kelimesinin aslında “anneye dönüş” anlamına geldiğini öğrenmek daha anlamlı hale gelir.

KCK başkanlık konseyi üyesi Sozdar Avesta, Şengal'deki kadın katliamı üzerine şunları söylüyor: “İslam Devleti'nin dünyanın en eski topluluklarından birine saldırmış olması bir tesadüf değildir. Onların amaçları Orta Dogu'daki bütün ahlaki değerleri ve kültürleri yok etmektir. Ezidilere saldırarak, tarihi yok etmeye çalıştılar. İslam Devleti açık bir şekilde Reber Apo (Abdullah Öcalan)'ın felsefesine, kadın özgürlüğüne ve halkların birlikteliğine karşı örgütlenmiştir. Dolayısıyla, bu çeteleri mağlup etmek doğru sosyoloji ve tarih okuması gerektirir. İslam Devleti'ni fiziksel olarak yok etmenin ötesinde, onların mevcut dünya düzeninde de kendini devam ettiren ideolojisini de ortadan kaldırmalıyız.”

Bu iki taraf arasındaki savaş, bir film senaryosuna ya da bir roman kurgusuna benziyor – bir tarafta gülümseyen ve umut dolu kadınlar, diğer tarafta ise karanlık güçlerini yıkıcı ve faşist barbarlıklarından alan katil ve tecavüzcüler. Ancak bu iki çizginin bugün Rojava'da savaşıyor olması hiçbir şekilde bir tesadüf değildir. Tarihleri hiçbir zaman yazılmamış olanların, tarihi tamamen silmek isteyenlere karşı savaşacak yüreği olması da bir tesadüf değildir. Mevcut düzen binlerce yıllık hiyerarşik sistemin bir mirası olabilir. Zulüm ve baskı her zaman mevcut olabilir. Ancak devrimci, başkaldıran, direnen mücadele de hep var olacaktır.

Biz kölelik ve özgürlük arasındaki bu tercihte gerçek uygarlıklar çatışmasına şahit oluruz: Ya boyun eğdirme ve tahakküm ya da direniş ve aşk. Bu binlerce yıllık bir mücadeledir. Dünyanın ilk düzenli ordularına sahip olan Sümer Zigguratlarında başlayıp, kadının düşüşünü ve insanlık harmonisinde onun başlangıncı temsil eden kadim tanrıçaların düşürüldüğü komplolarla devam eden ve son ifadesini Orta Doğu'da kendi kendini “devlet” ilan etmişlerin kadın katliamlarına karşı bulan bir mücadeledir bu.

Bu sebepten, bizim yeni sosyoloji paradigmamız toplumun özgürleşmesini hedeflemelidir. Mükemmellik değil, dürüstlük, doğallık ve cesaret şaha kalkmalıdır. Toplum demokratik özerklik ruhuyla ve kendi sesiyle sorunlarını çözmelidir.

Qamişlo şehir merkezindeki bir pankartta yazıldığı gibi:

“Orta Doğu’daki kadın özgürlüğünü güvence altına alarak İŞİD’in saldırılarını bozguna uğratacağız.”

Jineoloji yaşamın manifestosu olsun!

DİPNOTLAR

¹Thomas Hobbes’un ünlü ‘Leviathan’ kitabı, 1651 senesinde yayınlandı

²1949 senesinde yayınlanan ‘1984’ romanında George Orwell bu kavramdan bahsediyor

³Abdullah Öcalan, “Özgürlük sosyolojisi” adındaki savunmasında bu önerilerini ortaya koydu.

⁴Samuel Huntington’un 1990larda ürettiği bu ünlü kavram batı ülkelerin savaş ve emperyalizm politikalarına hizmet etmiştir.

⁵Bu konuda Gerda Lerner’in çalışmaları dikkat çekicidir.